НАЦИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ СОФИЯ

NATIONAL MUSEUM OF HISTORY SOFIA

НАЦИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ

NATIONAL MUSEUM OF HISTORY

бул. "Витоша" N2
София 1000
БЪЛГАРИЯ

тел: 359.2.831 555
факс: 359.2.883 284

РАБОТНО ВРЕМЕ
от 9:30 до 17:30

ИНФОРМАЦИЯ
тел.: 359.2.809 601; 359.2.884 160

2 Vitosha Blvd.
1000 Sofia
BULGARIA

Tel.: 359.2.831 555
Fax: 359. 2. 883 284

WORKING HOURS
9:30 a.m. - 17:30 p.m.

INFORMATION
Tel.: 359. 2. 809 601; 359. 2. 884 160

СЪДЪРЖАНИЕ

CONTENTS

ПРАИСТОРИЧЕСКО ОБЩЕСТВО

БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ В ДРЕВНОСТТА

Орфическа Тракия
Разцвет на Тракийската държава и култура
Тракия в Елинистическия свят
Тракия в Римската империя

БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА ПРЕЗ СРЕДНОВЕКОВИЕТО

БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ XV-XVII ВЕК

БЪЛГАРСКО НАЦИОНАЛНО ВЪЗРАЖДАНЕ

Бит и култура на българския народ
Борба за национално самоопределение
Борба за национална независимост

БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА. 1878-1908 Г.

PREHISTORIC SOCIETY

BULGARIAN LANDS IN ANCIENT TIMES

Orphic Thrace
The Golden Age of Thracian State and Culture
Thrace in the Hellenistic World
Thrace in the Roman Empire

THE BULGARIAN STATE DURING THE MIDDLE AGES

BULGARIAN LANDS IN XV-XVIITH C.

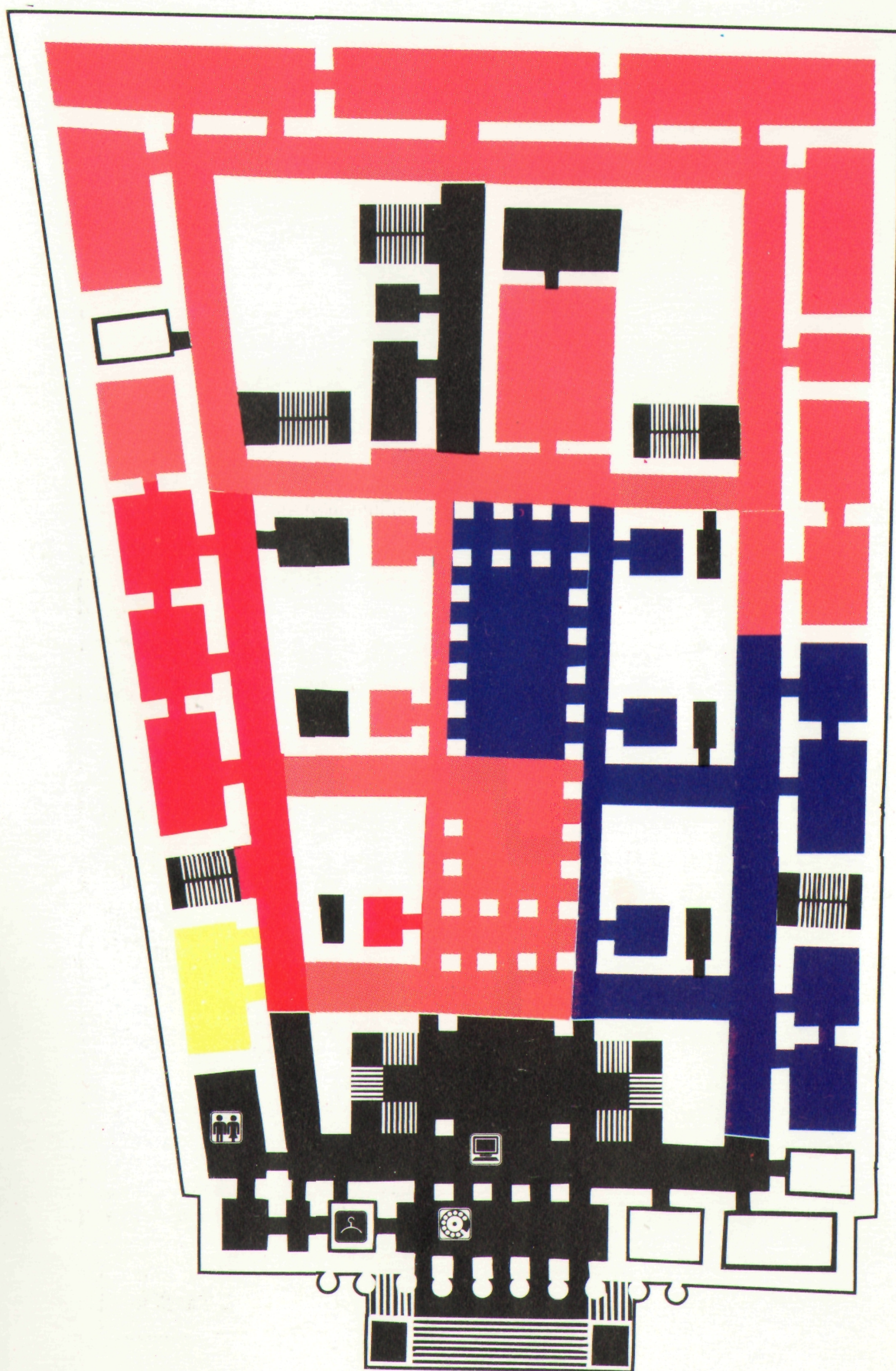
THE BULGARIAN NATIONAL REVIVAL

Mode of Life and Culture of the Bulgarian People
Struggle for National Self-determination
Struggle for National Independence

THE BULGARIAN STATE. 1878-1908.

Автори:
Б. Димитров
Н. Марков
Т. Матакиева
Л. Бонева
И. Микешова
Д. Кръстева
М. Аврамова
И. Петрински
М. Йосифова
М. Златкова
Е. Пенкова

Фотография:
Р. Колев
В. Витанов
Д. Ангелов

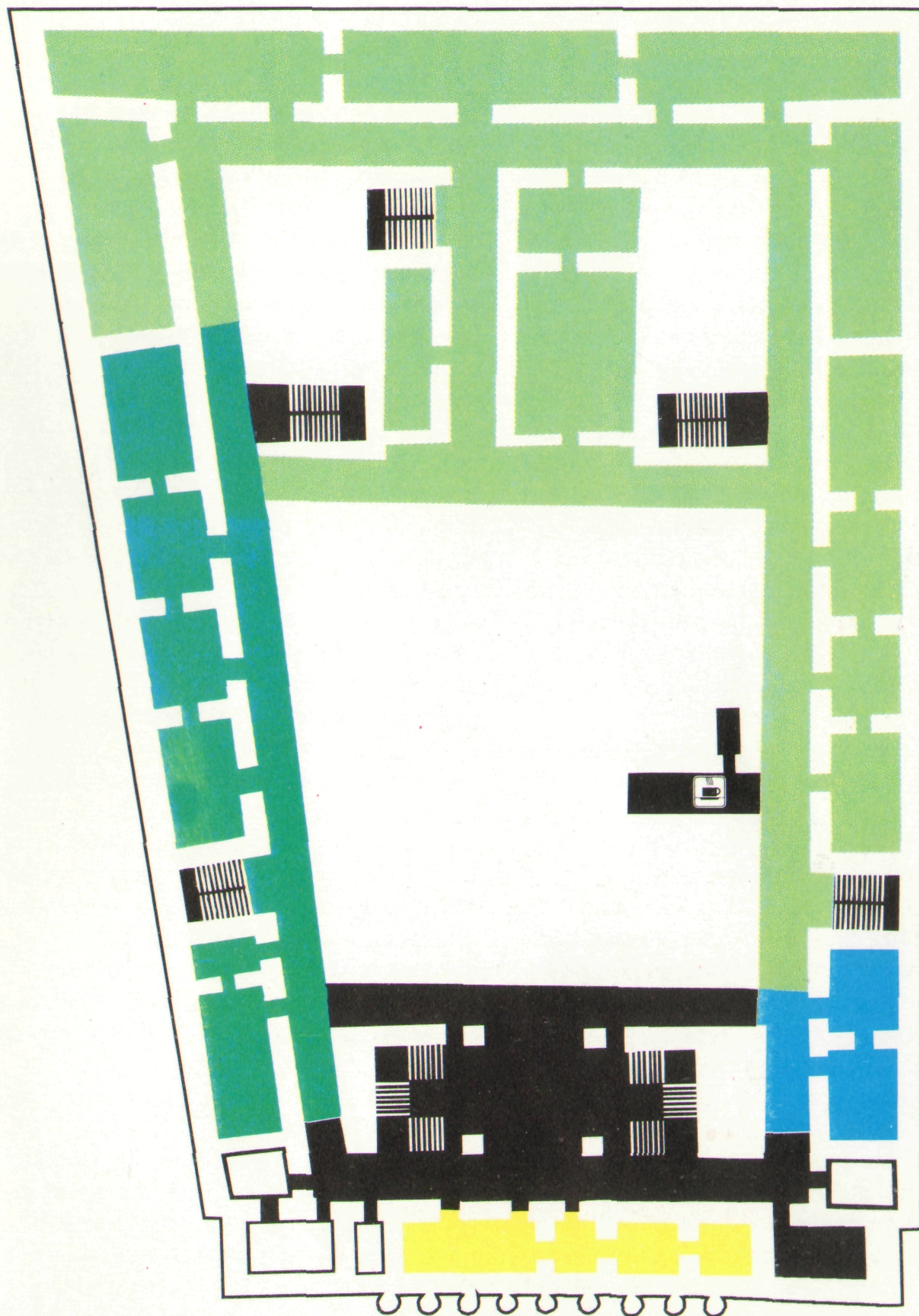

МОНЕТНИ СЪКРОВИЩА ОТ БЪЛГАРИЯ
OLD COINS TREASURES FROM BULGARIA

ПРАИСТОРИЧЕСКО ОБЩЕСТВО
PREHISTORIC SOCIETY

БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ В ДРЕВНОСТТА
BULGARIAN LANDS IN ANCIENT TIMES

БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА ПРЕЗ СРЕДНОВЕКОВИЕТО
THE BULGARIAN STATE DURING THE MIDDLE AGES

БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ XV-XVII ВЕК
BULGARIAN LANDS IN XV-XVIITH C.

БЪЛГАРСКО НАЦИОНАЛНО ВЪЗРАЖДАНЕ
THE BULGARIAN NATIONAL REVIVAL

БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА 1878-1908 Г.
THE BULGARIAN STATE. 1878-1908

ВРЕМЕННИ ИЗЛОЖБИ
TEMPORARY EXHIBITIONS

НАЦИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ

NATIONAL MUSEUM OF HISTORY

Националният исторически музей е създаден през 1973 г. с разпореждане N 90 на Бюрото на Министерския съвет.
Обществените мотиви, предизвикали раждането на Националния исторически музей са очевидни. След разпадането създадения през 1893 г. Народен музей в музейната мрежа на България е липсвал музей, който да покрива с функциите си издирването, събирането, охраната, консервацията и реставрацията, изследването и експонирането на движимите паметници на културата от всички възможни изяви на човешкото творчество, от цялата територия на страната, българските етнически територии в чужбина и българската диаспора. Особено остро се е чувствала обществената необходимост от една експозиция, представяща в исторически план цялостното развитие на нашите земи. Съществуващите в столицата музеи - Археологически, Етнографски, Военноисторически са ограничени в дейността си, или от хронологически рамки или от строго определените типове събирани паметници на културата.
Още при раждането си Националният исторически музей получава статут и структура, отговаряща на замисъла на създателите си. Научните му отдели покриват хронологически периода от праисторията до наши дни. Към музея е създадена значима за българските условия консервационно-реставрационна лаборатория със 17 щатни места, ателие за пространствено оформление на експозиции, национален исторически илюстративен фонд, технически отдел, отдел "Екскурзоводи и информатори". Колектива на музея се попълва постепенно от предимно млади хора, които заедно с няколкото назначени опитни професионалисти дават добър старт за работата на музея по всички направления.
През 1979 г. с решение на правителството два етажа на Съдебната палата се предават за устройване на Националния исторически музей. Работата по

The National Museum of History was established in 1973 by a decision of the Board of the Council of Ministers.
The social grounds that provoked the appearance of the National museum of History are obvious. After the closing of the National Museum, created in 1893, Bulgaria lacked a museum from which to conduct the research, collection, protection, conservation and restoration; the study and exposition of movable monuments of culture from all forms art from the entire country, the Bulgarian ethnic territories abroad and the Bulgarian diaspora. The social necessity of an exposition of our lands was felt very sharply. The museums existing in the capital of Sofia - the Archaeological, the Ethnographic and the Military-historical - are limited in their scope either by chronological frames, or by strictly-defined types of monuments of culture to be collected.
Since its birth, the National Museum of History has had a status and structure corresponding to its founders intention. The museum's scientific cover chronologically the long period from prehistory until today. The museum is equipped with a considerable conservatory-restoration laboratory with 17 full-time jobs, a studio for the arrangement of expositions, a national historical illustration fund, a technical department, a Guides and Information Clerks department, etc.
The museum is staffed by young people who, together with a few hired experienced professionals, provide the museum with a good start in all directions.
In 1979, two floors in the building of the Courts of Justice were given to the National Museum of History by a Government decision. The adaptation work continued for almost 5 years. In 1983, the offices, fund rooms and technical premises were ready, and in March 1984, the exposition of the National Museum of History was completed too. After long discussions, the museum's expositions were created using the juxtaposition of two museum principles - the chronological and the collective.
The chronological range of the exposition involves the time from the Palaeolithic until the declaration of Bulgaria's independence in 1908. It is arranged in an area of approximately 10,000 sq.m. and is one of the biggest exposition of ancient culture in

адаптацията на сградата продължава почти 5 години. През 1983 г. са готови кабинетите, фондовите помещения, техническите помещения, а през март 1984 г. и експозицията на Националния исторически музей. След дълги дискусии експозицията на НИМ бе изградена въз основа на съпоставянето на два музеоложки принципа - хронологичния и колекционния.
Хронологическият обхват на експозицията заема периода от палеолита до обявяването на независимостта на България през 1908 г. Тя е изградена на площ от близо 10 000 кв. м и е една от най-големите експозиции на древни паметници на културата в света. В нея са изложени около 22 000 експонати - в по-голямата си част от фондовете на Националния исторически музей, а останалите от фондовете на тридесетина други български музеи.
В последните няколко години Националният исторически музей натрупа огромни фондове. В средата на 1995 г. музеят се грижеше за около 600 000 паметници на културата. Това е една пета от всички регистрирани в страната паметници. Обогатяването на фондовете му става по традиционните за всеки голям музей пътища - археологически разкопки, експедиции, откупки, дарения, конфискации в полза на държавата, извършени от съда, полицията и митницата. Във фондовете на НИМ се вляха и културно-историческите ценности на закрити след 1989 г. музеи - Националният музей "Рилски манастир", Музеят на българо-съветската дружба, Музеят на революционното движение.
Националният исторически музей е и организатор на големи български изложби в чужбина, свързани с древнотракийската и старобългарската култури. В самия музей всяка година се организират 12-15 временни изложби на български и чуждестранни културни институции.
Дейността на НИМ с право му спечели в обществото статута на главен хранител на българското културно-историческо наследство.

ст. н. с. к. и. н.
Божидар Димитров
директор на НИМ

the world.
About 22,000 exhibits are displayed the majority of which were from the Collection of the National Museum of History. The remaining part is from the collections of thirty other Bulgarian museum.
In the fourth period of its existence, the National Museum of History accumulated enormous funds. In the middle of 1995 the museum takes care of about 600,000 cultural artefacts or one fifth of all registered artefacts. The enrichment of its funds has occurred in the traditional fashion of a big museum: archaeological excavations, expeditions, redemptions, donations, confiscations in favour of the state carried out by the Court, the Police or the Customs. Cultural-historical valuables from museums closed after 1989, such as the National Museum Rila Monastery, the museum of Bulgarian-Soviet Friendship and the Museum of the Revolutionary Movement, have been infused into the History Museum funds.
National Museum of History staff write and organise Bulgarian exhibitions abroad, connected with the ancient Thracian and old-Bulgarian culture. Every year in the museum itself, 12 to 15 temporary exhibitions by Bulgarian and foreign cultural institutions are organised.
The activities of the National Museum of History have earned it an among the society as the main guardian of the Bulgarian cultural-historical heritage.

Dr. Božidar Dimitrov
Director

ПРАИСТОРИЧЕСКО ОБЩЕСТВО
200 000 – 1600 г. пр. Хр.

PREHISTORIC SOCIETY
200,000 - 1,600 BC.

В продължение на хилядолетия първите обитатели на днешните български земи оставили многобройни следи - пещери и открити обиталища, селищни могили, светилища, некрополи и надгробни могили, които днес са единствените извори за проучване и реконструкция на живота през праисторическата епоха.

Първи обитатели на българските земи - зала 9.

Периодът на присвояваща икономика (палеолит и мезолит - 200 000-7000 г. пр. Хр.), когато хората осигурявали прехраната си чрез лов, риболов и събирателство се представя чрез основните оръдия на труда, изработени от кремък, камък и кост. Амулетите от зъби на пещерна мечка, открити в пещерата "Бачо Киро" край Дряново свидетелстват за началото на религиозни вярвания.

Първи земеделци и скотовъдци - зала 9.

През неолита и халколита (края на VII - средата на IV хилядолетие пр. Хр.) на Балканите се формират и развиват първите центрове на произвеждаща икономика в Европа. Земеделието и скотовъдството променили бита и светогледа на хората. Те започнали да градят постоянни селища сред удобни за посев поля и пасища за говеда, овце, кози и свине. Новите техники за направа на оръдия на труда, появата и развитието на грънчарството, кожарството, предачеството и тъкачеството, изработката на накити и предмети на култа обособили специализирани занаятчийски производства. Племената от близки и по-далечни области започнали да обменят помежду си суровини, земеделски продукти и добитък.

Възникване на металургията - зала 9.

През халколита (V-средата на IV хилядолетие пр. Хр.) възникнали и се развили рудодобивът и металообработката - първите истински занаяти в човешката история. Богатите и удобни за експлоатация медни находища в българските земи дали възможност

Over the course of millenia, the early inhabitants of the Bulgarian Lands left numerous traces of their lives - caves, open dwellings, tells, sanctuaries, necropolises and mounds, which at the present appear to be the only sources for the study and reconstruction of the way of life during the Prehistoric Age.

The First Settlers in the Bulgarian Lands - Room 9.

The period of appropriative economy (the Paleolithic and Mesolithic - 200,000 - 7,000 BC.) when the people earned their living through hunting, fishing and fruitgathering, is displayed by a number of tools made of flint, stone and bone. The amulets made of cavebear teeth, discovered in the Batcho Kiro cave near Dryanovo, prove the existence of religious beliefs.

The First Farmers and Stockbreeders - Room 9.

During the Neolithic and the Chalcolithic (end of VIIth - middle of IVth millenium BC.) the first centers of a producing economy in Europe formed and developed on the Balkans. Agriculture and stockbreeding substantially changed people's outlook and mode of everyday life. They started building permanent dwellings in the middle of fields good for sowing and pastures for cattle, sheeps, goats and pigs. New techniques for tool production; the appearance and development of pottery making, leather-working, spinning and weaving; the manufacture of ornaments and cult objects contributed to the specialization of craftsmen's production. Tribes from nearby and distant regions started trading raw materials, agriculture products and cattle.

The Origin of Metallurgy - Room 9.

The mining and processing of metal, the first real crafts in human history, sprang up and developed during the Chalcolithic (Vth - middle of IVth Millenium BC.). Around rich and easily exploited copper deposits in the Bulgarian lands, a vigorous ore-dressing center was established, from which large regions of southeastern Europe were

тук да се формира един мощен рудодобивен център, който снабдявал с мед обширни области на Югоизточна Европа. Рудните разработки в местността "Мечи кладенец" до Стара Загора и многобройните оръдия и оръжия от мед и накитите от злато и мед са доказателство за майсторството на древните рудари, ковачи и златари.

Погребални обичаи - зали 1, 9.

В древността некрополите били сакралното място, където племената чрез почитта към мъртвите и предците осъществявали връзката помежду си и узаконявали своите религиозни представи и норми на поведение. В некропола при с. Дуранкулак са проучени над 1300 погребения от неолита и халколита. Гробните ями били ориентирани север-юг. Мъжете били погребвани изпънати по гръб, а жените - свити в поза "хокер". Погребалните дарове, останките от жертвоприношения и символичните погребения (без човешки кости) дават възможност да се проследи полово-възрастовата и социална диференциация сред членовете на праисторическата община. Проучените 294 погребения във Варненския халколитен некропол и откритите над 3000 златни накити, предмети на култа и инсигнии на властта, както и медните, глинени, костени и каменни предмети са блестящо доказателство за съществуването на първата европейска цивилизация в българските земи през халколита.

Духовният свят на първите земеделци и скотовъдци - зала 9.

Многобройните антропоморфни и зооморфни идоли, модели на жилища и пещи, предмети на култа и символи на властта, изработени от глина, мрамор, кост, мед и злато са материалния израз на основните вярвания на древните земеделци и пастири - култа към Богинята-майка, към прародителите, към дома и домашното огнище, към животните-тотеми. Централно място заемал култа към Слънцето, Луната и природните стихии. Свидетелства за този култ са соларните знаци върху олтари, тежести за стан, глинени съдове и преди всичко Култовата сцена от селищната могила до с. Овчарово, Търговищко, която представя модел на храм на Слънцето.

Първите сплави на метали - зала 9.

През ранната и средната бронзова епоха (III-II хилядолетие пр. Хр.) на Балканите настъпват значителни промени, породени от смяната на

supplied with copper. The ore developments in the region of Metchi Kladenetz near Stara Zagora and the numerous copper tools and weapons, as well as the ornaments made of gold and copper, testify to the mastership of those ancient ore-miners, blacksmiths and goldsmiths.

Funeral Customs - Rooms 1, 9.

In ancient times, necropolises were the holy places where, through their respect for the deceased and their ancestors, different tribes realized their similarities and legalized their religious understandings and norms of behaviour. In the necropolis near Dourankulak more than 1,300 neolithic and Chalcolithic burials were studied. The funeral pits had North-South orientation. Men were buried flat on their backs, while women were bent in "hocker" (fetal) position. Grave offerings, sacrifice relics and symbolic burials (without human bones) afford the opportunity to study the sex, age and social differentiation that existed within the prehistoric community. The 294 graves studied in the Varna Chalcolithic Necropolis and the discovery of more than 3,000 golden ornaments, cult objects and power insignia, as well as copper, clay, bone and stone objects, provides substantial evidence of the first European civilization existing in the Bulgarian lands.

The Spiritual World Of the First Farmers and Stockbreeders - Room 9.

The numerous anthropomorphic and zoomorphic idols, models of dwellings and kilns, cult objects and symbols of power made of clay, marble, bone, copper and gold are the material manifestations of ancient farmers' and herds' main religious beliefs: the cult towards the Goddess-Mother, the ancestors, the home and fireplace, and animal-totems. The Solar, Moon and Elements cult was the most significant one. Testimonials to this cult are the solar symbols on altars, loom weights, clay vessels and, most of all, the cult scene from the settlement hill near the village of Ovcharovo, Turgovishte district, which represents a solar temple model.

The First Metal Alloys - Room 9.

During the Early and the Middle Bronze Age (III - II millenium BC.), considerable change came to the Balkans, brought forth by a change in the climate, an invasion by nomadic tribes from the north, and altering of the tribes' economy. The discovery of bronze (an alloy of copper with arsenic or tin), of electron (a mixture of gold and silver) and the use of silver marked a new stage in the development of metallurgy and

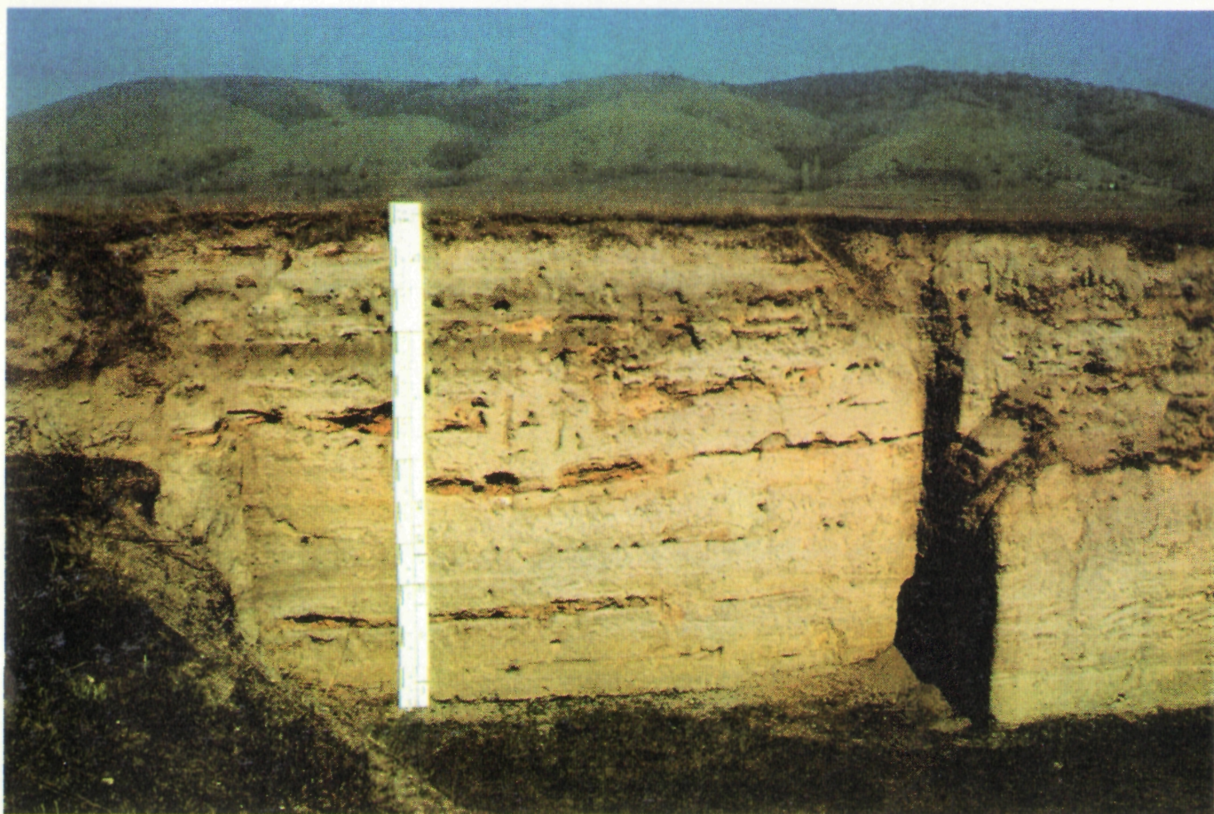
климатичните условия, нахлуването на номадски племена от север и промени в икономиката на племената.
Откритието на бронза (сплав на мед с арсен или калай), на електрона (смес на злато и сребро) и употребата на среброто бележат нов етап в металургията и металообработката и формира нови центрове на производство на метални оръдия, оръжия и накити. Доминирането на скотовъдството в икономиката, одомашняването на коня и появата на каруцата довеждат до промени в поселищната система. За първи път селищата били укрепвани с каменни съоръжения, а жилищата се строели в абсиден план.
Промените в културата и религиозните вярвания се проследяват както в керамичното производство, така и в погребалните обичаи. В североизточна България са регистрирани погребения под могилни насипи, често отбелязани с каменни антропоморфни стели, а в северозападна България (в некропола до с. Търнава) освен чрез трупополагане мъртвите били и кремирани.
През този период Балканите били включени в огромен кръг взаимносвързани синхронни култури, разпространени от Кавказ и Южен Урал до Егея и Адриатика.

Мая Аврамова

metal-working and formed new centers of metal tools, weapons and ornaments production. The domination of stockbreeding in the economy, the domestication of horses and the appearance of the cart led to changes in the settlement system. For the first time, settlements were fortified with stone and the dwellings were built in the abscidas plan.
Changes in culture and religious beliefs can be traced through ceramic production, as well as funeral customs. In northeastern Bulgaria, burials under hill embankments have been found, very often marked by stone anthropomorphous steles. In northwestern Bulgaria (in the necropolis near the village of Turnava) the deceased were either buried, or cremated.
During this period, the Balkans were involved in a huge circle of interconnected synchronous cultures, spreading out from the Caucasus and southern Urals to the Aegean Sea and the Adriatic.

Maya Avramova

1

1. Селищна могила - с. Караново, Сливенско
Височина 12,40 см, диаметри в основата 2,80 х 1,80 м
Могилата съдържа осем културни пласта от ранния неолит, халколита и ранната бронзова епоха. Проучванията на могилата дадоха възможност да се изгради Карановската периодизационно-хронологична система на праисторическата епоха в българските земи.

1. Tell, village of Karanovo, Sliven district. Height 12.40 m, diameters of the base 2,80 x 1,80 m.
The hill contains eight cultural strata from the Early Neolithic, the Chalcolithic and the Early Bronze Ages. The studies carried out on the hill made it possible to build up the so called 'Karanovo periodization', a chronological organization of the prehistoric epoch in the Bulgarian lands.

2. Оръдия на труда, кремък.
Открито обиталище в местността "Носът" в Средните Родопи. Палеолит - 200 000 - 40 000 г. пр. Хр.
2. Tools, flint, open dwelling place in the "Nosat" area in the Sredni Rodopi Mountain. Paleolithic - 200,000 to 40,000 BC.

2

3

3. Амулети от зъби на пещерна мечка, пещерата "Бачо Киро" край Дряновския манастир.
Палеолит - 40 000 - 10 000 г. пр. Хр.
3. Amulets of cave-bear teeth, the Bacho Kiro cave near the Dryanovo Monastery.
Paleolithic - 40,000 to 10,000 BC.

4

4. Жилище с трапецовиден план, площ 117 кв.м, ориентирано север-юг, двуделно, многослойно селище Слатина, София.
Неолит - първата четвърт на VI хилядолетие пр. Хр.
В него са разположени пещ, огнище, хромел, глинобитна площадка за приготвяне на храна, вертикален тъкачен стан, 18 зърнохранилища, дървени лежанки, жертвена яма, работилница за кремъчни, каменни и костени оръдия.

4. Two-rooms dwelling with a trapezium-shaped plan, area of 117 sq.m., North-South positioned, multi-strata settlement, Slatina region of Sofia.
Neolithic - first quarter of the VIth millenium, BC. The display includes: a kiln, a fire place, a millstone, clay-beating ground for food preparation, a vertical loom, 18 granaries, wooden couches, a sacrificial pit, a workshop for flint, stone and bone tools.

5. Сърп от рог на елен с кремъчни пластини. Азмашка селищна могила, Старозагорско. Неолит - края на VII-V хилядолетие пр. Хр.

5. Sickle made of antler and flint teeth. Azmashka tell, Stara Zagora district. Neolithic - end of VIIth to middle of IVth millenium, BC.

5

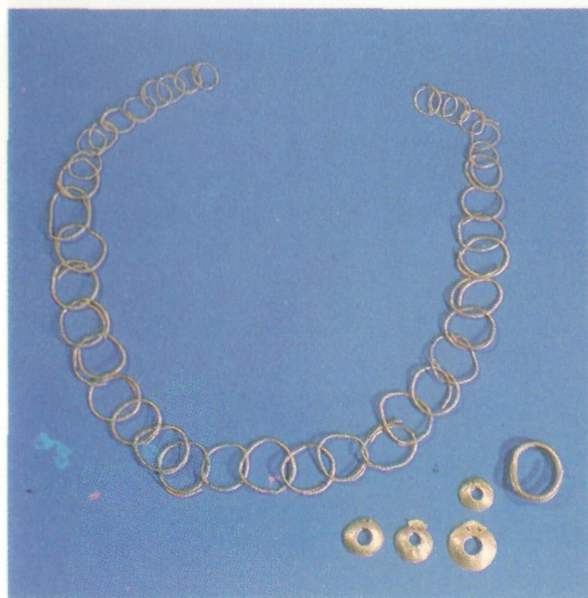
6

6. Основни типове оръдия от кремък и камък - брадви, тесли, длета, мотики и ножове. Неолит и халколит - края на VII - средата на IV хил. пр. Хр.

6. Main types of flint and stone tools: axes, adzes, palstaves, hoes and knives. Neolithic and Chalcolithic - end of VIIth, middle of IVth millenium, BC.

7. Руда, брадва-чук и брадва-тесла от мед. Меден рудник в местността "Мечи кладенец", Старозагорско, халколит - V хилядолетие пр. Хр.
През V хилядолетие пр. Хр. в българските земи се развива един от най-мощните центрове на рудодобив и обработка на мед и злато в Югоизточна Европа.
7. Ore, an axe-hammer and an axe-adze made of copper. Copper mine in Mechi Kladenetz region, Stara Zagora district. Chalcolithic - Vth millenium, BC.
In the Vth millenium BC., one of the biggest centers for ore-output and processing of copper and gold in southeastern Europe developed in the Bulgarian lands.

7

8

8. Съкровище от накити, открито в жилище в селищната могила до с. Хотница, Великотърновско, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Съкровището се състои от огърлица, съдържаща 39 халки с различен диаметър, спираловидна гривна и четири антропоморфни амулета, изработени от самородно злато - 23,5 карата.
8. Treasure of ornaments discovered in a dwelling in the tell near the village of Hotnitza, Veliko Turnovo district, Chalcolithic - Vth millenium, BC.
The treasure consists of a necklace with 39 links in different diameter, a spiral bracelet and four anthropomorphous amulets made of 23.5 carat, native gold.

9. Селищна могила Големия остров - в лиманното езеро до с. Дуранкулак, Добричко
Селището е съществувало през неолита, халколита и бронзовата епохи. В селищата от халколита за основа на жилищата били използвани камъни. Жилищата са с площ от 90 до 117 кв. м, трапецовидни или правоъгълни по план, ориентирани север-юг, двуделни.
9. Tell Golemiya Ostrov in the firth lake near Dourankulak, Dobrich district. The settlement existed during the Neolithic, the Chalcolithic and the Bronze Age.
In the Chalcolithic settlements stones were used to build the dwelling basis. The two-rooms dwellings have an area of 90 to 117 sq.m., a trapezium-shaped or rectangular plan, and a North-South position.

9

10. Основни типове керамични съдове - форми и орнамент. Неолит - края на VII - началото на V хил. пр. Хр.
10. Main types of ceramic vessels - forms and decoration. Neolithic - end of VIth, beginning of Vth millenium BC.

10

11

11. Основни типове керамични съдове - форми и орнамент; Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
11. Main type of ceramic vessels - forms and decoration. Chalcolithic - Vth millenium BC.

12. Модел на жилище, глина, открит в жилище в селищна могила до с. Овчарово, Търговищко, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Вътре са моделирани пещ, два хромела и една площадка. Отвън стените са украсени с рисуван с червена охра геометричен орнамент.

12. Model of a dwelling, clay, found in a dwelling in the tell near the village of Ovcharovo, Turgovishte district, Chalcolithic - Vth millenium BC.
An oven, two millstones and a ground platform were shaped inside of the model. The outer walls are decorated in a ruddle painted geometric ornament.

12

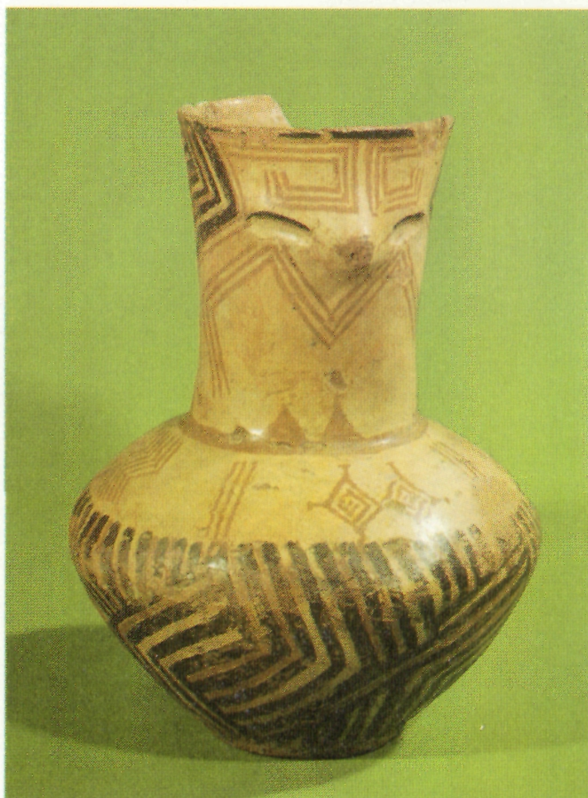
13. Култова сцена, глина - открита в жилище в селищната могила до с. Овчарово, Търговищко, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Представя модел на храм, посветен на Слънцето, Луната и природните стихии. Съдържа 3 олтара, 4 женски фигурки на жрици, 3 масички, 8 столчета, 3 съдчета с капаци, 2 панички и 3 барабана-тарамбуки.

13. Cult scene, clay, found in a dwelling in the tell near the village of Ovcharovo, Turgovishte district, Chalcolithic - Vth millenium BC.
The scene represents a model of a temple devoted to the Sun, the Moon and the Elements. It consists of 3 altars, 4 female priestess figures, 3 tables, 8 chairs, 3 vessels with covers, 2 bowls and 3 tarambouki-drums.

13

14

14. Антропоморфен съд, глина - многослойно селище до с. Градешница, Врачанско, Неолит - първа четвърт на VI хилядолетие пр. Хр.
Върху шийката на съда е представено схематично човешко лице. Върху бежовата полирана повърхност е нарисуван с черна боя геометричен орнамент.

14. Anthropomorphous vessel, clay, multi-strata settlement near the village of Gradeshnitza, Vratza district. Neolithic - first quarter of VIth millenium BC.
On the vessel's neck a schematic human face is depicted. A geometric ornament is painted in black over a beige polished surface.

15. Култови масички, глина - еднослойно селище до с. Хотница, Великотърновско, Неолит - VI хилядолетие пр. Хр. Триъгълна форма с по три масивни крачета, украсени с врязан и набоден геометричен орнамент.
15. Cult tables, clay, settlement near the village of Hotnitza, Veliko Turnovo dustrict, Neolithic - VIth millenium BC.

15

16. Идол, глина - некропол при селищна могила Големия остров, с. Дуранкулак, Добричко, Неолит - края на VI хилядолетие пр. Хр.
Изправена женска фигурка, цилиндрична глава, релефно са моделирани бюста, корема и седалищните части.
16. Idol, clay, necropolis at the Golemiya Ostrov tell, village of Dourankulak, Dobrich district, Neolithic - end of VIth millenium BC.

16

17

17. Антропоморфен съд, глина - селищна могила до Старозагорски минерални бани, Старозагорско, Халколит - V хилядолетие пр. Хр. Представя две слети изправени женски тела с две лица. Ръцете са поставени върху коремите. Ушите са пробити. Орамент от червена и бяла боя представя дрехите.
17. Anthropomorphous vessel, clay, tell near the Stara Zagora mineral baths, Chalcolithic - Vth millenium BC.
The vessel represents two joint erect female bodies with two faces. The hands are placed on the bellies. The ears have holes. Ornaments in red and white mark the clothes.

18

18. Идол, кост - с. Ловец, Старозагорско, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Представя изправена женска фигурка, носена като амулет. Детайлите на тялото са отбелязани с ямички и врязани линии. Кракaта са разделени и под колeнете обвити с медни пластини.

18. Idol, bone, village of Lovetz, Stara Zagorta district, Chalcolithic - Vth millenium BC.
This erect female figure was worn as an amulet. The different parts of the body are marked by small pits and cut lines. The legs are separated and covered with copper plates under the knees.

19. Лицева урна, глина - селищна могила до с. Хотница, Великотърновско, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Съдът представлява стилизирана женска фигура с вдигнати ръце, която носи на главата си друг съд. Лицето е моделирано схематично като маска.

19. Face urn, clay, tell near the village of Hotnitza, Veliko Turnovo district, Chalcolithic - Vth millenium BC.
The vessel represents a stylized female figure with her hands up, carrying another vessel on her head. The face is shaped schematicly like a mask.

19

20

20. Идол, мрамор - с. Благоево, Разградско, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Представя изправена женска фигура. С ямички и врязани линии са обозначени очите, устата, ушите и половия триъгълник.

20. Idol, marble, village of Blagoevo, Razgrad district, Chalcolithic - Vth millenium BC.
Represents an erect female figure. The eyes, mouth, ears and genital area are marked by small pits and carved lines.

21

21. Модел на пещ, глина - селищна могила до Старозагорски минерални бани, Старозагорско, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Върху куха основа е представен модел на пещ с двускатен купол и два димоотвода. Стените на постамента са украсени от рисуван с графит орнамент.

21. Model of a kiln, clay - tell near the Stara Zagora mineral baths, Stara Zagora district, Chalcolithic - Vth millenium BC.
On a hollow base, a model of a kiln is presented with a double-slope dome and two chimneys. The pedestal walls are decorated in a graphite ornament.

22. Печат, глина - селищна могила при с. Караново, Сливенско, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Върху кръглата основа в четири полета са представени чрез врязване знаци - пиктограми - първи наченки на писменост.

22. Seal, clay, tell near the village of Karanovo, Sliven district, Chalcolithic - Vth millenium BC.
On a round base in four sections, carved pictograms demonstrate the beginnings of writing.

22

23. Погребения на мъж и жена - гробове N 555 и N 542 - некропол към селищна могила "Големия остров" при с. Дуранкулак, Добричко, Халколит - V хилядолетие пр. Хр.
Мъжете били погребвани изпънати по гръб, а жените - свити в поза "хокер". Около телата били поставяни гробни дарове - съдове с храна, оръдия, оръжия, накити. Гробните ями отгоре били покривани с каменни плочи.

23. Burials of a man and a woman - Graves No. 555 and 542, necropolis at the Golemiya Ostrov tell near the village of Dourankulak, Dobrich district, Chalcolithic - Vth millenium BC.
Men were buried laid out on their backs, and women were bent in the "hocker" (fetal) position. Grave offerings were put around the bodies - vessels with food, tools, weapons, ornaments. The grave pits were covered at the top with stone plates.

23

24. Погребални дарове от гроб N 643 от некропола към селищна могила "Големия остров" при с. Дуранкулак, Добричко, Халколит - началото на V хилядолетие пр. Хр.
Погребението е на мъж, положен в гробната яма изпънат по гръб.
Даровете са: наниз от малахитови мъниста, широки гривни от черупка на средиземноморската мида Спондилус и каменна тесла.

24. Grave offerings from Grave No. 643 of the necropolis at the Golemiya Ostrov tell near the village of Dourankulak, Dobrich district, Chalcolithic - beginning of Vth millenium BC.
The burial is for the man laid to rest in the burial pit included the following offerings: a string of malachite beads, wide bracelets of a Spondylus Mediterranean sea-shells and a stone adze.

24

25. Погребални дарове от гроб N 1036 от некропола към селищна могила "Големия остров" при с. Дуранкулак, Добричко, Халколит - началото на V хилядолетие.
Погребението е на мъж, положен изпънат по гръб. Даровете са: три идола - женски фигури - (само единият е запазен), гривна от спондилус, каменна тесла, кремъчен нож, стъпална кост от диво магаре и рог от сръндак-жезъл. Тялото е било увито с оцветена в червено тъкан. Вероятно това е погребение на жрец.

25. Grave offerings from Grave No. 1036 of the necropolis at the Golemiya Ostrov tell near the village of Dourankulak, Dobrich district, Chalcolithic - beginning of Vth millenium BC.
The burial was that of a man. The offerings are: three female figure idols (only one has been relatively preserved), a Spondylus bracelet, a stone adze, a flint knife, a wild donkey's foot bone and a sceptre made of deer antler. The body had been wrapped in a red painted textile. This was probably a priest's burial.

25

26. Погребални дарове от гроб N 466 от некропола към селищна могила "Големия остров" при с. Дуранкулак, Добричко, Халколит - края на V хилядолетие пр. Хр.
Погребение на жена, положена свита надясно. Даровете са: четири съда и накити - диадема, колан и апликации за дреха от спондилус, гривна и пръстен от мед, нанизи от мъниста от злато, малахит, халцедон и спондилус.

26. Grave offerings from Grave No. 527 of the necropolis at the Golemiya Ostrov tell near the village of Dourankulak, Dobrich district, Chalcolithic - end of Vth millenium BC.
Burial of a woman rested bent to the right. The offerings are: four vessels and ornaments - a diadem, a belt and Spondylus appliques for a garment, a bracelet and a ring made of copper, strings of golden, malachite, chalcedony and Spondylus beads.

26

27

27. Погребални дарове от гроб N 382 от некропола към селищна могила "Големия остров" при с. Дуранкулак, Добричко, Халколит - края на V хилядолетие пр. Хр.
Погребение на мъж, положен изпънат по гръб. Даровете са: четири съда, брадва-жезъл от рог на елен, две гривни от Спондилус и две гривни от мед.

27. Offerings from Grave No. 382 of the necropolis at the Golemiya Ostrov tell near the village of Dourankulak, Dobrich district, Chalcolithic - end of Vth millenium BC.
Burial of a man. The offerings are: four vessels, an axe-sceptre made of a deer antler, two Spondylus bracelets and two copper bracelets.

28. Погребални дарове от гроб N 1 от некропола във Варна, Халколит - края на V хилядолетие пр. Хр.
Символично погребение - без човешки останки. Даровете са: три златни гривни, златен нагръдник, златни апликации за дреха, наниз от златни мъниста, накрайници от дръжка на брадва-жезъл, златни обковки от лък, медни оръдия - брадва, длета, клин и шила, 6 кремъчни ножа, корубест костен идол и черупки от денталиум.

28. Offerings from Grave No. 1 of the Varna Necropolis, Chalcolithic - end of Vth millenium BC.
Symbolic burial without any mortal remains. The offerings are: three golden bracelets, a golden breastplate, golden appliques for clothes, a string of golden beads, tips of an axe-sceptre handle, golden bow plates, copper tools (an axe, palstaves, a wedge and awls), 6 flint knives, a hollow bone idol and Dentallium shells.

28

29. Лице на идол с накити - гроб N 3 от некропола във Варна, Халколит - края на V хилядолетие пр. Хр.
Символично погребение на идол, моделиран от глина на дъното на гробната яма. Лицето е украсено със златни накити - диадема, обеци, гвоздейчета и антропоморфни амулети.

29. Face of an idol with ornaments, Grave No. 3 of the Varna Necropolis, Chalcolithic - end of Vth millenium BC.
Symbolic burial of an idol, made of clay, on the bottom of a grave pit. The face is decorated with gold ornaments - a diadem, earrings, nails and antropomorphous amulets.

29

30. Селищна могила при с. Юнаците, Пазарджишко, III-II хилядолетие пр. Хр.
Височина 12 м, диаметри в основата 120 х 115 м
Могилата съдържа поселения от халколита, бронзовата и ранножелязната епохи. В пласт от 5 до 5,60 м дебелина са разграничени 17 последователно съществували селища от ранната и средната бронзова епоха.

30. Tell near the village of Yunatzite, Pazardjik district, III-IInd millenium BC.
Height 12m, diameters at the base 120 x 115 m.
The tell contains settlements from the Chalcolithic, the Bronze and the Early Iron Age. In a stratum of 5 to 5.60 meters seventeen consecutively existing settlements from the Early and the Middle Bronze Age were distinguished.

30

31

31. Брадва, тесла-длето и нож, бронз - Брацигово, Попово и Нова Загора, Ранна бронзова епоха - III хилядолетие пр. Хр.
Основни типове оръдия, изработени от бронзова сплав, характерни за Циркумпонтийската металургична провинция.

31. An axe, an adze-palstave and a knife, bronze, from Bratzigovo, Popovo and Nova Zagora, Early Bronze Age - IIIrd millenium BC.
These represent the main types of tools made of bronze alloy, characteristic for the Circum-Pontic metallurgical province.

32. Калъпи за отливане, камък - селище при Нова Загора, Сливенско, Ранна бронзова епоха - III хилядолетие пр. Хр.
Калъп за брадва тип "Веселиново" и връх за копие с втулка.

32. Moulds of stone, from a settlement near the town of Nova Zagora, Sliven district, Early Bronze Age - IIIrd millenium BC.
Mould for "Vesselinovo" type axes and a spear point.

32

33

33. Ритон, глина - селище под водата, Созопол, Ранна-средна бронзова епоха - III-II хилядолетие пр. Хр.
Съд с форма на рог на бик, използван при изпълнение на култови обреди.

33. Rhyton, clay, from a settlement which is currently under water, town of Sozopol, Early-Middle Bronze Age - III-IInd millenium BC.
The vessel, in the form of a bull horn, was used for cult services.

34. Керамични съдове - селище под водата, Созопол, Ранна и средна бронзова епоха - III-II хилядолетие пр. Хр.
През бронзовата епоха в керамиката се появяват нови форми и украса, но се запазват и развиват и някои форми, познати от халколита.

34. Ceramic vessels, from a settlement in Sozopol, currently underwater, Early and Middle Bronze Age - III-IInd millenium BC.
During the Bronze Age new forms and types of decoration appeared in ceramics, but some forms from the Chalcolithic were kept and developed too.

34

35. Надгробна плоча, камък - с. Плачидол, Добричко, III хилядолетие пр. Хр.
Силно стилизирана човешка фигура, поставяна като паметник върху надгробна могила. Този тип паметници са характерни за т. нар. "ямна култура" на номадски племена, дошли на Балканите през ранната бронзова епоха.

35. Tombstone, village of Plachidol, Dobrich district - IIIrd millenium BC.
A highly stylized human figure, used as a monument on sepulchral hills. These types of monuments are characteristic of the so called "pit culture" of the nomadic tribes which came to the Balkans during the Early Bronze Age.

35

36. Вазовиден съд и купа, глина - некропол до с. Търнава, Врачанско, Ранна бронзова епоха - III хилядолетие пр. Хр.
Съдовете са украсени с врязан орнамент, инкрустиран с бяла и червена боя. Поставени са били като гробни дарове в погребения с трупополагане и трупоизгаряне.

36. Vase-shaped vessel and a bowl, clay, necropolis near the village of Turnava, Vratza district, Early Bronze Age - IIIrd millenium BC.
The vessels are decorated with a carved ornament, encrusted in red and white. They were used as grave offerings for both traditional burials and cremations.

36

37

37 и 38. Наскални рисунки - галерия в пещерата Магура, с. Рабиша, Видинско, Бронзова епоха - III-II хилядолетие пр. Хр.
Рисунките са рисувани с гуано. Представени са изображения на Слънцето, култови брадви - символи на власт и хора и животни при изпълнение на култови обряди.

37 and 38. Rock drawings - gallery in the Magura cave, village of Rabisha, Vidin district, Bronze Age - III-IInd millenium BC. The drawings were made with guano, a substance that consists mainly of excrement of sea birds. There are images of the sun, cult axes-symbols of power, and humans and animals performing cult ceremonies.

38

39

39. Чаши, глина - селищна могила при с. Юнаците, Пазарджишко, Средна бронзова епоха - III-II хилядолетие пр. Хр.
Остродънни чаши, украсени с врязан орнамент, вероятно използвани при култови обреди.

39. Cups, clay, tell near the village of Yunatzite, Pazardjik district, Middle Bronze Epoch - III-IInd millenium BC.
Sharp-bottomed cups, decorated in a carved ornament, probably used in cult ceremonies.

40

40. Находка от кама, гривни, обеци, нанизи и инструменти - вероятно погребални дарове - местността Рупите, Петрич, Ранна бронзова епоха - III-II хилядолетие пр. Хр.
Изработени от бронз, сребро и електрон - сплав от злато и сребро.

40. Find of a dagger, bracelets, earrings, strings and instruments, probably grave offerings, Roupite, Petrich town, Early Bronze Age - III-IInd millenium BC. Made of bronze, silver and electron (alloy of gold and silver).

ОРФИЧЕСКА ТРАКИЯ

ORPHIC THRACE

Името траки е сборно название на племената, които се разполагат в източния дял на Югоизточна Европа. За първи път то е засвидетелствано от Омир във втора песен на "Илиада", т. нар. Каталог на корабите и се отнася за обитателите на Тракийския Херсонес и в десета песен - за войните, където траките са предвождани от Резос пред стените на Троя. *Етнонимът вероятно е* гръцизирана форма на тракийско име, чието значение е неясно. Според някои хипотези то означава "смел, храбър", което в гръцки превод добива значение на "див, необуздан". Етногенетичният процес, довел до образуването на относително консолидираната тракийска народност, който ясно се наблюдава от средата на II хил. пр. Хр. протича на територия с приблизителни граници - Карпатите на север, р. Прут на североизток, р. Вардар на запад, линията на островите Тасос - Самотраки на юг и в северозападна Мала Азия и *хелеспонтийското крайбрежие на* югоизток. Крайните граници са променливи и условни, там се оформят контактни зони с други племена и се осъществяват процесите на взаимодействие. Тракийският език е индоевропейски.

От сведенията на античните автори, от епиграфски и нумизматични източници, както и от данни на топонимията може да се определи географското разположение на отделните тракийски племена. Локализирането и уточняването на граници обаче е твърде условно, тъй като някои от споменатите племена *са съществували по-кратко време и са* изчезнали, други са се претопили в по-големи етнически групи, името на трети се разпространило и обхванало всички траки. По-известни са одриси, гети, мизи, трибали, беси, кикони, пеони, витини и др.

От края на II хил. пр. Хр. траките изживяват прехода от родова към съседско-териториална община. Продължителната еволюция на родовите общини от номадски тип довежда до създаването на

The term 'Thracians' is a common name of the tribes that set up in the eastern part of South-Eastern Europe. The first time it was mentioned, was by Homer in the Iliad's second song, the so called Cataloque of ships and regarded the inhabitants of the Thracian Hersones, and in the tenth song about the warriors led by Rhezos in front of Troy's walls. Probably the ethnonim was an Hellenizedform of a Thracian name whose *meaning is not clear. According to some* hypotheses it means "brave, courageous" which in Greek gets the meaning of "wild, ungovernable". The ethnogenetic process which led to a relatively consolidated Thracian nationality and could be clearly distinguished from the middle of the IInd millenium BC., run in a territory with approximate borders the Carpathian Mountains to the North, the river of Prut to the North-East, the river of Vardar to the West, the island line Tassos-Samothrace to the South and in North-Western Asia Minor, and the Helespontic coast to the South-East. The outlying boundaries were changeable and conditional, these were the *places where contact zones with other* tribes weredeveloped and processes of interaction were realized. The Thracian language was Indo-European.

From the ancient authors' records, from epigraphic and numismathic sources, as well as from toponymy's data, the geografic situation of the different Thracian tribes can be determined. However any localization and determination of borders is rather conditional, because some of the tribes mentioned existed for a shorter time and then disappeared, other melted in bigger ethnic groups, the name of third spread out and involved all Thracians. Some of the more popular are: Odrysians, Triballoi, *Getai, Bessai, Kikones, Mysians, Paniones,* Bithynians.

Since the end of the IInd millenium BC. the Thracians lived in a transition from a tribal to a neighbourly-territorial community. The long evolution of the nomadic type tribal communitisies led to the creation of prerequisites for the formation of early-class state unions. The earliest of them were evidenced in the Homer's poems the Iliad and the Odyssey, in the mythographic retrospectives in the Hellenic literature of VI-Vth C. BC. and through the archaeological

предпоставки за образуването на раннокласови държавни обединения. Най-ранните от тях са засвидетелствани в Омировите поеми "Илиада" и "Одисея", в митографските ретроспекции в елинската литература от VI-V в. пр. Хр. и чрез археологическите данни от втората половина на II и първата половина на I хил. пр. Хр. Племенните състави познават централизираната политическа и жреческа власт, съсловната военна организация и имат проследима династическа линия със своя хазна. Някои владетели са изявени политически фигури по време на събитията, до, през и след Троянската война през XIII в. пр. Хр. Действителният статут на политическите организации в Тракия до края на II хил. пр. Хр. в съпоставка с Микенска Гърция е намерил отражение в някои легенди. В образите на Орфей, Резос, Марон, Финей и др. митологията представя обобщената фигура на владетел от втората половина на II хил. пр. Хр. Той се явявал носител на подчертано религиозни функции, т.е. бил е преди всичко жрец, съсредоточил в ръцете си политическата и военната власт.
В тази епоха се оформя и осмисля идеята за взаимодействието земя-небе, която придобива характера на религиозно-политическа доктрина, наречена тракийски орфизъм. В тракийската религия, която е изградена върху равновесието на двете начала - слънчевото и земното, орфеевото и дионисовото, основните фигури са на Великата Богиня-майка и на нейния син - Слънцето, от чийто свещен брак се ражда царят-херой, който осъществява баланса между двете начала. Съчетаването на соларният култ и на хтонизма било най-висшата идеологическа изява на върховния предводител, която намерила материален израз в Родопските скални гробници, издълбани по самите върхове, огрявани цял ден от слънчевите лъчи. До тях водят изсечени в скалата стъпала. Това е възможно най-добрата илюстрация на прочутите легенди за Офрей и Резос. Урната с праха на Орфей била положена върху висока колона, за да може слънцето първо нея да огрее. Резос, който превръщайки се в антроподемон след смъртта си, "затворен в пещерите на богатата със сребро земя", изричал

data from the second half of IInd and the first half of Ist millenium BC. The tribal staffs possessed a knowledge about the centralized political and priest's power, the estate military organization and had a traceable dynastic line with its own treasury. Some rulers were outstanding political figures at the time of the events till, during and after the Troy War in the XIIIth C. BC. The actual status of the political organizations in Thrace till the end of the IInd millenium BC., as compared to Mycenean Greece, reflected in some legends. By the image of Orpheus, Rhesos, Finei, Maron, etc., the mythology presents a summarized figure of a ruler from the second half of the IInd millenium BC. He appeared to focus strict religious functions, i.e. he was most of all a priest concentrating the political and military power in his hands. In this epoch the idea of Earth-Heaven interaction was formed and considered and gained the character of a religious-political doctrine, called Thracian Orphism. In the Thracian religion, based on the balance between two beginnings - these of Sun and of Earth, Orpheus's and Dionysos's - the main figure are these of the Great Goddess-Mother and of her son, the Sun, out of whose holy marriage the king-hero was born to ensure the balance between the two beginnings. The match of the solar cult and the htonism was the highest ideological appearance of the supreme leader which found a material expression in the Rhodopes' rock tombs, hollowed out in the very peaks, lit up by the sun rays the whole day long. Stairs cut out in the rocks lead to them. This is the best probable illustration of the famous legends about Orpheus and Rhesos. The urn with Orpheus's ashes was placed on a high column for the Sun to be able to lit it the first. Rezos, turning into an anthropodemon after his death and "closed in the caves of the land rich in silver", pronounced his profecies gazing at the light. The rock tombs can be found together with rock niches and Sun circles. Other burials from this epoch are the dolmens. All of them belong to the group of megalithic monuments.
The megalithic culture is a manifestation of interactions. The term itself includes settlement system and road network, social order and trade connections, political organization, mode of everyday life and spiritual life of its bearers. It is an integral part of the total process of evolution in South-Eastern Thrace, Troada and Anatolia and the Mycenean world. Some of the most remarkable monuments of material

предсказанията си, взирайки се в светлината. Скалните гробници се срещат заедно със скални ниши и слънчеви кръгове. Други надгробия от епохата са долмените. Всички те са обединени в групата на мегалитните паметници.
Мегалитната култура е проява на взаимодействия, самото понятие включва поселищна система и пътна мрежа, социална уредба и търговски връзки, политическа организация, бит и духовен живот на носителите ѝ. Тя е неразделна част от общия еволюционен процес в Югоизточна Тракия, Троада и Анатолия, в микенския свят.
Едни от най-забележителните паметници на епохата са съдовете от Вълчитрънско златно съкровище. Те, заедно със златния съд от Казичене, бележат началния период в развитието на тракийското изкуство. В тях се срещат елементи, характерни за т.нар. геометричен стил, чиито сюжети са вдъхновени от животинския свят. Бронзовите брадви-амулети, чиито пети украсени с глави на бик, козел, овен, птица, са ярък символ на царско-жреческата власт.

Елка Пенкова

culture from this epoch are the vessels of the Vultchitrun Gold Treasure. They, as well as the gold vessel from Kazitchene, mark the initial period in the development of Thracian art. There are elements in them, characteristic for the so called geometric style whose themes were inspired by the animal world. The bronze axes-amuleths with heels decorated with a bull, goat, ram and bird head, were a striking symbol of the king-priest's power.

Elka Penkova

41

41. Светилище при с. Татул, Момчилградско, XIV-XIII - VI в.пр. Хр.
Оформено е като пресечена пирамида, върху чиято най-висока част има скална площадка с изсечен правоъгълен гроб. До него води издялана в скалата стълба.

41. Sanctuary at the village of Tatul, Momchilgrad district, XIV/XIII - VIth C. BC.
Shaped as a cut pyramid, on whose highest part there is a rock platform with a rectangular grave cut out. Stairs cut in the rock lead to it.

42. Калъпи за брадва-скиптър, с. Побит камък, Разградско, XV-XIV в.пр. Хр.
Калъпът за брадва-скиптър е съставен от две части - спирално завито острие и дръжка. Украсата е от канелюри, които при петата образуват орнамент "рибена опашка", а към върха следват формата на брадвата.

42. Mould for axe-sceptre, stone, village of Pobit Kamuk, Razgrad district, XV-XIVth C. BC.
The mould for axe-sceptre consists of two parts - an edge spirally winded and a handle. The decoration consists of flutes which at the fifth form a "fish tail" and towards the top follow the form of the axe.

42

43

43. Стела, камък, Разлог, XVI-XII в.пр. Хр.
Формата е неправилна, украсата се състои от скачени спирали и трискели. В долния десен ъгъл е представена итифалическа мъжка фигура, която протяга ръка към ладия със зооморфно оформени краища. Вътре в ладията е изобразен слънчев диск.

43. Stele, stone, Razlog, XVI-XIIth C. BC.
Irregularly shaped, the decoration consists of spirals and triskels linked together. In the down right corner an itifallic man's figure is presented to stretch an arm to a boat with edges zoomorphously shaped. There is a solar disc presented inside the boat.

44

44. Урна с kanak, глина, некропол при с. Орсоя, Ломско, XVI-XII в.пр. Хр.
Украсата се състои от геометрични орнаменти, врязани и инкрустирани с бяла боя - гирлянди, спирали, зигзаговидни линии. В нея са били поставени останки от тялото, след извършване на кремацията и богати гробни дарове.
44. Urn with a cover, clay, necropolis at the village of Orsoya, Lom district, XVI-XIIth C. BC.
The decoration consists of geometric models cut in and encrusted through white paint - garlands, spirals and zigzag lines. After cremation the remains were placed in it together with plenty of grave offerings.

45. Гробни дарове, глина, некропол при с. Орсоя, Ломско, XVI-XII в.пр. Хр.
Антропоморфни фигури, зооморфни съдове, модели на култова масичка, трон, двойна брадва и лодка, украсени с врязани геометрични орнаменти и инкрустирани с бяла боя.
45. Grave offerings, clay, necropolis near the village of Orsoya, Lom district, XVI-XIIth C. BC.
Anthropomorphous figures, zoomorphous vessels, models of a cult table, a throne, a double-axe and a boat, decorated with geometric patterns cut in and encrusted through white paint.

45

46

46. Двойна брадва, бронз, с. Семерджиево, Русенско, XVI-XII в.пр. Хр.
Двете остриета имат трапецовидна форма, леко закръглени. Отворът за дръжката е елипсовиден.
46. Double-axe, bronze, village of Semerdjievo, Rousse district, XVI-XIIth C. BC.
Both edges are trapezium-shaped, slightly rounded. The openning for the handle is oval.

47

47. Урна, глина, гр. Нова Загора, XII-XI в.пр. Хр.
Върху сферичното тяло има три букела и вертикална дръжка. Украсата е геометрична - врязани триъгълници, четириъгълници, зигзаговидни линии и мрежест орнамент, инкрустирани с бяла боя. По гърлото са разположени симетрично четири двойки геометрично представени човешки фигури с вдигнати ръце.

47. Urn, clay, town of Nova Zagora, XII-XIth C. BC.
There are three boukels and a vertical handle on the spheric body. The decoration is geometric - triangles, quadrangles, zigzag lines and netlike design cut in and encrusted with white paint. On the neck there are symetrically situated four pairs of geometrically presented human figures with their hands up.

48

48. Обеци и торква с пандатив, злато, Севлиевско, В. Търново, XII-IX в.пр. Хр.
Изработени са от масивна златна тел. Обеците са с кръгла форма с разминаващи се краища. Пандантивът на торквата е с капковидна форма, с триъгълно сечение в най-широката си част.

48. Earings and a torque with pandativ, gold, Sevlievo, Veliko Turnovo district, XII-IXth C. BC.
Made of solid golden wire. The earings have a round form with their edges passing each other. The pandativ on the torque has a droplike shape with a triangle intersection in its widest part.

49

49. Култови фигури, глина, с. Конево, Новозагорско, XI-IX в.пр. Хр.
Схематично представени мъжки, женски и животински фигурки, малки панички, пръстени, диск.
Вероятно дарове на светилище.
49. Cult figures, clay, village of Konyovo, Nova Zagora district, XI-IXth C. BC.
Schematically presented man's, woman's and animal figures, small bowls, rings, a disc.
Probably offerings to a sanctuary.

50. Символично погребение или съкровище, с. Казичене, Софийско, XI-VII в.пр. Хр.
Трите съда - бронзов, глинен и златен вероятно са били поставени един в друг. От тях най-стар е златният около XI-IX в.пр. Хр., а най-късен - бронзовият - VII в.пр. Хр.
Находката се интерпретира или като укрито съкровище или като символично погребение на тракийски вожд.
50. Symbolic burial or treasure, village of Kazitchene, Sofia district, XI-VIIth C. BC.
The three vessels, bronze, clay and gold, were probably put one into the other. The gold one is the oldest, around XI-IXth C. BC., and the bronze is the latest, VIIth C. BC. The find is interpreted either as a "hidden treasure", or as a symbolic burial of a Thracian ruler.

50

51

51. Купа, злато, с. Казичене, Софийско, XI в.пр. Хр.
Полусферична форма. Украсата се състои от хоризонтални релефни канелюри около устието и вертикални по тялото. По дъното има две концентрични релефни канелюри, между които са разположени пояс релефни пъпки с описани около тях кръгчета с тангенти в пунктир.
51. Bowl, gold, village of Kazitchene, Sofia district, XIth C. BC.
Semi-spherical form. The decoration consists of horizontal linear fluting around the mouth and vertical on the body. There are two concentric flutes on the bottom, between which a ring of relief buds with circles and tangents dotted drawn around them are placed.

52. Култова брадва, бронз, с. Чомаковци, Плевенско, VIII-VII в.пр. Хр. Симетрично, полукръгло устие, с две дупки за окачване или прикрепяне на украса. Петата е украсена с три животински глави - на бик, овен и козел, предадени сумарно, с геометрични форми - рогата представляват конуси, муцуните са трапецовидни, а шиите с правоъгълно сечение.

52. Cult axe, bronze, village of Tchomakovtzi, Pleven district, VIII-VIIth C. BC.
Symetric, semi-round mouth with two holes for hanging or attaching of decoration. The heel is decorated through three animal heads, these of a bull, a ram and a goat, totally presented, with geometric forms - the horns are cones, the muzzles are trapezium-shaped and the necks have rectangular intersection.

52

53

53. Брадва-амулет, бронз, Рилски манастир, VIII-VII в.пр. Хр.
Острието е малко, четириъгълно. Петата е оформена като фигури на две птици (петли) с общо сърповидно тяло. Главите на птиците са геометризирани, късите човки са конусовидни, силно изпъкнали очи и извити назад като рог гребени.

53. Axe-amuleth, bronze, Rila Monastery, VIII-VIIth C. BC.
The point is small, quadrangular. The heel is moulded as figures of two birds (cocks) with a common sickle-shaped body. The birds' heads are geometricallized, the short bills are cone-shaped, eyes quite protruded and combs winded bakc as horns.

54

54. Тока за колан, бронз, Созопол, началото на V в.пр. Хр.
Формата е четириъгълна, изображението е на лъв, изработен ажурно, с геометрични форми - пластично оформени тяло и шия, на места с триъгълно сечение, трапецовидна муцуна, елипсовидни очи, уши и уста. Мускулите са предадени с врязани линии, които разделят тялото на животното на три части.

54. Belt buckle, bronze, Sozopol, beginning of Vth C. BC.
The form is quadrangular, the image is that of a lion, open-work, with geometric forms, plastically shaped body and neck, with triangular intersection in some parts, trapezium-shaped muzzle, oval eyes, ears and mouth. The muscles are presented by lines cut in, which divide the animal's body into three parts.

55. Култова фигура на кон, камък, с. Дорково, Пазарджишко, VI-IV в.пр. Хр. Геометризирано изображение на кон с юзда. Гривата е предадена с насечки, шията е украсена с врязани скачени спирали. В центъра е представена антропоморфна фигура с геометрични форми с вдигнати ръце.

55. Cult figure on a horse, stone, village of Yunatzite, Pazardjik district, VI-IVth C. BC. Geometricallized figure of a horse. The body is decorated with cut in esses linked together. On the neck an anthropomorphous figure is presented with geometric forms and hands up.

55

56

56. Котви, камък, Созопол, II хилядолетие в.пр. Хр. Триъгълни, трапецовидни, правоъгълни, снабдени с дупки или жлебове за привързване с въжета. Многобройните екземпляри, открити в акваторията на Созопол потвърждават легендата за тракийската таласократия (морско господство), разказвана от елинския писател Диодор.

56. Anchors, stone, Sozopol, IInd millenium BC.
Triangular, trapezium-shaped and rectangular; holes or grooves provided for fastening with ropes. The numerous anchors found in the aquatorium of Sozopol confirm the legend about the Thracian thalasocratia (sea domination) told by the Hellenic writer Diodor.

РАЗЦВЕТ НА ТРАКИЙСКАТА ДЪРЖАВА И КУЛТУРА

THE GOLDEN AGE OF THRACIAN STATE AND CULTURE

Петото и четвъртото столетие пр. Хр. в Тракия бележат най-големия разцвет на тракийската култура. Той съвпада с големи промени в живота на траките. Държавно-образувателните процеси рязко се засилват, стимулирани от вътрешни и външно-политически фактори. Присъствието на персийски войски и борбите, които те водели с местното население и с елините изиграли положителна роля, тъй като спомогнали да се активизира политическият живот в момент, когато за това съществували всички предпоставки в социално-политическото развитие на тракийските племена. Победата на Елада над Персия създала политическия вакуум в региона и точно тогава се появило първото тракийско царство от периода на писаната история - Одриското. То се създава в Югоизточна Тракия като дело на цар Терес, който обединил под властта си няколко племена и се превърнал в значителна политическа фигура. Според Тукидид Терес не е първият тракийски владетел въобще, а е първият мощен цар на одрисите, което означава, че и преди него са съществували управници. След него на престола се изреждат синовете му Спарадок и Ситалк, следва племенникът му Севт I, чиято политика има за основна цел овладяването на Тракийския Херсонес. След Медок и Хебризелм, които продължават тази линия, на престола застава Котис I (383-359 г. пр. Хр.), при който царството достига своя апогей. Макар и нестабилна в определени моменти, Одриската държава е била най-мощната военно-политическа организация от недемократичен тип на Балканите чак до възхода на Македония.
Известни са и други по-големи държавни обединения - царството на трибалите, развило се в долината на р. Морава и в днешна Северозападна България, с връхни точки експедициите срещу Абдера през 376/375 г. пр. Хр., водена от Халес и срещу скитите на Атей. През 339 г. пр. Хр. те разбиват

The fifth and the fourth centuries BC. in Thrace mark the biggest forth of Thracian culture. It coincides substantial changes in Thracians' life. The state-forming processes strengthened sharply being stimulated by internal and foreign political factors. The presence of Persian troops and the struggles they led with the local population and the Hellenes played a positive role because they contributed to the activation of political life in a moment when all prerequisites for that existed in the socio-political development of the Thracian tribes. The victory of Hellas over Persia created a political vacuum in the region and right at that time the first Thracian kingdom in written history appeared, the Odrysian kingdom. It was founded in South-Eastern Thracia and is connected with the name of Teres who united several tribes under his reign and turned to be a considerable political figure. According to Thucydides, Teres was not the first Thracian ruler in general, but the first powerful king of the Odrysae which means that rulers existed before him too. After his death his sons Sparadokos and Sitalkes sat on the throne in turn, then came his nephew Seuthes whose main political goal was to master the Thracian Hersones. After Medokos and Hebrizelmes who followed that line, Kotis I (383-359 BC.) came on the throne and the kingdom reached its apogee. Although unstable from time to time, the Odris state was the most powerful military-political formation of a non-democratic type on the Balkans still till the upsurge of Macedonia. There some other bigger state unions known, the Triballian kingdom, which developed in the valley of the river of Morava and in today's North-Western Bulgaria, with its highest points the expeditions against Abdera in 376/375 BC. led by Haes and against the Scythians of Athei. In 339 BC. they defeated the army of Philip II from Macedonia. Also, it is known about a passage of arms between the Triballian ruler Sirm and the troops of Alexander the Great. Centers of political life existed in the lands of the Getai in the north-eastern regions also.
The central power strengthening led to changes in art structure and functions although in that time it still kept its court

армията на Филип II Македонски. Известен е и сблъсъкът на трибалския владетел Сирм с войските на Александър Велики. В земята на гетите, разположени в североизточните райони съществували също центрове на политически живот.
Засилването на централната власт довежда до промени в структурата и функциите на изкуството, въпреки че и през това време то запазило своя придворен характер. Предметите, които изработвали тракийските торевти, продължавали да са отличителни белези на властта на царете и аристокрацията в Тракия: украшения към конски амуниции, ризници, шлемове, наколенници, нагръдници, пръстени, украшения към щитове. Към тях се прибавят и различни нови видове вази, които са украсявали трапезата на тракийската знат: фиали, канички, чаши, ритони и др. Преди всичко промените засягат материала, с който се работело. Макар и да продължава да се използва, бронзът отстъпва позицията си на основен материал в полза на благородните метали. Количеството злато и сребро в украсата на тракийския аристократ или на коня му, в съдовете на неговата трапеза или в инвентара на погребението му е право пропорционална на позицията му в обществото.
Значителна част от паметниците на тракийската торевтика е открита в погребения. Тракийските погребални обичаи са материален израз на техните вярвания - култа към Слънцето, култа към Великата Богиня-майка и вярата в безсмъртието. И двата обряда, които практикували - на трупоизгаряне и трупополагане имат своето обяснение. В първия, чрез силата на огъня, който изпепелявал тялото, починалият се пречиствал от несъвършенствата и нещастията и ставал безсмъртен, а във втория - получавал божествената сила на Богинята майка. Едни от най-забележителните некрополни находки от Тракия - могилните погребения край с. Дуванли, Пловдивско, най-ранните от които са от края на VI - нач. на IV в. пр. Хр., принадлежали на бесите, които населявали Родопския масив.
Изключително богати са и даровете, открити в Могиланската могила във Враца, в която вероятно е бил погребан трибалскикя владетел Халес.
В земите на траките са открити и многобройни съкровища. Някои от тях са заровени направо в земята, без около тях да има следи от некропол, селище или светилище. Едва ли само войни или внезапни нападения са били причината да се крият скъпоценни

character. The articles produced by the Thracial toreuters continued to be marks of kings' and aristocracy's power in Thrace: ornaments to horse-trappings, chain-mails, helmets, guaves-pectoral, breastplates, rings and shield ornaments. New types of vases could be added to them which decorated the tables of Thracian nobility: phialae, jugs, cups, rhytons, etc. The changes regarded most of all the material of production. Although bronze continued to be used, it stepped back the position of a main material and gave wa to precious metals. The quantity of gold and silver consisting in the ornaments of a Thracian aristocrat or his horse, the vessels on his table or the offerings in his grave was determined by his position in the society.
A considerable part of the Thracian toreutics monuments has been discovered in burials. The Thracian funeral customs are a material expression of their beliefs - the Solar cult, the cult to the Great Goddess-Mother and the faith in immortality. Both rituals they practiced, those of cremation and body laying,have their explanation. In the first case, through the strength of fire which reduced the body to ashes, the deceased purged out from imperfection and misfortune and became immortal. In the second, the deceased got the divine strength of the Goddess-Mother.
Some of the most remarkable necropolises finds from Thrace, the burial mounds near the village of Douvanli, Plovdiv district, the earliest of them from the end of VIth - the beginning of IVth C. BC, belonged to the Bessai who inhabited the Rodopi Mountain.
Extraordinarily rich are also the offerings from the Mogilanska burial mound in Vratza where probably the Triballian ruler Hales had been laid to rest.
In the Thracians' land numerous treasures were also found. Some of them were put simply in the ground without any traces of a necropolis, a settlement or a sanctuary. It is hardly to believe that only warriors or sudden attacks were the reason for precious objects to be hidden. It is more probable that these articles mark traces of king's rituals connected with renewing of power or legalizing of new territories conquered. The biggest and richest treasure from this period found till now , the Rogozen Treasure, was a possession of the dynasty court of the Triballoi. It consists of 165 vessels collected by several generations from the middle of Vth C. till the middle of IVth C. BC. However some of the vessele were political gifts presented by Odrysian kings who were looking for friends and allies in the neighbouring Thracian states. A political gift from the powerfiul Odrisyan king Kotys to an anonymous ruler of the Getai was the silver treasure discovered near the village of Borovo, Rousse district, too. The treasures provide an exceptionally valuable information about the religious and political life of the

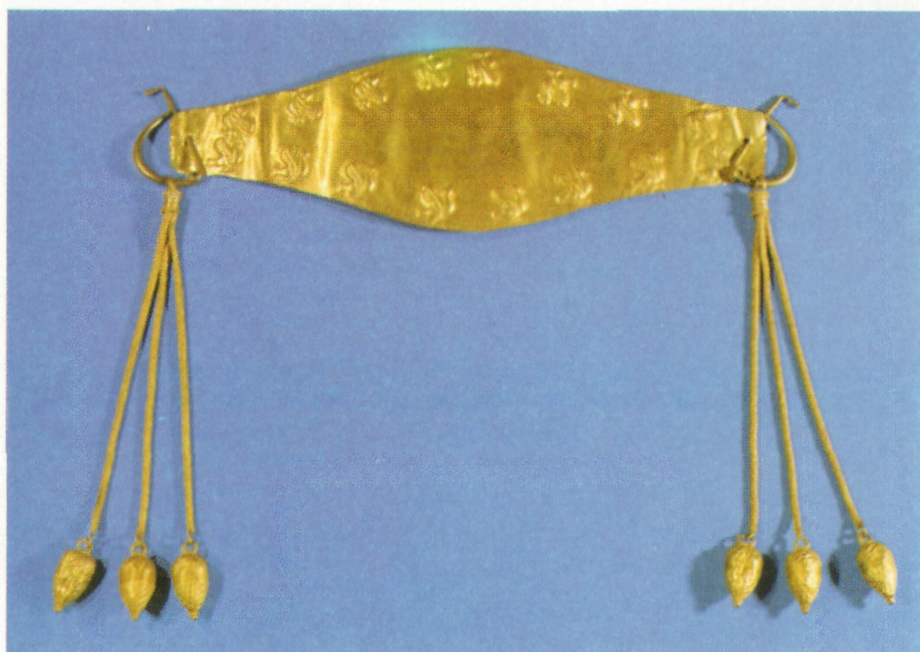
предмети. По-вероятно е те да бележат следи от царски ритуали по обновяване на властта или по узаконяване на заети нови територии. Най-голямото и богато открито съкровище от периода - Рогозенското е било притежание на династическия двор на трибалите. То се състои от 165 съда, събирани в продължение на няколко поколения - от средата на V до средата на IV в. пр. Хр. Някои от съдовете обаче са политически дарове от одриските царе, които търсели приятели и съюзници в съседните тракийски държави. Политически дар от могъщия одриски цар Котис I за анонимен гетски владетел е и сребърното съкровище намерено при с. Борово, Русенско. Съкровищата дават изключително ценна информация за религиозния и политическия живот на траките, тъй като те, заедно с другите паметници на тракийската торевтика са единствените автентични паметници на културата на един народ, който не е познавал писмеността, а се изразявал чрез образи и символи.
Съществено влияние върху историческите и културните процеси в Тракия оказала елинската колонизация от края на VII в. пр. Хр. На териториите на гръцките колонии са съществували вероятно тракийски селища още преди основаването им. В полисите и около тях се създава зона, в която се срещат носителите на две култури - елинската и тракийската, осъществява се обмен на идеи, знания, технически сръчности и предмети.

Елка Пенкова

Thracians, because they together with the other articles produced by the Thracian toreutics, are the only authentic monuments of the culture of a people which did not know letters but expressed in images and symbols.
The Hellenic colonization from the end of VIIth C. BC. influenced substantially the historical and cultural processes in Thrace. On the Greek colonies territory probably Thracian settlements existed long before their establishment. In the polises and around them a zone was created where the representatives of two cultures, the Hellenic and the Thracian, met - exchange of ideas, knowledge, technical skills and articles was realized.

Elka Penkova

57

57. Нагръдник, злато, Мушовица могила, Дуванли, Пловдивско, края на VI в. пр. Хр.
Шестоъгълна форма, с дупчици за прикачване на двете къси страни. Украсен е с бордюр от 16 изображения на птици с разперени крила в пълен профил. Нагръдникът е бил прикачен към дрехата с две фибули с по три верижки с висулки с формата на жълъд.

57. Breastplate, gold, Moushovitza hill, Douvanli, Plovdiv district, end of VIth C. BC. Hexagonal form, with holes for attaching of the two short sides. Decorated with a rim of 16 bird figures with open wings in full profile. The breastplate was attached to the clothes by two fibulas each of them with three chainlets with acorn-shaped pendents.

58. Огърлица, злато, Мушовица могила, Дуванли, Пловдивско, начало на V в.пр. Хр.
Съставена е от двадесет сферични висулки, всяка от които е украсена с петлистна розета, заобиколена от триъгълници и кръг, следван от плетеница, изпълнени в техника филигран и гранулация.
Нанизвани са с помощта на припоена тръбичка, украсена с напречни канелюри и филигран. Два цилиндрични елемента, затворени от едната страна са служили за прикрепяне.

58. Necklace, gold, Moushovitza hill, Douvanli, Plovdiv district, beginning of Vth C. BC.
Consisted of twenty spheric pendents, each of them decorated with a five-leaved rosette surrounded by triangles and a circle followed by an interlacing, performed in filigree and granulation. Strung together by the help of a soldered tube, decorated with cross fluting and filigree. Two cylindrical elements closed in one of the ends served for attachment.

58

59

59. Фиала, сребро, Кукува могила, Дуванли, Пловдивско, първата половина на V в.пр. Хр.
Има обърнат навън ръб на устието. Тялото е украсено с радиални, стесняващи се към центъра, закръглени в двата края канелюри, които оформят многолистна розета с изпъкнала централна част (умбо). Около него са очертани врязани линия и дъгички, следващи канелюрите. Изработена е прецизно и е най-голямата фиала, открита в Тракия (диам. 25 см., тегло 720 гр.)

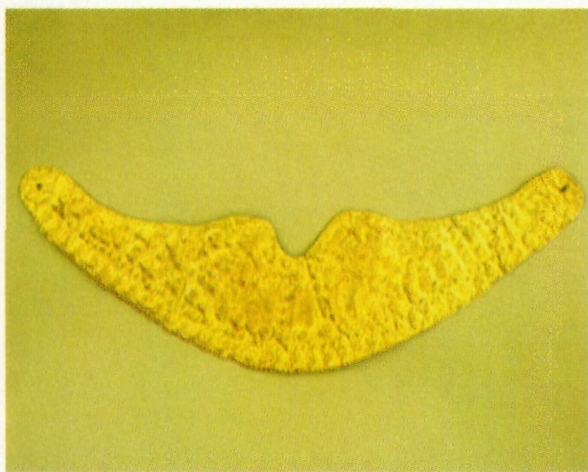
59. Phiale, silver, Kukova hill, Douvanli, Plovdiv district, first half of Vth C. BC.
The edge of the mouth is tuned outwards. The body is decorated by radial, narrowing to the middle, rounded in both ends fluting, which form a multi-leved rosette with a central part protruded (umbo). Lines and bows cut in, following the fluting, are drawn around it. Precisely produced, this phiale is the biggest one, discovered in Thrace (diam.: 25cm; weight: 720g).

60. Торква, обеци, Кукува могила, Дуванли, Пловдивско, първата половина на V в.пр. Хр.
Торквата (шийна гривна) е изработена от масивна усукана тел, краищата на която са стеснени, сплескани, украсени с врязване и завършват с халки. Обеците-висулки са огънати като "омега". Краищата са украсени с тристранни пирамиди от гранули, под които има цилиндър с напречни канелюри и филигран в краищата.

60. Torque, earings, Kukova hill, Douvanli, Plovdiv district, first half of Vth C. BC.
The torque (a neck-bracelet) was produced of solid twisted wire, the ends of which are narrowed, squashed, decorated through cut in and finish with loops. The earings-pendents are curved in "omega". The ends are designed as trilateral pyramids of granules, there is a cylinder under them with cross fluting and filigree at the ends.

60

61

61. Нагръдник, злато, Голямата могила, с. Дуванли, Пловдивско, средата на V в.пр. Хр.
Изработен е от пластина с форма на полумесец, богато орнаментиран. Четири по-големи розети са разположени около вътрешната страна и в краищата при отворите за закрепяне. В средата има три квадратни полета с точки и кръгчета. Останалата площ е заета от различни по големина розети, концентрични кръгове, линии от "перли" и точки.

61. Breastplate, gold, Golyamata mogila (hill), village of Douvanli, Plovdiv district, middle of Vth C.BC.
Made of a plate half-moon-shaped, richly ornamented. Four bigger rosettes are placed around the inner side and in the corners where the openings for attaching are. There are three square fields with dots and circles in the middle. The rest of the area is occupied by various in size rosettes, concentric circles and lines of "pearls" and dots.

62. Нагръдник, злато - Башова могила, Дуванли, Пловдивско, края на V - нач. на IV в. пр. Хр.
Луновидна форма, с дупчици за окачване в двата края. Украсен е с бордюр от малки пелти, а в центъра е изобразен лъв с наведена глава, издължени уши, дълъг нос и провиснали бузи, долната част на които е прорязана от четири гънки. Стиловите особености на представяне на лъва показват ахеменидско влияние.

62. Breastplate, gold - Bashova hill, *Douvanli, Plovdiv district, end of Vth -* beginning of IVth C. BC.
Moon-shaped form, with holes for hanging in bothe ends. Decorated with a rim of small pelts, in the center a lion is presented with his head bent, long ears, long nose and flabby cheeks, the lower part of them cut through by four folds. The style characteristics of the lion's presentation show achemenidic influence.

62

63

63. Ритон, сребро с позлата, Башова могила, Дуванли, Пловдивско, края на V - нач. IV в. пр. Хр.
Дългият рог, който елегантно се извива нагоре под прав ъгъл, е покрит с релефни вертикални канелюри. Над тях следва графично изпълнен орнаментален фриз от палмети и лотосови листа. В протомето е представена полуфигура на тичащ кон. Формите са предадени свободно и пластично, като са подчертани само тези, които участват в движението. Над устието - гравиран надпис - ΔΑΔΑΛΕΜΕ.

63. Rhyton, silver with gilt, Bashova hill, Douvanli, Plovdiv district, end of Vth - beginning of IVth C. BC.
The long horn, which curves finely upwards at right angles, is covered by relief vertical fluting. There is a graphically fulfilled decorative frieze of palmeths and lotus leaves. In the protome a half-figure of a riding horse is presented. The forms are rendered freely and plasticly, those participating in movement are emphasized. There is an inscription above the mouth - ΔΑΔΑΛΕΜΕ.

64

64. Каничка, сребро, Башова могила, Дуванли, Пловдивско, края на V - нач. на IV в. пр. Хр.
С ниско столче, тумбесто канелирано тяло и малка полукръгла дръжка, прикрепена в горната част на устието с две волути. Върху шийката има надпис - ΔΑΔΑΛΕΜΕ.

64. Jug, silver, Bashova hill, Douvanli, Plovdiv district, end of Vth - beginning of IVth C. BC.
With a short foot, a paunchy fluted body and a small semicircular handle, attached to the upper part of the mouth through two helixes. There is an inscription on the neck: ΔΑΔΑΛΕΜΕ.

65. Фиала, злато, с. Даскал Атанасово, Старозагорско, V в. пр. Хр.
Стените на съда са тънки. Около изпъкналото умбо с техника репусе е оформена сложна розета от радиално разположени, редуващи се лотосови орнаменти. На периферния ръб са занитени срещуположно четири прегънати пластинки. В средата на съда е пробит вторично малък отвор.

65. Phiale, gold, village of Daskal Atanassovo, Stara Zagora district, Vth C.BC.
The walls of the vessel are thin. Around the protruded umbo a sophisticated rosette is designed in repusse technique, consisting of radially situated in order lotus details. Four folded lamellas are rivetted in the opposite sides of the mouth. A small opening was pierced secondarily in the middle of the vessel.

65

66. Матрица, бронз, с. Гърчиново, Търговищко, V в. пр. Хр.
Представени са елен, паднал на предните си крака, следван от лъв-грифон. Разклонените им рога завършват с глави на овни и грифони, каквито има по телата им и между тях. Върху елена е скочил хищник, а пред него има огробен орел с извърната глава и нокти - птичи глави. В тесния долен фриз са представени движещи се лъвове, глиган, бик и паднал на предните си крака елен, фланкиран от лъвове в хералдическа поза.

66

66. Matrix, bronze, village of Gurtchinovo, Turgovishte district, Vth C. BC.
Dysplayed are a deer, fallen on its forefeet, followed by a lion-gryphon. Their branched horns end with heads of rams and gryphons, the latter being presented on their bodies and between them as well. A beast has jumped over the deer and there is a huge eagle in front of it with his head turned and nails-birdheads. In the narrow down frieze moving lions, a wild boar, a bull and a deer, fallen on its forefeet and flanked by lions in a heraldic pose, are presented.

67

67. Част от шлем, бронз, с. Гърло, Пернишко (Софийско), V в. пр. Хр.
С релефно представен млад Херакъл в динамична поза наляво с обърната противоположно глава. В десницата си държи криваk, а на вдигнатата му лява ръка, с която държи лъка, е провесена лъвска кожа. На гърба му с ремък през рамото е закрепен горит.

67. Part of a helmet, bronze, village of Gurlo, Pernik (Sofia) district, Vth C. BC.
With a relief presentation of the young Heracle in a dynamic pose to the left and his head turned backwards. In his right hand he holds a crook and on his lifted left arm, by which he holds the bow, a lion's skin is hang. A gorit is fixed on his back by a strap across his shoulder.

68. Предпазно въоръжение, бронз, края на VI-IV в. пр. Хр.
(шлем-Челопечене, Софийско; броня-Руец, Търговищко; наколенници-Асеновград). Шлемът е коринтски тип с очертани отвори на очите. Бронята е триделна. Горните две части са украсени с релефни ивици, които предават стилизирано мускулатурата. Третата е закрепена с халки и предпазва долната част на тялото. Елементите и са свързани шарнирно, което позволява да се носи от конник. Наколенници са оформени анатомично и имат печат на производителя:

68. Protective armament, bronze, end of VIth-IVth C. BC.
(Helmet - Tchelopechene, Sofia district; armour - Ruetz, Turgovishte district; knee-pads - Assenovgrad district). The helmet is of Corinth type with outlined openings for the eyes. The armour is three-part. The upper two parts are decorated with relief stripes which present the muscles stylized. The third one is attached through hooks and protects the lower part of the body. Its parts are jointly connected which allows to be used by horsemen. The knee-pieces are shaped anatomically and bear the producer's seal.

68

69. Пръстен, злато, с. Езерово, Пловдивско, I пол. на V в. пр. Хр.
Представлява извита отворена халка с дупчици в двата края, в които е вмъкната елипсовидна плочка, която се върти свободно. Върху нея е гравиран надпис на тракийски език с гръцки букви. Най-вероятно се касае за сакрална формула.

69. Ring, gold, village of Ezerovo, Plovdiv district, first half of Vth C. BC.
Presents a twisted open loop with holes in both ends, in which an oval plate was inserted to turn freely. A Thracian language inscription in Greek letters was engraved on it. Most probably it regards a sacral formula.

69

70

70. Част от колан, сребро с позлата, с. Ловец, Старозагорско, V-IV в. пр. Хр. Представена е релефна симетрична сцена "Царски лов на глиган". Разделена е на три рамкирани части. В центъра е оформено с лотосови цветове "Дърво на живота". Към него се хвърлят два глигана. Препускащи след тях 2 конника ги поразяват с копията си. Левият конник е с щит. Под него бяга куче. Под втория е изобразен шлем с гребен. Зад конниците са приклекнали стрелци с лъкове. Орнаментираната позлатена пластинка е занитена към основа с куки за прикачване.

70. Part of a belt, silver with gilt, village of Lovetz, Stara Zagora district, Vth-IVth C. BC.
A relief symetric scene "King's hunt of a wild boar" is presented. Divided in three framed parts. The "Tree of Life" is designed in the center through lotus blossoms. Two wild boars are jumping on it. Two horsemen riding behind are striking them down by spears. The left horseman has a shield. A dog is running beneath. Under the second ahelmet with a comb is presented. Bowmen are squatting behind the horsemen. The ornamented gilted plate is rivetted to a base with hooks for attaching.

71

71. Начелник, бронз, Софрониево, Врачанско, VI в. пр. Хр.
Украсява оглавника на коня. Основата е елипсовидна с волути отпред и от страни и опашки на водоплаващи птици. Орнаментиран е с врязани центрирани кръгчета и спирали. В предния край има триизмерна стилизирана глава на бик. В задния край има полусферична издатина, която завършва с диск, украсен с трискел.

71. Foreheadplate, bronze, village of Sofronievo, Vratza district, VIth C. BC. Decorates the horse's halter. The base is oval-shaped, with helixes on the front and at the sides, and tails of water-birds. Decorated with centered circles and spirals cut in. There is a three-dimentional stylized head of a bull in the front part. At the back there is a semi-spheric bulge ending in a disk decorated by a triskel.

72

72. Сребърно съкровище от Радювене, Ловешко, V-IV в. пр. Хр.
Открито е случайно през 1911 г. в каменна кариера. Включва две апликации за конска сбруя, оформени като лъвски лапи и девет съда. Единият е с рядко срещана арибаловидна форма. Останалите са фиали с различна големина и форма. Някои са без украса. Украсата на останалите варира от пунктир до кноголистна розета от канелюри, перлов кръг и врязан зиг-заг.

72. Silver Treasure from Radyuvene, Lovech district, Vth-Ist C. BC.
Found accidentially in a quarry in 1911. Contains two appliques for horse-trappings, shaped as lion's paws, and nine vessels. One of them has a rare aribal-shaped form. The rest of them are phiales in different sizes and forms. Some without decoration. The decoration of the remaining varies from a dotted line to a knogo-leved rosette of fluting, a pearl circle and zigzag cut in.

73

73. Нагръдник, злато, с. Опълченец, Пловдивско, IV в. пр. Хр.
С елипсовидна форма и дупчици за окачване към дрехата в двата края. Разделен е на четири части от кръстовидно разположени четири фигури на жени, предадени сумарно. Жените са във фас, облечени в дълги хитони и мантии, със забулени глави. Едната ръка е свита върху гърдите, а другата се спуска край тялото. По краищата нагръдникът е украсен с бордюр от двойни концентрични кръгове.

73. Breastplate, gold, village of Opulchenetz, Plovdiv district, IVth C. BC.
Oval-shaped and with holes in the two ends to be hang on the clothes. Divided in four sections by four women's figures cross-like arranged, summarily presented. The women are in full face, dressed in long hitons and mantles, with heads veiled. One of the arms is bent on the breasts and the other one comes down by the body. The breastplate is decorated on the edges by a rim of double concentric circles.

74

74. Пръстени, злато, единият от с. *Гложене, Ловешко, I пол. на IV в. пр. Хр.*, а другият с неизвестно местонамиране, I пол. на IV в. пр. Хр. *Върху елипсовидните плочки на* пръстените са представени брадати конници. В екземпляра от Гложене мъжът е слязъл от коня и държи в *ръцете си ритон, един от символите* на царската власт. Вероятно и върху двата пръстена е изобразен *владетелят като конник.*

74. Rings, gold, the first from the village of Glogene, Lovech district, first half of IVth C. BC., *and the second with place of find* unknown, first half of IVth C. BC.
On the oval plates of the rings bearded *horsemen are presented. On the ring from* Glogene the mamn has come down the horse and holds a rhyton in his hands, on of *the symbols of king's power. Probably on* both rings the ruler was presented as a horseman.

75. Фиала, сребро, Плевенско, втората половина на IV в. пр. Хр.
Масивна с извито навън устие, висока шийка и полусферично тяло. Долната част е украсена с радиални канелюри, които оформят многолистна розета със заострени листа. От външната страна дъното в средата има по-малка розета с осем закръглени листа.
75. Phiale, silver, Pleven district, second half of IVth C. BC.
Solid, with a mouth twisted outwards, a high neck amd semi-spheric body. The *lower part is decorated by radial fluting* forming a multi-leaved rosette with sharpened leaves. On the outer side the bottom has a smaller rosette in the middle with eight rounded leaves.

75

76. Съкровище от с. Летница, Ловешко, сребро с позлата, Първа половина на IV в. пр. Хр.
В бронзов съд, открит случайно през 1963 г. са поставени юзда и украси за конска сбруя. Начелникът с обемна лъвска фигура върху повален бик и апликациите на оглавника са ажурни и изцяло позлатени, с разнообразна форма. Останалите, украсявали ремъците, са предимно правоъгълни с фон и частична позлата. На тях са представени релефни сцени, свързани с ценностните изпитания на героя-конник, който встъпва в свещен брак с Великата богиня и получава символите на властта.

76

76. Treasure from the village of Letnitza, Lovech district, silver with gilt, first half of IVth C. BC.
In a bronze vessel, found accidentially in 1963, a bridle and ornaments for horse-trappings were put. The forehead-plate with a volumetric figure of a lion over an overthrown bull and the headstall's appliques are in open-work and fully gilted, in a different shape. The rest, decorating the straps, are mainly rectangular with a background and partially gilted. Displayed on them are relief scenes regarding value hardships of the hero-horseman, who enters a holy marriage with the Great Goddess and gets the symbols of power.

77

77. Ажурни апликации, сребро с позлата, Летнишко съкровище
Една представя смъртна схватка на лъв и грифон. Около тях са се вплели две змии. Две са със форма на трискел, краищата на който завършват с глави на грифони. На четирите по-малки има двойки симетрично разположени птици, кацнали върху растение, кълвящи плодовете му. Върху тях са разположени извити навън глави на грифони.

77. Open-work appliques, silver with gilt, Letnitza Treasure.
One of them presents a death-skirmish between a lion and a gryphon. Two snakes have entwined around them. Two are triskel-shaped, the ends of which finish in heads of gryphons. On the four smaller appliques there are symetrically positioned bird-pairs, alighted on a plant picking its fruit. Gryphon heads bent outwards are situated on them.

78. Апликация с хиерогамия, Летнишко съкровище
Върху пластина с почти правоъгълна форма е представено "Свещено бракосъчетание". Мъжът е с брада и вързана на върха на главата коса. Той е изобразен на друга правоъгълна апликация като конник, с люспеста броня и копие в дясната ръка. Зад любовната двойка стои жена, която вее с клонка с едната ръка, а с другата държи кана.

78. Applique with an hierogamia, Letnitza Treasure.
On a plate, almost rectangular in shape, a "Holy Marriage" is presented. The man has a beard and hair tied up on the top of his head. On another rectangular plate he is presented as a horseman in a husky cataphract and a spear in his right hand. Behind the couple of lovers a woman is standing, blowing with a twig in one hand, and holding a jug in the other.

78

79. Апликация с "Царски лов", Летнишко съкровище
С неправилна форма и частично очертан бордюр от овули. Хероят е замахнал с копието си към изправена мечка, която напада коня. Под него вече лежи сразен вълк. Конникът е с люспеста броня. На външния крак се вижда наколенник, който е украсен в горната си част с човешко лице.

79. Applique "King's Hunt", Letnitza Treasure.
Irregularly shaped, with a partially outlined rim of ovules. The hero has lifted up his hand with aspear against an erect bear which is attacking the horse. A wolf is lying under it being already killed. The horseman is in a husky cataphract. On his outer leg a knee-piece can be seen, decorated in its upper part with a human face.

79

80

80. Съкровище от Борово, Русенско, сребро с позлата, I пол. на IV в. пр. Хр. Съкровището е дар от одриския цар Котис I (383-359 г. пр. Хр.) за местен гетски владетел. То се състои от пет съда, някои от които са изобразени върху каничката - ритон. Това дава основание да се предположи, че съкровището представлява ритуален сервиз, предназначен за посветените в мистериите, свързани с вярата на траките в безсмъртието.

80. Treasure from Borovo, Rousse district, silver with gilt, first half of IVth C. BC.
The treasure was a gift given by the Odris king Kotis I (383-359 BC.) to a local Gethic ruler. It consists of five vessels, some of which are presented on the jug-rhyton. This fact allows a suggestion to be made that the treasure represents a ceremonial set, designed for those initiated into the mysteries connected with the Thracians' belief in immortality.

81. Каничка-ритон, сребро, Боровско съкровище, I пол. на IV. в. пр. Хр. Украсена с изображения, разположени в два фриза, един под друг, които опасват цялата ѝ повърхност. Върху долния е разположена централната композиция - ритуален пир, в който участват Дионис и неговата майка Семела, гетският бог Залмоксис, двама ероси - виночерпци и стар Силен. Върху горния фриз е представено бакхическо шествие - свирещи и танцуващи вакханки, силени и сатири. Върху гърлото на каничката е изписано с пунктир: ΚΟΤΥΟΣΕΞΒΕ□

81. Jug-rhyton, silver, Borovo Treasure, first half of IVth C. BC.
Decorated with images ordered in two friezes, one under the other, which encircle its entire surface. The central composition, a ritual feast in which Dionisis, his mother Semela, the Gethic God Zalmoxis, two eroses-cupbearers and an old Silen are participating, is situated on the lower frieze. On the upper one a Bacchus procession of singing and dancing maenads, silens and satyrs is presented. There is an dotted inscription on the jug's neck: ΚΟΤΥΟΣΕΞΒΕ□

81

82

82. Ритон, сребро с позлата, Боровско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
Дългият рог е украсен с профилирани вертикални канелюри. Над тях минава пластичен позлатен орнаментален фриз - две бръшлянови клонки с листа и гроздове се срещат в центъра на предната част, а под тях, върху канелюрите е кацнала птичка. Протомето представлява полуфигура на изящен сфинкс. Лицето е правилно, построено според класическите канони. Надпис: ΚΟΤΥΟΣΕΓΒΕ□

82. Rhyton, silver with gilt, Borovo Treasure, first half of IVth C. BC.
The long horn is decorated by profile vertical fluting. A plastic gilted ornamental frieze passes over them, two ivy twigs with leaves and bunches meet in the center of the front part and a bird has alighted on the fluting. The protome represents half a figure of an elegant sphinx. The lines of the face are regular, designed after the classic canons. Inscription: ΚΟΤΥΟΣΕΓΒΕ□

83. Купа, сребро с позлата, Боровско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
С разлата форма и две дръжки, които са украсени в основата с позлатени глави на силени, а на дъното й е изобразена в релеф сцена на борба на животни - грифон напада сърна.

83 Bowl, silver with gilt, Borovo Treasure, first half of IVth C. BC.
In a shallow shape and with two handles, decorated in the base by gilted silen's heads; on the bottom a relief scene of annimals' fight is presented - a gryphon is attacking a doe.

83

84. Фиала, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, I пол. на V в. пр. Хр.
С плоска форма, около умбото е разгърнат релефен орнаментален пояс - десет радиално разположени бадеми, фланкирани от лотосови цветове с три листа. Най-вероятно фиалата е произведена в Халкидика и спада към най-ранните съдове от съкровището.

84. Phiale, silver with gilt, Rogozen Treasure, first half of Vth C. BC.
Flat shape, a decorative band is displayed around the umbo - ten radially placed almonds, flanked by lotus blossoms with three leaves. Most probably the phiale was produced in Halkidika and belongs to the earliest vessels of the treasure.

84

85

85. Фиала, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, средата на IV в. пр. Хр.
Плоска фиала с двойно дъно, украсено от външната страна с осемлистна розета и лотосови цветове и палмети около нея. Върху вътрешната страна е припоен медальон, рамкиран с пояс от овули. Фигуралната сцена представя известния мит за изнасилването на тегейската принцеса Ауге, жрица на Атина, от Херакъл.

85. Phiale, silver with gilt, Rogozen Treasure, middle of IVth C. BC.
A flat phiale with a double bottom, the outer side decorated with an eight-leaved rosette and lotus blossoms and palmethas around it. On the inner side a medallion was soldered in frames of ovoules. The figured scene presents the popular myth about the raping of the Tegey Princess Auge, Athene's priestess, by Heracle.

86

86. "Аполонов" сервиз, сребро и сребро с позлата, Рогозенско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
Четирите фиали, върху чието умбо е изобразена главата на Аполон е масивната кана с позлатен надпис "Котис син /служител на Аполон" представляват специално поръчан ритуален сервиз. Той вероятно е бил подарен на трибалския владетел Халес от царя на одрисите Котис I и е служел за посвещаване в орфическите мистерии.

86. "Apolonius" set, silver, silver with gilt, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
The four phiales, on whose umbo Apolonius's head is presented, and the solid jug with gilted inscription "Kotis son/servant of Apolonius" represents a ritual set specially ordered. Probably it was given as a gift to the Tribal ruler Hales by the Odrisses' king Kotis I and served for consecrating into Orphic mysteries.

87

87. Фиали с надписи, сребро, Рогозенско съкровище, II пол. на V - средата на IV в. пр. Хр.
Върху някои фиали се четат имената на одриските царе Саток (? - 424 г. пр. Хр.), Котис I (383-359 г. пр. Хр.) и Керсеблепт (359-341 г. пр. Хр.), изписани на старогръцки език. Формулата, следвана в почти всички надписани съдове е следната: царско име в родителен падеж, екс/ек/или ег като предлог за място, и името на селището, от което е постъпил съда.

87. Phiales with inscriptions, silver, Rogozen Treasure, second half of Vth - middle of IVth C. BC.
On some phiales the names of Odris kings, Satok (?-424 BC.), Kotis I (383-359) BC.) and Kerseblept (359-341 BC.) can be read in Old-Greek. The formula followed with almost all vessels with inscriptions is the following: king's name in possessive case, ex/ek or eg as a preposition for place, and the name of the settlement where the vessel came from.

88

88. Фиали, сребро, Рогозенско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
С плоска форма, около гладкото умбо е разположена украса от бичи глави, анфас, редуващи се с жълъди. на челото на биковете има розета. Бичите глави, символ на слънцето и мъжкото начало, са често срещан орнаментален мотив в тракийската торевтика.

88. Phiales, silver, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
In a flat form, decoration situated around the umbo consisting of bull's heads in full, alternated by acorns. There is a rosette on bull's foreheads. The bull's heads, symbol of sun and male beginning, are a popular decorative element in Thracian toreutics.

89

89. Фиала, сребро, Рогозенското съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
Върху тялото са разположени два декоративни пояса. Първият, развит около умбото, се състои от бадеми, редуващи се с ллотосови цветове, а върху втория са изковани осем женски глави, предадени фронтално, между трилистни палмети. Чрез тази иконография вероятно се подчертава функцията на Великата богиня като символ на вегетацията.

89. Phiale, silver,Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
Two decorative bands are situated on the body. The first one, developed on the umbo, consists of almonds alternated by lotus blossoms, and the second contains eight women's heads in full face between three-leaved palmethas. The Great Goddess's function as symbol of vegetation is probably stressed through this kind of iconography.

90

90. Канички, сребро, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
Столчетата и основите на шийките са украсени с пояс от овули. Орнаментите върху тялото са разделени в два фриза - горният, значително по-тесен, се състои от бръшлянови листа, а върху централния двукратно се повтаря следния мотив: голяма висяща палмета върху основа от волути, фланкирана от по едно крило с люспести пера. Комбинацията между орнитоморфен и растителен мотив се среща за първи път в тракийското изкуство.

90. Jugs, silver, silver with gilt, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
The feet and the neck's basis are decorated by a band of ovouls. The patterns on the body are separated in two friezes - the upper one, considerably narrower, consists of ivy leaves,and on the central one the following theme is repeated several times: a big hanging palmetha on a helix base, flanked by a wing of husky feathers. The combination of ornithomorphous and plant elements appears for the first time in Thracian art.

91

91. Канички, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, IV в. пр. Хр.
Имат завит навън и профилиран ръб на устието. В основата на шийката имат релефен пояс, украсен с овули или кима. Дръжките са с различна форма, украсени с волути и палмети, а в един случай с глава на глиган. Общо за този тип е украсата на тялото. Тя се състои от релефни лотосови листа със завит навън връх, сякаш съдът излиза от лотосов цвят. При някои канички този мотив не е осмислен и е предаден условно.

91. Jugs, silver with gilt, Rogozen Treasure, IVth C. BC.
The mouth's edge is curved outwards and profiled. They have a relief band decorated with ovouls or kima in the neck's base.The handles are shaped in a different way, decorated by helixes and palmethas and by a wild boar's head in one of the cases. The common feature for this type is the decoration of the body. It consists of relief lotus blossoms with a point curved outwards, as if the vessels comes ot of a lotus flower. With some of the jugs this pattern was not considered and therefore was shaped conditionally.

92

92. Канички и фиали, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, IV в. пр. Хр.
Имат извит и профилиран ръб на устието. Дръжките на каничките са украсени в краищата`с волути и палмети, а в някои случаи на шийката и основата има релефен пояс с овули. Украсата на тялото, обща за този тип, е съставена от издължени ланцетовидни изпъкналости с надлъжен ръб. Те са разположени вертикално и се редуват срещуположно. Оградени са от меандровидна лента с напречни насечки.

92. Jugs and phiales, silver with gilt, Rogozen Treasure, IVth C. BC.
They have a profiled edge of the mouth, curved outwards. The handles' ends of the jugs are decorated with helixes and palmethas, and in some cases there is a relief band of ovouls on the neck and the base. The decoration of the body, common for the type, consists of long lanceolate protruberances with a longitudinal edge. They are positioned vertically and alternate oppositely. Bordered by a meandre-shaped stripe with cross notches.

93

93. Канички, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, IV в. пр. Хр.
Имат завит навън и профилиран ръб на устието. Единични екземпляри са по-големи. Украсата им варира от релеф пояс с овули в основата на шийката, до покриване на цялото тяло с пояси от насечки, овули, листовидни изпъкналости, канелюри, дъгички, точки и др. изпъкнали и врязани мотиви.

93. Jugs, silver with gilt, Rogozen Treasure, IVth C. BC.
They have a profiled edge of the mouth, curved outwards. A few of them are bigger. Their decoration varies from a relief band of ovuls to coverage of the entire body, with bands of notches, ovuls, leaf-like concaves, fluting, bows, dots, etc., bulged and cut in patterns.

94. Фиала, сребро с позлата, съкровище от с. Рогозен, първа половина на IV в. пр. Хр.
Ръбът на устието е извит навън. Тялото е с пищна украса. Около голямо умбо има пояс от седемлистни палмети с върхове към центъра, ограничени от овули и бордюр с насечки. Следва пояс от 20 вдлъбнати бадеми. Очертаващата ги линия преминава към върховете във волути, над които се развиват деветлистни палмети. Върховете им достигат широки лотосови цветове. Вътрешният пояс и палметите от външния са позлатени през една и създават впечатление за греещо слънце.

94. Phiale, silver with gilt, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
The edge of the mouth is curved outwards. The body is magnifecently decorated. All around a big umbo there is a band of seven-leaved palmethas with their points to the center, bordered by ovouls and a rim with notches. A band of 20 concaved almonds follows. The outlining line goes to the points in helixes above which nine-leaved palmethas are developed. Their points reach wide lotus blossoms. The inner band and the palmethas from the outer one are gilted every other and create the notion of a shining sun.

94

95

95. Фиала, сребро, съкровище от с. Рогозен, втора половина на IV в. пр. Хр. Ръбът на устието е извит навън. Тялото има богата релефна украса. Умбото е с нехарактерна правоъгълна форма със заоблени ръбове. На него е изобразен грифон, ограничен от зрънчест кръг. Наоколо в бордюр с коси насечки са разположени радиално издължени овули с надлъжен ръб. Периферията е заета от редуващи се трилистни палмети с волути в основата и птици с обърнати назад глави.

95. Phiale, silver, Rogozen Treasure, second half of IVth C. BC.
The edge of the mouth is curved outwards. The body has a rich relief decoration. The umbo is in an unusual rectangular form with rounded edges. Displayed is a gryphon surrounded by a grain circle. Around it in a rim with cross notches, radially long ovouls with a longitudinal edge. The periphery is occupied by alternating three-lived palmethas with helixes in the base and birds with their heads turned backwards.

96

96. Фиала, сребро, с позлата, съкровище от с. Рогозен, първа половина на IV в. пр. Хр.
Много масивна с разширяващо се устие/широка периферия. От основата на голямо изпъкнало умбо излизат радиално, редуващи се заострени и островърхи листа, оформящи многолистна розета, ограничена от окръжност от усукана тел. Следва релефен пояс с четири срещуположни двойки лъвове грифони в хералдична поза. Имат по един рог и триделни крила. Опашките им очертават релефно оформени отвън мидени черупки, в които са вписани деветлистни палмети. Умбото, листата през едно, окръжността, палметите и крилата са позлатени.

96. Phiale, silver, with gilt, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
Very solid, with widening mouth and broad periphery. From the base of a big protruded umbo come out radially and alternatively sharpened and peaked leaves forming a multi-leaved rosette bordered by a circle of twisted wire. A relief band follows, with four opposite couples of lions-gryphons in a heraldic pose. They have one horn each and three-shared wings. Theis tails outline relief-shaped shells in which nine-leaved palmethas are inserted. The umbo, the leaves every other, the circle, the palmethas and the wings are gilted.

97

97. Каничка, сребро, съкровище от с. Рогозен, втора половина на IV в. пр. Хр. С широко устие и профилиран надолу ръб. Високата шийка, тялото и столчето са конични, съединени с плавни овали. В основата на шийката и горната чцаст на тялото има изчукани пояси от овули. Долният е по-тесен и ограничен от канелюри. Дръжката е украсена с две ивици от напречни насечки. В горния край има разширения с волути, а в долния листовидно разширение с релефна човешка глава, фланкирана от две врязани изображения на конски глави.

97. Jug, silver, Rogozen Treasure, second half of IVth C. BC.

With a wide mouth and edge profiled downwards. The high neck, the body and the foot are conic, connected by light ovouls. There are bands of ovouls in the neck's base and the upper part of the body. The lower one is narrower and bordered by fluting. The handle is decorated with two stripes of cross notches. There are enlargements with helixes in the upper end, and a leave-shaped enlargement with a relief human head flanked by two images of horse's heads cut in in the lower one.

98. Каничка, сребро, Рогозенско съкровище, I пол. на I в. пр. Хр. Дръжката е припоена към тялото с палмета, а към устието - с волута. Широк фигурален фриз заема цялата повърхност. Три пъти е повторена една и съща сцена - въоръжена с копие фигура, от двете страни, на която са представени протоме на кон и изправен лъв-грифон, преследва Херакъл. В обяснението на сцената се търси тракийска интерпретация на елинския мит за борбата на Амазонка с Херакъл, или - според втора интерпретация, чрез езика на иконографията е изразено противопоставянето между трибали и елини, в образите на Аполон и Херакъл.

98. Jug, silver, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.

The handle was soldered to the body with a palmetha and to the mouth with a helix. A wide figured frieze occupies the whole surface. One and the same scene is repeated three times, a figure armed by a spear, on both sides of which a horse's protome and an erect lion-gryphon, is pursuing Heracle. To explain the scene, a Thracian interpretation of the Hellenic myth about the fight between Amazon and Heracle is looked for; or, according to a another interpretation, displayed in an iconographic language is the conflict between the Tribals and the Hellenes, implied in the images of Apolonius and Heracle.

98

99

99. Каничка, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
В основата на шийката и върху столчето са изобразени позлатени релефни пояси от овули. Дръжката завършва с пластично изображение на мъжка глава. Върху тялото една и съща сцена - богиня, с лък и стрела, яздеща лъвица - се повтаря огледално край централен мотив "лъв, нападащ елен". Вероятно образът е на Великата богиня, приела иконографски черти на малоазийската майка на боговете Кибела и на гръцката Артемида.

99. Jug, silver with gilt, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
On the neck's base and on the foot are presented gilted relief bands of ovouls. The handle ends with a plastic image of a man's head. One and the same scene on the body, a Goddess with a bow and an arrow, riding a lioness, is repeated symetrically by a central theme "a lion attacking a deer". Probably the image is that of the Great Goddess with iconographic lines of the Asia Minor Goddess Kibella and the Greek Artemida.

100. Каничка, сребро с позлата, I пол. на I. в. пр. Хр., Рогозенско съкровище
Шията е отделена от тялото чрез ивица овули, дръжката е прикрепена към тялото с палмета, а към шията - с волута. От двете страни на каничката е повторена една и съща сцена - лъв, напада кошута. Гривата на лъва е предадена чрез кичури като пламъци, главата му е във фас. Тялото на кошутата е покрито с насечки, обозначаващи късата ѝ козина.

100. Jug, silver with gilt, Rogozen Treasure, first half of IVth C.BC.
The neck is separated from the body by a stripe of ovouls, the handle is attached to the body through a palmetha and to the neck - through a helix. One and the same scene is repeated on both sides of the jug - a lion attacking a doe. The lion's maneis presented by tufts like flames, the head is in full face. The doe's body is covered by notches, marking its short fur.

100

101. Каничка, сребро. Рогозенско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр. Дръжката завършва с палмета. В широкия фигурален фриз във висок релеф са изобразени две крилати квадриги, запрегнати с крилати коне. Във всяка колесница седят по две фигури - колесничарка и богиня и колесничарка и бог. Богинята държи в ръцете си разцъфнала клонка и фиала - символи на плодородието, а Богът - лък и стрела.

101. Jug, silver, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC. The handle ends in a palmetha. In the broad figured frieze, in a high relief, displayed are two winged quadrigas, harnessed with horses with wings. In each of the chariots two figures are sitting, a cart-driveress and a Goddess, and a cart-driveress and a God. The Goddess is carring a blossoming twig and a phiale, symbols of fertility, in her hands, and the God - a bow and an arrow.

101

102. Каничка, сребро, Рогозенско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
Украсата върху тялото е разположена в два фигурални фриза. Централната част на долния е заета от паднал на колене бик, нападнат от по две кучета от двете страни. Над него е представена крилата богиня в дълга дреха, държаща по едно куче в ръцете си. От двете ѝ страни са разположени фигури на фантастични същества - крилати коне с човешки глави (кентаври?). В тази каничка Великата богиня е приела иконографията на Потния терон - господарка на дивите животни.

102. Jug, silver, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
The decoration on the body is situated in two figured frieze. The central part of the lower one is occupied by a bull, fallen on its knees, attacked by two dogs from both sides. Displayed above him is a winged Goddess in a long cloth, carring a dog in each hand. On both her sides fantastic creatures are presented: winged horses with human heads (centaurs?). On this jug the Great Goddess has got the iconography of Pontia terron, the mistress of wild animals.

102

103

103. Каничка, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, I пол. на I. в. пр. Хр.
Пет хоризонтални релефни позлатени ивици от овули опасват устието, средата на шията, основата й, базата на тялото и основата на столчето. Дръжката е прикрепена към тялото с пластична позлатена женска глава. Представена е ловна сцена - двама конника преследват с копията си огромен глиган, разположен между тях. Между опашките на конете и под дръжката е разположено бюстово изображение на жена. Ловът на глиган в тракийското изкуство има значение на царско ценностно изпитание.

103. Jug, silver with gilt, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
Five horizontal relief gilted stripes of ovouls band the mouth, the middlle of the neck, its base, the body's base and the foot's base. The handle is attached to the body through a plastic gilted woman's head. A hunting scene is presented: two horsemen are pursuing with their spears a huge wild goar, positioned between them. Between the horses' tails and under the handle the bust image of a woman is presented. The hunt of a wild goar in Thracian art means a king's value test.

104. Каничка, сребро Рогозенско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
В горната част на каничката във висок релеф е изобразен фриз от овнешки глави. Под него е разгърната сцена, представяща мита за Белерофон и Химера. Запазени са: част от лъвското тяло на Химера, излизаща от гърба глава на брадат козел и опашката, завършваща с глава на змия. Срещу нея личи фигурата на крилат кон, както и човешки крак и ръка (Белерофон). Зад Химера следват - орел със змия в човката, грифон-сфинкс и лъвица. Долу се виждат два елена.

104. Jug, silver, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
In the upper part of the jug a frieze of ram's heads in a high relief is presented. A scene is shown below, illustrating the myth about Belerofon and Himera. Preserved are: part of the lion's body of Himera, a bearded goat's head coming out of the back, and the tail ending in a snake's head. The figure of a winged horse is recognized across it, as well as a human foot and a hand (Belerofon). Behind Himera are: an eagle with a snake in its bill, a gryphon-sphynx and a lioness. Two deers are sees below.

104

105

105. Чаша, сребро с позлата, Рогозенско съкровище, I пол. на IV в. пр. Хр.
Малко над дъното минават две тънки ивици с насечки, над тях ред от високи перли, над които идва пояс от овули, от който започва широка ивица люспест орнамент. Над този орнаментален фриз е разположена процесия от животни. Тя се води от осмокрак елен, чиито огромни клонести рога, преминаващи в глави на хищна птица, обрамчват устието на чашата. Следва втори елен, след него козел с дълъг рог. В края стои грамаден рогат орел с риба в човката и заек в ноктите. В кръглото поле на дъното, е поместена сцена с борба на животни - вълк напада глиган.

105. Bowl, silver with gilt, Rogozen Treasure, first half of IVth C. BC.
Slightly above the bottom two thin stripes with notches pass, above them there is a row of high pearls, above which a band of ovouls comes, from which a broad stripe of husky ornament starts. It is led by a eight-legged deer, whose enormous branchy horns, turning into heads of a wild bird, shoulder the cup's mouth. Another deer follows, then a goat with a long horn. At the end a big horned eagle stands with a fish in its bill and a rabbit in its nails. On the round field of the bottom a scene of animals' fight is shown: a wolf attacking a wild goar.

106. Каничка, злато, Могиланската могила, Враца, първата половина на IV в. пр. Хр.
Устието е профилирано навън и украсено с гранули и овули, каквито има и по ръба на столчето. Дръжката е оформена като Херкулесов възел, долният край на който преминава през два отвора. На същото равнище - пояс от скачени палмети, под които има релефен фриз. Представен е Аполон, управляващ с поводи крилата квадрига. Сбруята е украсена с кръгли апликации. Движещите се срещуположно колесници на симетрично повторената сцена са разделени с палмета.

106. Jug, gold, Mogilanska hill, Vratza, first half of IVth C. BC.
The mouth is profiled outwards and decorated with granules and ovouls, such as these on the foot's edge. The handle is shaped as a Hercules's knot, the lower end of which passes through two openings. At the same level - a band of connectes palmethas, a relief frieze under them. Apolonius is presented, managing the lead of a winged chariot. The halter is decorated by round appliques. The chariots of the symetrically repeated scene, moving against each other, are separated by a palmetha.

106

107

107. Апликации, сребро, Могиланска могила, Враца, първа половина на IV в. пр. Хр.
Украсявали са ремъците на сбруята на ездитен кон. Имат кръгла, елипсовидна и неправилна форма. Изображенията са ажурни или на фон. Представени са сцени "лъв напада бик", композиции от неопределени животни, глави на животни и грифони, изпълнени в характерния за тракийската торевтика стил. По-малки, повтарящи се елементи, на брой около 400 са украсявали различните ремъци. Кнебелите на желязната юзда са обвити със сребърни пластини, украсени с напречни врязвания.

107. Appliques, silver, Mogilanska hill, Vratza, first half of IVth C. BC.
Decorated the halter's straps of a saddle-horse. Round, oval and irregularly shaped. The images are in open-work or on a background. Displayed are scenes "a lion attacks a bull", compositions of unrecognized animals, heads of animals and gryphons, made in a style characteristic for the Thracian touretics. Smaller, repeated elements, about 400 in number, decorated the various straps.The iron rein's knebels are covered by silver plates, decorated wit cross cuts.

107

108. Обеци, злато, Могиланска могила, Враца, първа половина на IV в. пр. Хр. съставени са от диск с издължена кука за окачване, припоена отзад. Към диска е прикачена ладиевидна висулка с припоена в средата пластинка с релефно изображение на сфинкс. По пет капковидни, канелирани висулки са окачени на плетени верижки, покрити с розетки при мястото на окачването. По-големи двойни розети има в края на ладията и в долния сектор на диска. Украсени са богато с растителни и геометрични мотиви, изпълнени с филигран и гранулация.

108. Earings, gold, Mogilanska hill, Vratza, first half of IVth C. BC.
Consist of a disk with a long hook for hanging, soldered at the back. A boat-like pendent, with a plate soldered in the middle with a relief image of a sphynx, is attached to the disk. Five drop-like fluted pendents are hang on knitted chains, covered by rosettes at the place of hanging. There are bigger double rosettes at the end of the boat and in the lower sector of the disk. They are richly decorated with plant and geometric patterns, performed in filigree and granulation.

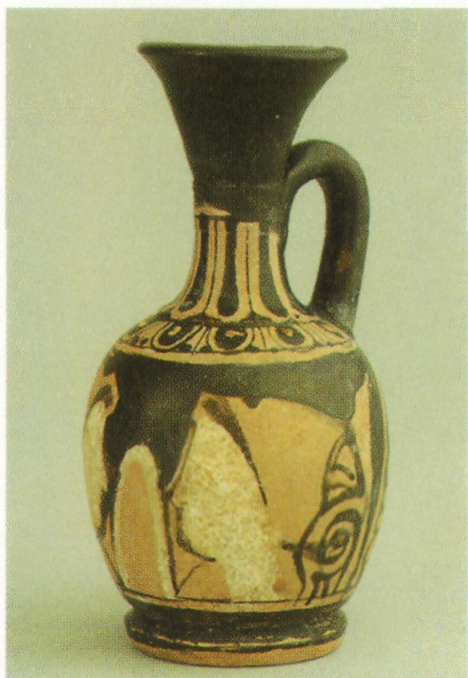
109

109. Фиала с медальон, сребро, Могиланска могила, Враца, първа половина на IV в. пр. Хр.
Ръбът на устието е извит навън. Тялото е украсено с радиални канелюри, ограничени с дъги и оформящи многолистна розета. В центъра отвътре е припоен медальон от позлатена сребърна пластинка с релефна глава на жена в профил. Тя е с коса, прибрана с воал, с обеци и огърлица. Наоколо, между концентрични пояси от перли е разположен в два реда люспест орнамент.
109. Phiale with amedallion, silver, Mogilanska hill, Vratza, first half of IVth C. BC.
The edge of the mouth is curved outwards. The body is decorated by radial fluting bordered with bows and forming a multi-leaved rosette. In the center, inside, a medallion of gilted silver plate with a relief woman's head in profile, is soldered. She has her hair veiled, with earings and a necklace. All around, between concentric bands of pearls, a husky design is situated in two rows.

110

110. Гроб N 63, некропола на Аполония (дн. Созопол), средата на IV в. пр. Хр.
Погребенията са извършвани чрез трупополагане и трупоизгаряне, съответно в градени гробове и гробници, гробни ями и големи глинени урни или питоси. Много често над гробовете се открива голямо количество цели или натрошени съдове, вероятно следи от погребално угощение, култови огнища, както и ритуално заровени един в друг съдове, обърнати с устията надолу. В самите гробове се откриват лекити, ойнохоета, бронзови стригили, ножове и огледала, оловни букрании и др.
110. Grave No. 63, the Apolonia necropolis (today's Sozopol), middle of IVth C. BC.
The burials were fulfilled through body-laying and cremation, in built graves and tombs, grave pits and big clay urns or pitoses. Very often a big quantity of complete or broken vessels is found, probably traces of a funeral feast, cult fireplaces, as well as vessels ceremonially burried one into another with their mouths turned down. In the graves themselves lekits, oinohoes, bronze strigils, knoves and mirrors, lead bukranis, etc. are discovered.

111

111. Червенофигурен лекит с позлата, глина, некропол на Аполония, 350-340 г. пр. Хр.
Шийката е украсена с дорийски, раменете с йонийски киматион с релефни позлатени точки. Върху лицевата страна са представени бюстове на две жени в профил, една срещу друга. Между тях има елипсовиден предмет (огледало или тимпан). Изображенията се тълкуват като бюстове на Коре (Персефона) или на Афродита.
111. Red-figured lekit with gilt, clay, necropolis of Apolonia, 350-340 BC.
The neck is decorated by a Doric, the shoulders by an Ionian kimation with relief gilted dots. On the facial side the busts of two women in profile, one against the other, are presented. There is an oval object (a mirror or a kettle-drum) between them. The images are interpreted as the busts of Kore (Percefona) or that of Aphrodita.

112. Гутус, глина, некропол на Аполония. II-III четвърт на IV в. пр. Хр.
По раменете има черносфирнисова украса върху червен фон - шест волути, които излизат от отвора, разположени радиално около него. Гутусите (биберони) са поставяни в гробове на малки деца.
112. Gutus, clay, necropolis of Apolonia, II-III quarter of IVth C. BC.
The shoulders are blacksphirniusly decorated on a red background, six helixes coming out of the opening and radially situated around it. The gutuses (baby's comforters) were put in little children's graves.

112

113. Червенофигурен кратер, глина, Аполония, началото на IV в. пр. Хр.
Камбановиден, украсен с лавров венец под устието и меандър под сцената. Сцената върху лицевата му страна вероятно представя начален момент от кабирическите мистерии - украсяването на антропоморфна херма. В ритуала участват две двойки мъже с венци и ленти на главите, разположени от двете страни на хермата, като се редуват възрастен брадат мъж и млад безбрад юноша. Върху обратната страна има три мъжки фигури, загърнати в химатиони.

113

113. Red-figured crater, clay, Apolonia, beginning of IVth C. BC.
Bell-shaped, decorated with a crown of laurels under the mouth and a meandre under the scene. The scene on its facial side probably represents a starting moment of the cabiric mysteries, the ornamentation of an antropomorphous herma. Two pairs of men participate in the ritual, with wreaths and ribbons on their heads, situated on both sides of the herma, ordered an old bearded man and a young beardless teenager. On the opposite side there are three men's figures wrapped in himations.

114

114. Червенофигурно пелике, глина, некропол на Аполония, края на IV в. пр. Хр.
Върху лицевата страна е представена амазонка, т.нар. "тракийски тип" - на кон, с богато орнаментирана дълга дреха, в борба с грифон. Сюжетът е разпространен в гръцките колонии по Северното Причерноморие. Върху обратната страна се виждат две мъжки фигури в химатиони.
114. Red-figured pelike, clay, necropolis of Apolonia, end of IVth C. BC.
An Amazon, the so called "Thracian" type - on a horse, in a richly decorated long cloth, fighting a gryphon, is presented on the front side. The theme was spread in the Greek colonies of the Northern Black Sea coast. On the opposite side two men's figures in himations are seen.

115. Червенофигурен аскос, глина, некропол на Аполония, първа половина на IV в. пр. Хр.
Ниско широко тяло, широко устие и къса шийка на чучурчето. Върху тялото са представени две фигури на лъв-грифон една срещу друга в профил, с разперени криле и вдигнати предни крака. Около основата на шийката има украса от листа и волути.
115. Red-figured askos, clay, necropolis of Apolonia, first half of IVth C. BC.
Short wide body, wide mouth and short neck of the spout. Displayed on the body are two lion-gryphon figures, one against the other, in profile, with open wings and forefeet lifted. The base of the neck is decorated with leaves and helixes around.

115

116

116. Червенофигурно ойнохое, глина, некропол на Аполония, средата на IV в. пр. Хр.
Раменете са украсени с пояс от скачени чернофирнисови волути на червен фон. Върху лицевата страна са представени три мъжки фигури в профил - двете крайни са в дълги химатиони и държат по един предмет с елипсовидна форма (тимпан), а средната е гола. Съдът се отнася към кръга на т.нар. "Художник на дебелото момче".
116. Red-figured oinohoe, clay necropolis of Apolonia, middle of IVth C. BC.
The shoulders are decorated by a band of black-firnice connected helixes on a red background. On the facial part three mmen's figures are presented in profile, the two end figures are in long himations and each of them holds anoval-shaped object (kettle-drum) and the one in the middle is naked. The vessel belongs to the production of the society of the so called "Artist of the fat boy".

117

117. Червенофигурно ойнохое, глина, некропол на Аполония, средата на IV в. пр. Хр.
Украсата се състои от скачени чернофирнисови волути на червен фон. Върху тялото на съда са представени две мъжки фигури в профил, една срещу друга, облечени в химатиони. Единият мъж държи в ръката си елипсовиден предмет (тимпан), а другият - стригила. Между тях има грифон с прибрани крила. Съдът се отнася към кръга на "Художника на дебелото момче".

117. Red-figured oinohoe, clay, necropolis os Apolonia, middle of IVth C. BC.
The decoration consists of black-firnice connected helixes on a black background. On the body of the vessel two men's figures in profile are presented, one against the other, dressed in himations. The first man holds in his hands an oval-shaped object (kettle-drum) and the other one - a strigala. There is a gryphon with its wings gathered between them. The vessel belongs to the production of the society of the so called "Artist of the fat boy".

118

118. Лекити, глина, некропол на Аполония, втора половина на IV в. пр. Хр.
Украсата върху лицевата страна на съдовете представлява червена палмета, чиито листа са очертани с чернофирнисови линии. Лекитите с червена палмета са най-масово застъпеният погребален инвентар в некропола през втората половина на IV в. пр. Хр.

118. Lekits, clay, necropolis of Apolonia, second half of IVth C. BC.
The decoration on the front side of the vessels represents a red palmetha, whose leaves are outlined by black-firnice lines. The lekits with a red palmetha are the most common piece of grave offerings in the necropolis during the second half of IVth C. BC.

119

119. Червенофигурен лекит, глина, с позлата, некропол на Аполония, средата на IV в. пр. Хр.
Върху лицевата страна са изрисувани с бяла боя Ерос, стъпил върху възвишение, и жена, обърнати един към друг. От ръката на Ероса излизат две бели птици. Лекитът вероятно е бил поръчан специално за погребален дар, съдейки от сцената. През епохите на класиката и елинизма образите на Ероса и душата имат сходна интерпретация. В случая усещането се засилва от две птици - символ на душата, и възвишението, което разделя двата свята.

119. Red-figured lekit, clay, with gilt, necropolis of Apolonia, middle of IVth C. BC.
On the front side drawn in white are Eros, stepped on a hill, and a woman, turned against each other. Two white birds are flying off from the hands of Eros. Regarding the scene, probably the vessel was ordered specially for grave offering. During the Classic and Hellenistic Epochs the images of Eros and that of the soul had similar interpretation. In this case the feeling is strengthened by the two birds - a symbol of soul, and the eminence, which separates the two worlds.

120. Теракоти, некропол на Аполония, втора половина на IV в. пр. Хр.
Фигурки на богини, бичи глави, кончета с товар. Сюжетът на теракотите, поставяни като погребален дар е в зависимост от пола, възрастта и професията на погребания. Голяма част от глинените фигури вероятно са произведения на местни аполонийски ателиета.

120. Terracotta, necropolis of Apolonia, second half of IVth C. BC.
Figures of goddesses, bull heads and horses with a burden. The theme of the terracotta, put as grave offerings, depended on the sex, the age and the profession of the dead person. It is probable a big part of these clay figures to have been produced in local Apolonia workshops.

120

121

121. Букраний, олово, некропол на Аполония, края на IV в. пр. Хр.
Тънка пластина с формата на бича глава с извити надолу рога. Над ушите има лента, чиито краища са стилизирани като змийски глави. На челото на бика е представена релефна глава на Медуза. Обикновено тези пластини се интерпретират като амулети.

121. Bukranii, lead, necropolis of Apolonia, end of IVth C. BC.
A thin plate with the form of a bull's head with horns bent down. There is a stripe above the ears whose ends were stylized as snake's heads. On the bull's forehead a relief head of Meduza is presented. Usually such plates are interpreted as amuleths.

ТРАКИЯ В ЕЛИНИСТИЧЕСКИЯ СВЯТ

THRACE IN HELLENISTIC WORLD

Нахлуването на войските на Филип II Македонски в Тракия и окончателното сломяване на съпротивата на Котисовия син и приемник Керсеблепт в 341 г. пр. Хр. бележат границата между две епохи в Тракия. Новото време било период на политическа децентрализация и на обособяването на нови държавни организации.
След като завладял центъра на одриската територия между реките Марица и Тунджа, Филип II създал ядрото на своята колонизация в Тракия, увенчана с блестящия Филипополис. Но походите на Филип II не довели до цялостното покоряване на страната. Това се потвърждава и от похода на Александър Велики в Тракия през пролетта на 335 г. пр. Хр. Трудно е да се определи със сигурност пътя му, но вероятно е преминал през някои от проходите в Източна Стара планина, откъдето би могло да се проникне в земите на трибалите. Решителното сражение с войските на трибалския цар Сирм се състояло при р. Лигин и о. Певка. Следва поход срещу гетите на левия бряг на р. Дунав.
С преждевременната смърт на Александър Велики (323 г. пр. Хр.) започнал процес на децентрализация в подчинените земи и народи - един гигантски етнически конгломерат. Ефирната империя на македонския цар, простираща се от Балканския полуостров до Индия, бързо се разпадала. В 323 г. пр. Хр. Лизимах получил Тракия като свое владение и образувал елинистическа провинция със западна граница течението на р. Места. Самият Лизимах трябвало да се примири със съществуването поне на две силни тракийски държавни обединения - одриското царство на Севт III и гетското на Дромихайт.
Около 320 г. пр. Хр. Севт III създава по *подобие на Александър и на диадохите* своя столица Севтополис (днес под водите на яз. Копринка при Казанлък).

The invasion of the troops of Philip II of Macedonia in Thrace and the final crush of *the resistance offered by the Kotys son and* successor Kersebleptes in341 Bc. mark the boundary between two epochs in Thrace. The new time that came was a period of political decentralization and new state organizations foundation.
Having already conquered the center of the Odris territory between the rivers of Maritza and Toundja, Philip II established the nucleus of his colonization in Thrace, crowned with the magnificent Philipopolis. However Philip II's campaigns did not lead to the entire subjection of the country. This fact is confirmed also by the conquest of Alexander the Great in Thrace in the spring of 335 BC. It is difficult now to determine his rout but probably he used some of the passages in Eastern Stara Planina from where he could penetrate into the Triballoi's lands. The decisive battle with the troops of the Triballian King Sirm took place near by *the river of Ligin and the island of Pevka.* A campaign against the Geths followed on the left bank of the river of Danube.
With the premature death of Alexander the Great (323 BC.) a process of decentralization in the subordinate lands and peoples, a gigantic ethnic conglomerate, started. The ethereal empire of the Macedonian king, spreading from the Balkan peninsula to India, fell apart quickly. In 323 BC. Lizimach got Thrace to rule it by his own and he established a Hellenistic province there with the river of Mesta as its western border. Lisimachos himself had to be reconciled with the existence of at least two strong Thracian state unions, the Odris kingdom of Seuthes III and the Getian kingdom of Dromichaites.
Around 320 BC. Seuthes III, like Alexander and the Diadochs, created his capital city Seuthopolis (today situated under the waters of Koprinka Dam near Kazanluk). The town was built up with a preliminary designed plan on the ruins of a fortified

Градът бил построен по предварително изработен план върху развалините на укрепена царска резиденция и тракийско селище. В северния край на оградената с крепостна стена площ е издигната цитадела, в дъното на която се намирал дворецът, в който се е намирало и светилището на Великите Самотракийски богове.
Архитектурното обединяване на храма с резиденцията на тракийския владетел отговаря на двойните функции на царя, който упражнява политическа и жреческа власт.
Разцветът на града, както и на държавата на Севт III е през последното десетилетие на IV и началото на III в. пр. Хр., когато са и контактите им с Македония, Тракийския Херсонес и Мала Азия. Най-доброто доказателство за тези връзки е произведеното в Лампсак златно съкровище, открито край Панагюрище. То е от края на IV-нач. на III в. пр. Хр., състои се от 9 съда и вероятно е било собственост на някой от одриските елинистически владетели, възможно е това да е бил и самият Севт III.
В земите на одрисите е открта и Казанлъшката гробница, датирана в края на IV или първата четвърт на III в. пр. Хр. *Открита под надгробна могила,* тя очевидно е била строена за някой от близките на одриския владетел Севт III. Живописта в гробницата е дело на отличен майстор, запознат с всички художествени средства на живописта от това време.
Централната композиция, разположена в първия широк фриз на купола представя хероизацията на погребалния владетел.
В края на IV и I пол. и средата на III в. пр. Хр. продължава разцветът на държавно-политическия живот в гетските земи. Вероятно в края на IV в. пр. Хр. начело на държавата застава Дромихайт, който според античните автори не само побеждава, но и пленява Лизимах. За мощта на гетските владетели говори и откритата при с. Свещари гробница. Тя е от III в. пр. Хр. и в нея умело са съчетани скулптурна и живописна украса. В люнета на гробницата е представена сцена на инвеститура -

king's residence and a Thracian settlement. In the northern part of the area strengthened by a fortified wall, a citadel was constructed at the far end of which the castle was situated. The sancuary of the Great Gods of Samothrace was placed there too. The architectural union of the temple with the residence of the Thracian ruler corresponded to the doouble functions of the king who exercised political and religious power. The flourish of the city and the state of Seuthes III as well, was during the last decade of IVth and the beginning of IIIrd C. BC., when their contacts with Macedonia, the Thracian Hersones and Asia Minor were. The best proof for these contacts is the gold treasure produced in Lampsakos and found near the town of Panagyurishte. It is dated from the end of IVth - the beginning of IIIrd C. BC., consists of nine vessels and peobably was a possession of some of the Odrysian Hellenistic rulers, even of Seuthes III himself.
In the Odrysian lands the Kazanluk tomb was found also, dated from the end of IVth or the first quarter of IIIrd C. BC. It was discovered under a burial mound and therefore obviously it was built for some of the relatives of the Thracian ruler Seuthes III. The murals in the tomb are a work done by an excellent master, acquainted with all artistic means of painting at that time. The central composition, positioned in the first wide frieze of the capital, presents the heroization of the ruler rested there.
In the end of IVth C., the first half and the middle of IIIrd C. BC. the flourish of state political life in the Getian lands continued. Most likely in the end of IVth C.BC. Dromichaites headed the state and according to the ancient authors he not only won but also made Lisymachos prisoner. The tomb found near the village of Sveshtari also illustrates the strength of the Getian rulers. It is from the IIIrd C. BC. and skilfully combines sculpturar and paint decoration. In the tomb's lunette a scene of investitution is presented, the Great Goddess-Mother offers a wreath to the head of a Gethic ruler.
The Celtic invasion interrupted the flourish of Thracian courts' culture. Not until the end of IInd - the beginning of Ist C. BC. some reviving is noted. Although it did not

Великата богиня майка поднася венец към главата на гетски владетел. Нашествието на келтите прекъсва разцвета на културата на тракийските царски дворове. Едва в края на II - нач. на I в. пр. Хр. отново се забелязва съживяване. Макар че не достига богатството на художествената култура от предшестващата епоха, изкуството през елинизма черпи от нея мотиви, форми и средства и затова може да се разглежда като нов етап в развитието на една дълга традиция.

Елка Пенкова

reach the wealth of artistic culture from the previous epoch, the Hellenistic art obtained from it patterns, forms and means and because of this, it can be considered a new stage in the development of a long-time tradition.

Elka Penkova

122. Кантарос, сребро, Шуменско, края на IV - нач. на III в. пр. Хр.
С високо столче с форма на пресечен конус и полусферично гладко тяло. Дръжките, прикрепени в долната част на тялото се издигат над устието.
122. Kantaros, silver, Shoumen district, end of IVth - beginning of IIIrd C. BC.
With a high foot, shaped as a frustum of a cone, and a semi-spheric smooth body. The handles, attached to the lower part of the body, raise above the mouth.

122

123. Съкровище от Панагюрище, злато, края на IV- началото на III в. пр. Хр.
Открито е случайно през 1949 г. Изработено е от чисто злато с тегло 6, 164 кг. Амфората-ритон, четирите ритона, оформени като глави или предна част на животно и украсени с митологични сцени, трите канички-ритони, оформени като женски глави и фиалата, украсена с негърски глави и желъди, съставят ритуален сервиз, притежаван от тракийски цар (вероятно Севт III). Обозначенията върху фиалата и два от съдовете свързват изработването му с гр. Ламсак на Дарданелите.

123. Treasure from Panagyurishte, gold, end of IVth - beginning of IIIrd C. BC.
Found accidentially in 1949. Made of pure gold with the weight of 6.164 kg. The amphora-rhyton, the four rhytons shaped like animal heads or fore-parts and decorated with mythological scenes, the three jugs-rhytons shaped like women's heads, and the phiale decorated with a black head and acorns, compose a ceremonial set, possessed by a Thracian king (probably Sevt III). The designations on the phiale and two of the vessels connect its production with the name of the town of Lampsak on the Dardanelles.

123

124

124. Канички-ритони, злато, Панагюрско съкровище, краят на IV - нач. на III в. пр. Хр.
Оформени са като женски глави. Едната е с шлем, украсен с релефни изображения на грифони и врязани палмети. Косите на другите две са прибрани с воали, осеяни със звезди и привързани над челата. Имат огърлици от мъниста и висулки, оформени релефно. Върху всяка дръжка с форма на канелирана колона и на устието е стъпил сфинкс с разперени криле и огърлица, врязана на шията.
Отворите за изтичане са оформени като релефни лъвски глави.

124. Jugs-rhytons, gold, Panagyurishte Treasure, end of IVth - beginning of IIIrd C. BC.
Shaped like heads of women. One of them has a helmet, decorated with relief presentations of gryphons and palmethas cut in. The hair of the other two are veiled, set with stars and tied above the forehead. They have necklaces of beads and pendents formed in a relief. On each handle, shaped as a fluted column, and on the mouth a sphynx, with open wings and a necklace engraved on the neck has stepped. The flowing openings are formed as relief lion's heads.

125. Ритон, злато, Панагюрско съкровище, краят на IV - начало на III в. пр. Хр.
Оформен е като глава на елен с отвор в средата на долната устна. Очите са били инкрустирани със стъклена паста, която не е запазена. Шийката е украсена с релефни сцени. На едната - Тезей в развята хламида е повалил маратонския бик. На другата - Херакъл с наметната лъвска кожа е оставил кривака и хванал за рогата каринейската кошута. В основата на дръжката има релефна женска глава, а в горния - лъв, с предните лапи на устието.

125

125. Rhyton, gold, Panagyurishte Treasyre, end of IVth - beginning of IIIrd C. BC.
Shaped as a deer's head with an opening in the middle of the lower lip. The eyes were encrusted by glass paste which was not preserved. The neck is decorated with relief scenes. One of them: Tezei, in a waved halmida, has thrown down the Marathon bull. The other one: Heracle, in a lion's skin thrown on, has left the crook and holds the horns of the Kirenei doe. In the base of the handle there is a relief woman's head and in the upper end - a lion, stepping with his fore paws on the mouth.

126. Амфора-ритон, злато, Панагюрско съкровище, краят на IV - нач. на III в. пр. Хр.
Върху профилирания навън ръб на устието са стъпили кентаври, стрелящи с лък. Те оформят дръжките, преминаващи в колони. Овоидното тяло е украсено с релефен фигурален фриз между пояси от палмети. Представени са седем големи мъже с хламиди. Едни по призива на тръба нападат с махайри украсена порта, от която наднича старец. Други извършват гадание. Под дръжките, на дъното има две негърски глави с отворени уста - отвори. Под единия брадат силен с двуцевна флейта поднася кантарос. От другата страна е детето - Херакъл с две змии в ръце.
126. Amphora-rhyton, gold, Panagyurishte Treasure, end of IVth - beginning of IIIrd C. BC.
On the edge of the mouth, profiled outwards, centaurs shooting by bows have stepped. They form the handles, developing into columns. The ovoid body is decorated by a relief figured frieze between bands of palmethas. Seven big men in hlamidas are presented. Some of them, on the trampet appeal, attack with machairs an ornamented gate, behind which an old man is peering. Others doing some guesswork. Under the handles, on the bottom, there are two heads of black people with opened mouths, openings. There is a silen with a beard with a double barrelled flute offering a kantaros. On the other side is the Child Heracle with two snakes in his hands.

126

127. Погребални дарове, с. Кралево, Търговищко, първа половина на III в. пр. Хр.
Част от многобройните предмети, открити през 1979 г. при археологически разкопки на надгробна могила в територията на тракийското племе гети в погребение с трупоизгаряне. Представени са: пълна гарнитура от 47 златни украси за конска сбруя с разнообразна форма и пищна украса с релефни изображения и декоративни мотиви, изпълнени с филигран и гранулация; златни обеци с лъвски глави, позватени сребърни гривни и желязна брадва-скиптър.
127. Grave offerings, village of Kralevo, Turgovishte district, first half of IIIrd C. BC.
Part of the numerous objects were found in 1972 during archaeological excavations of a grave mound in the territory of the Gethic Thracian tribe in a cremation funeral. Displayed are: a full set of 47 gold ornaments for horse-trappings variously shaped and richly decorated with relief images and decorative patterns fulfilled in filigree and granulation; gold earings with lion's heads, gilted silver bracelets and an iron axe-sceptre.

127

128

128. Две апликации, злато, с. Кралево, Търговищкко, първа половина на III в. пр. Хр.
Имат правоъгълна форма и са украсени с релефни и цизелирани изображения на грифон. Изображенията са срещуположни, оградени с бордюр и пояс от овули и перли, изпълнени с филифран и гранулация. В някои от овулите е запазена разноцветна стъклена паста. От долните страни са припоени пластинки със същите форми и плоски халки за прикрепване към хоризонтален ремък на конската сбруя.

128 Two appliques, gold, village of Kralevo, Turgovishte district, first half of IIIrd C. BC.
They have rectangular form and are decorated with relief and cizelirial figures of a gryphon. The images are one against the other, surrounded by a rim and a band of ovouls and pearls, fulfilled in filigree and granulation. In some of the ovouls multi-coloured paste has been preserved. On the back side plates in the same form were soldered; they have flat hooks for attaching to a horizontal strap of the horse-trappings.

129. Четири апликации, злато, с. Кралево, Търговищко, първа половина на III в. пр. Хр.
Съставени са от кръгли пластини, върху които са припоени други с неправилни полусферични форми. Върху всяка е направено с матрица релефно цизелирано изображение. Представена е глава на Херакъл насреща, с буйна брада и мустаци, покрита с лъвска кожа. Релефът е заобиколен от пояс от овули, перли и бордюр, изпълнени с филигран и гранулация. В някои от овулите е запазена разноцветна стъклена паста. Отгоду има халка за вертикално закрепване.

129. Four appliques, gold, village of Kralevo, Turgovishte district, first half of IIIrd C. BC.
Consist of round plates, upon which other plates in irregular semi-spheric forms were soldered. A relief cizelired figure was made by matrix ion each of them. Presented is a head of Heracle in full face, with unruly beard and moustaches, covered by a lion's skin. The relief is surrounded by a band of ovouls, pearls and a rim, made in filigree and granulation. In some of the ovouls multi-colour glass paste was preserved. There is a hook for vertical attachment from below.

129

130. *Фиала,* *сребро,* с. Браничево, Шуменско, средата на IV в. пр. Хр. Има извито навън устоие с профилиран ръб, висока шийка и ниско полусферично тяло с малко умбо. Тялото е украсено с ромбовидни издатини, наподобаващи шиширка, получени от изчукани успоредни линии от центъра към периферията под наклон в две посоки. Под ръба на устието са врязани с тънко острие надписи с гръцки букви. Те са с различна височина и на различно ниво. *Съдържат имената на тракийските* царе от средата на IV в. пр. Хр. Терес II и Аматок II.

130. Phiale, silver, village of Branitchevo, Shoumen district, middle of IVth C. BC. It has a mouth bent outwards with profiled edge, a high neck and a short semi-spheric body with a small umbo. The body is decorated with rhomboid projections, cone resembling, made through parallel lines hammered from the center towards the periohery sloped in two directions. Below the edge of the mouth inscriptions in Greek letters are cut in. They have various height and different base level. Contain the names of Thracian kings from the IVth century BC., Teres II and Amatok II.

130

131. Накити, злато, Несебър (античната Месамбрия), III-II в. пр. Хр. Открити са в погребения. Украсени са богато с триизмерни изображения, релефи, филигран и гранулация, както и скъпоценни камъни и стъклена паста. Една елипсовидна нагръдна пластинка е украсена с митологична сцена с *Персей, Андромеда и родителите ѝ* (Кефей и Касиопея). Обеците завършват с глави на менади или пегаси. Едните имат аморфовидни висулки, а огърлицата е с лъвски глави. Престънът е "змийска" спирала, а украшението за коса - спирала на морско чудовище.

131. Ornaments, gold, Nessebar (the Ancient Messambria), IIIIIrd-IInd C. BC. Found in burials. Richly decorated with three-dimentional figures, reliefs, filigree and granulation, as well as with precious stones and glass paste. An oval brestplate is decorated with a mythological scene with Perseus, Andromeda and her parents (Kefei and Kassiopea). The earings end with heads of maenads or pegasuses. Some of them have amphora-like pendents and the necklace is with a lion's head. The ring is a "snake" spiral", and the hair ornament - spiral of a sea-monster

131

132

132b

132. Съкровище от с. Якимово, Монтанско, сребро с позлата, I в. пр. Хр.
Състои се от четири купи, кантарос и две гривни - змийски спирали от сребро и бронзова чаша с дръжка. Освен позлатените детайли на украсата на купите - врязани линии, овули и фигура на конник, от вътрешната страна на два от съдовете са припоени фалери от сребърна пластина с позлатена украса във висок релеф. На едната е представен бюст на мъж с брада, на другата по-схематично е изобразена бюст на богиня с корона, разперени криле и кантарос в дясната ръка.

132. Treasure from the village of Yakimovo, Montana district, silver with gilt, Ist C. BC.
Consists of four bowls, a kantaros, two bracelets, snake spirals, of silver and a bronze cup with a handle. Beside the gilted details of the cups decoration, lines cut in, ovouls and a horseman's figure, from the inside in two of the vessels falers of silver plate are soldered with gilted decoration in a high relief. On the first one the bust of a man with beard is presented, and on the other one the bust of a goddess, with a crown, open wings and a kantaros in her right hand, is presented more schematically.

133. Купа, сребро с позлата, съкровище от с. Якимово, I в. пр. Хр.
Устието е леко разширено, със слабо профилиран ръб, украсено с позлатен жлеб. Тялото е овалноконично. От външната страна е украсено с релефна позлатена фигура на конник в ход надясно. Въпреки значителните липси и схематично представяне се забелязват и ремъците от конската амуниция. Това е най-ранното изображение на човешка фигура с подобие на цървули и навуща. Личат части от наметало и дълъг меч. Предадени са пола и козината на животното.

133

133. Bowl, silver with gilt, treasure from the village of Yakimovo, Ist C. BC.
The mouth is slightly widened, with a profiled edge, decorated with a gilted groove. The body is oval-conic. On the outer side it is decorated with a relief gilted figure of a horseman riding to the right. Against the considerable absences and the schematic presentation, the straps of the horse-trappings are noticeable. This is the earliest image of a human figure in something similar to sandals and leggings. Parts of a mantle and a long sword are seen. The animal's sex and its fur are presented.

ТРАКИЯ В РИМСКАТА ИМПЕРИЯ

THRACE IN THE ROMAN EMPIRE

Военното настаняване на римляните в земите на траките започва след походите на Марк Лициний Крас през 27-29 г. пр. Хр., който подчинява териториите между Дунав и Стара планина. В резултат на тази акция започнал нов етап в историческото развитие на североизточните области на Балканите - създали се предпоставки за образуване на провинция Мизия, което вероятно станало около 15 г. пр. Хр. Вероятно в 45 г. била ликвидирана и самостоятелността на тракийското царство и Тракия била превърната в провинция.
Завладяването на Балканския полуостров от Рим и икономическите и социалните промени, които настъпили в развитието на античните производствени отношения, довели до създаването на многобройни градове. По р. Дунав изникват в административната система на двете провинции Горна и Долна Мизия крепости и гарнизонни градове, призвани да охраняват водната граница. Създаването и укрепването на градския живот е тясно свързано с настаняването на римските легиони в постоянни лагери. Непосредствено до тях се построявали селища, в които оставали да живеят и ветераннните, получили своето парче земя след края на службата си. Дори и военния лагер да се измествал на друго място, селището оставало, разширявало се и постепенно получавало и градски права. По различен начин протекло развитието на градския живот в Провинция Тракия - като резултат на дълга еволюция на местните поселищни форми. Създала се благоприятна обстановка за възобновяване на процеса на урбанизация от елинистическата епоха, за по-нататъшното развитие на градовете и създаването на нови. По старите трасета се прокарват новите великолепни римски пътища, край които изникват в безкрайна поредица кулите за охрана, пътните станции, хановете и др. Така започнал и се развивал през следващите векове урбанизационният процес, който разделил тракийската земя на два свята - римския или по-точно гръко-римския свят на градовете и селския,

The military settling of the Romans in the Thracians' lands started after the campaigns of Marc Licinius Krass in 27-29 BC. who subordinated the territories between the Danube and the Stara Planina mountain. As a result, a new stage in the historical development of the north-eastern regions of the Balkans began; prerequisites for the establishment of the province of Mizia were created which probably happened around 15 BC. Most likely in 45 the independence of the Thracian kingdom was liquidated and Thrace was turned to a province too.
The Roman conquest of the Balkan peninsula and the economic and social changes that occur in the development of ancient productive relations led to the foundation of numerous towns. Along the Danube river fortresses and garrison towns, devoted to protect the water border, appeared (in the administrative system of the two provinces Gorna and Dolna Mizia). The establishment and strengthening of urban life was closely connected with the settlement of Roman legions in constant camps. In the immediate vicinity of them settlements were built up where the veterans remained to live, having got their share of land after the end of the service. Even in the case when the military camp moved to another place, the settlemeent continued to exist, enlarged and gradually got city rights. The city life in the province of Thrace developed in a different way, as a result of the long evolution of the local forms of settlement. Favourable conditions for reviving the urbanization process from the Hellenistic Epoch were created, for further development of towns and for the establishment of new ones. On the old road-beds new magnificent Roman roads were made, along which an endless series of guard towers, road stations, inns, etc. appeared. This was the way how the urbanization process started and developed in the centuries that followed. This process divided the Thracian land into two worlds - the Roman, or more precisely to say, the Greko-Roman world of towns, and the peasant one, or the Thracian. The Thracian village in the Roman Epoch was the place where traditions were preserved. During that period of time the Thracian art accepted more pictorial forms and partially lost its elite character taking in broader layers of the population as compared to the Ist millenium BC. The huge empire foundation and the abolishment of borders

собствено тракийския. Тракийското село през римската епоха е онова място, където се съхраняват традициите.
През този период тракийското изкуство приема повече изобразителни форми и отчасти губи елитарността си, обхващайки по-широки слоеве от населението в сравнение с I хил. пр. Хр. Създаването на огромната империя и изчезването на границите между царствата дало възможност за свободно движение на хора и идеи.
Пред изкуството се открили нови сфери на социалния и духовния живот, който определили и новите функции на неговите произведения. Тракийската аристокрация, стремяща се да заеме по-високо място в административно-икономическата йерархия, възприела много от обичаите на римляните, гърците или другите народности, заселени в градовете. Така тя станала активен потребител на новите художествени жанрове - портрет, оброчен релеф, надгробна пластика и т.н.
През римската епоха траките продължавали да издигат надгробни могили, и да поставят в тях редки и скъпи дарове. Много често в богатите гробове се откриват и колесници, чиято богата украса включва сребърни и бронзови апликации и статуетки, предимно с вакхически сюжети. Така се подчертава двойнствената функция на колесницата - тя е погребален дар и същевременно участва в религиозната процесия, свързана с култа към мъртвите. Сред многообразието на гробните съоръжения се срещат и близки до архитектурата на предходния период образци, както и хероони. Надгробната пластика представя синкретични форми между римското и тракийското изкуства. Към III в. актът на хероизация, известен от предходните епохи, придобива нов нюанс - Херосът, в който се превъплъщава мъртвият, получава неговите портретни черти.
В провинциите се почитат официалните римски култове - на императора, Капитолийската троица и др., проникват и култовете на различни божества, най-вече източни. Всичко това се отразява на местната религия, която се развивала далеч от големите центрове. Именно по това време преживяват разцвет и тракийските светилища. Те са огнища на старите култове и единственото място, където старата религия може да се изяви, в тях все още се пази духа на предримска Тракия. Поднасянето на оброчни дарове в тях - мраморни релефи, великолепни статуетки от бронз и сребро, надписи и пр., може да

between the kingdoms allowed free movement of people and ideas. New spheres of social and spiritual life opened before art, which also determined the new functions of its works. The Thracian aristocracy, trying to occupy a higher position in the administrative-economic hierarchy, acquired many customs of the Romans, the Greeks or of other nationalities which poipulated the towns. Thus it became an active consumer of the new artistic genres - portrait, votive relief, grave-stone plastic arts, etc.
During the Roman Epoch the Thracians continued to raise grave mounds and to put in them rare and expensive gifts. Very often in the the rich graves chariots were found, whose rich decoration includes silver and bronze appliques and statuettes, most of all with Bacchanic themes. In this way the dual function of a chariot was stressed, it was a grave offering and at the same time participated in the religious procession, connected with the cult to death people. Among the variety of grave appliances, models close to the architecture of the previous period are met, as well as heroons. The tombstone plastic art presents sincretic forms between Roman and Thracian art. About the IIIrd century the act of heroization known from the previous epochs, gaineed a new nuance - the Heros, in whom the dead had re-embodied, got his portrait lines.
In the provinces the official Roman cults were respected - of the Emperor, the Capitolium Trinity, etc.; cults of various gods, most of all eastern, penetrated. All that influenced the local religion which developed far from the big centers. Namely at that time the Thracian sanctuaries went through a blossoming. They were centers of the old cults and the only place where the old religion could be experienced, still the spirit of pre-Roman Thrace was preserved there. The offering of votive gifts in them - marble reliefs, magnificent statuettes of bronze and silver, inscriptions, etc., can be traced until the time of Constantine the Great, i.e. until the beginning of IVth century. The sanctuaries were dedicated to different divinities, each of them, however, had its own local cult. The most numerous among the votive relieves were those devoted to the Thracian Heros. They represent more than a half of all known until now divinity figures and are met only in the lands populated by Thracians. His iconography, created still in the previous epoch, was enriched with new features. Very often he was presented in sincretism with other divinities.
During the Roman Epoch the production of ornaments, articles of plastic art, vessels, etc., continued to develop, but they were already following the fashion requirements of that time and with a few exceptions (for example breastplates, funeral wreaths, horse-trappings) drifted away from the old

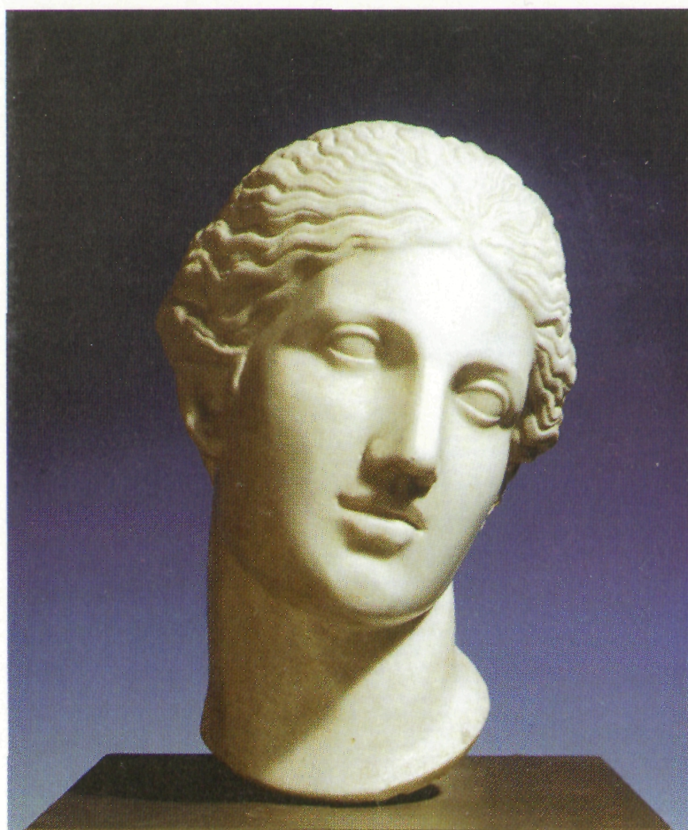
се проследи чак до времето на Константин Велики, т.е. до началото на IV в. Светилищата били посветени на различни божества, всяко от които обаче е имало свой местен култ. Най-многобройни сред оброчните релефи са тези, посветени на Тракийския херос. Те съставляват повече от половината от всички известни досега божески изображения и се срещат само в земите, населени с траки. Неговата иконография, създавана още в предходната епоха, се обогатява с нови черти. Доста често той се представя и в синкретизъм с други божества.

През римската епоха продължава да се развива и производството на накити, пластика, съдове и др., но те вече следват изискванията на тогавашната мода и с малки изключения (напр. нагръдници, погребални венци, конски амуниции) се отдалечават от старите художествени традиции. Местните майстори обаче запазват вкуса си към произведения на Изтока и често ги възпроизвеждат. В това отношение тракийските земи отново се превръщали в мост между Изтока и Запада. Все по-засилващите се процеси на иконографиране на изкуството, които започвали в Тракия под влиянието на местните религиозни представи и художествени традиции, както и на тесните контакти с източните провинции, отваряли път вече на средновековните схващания за изкуство.

Елка Пенкова

artistic traditions. The local masters, however, kept their interest towards products from the East and quite often reproduced them In this sense, the Thracian lands again turned to be a bridge between the East and the West. The more and more strengthening processes of art iconography, which started in Thrace influenced by the local religious notions and artistic traditions, as well as by the close contacts with the Eastern provinces, were already introducing the Medieval philosophy of art.

Elka Penkova

134

134. Шлем-маска, бронз, желязо, Чаталка, Старозагорско, II пол. на I в. Открита в погребение, състои се от две части: лицева, излята от бронз и тилна, изработена от желязо. Маската представя младо, голобрадо мъжко лице, с правилни черти, леко отворени устни и продълговати бадемови очи. Косата е симетрично подредена в малки релефни букли. За устните, очите и носа са оставени отвори.

134. Helmet-mask, bronze, iron, Tchatalka, Stara Zagora district, second half of Ist C.
Found in a burial, consists of two parts: a facial, casted of bronze, and a rear, made of iron. The mask presents a young, beardless man's face, regularly lined, lips slightly opened and elongated almond-shaped eyes. The hair is symetrically dressed in small relief curls. There are openings left for the lips, the eyes and the nose.

135. Шлем-маска, бронз, Силистра, I в. Състои се от две части: лицева и тилна. Лицевата представя маска на младо, голобрадо мъжко лице с анатомични подробности. Косата е стилизирана, на ситни букли във форма на охлювчета. Тилната част е украсена със сфинксове и гирлянда с орел с разперени крила.

135. Helmet-mask, bronze, Silistra, Ist C. Consists of two parts: facial and rear. The facial one presents the mask of an young, beardless man's face with anatomical details. The hair is stylized, in fine curls shaped as snails. The rear part is decorated with sphynxes and a garland with an eagle with open wings.

135

136. Фалера, сребро с позлата, северно от Стара Загора, I в. пр. Хр. Кръгла фалера с позлатена повърхност. Върху нея е изчукана релефна сцена: в средата е представен Херакъл в борба с Немейския лъв, а около тях хералдически разположени шест животни: два лъва, два лъва грифони и два крилати лъва.
Фалерата е част от колективна находка, към която принадлежат чаша и купа тип "Боскореале", сребърни апликации от ризница и части от шлем.

136

136. Phallera, silver with gilt, north from Stara Zagora, Ist C. BC.
A round phallera with gilted surface. A relief scene was hammered on it: Heracle is presented in the middle fighting against the Nemei lion; around them heraldically positioned are six animals: two lions, two lions-gryphons and two winged lions.
The phallera is a part of a collective find, to which belong also a cup and a bowl, "Boskoreale" type, silver appliques of a chain-mail and parts of a helmet.

137

137. Статуетка, мрамор, с. Исперихово, Пазарджишко, I в.
Представя Афродита, гола, права, с вдигната нагоре дясна ръка, в лявата държи рог на изобилието. Встрани от краката има подпорки - тази до десния е схематично оформена като лъвска фигура, а втората - до левия крак - като херма, над която е изобразена миниатюрна човешка фигура.
137. Statuette, marble, village of Isperichovo, Pazardjik district, Ist C.
Presents Aphrodita, naked, standing, with her right hand up and the cornucopia in her left hand. Aside her legs there are supports, that by the right leg is schematically shaped as a lion figure, and the second one, by the left leg, as a herma, above which a miniature human figure is picured.

138. Амфора, бронз, с. Исперихово, Пазарджишко, I в.
Дъното отдолу е оформено с концентрични релефни кръгове. Дръжките са с релефна украса - палмета, мъжка глава анфас (Хермес), крепостна стена с бойна кула, мъжка глава в профил наляво и лотосов цвят.
138. Amphora, bronze, village of Isperichovo, Pazardjik district, Ist C.
The bottom from outside is formed by concentric relief circles. The handles have relief decoration: a palmetha, a man's head in full face (Hermes), a fortress wall with a tower, a man's head in profile to the left and a lotus flower.

138

139. Култов сервиз посветен на тракийския Херос, сребро, с. Голяма Брестница, Плевенско, края на I нач. на II в.
Състои се от съд с цилиндрична форма и четири касеролета. Върху дръжката на едно от тях е изписан надпис на старогръцки език: "На господаря Херос Пюрумерулас, от Флавий Местрианос бенефициарий, в знак на благодарност."

139

139. Ceremonial set devoted to the Thracian Heros, silver, village of Golyama Brestnitza, Pleven district, end of Ist - beginning of IInd C. BC.
Consists of a vessel in cylindrical form and four casseroles. On the handle of one of them there is an inscription in Old-Greek: "To the master Heros Pyurumerulas, from Flavius Mestrianos beneficiarius, with gratitude".

140

140. Апликация, бронз, с. Левка, I-II в. Висок релеф. Заоблена брадичка, едва личащи уста, прав нос, бадемовидни очи вдлъбнати, с инкрустация от тъмносиня стъклена паста с елипсовидни очертания. Косите с път по средата и дъговидни кичури, отворени назад.

140. Applique, bronze, village of Levka, Ist-IInd C.

High relief. The form repeats the image. A woman's face is presented with a rounded lawer jaw, a slightly outlined mouth, a regular nose, concave almond-shaped eyes, an encrustment with dark blue glass paste in oval form. The hair shared in the middle, with bow-like tufts opened backwards.

141. Накити, злато, с. Левка, Свиленградско, I-II в.

Пръстен, халка от тънка тел, силно удължена плочка с форма на цифрата 8. Обици, тяло с форма на трапец, под него припоени 3 халки - зад тях низ от топчета.

Мънисто, споено от две пресечени конични части. По периферията има перлов низ.

141.Ornaments, gold, village of Levka, Svilengrad district, Ist-IInd C.

Ring, loop of thin wire, a very long plate in the form of 8. Earings, body in trapezium shape, three hooks soldered below, beyond them - a string of small balls. A bead, welded together by two frustum of a cone parts. There is a pearl row on the periphery.

141

142. Шишета, стъкло, могила 4 край с. Левка, Свиленградско, I-II в.

Шишетата са с дебели стени, плоско дъно, тяло с форма на четиристранна призма, плоска дръжка украсена от множество врязани линии по дължина.

142. Bottles, glass, mound 4 near the village of Levka, Svilengrad district, Ist-IInd C. BC.

The bottles have thick walls, flat bottom, a quadrilateral-prism-shaped body, a flat handle decorated by numerous line cut in along.

142

143

143. Съдове, бронз, с. Левка, Свиленградско, I-II в.
Каничка с високо пръстеновидно столче, полуяйцевидно тяло, рязко преминаващо в хоризонтални плещи. Шията се стеснява постепенно. Дръжката завършва с глава на кон, добре моделирана с издадени настрани уши, удължена муцуна и подчертани дълги ноздри. Патера, с ниско релефно столче, тяло с вертикални стени, преминаващи рязко в устието. Дръжката, припоена към стената, завършва с глава на лъв.

143. Vessels, bronze, village of Levka, Svilengrad district, Ist-IInd C.
Jug with a high ring-shaped foot, half-egg-shaped body, sharply transfering into horizontal shoulders. The neck narrows gradually. The handle ends in a horse head, well moulded with ears protruded aside, long muzzle and long nostrils stressed. Pathera, on a short relief foot, body with vertical walls passing sharply in a mouth. The handle, soldered to the wall, ends in a lion head.

144

144. Елементи от ярема и сбруята на колесница, бронз, сребро с позлата, с. Шишковци, Кюстендилско, II-III в.
Сребърните апликации, прикрепени към цилиндричните умба на яремните части са изчукани от тънки сребърни във форма на малки дискове. Лицата са пластични, безизразни, без подробности. Някои части от тях са позлатени.

144. Elements of a chariot's yoke, bronze, silver with gilt, village of Shishkovtzi, Kyustendil district, IInd-IIIrd C.
The silver appliques attached to the cylindrical umbos of the yoke parts were hammered of thin silver plates in the form of small disks. The faces are lifeless, plastic, expressionless, without any details. Some parts of them are gilted.

145

145. Апликации за колесница, бронз, с. Винарово, Старозагорско, II в.
Ажурни, триизмерни. В пространството, което наподобява вътрешност на храм, е скулптирана фигура на Дионис, гол, прав, анфас, с леко изнесен напред ляв крак. На главата му е означен бръшлянов венец, привързан с лента, чиито връзки падат върху раменете. В дясната ръка държи кантарос, а с лявата се опира на висок тирс. Вдясно от бога е изобразена пантера.

145. Appliques for a charriot, bronze, village of Vinarovo, Stara Zagora district, IInd C.
Open-work, three-dimentional. In a space resembling the interior of a temple, the figure of Dionisis is sculptured, naked, standing, in full face, with his left leg slightly moved forward. An ivy wreath is outlined on his head, tied by a stripe whose ties fall on the shoulders. He is holding a kantaros in his right hand, and the left one is rested on an high tirs. A panther is presented on the right from the God.

146. Апликации за колесница, бронз, с. Винарово, Старозагорско, II в.
Всяка апликация се състои от две части - диск, украсен с врязани концентрични линии в края и около вдлъбнатото умбо, в което се е закрепял бюст на сатир. Сатирите са с къдрави, прибрани назад коси, с пластични венци от бръшлянови листа и плодове, отзад привързани с ленти. През раменете им са преметнати небриди (сърнешки кожи) или мантии.

146. Appliques for a chariot, bronze, village of Vinarovo, Stara Zagora district, IInd C.
Each applique consists of two parts: a disk decorated with concentric lines cut in in the end and around the concave umbo, where the bust of a satir was attached. The satirs are with curly hair gathered backwards, with plastic wreaths of ivy leaves and fruit, tied up at the rear by stripes. Across their shoulders nebridas (doe's skins), or mantles, are casted.

146

147. Оброчни дарове, Светилище на Трите нимфи, с. Огняново, Пазарджишко, II-III в.
Светилището е разположено на левия бряг на р. Марица. Сред многобройните дарове, които били посвещавани на нимфите, най-интересни са глинените лампи и керноси, оловните огледала, някои от които с надписи, теракотите и мраморните оброчни плочи с изображения на симетрично разположени уши.

147. Votive gifts, Sanctuary of the Three nymphs, village of Ognianovo, Pazardjik district, IInd-IIIrd C.
The sanctuary is situated on the left bank of the river of Maritza. Among the numerous gifts devoted to the nymphs, the most interesting are the clay lamps and kernoses, lead mirrors, some of which with inscriptions, the terracotta and marble votive plates with symetrically positioned ear images.

147

148

148. Керамика от Бутово, Павликени и Хотница, първо десет. на II до IV в. Керамичните центрове край Бутово, Павликени и Хотница са разположени на територията на античния град Никополис ад Иструм, където керамичното производство заема първостепенно място към средата на II в. В Хотница са открити 21, в Бутово 38 грънчарски пещи и работилници за битова керамика. Край Павликени са разкрити 42 пещи и могилен некропол, жилищни и стопански постройки.

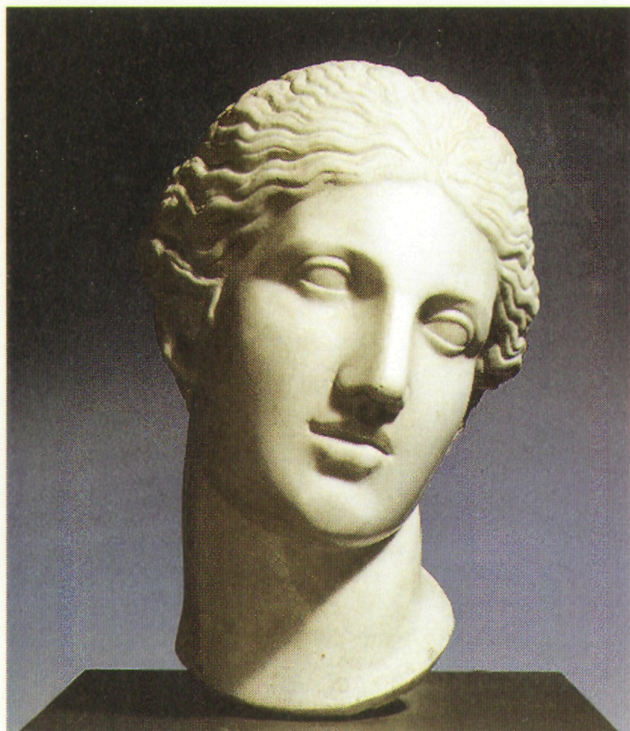
148. Ceramics from Boutovo, Pavlikeni and Hotnitza, first decade of IInd until IVth C.
The ceramic centers near Boutovo, Pavlikeni and Hotnitza are situated on the territory of the ancient town of Nikopolis ad Istrum, where the ceramic production was of primary importance since the middle of IInd C. In Hotnitza 21 and in Boutovo 38 pottery ovens and workshops for ceramic vessels for the everyday life were found. Near Pavlikeni 42 pottery ovens and a mound necropolis, dwellings and farm buildings were discovered.

149

149. Погребални дарове, злато, IV в. Находката включва златни пръстени, обеци, желязна гривна със златен обков и златни релефни пластини от погребален венец. Върху пластините са изобразени бюстове на мъж и жена, едни срещу друг.

149. Grave offerings, gold, IVth C.
The find includes gold rings, earings, an iron bracelet with gold facing and gold relief plates from a funeral wreath. On the plates the busts of a man and a woman are presented one against the other.

150

150. Глава, мрамор, неизвестно местонамиране, I в.
Главата е част от статуя на Афродита, която вероятно е римска реплика на прочутата творба на Праксител "Афродита Книдска". Чертите на лицето са правилни, устните - малки и плътни. Грижливо изработената прическа е разделена на път в средата и прибрана на тила. Качеството на изпълнението отговаря на нормите на централно ателие.

150. Head, marble, unknown place of finding, Ist C.
The head is a part of Aphrodita's statue, which probably ia a Roman duplicate of the famous work of Praxitel "Aphrodita Knidos". The lines of the face are regular, the lips - small and compact. The hair is dressed carefully, shared in the middle and gathered at the rear. The quality of performance corresponds to the norms of a central workshop.

151

151. Оброчен релеф, мрамор, края на II в.
Представен е Тракийският херос в ход наляво. Облечен е в къса туника, зад гърба му се развява хламида. Пред него са представени две фигури на жени, загърнати в дълги химатиони и с преметнато през главата було. Над жените се вижда мидена черупка. Зад коня е представен аколит, който се държи за опашката му. Под краката на коня - куче напада глиган. Върху горната и долната рамки - посветителни надписи.

151. Votive relief, marble, end of IInd C.
The Thracian Heros is presented moving to the left. Dressed in a short tunic, a hlamid is waving behind his back. Two women's figures are pictured in front of him, enveloped in long himations and with veiled heads. Above the women a shell is seen. Behind the horse an akolit is presented to hold the horse's tail. Under the horse's feet there is a dog attacking an wild boar. Upon the upper and the lower frame - inscriptions of dedication.

152

152. Оброчна плоча, мрамор, с. Кирило-Методиево, Старозагорско, II - III в.
Четвъртита форма, горе закръглена. Във фигуралното поле, във висок релеф е изобразена Дионисова сцена. Богът е прав, анфас, с преметната небрида. Вдясно от него е представена умалена фигура на Силен с дете на ръце. В краката му е легнала пантера, а вляво е козоногият Пан, зад който се вижда фигура на козел.

152. Votive plate, marble, village of Kirilo-Metodievo, Stara Zagora district, IInd-IIIrd C. BC.
In a four-sided shape, rounded in its upper part. In the figured section, in a high relief, a Dionisis scene is pictured. The God is standing, in full face, in a nebrida thrown over. On his right side a reduced figure of a Silen is presented with a child in his hands. A panther is liing in his feet and on the left is the goat-feeted Pan, behind whom the figure of a goat is seen.

153

153. Надгробна плоча, мрамор, с. Пиперица, Благоевградско, II в.
С четвъртита форма, разделена на две фигурални полета. В засводеното горно поле е изобразен Тракийският конник като ловец. В долното поле са представени бюстовете на един мъж, две жени и едно дете.

153. Gravestone, marble, village of Piperitza, Blagoevgrad district, IInd C.
In a four-sided shape, divided in two figured sections. In the upper overarched section the Thracian horseman is pictured as a hunter. In the lower section the busts of the deceased, a man, two women and a child are presented.

154

154. Матрица, бронз, колективна находка край зид на антично селище Абритус, II-III в.
Четириъгълна плоча със сложна профилирана рамка. Във фигуралното поле е представен бюст на богиня с издигнати нагоре ръце, сгънати в лактите, с обърнати длани; на главата с каламос. Косите ограждат челото и падат върху бюста и раменете. На врата ѝ има три гердана, а на китката широки гривни. Бронзовите плочи показват различни варианти на асимилация на богинята-майка през римската епоха, обусловени от мощния процес на синкретизъм в разпространението на източните мистериални култове по това време.

154. Matrix, bronze, collective find by a wall in the ancient settlement of Abritus, IInd-IIIrd C.
Quadrangular plate with a sophistically profiled frame. In the figured section a goddesses's bust is presented with her hands up, bent in the elbows, with palms turned; with a kalatos on her head. The hair surrounds the forehead and fall to the breasts and the shoulders. There are three necklaces on her neck and wide bracelets on her wrist. The bronze plates show different variants of assimilation of the Goddess-Mother during the Roman Epoch, determined by the powerful process of sincretism in the diffusion of the Eastern mystic cults at that time.

155

155. Статуетка на Марс, сребро, Кърджалийско, II в.
Представен е бог на войната, прав, в пълно бойно въоръжение. Във вдигнатата високо дясна ръка е държал копие, а в спуснатата лява - щит. На главата му е поставен шлем, коринтски тип, чийто гребен липсва. От дясното рамо се спуска хламида, която минава зад гърба, над левия лакет, а краищата ѝ се спускат надолу.

155. Statuette of Mars, silver, Kurdjali region, IInd C.
The God of War is presented, standing, in full armament. In his right hand raised highly he had held a spear, and in the dropped left hand - a shield. There is a helmet on his head, Corinth type, whose comb lacks. From the right shoulder a hlamida is lowered, which passes behind the back, above the left elbow, with its ends dropping down.

156. Статуетка, бронз, неизвестно местонахождение, II в.
Представен е Зевс, гол, с прехвърлено през лявото рамо наметало. В дясната си ръка държи орел, а в лявата - мълнии. Лицето е с изящни черти, прическата и брадата са предадени детайлно, тялото е добре моделирано. Пропорциите на главата и тялото отговарят на изкуството от времето на Лизип - края на IV в. пр. Хр., което дава основание да се предположи, че статуетката е римска реплика на елинистически оригинал.

156. Statuette, bronze, unknown place of finding, IInd C.
Zeus is presented, naked, with a mantle thrown across his left shoulder. In his right hand he holds an eagle, and in his left - a lightning. The face has fine lines, the hair-style and the beard are figured in details, the body is well shaped. The head's and body's proportions correspond to the art from Lizip's time - the end of IVth C. BC., which allows the assumption that the statuette is a Roman duplicate of an Hellenistic original.

156

157

157. Статуетка, бронз, Пернишко, I в.
Представен е Хермес като млад брадат мъж, с петасос (крилата шапка) на главата, върху лявото рамо е преметната небрида. В дясната ръка, свита в лакета, държи кесия. Главата е леко извита надясно. Тялото е хармонично, леко издължено, с ясно изразена мускулатура. Лицето е с правилни черти - гладко чело, правилен нос, добре оформени устни, продълговати очи, изпълнени със сребро. Сюжетът определено е свързан с Праксителова творба, но в начина на представяне се чувства известен еклектизъм. Вероятно произведението, което, репликирано през римската епоха е създадено в края на IV в. пр. Хр.

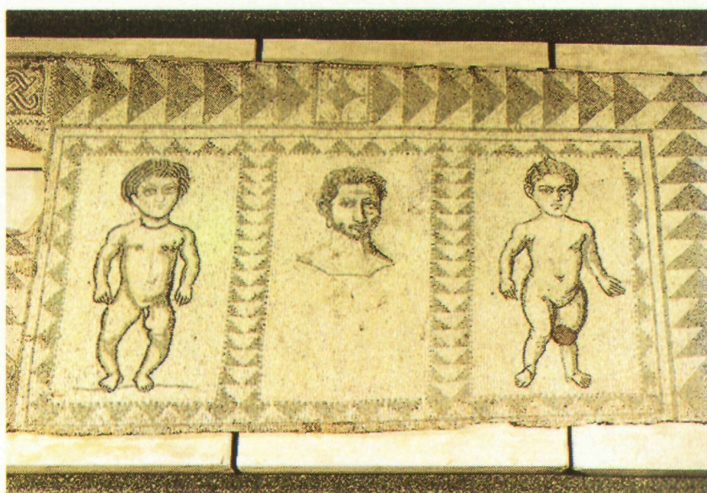
157. Statuette, bronze, Pernik region, Ist C.
Hermes is presented, as an young bearded man, with a petasos (winged hat) on his head, a nebrida is thrown across his left shoulder. In his right hand, bent in the elbow, he holds a purse. The head is slightly turned to the right. The body is harmonious, slightly lengthened, with clearly outlined muscles. The face has regular lines - smooth forehead, regular nose, well shaped lips, elongated eyes, filled with silver. The theme is definitely connected with one of Praxitel's works, but certain eclectism in the way of presentation is felt. Probably the work, duplicated in the Roman Epoch, was created in the end of IVth C. BC.

158

158. Глава на на император Гордиан, бронз, Никополис ад Иструм (с. Никюп, Великотърновско), 238-244 г. сл. Хр. Марк Антоний Гордиан (225-244 г.). Син на Юлис Балба и сестрата на Гордиан II.

158. Head of Emperor Gordian, bronze, Nikopolis ad Istrum (village of Nikyup, Veliko Turnovo district), 238-244 AD. Mark Antonii Gordian (225-244). Son of Yullis Balba and the sister of Gordian II.

159

159. Мозайка, римска вила "Армира" при Ивайловград, II-IV в. Жилищната част притежава богата украса от мраморна инкрустация на стените. Седем помещения са украсени с подови мозайки от митилогичния репертоар на гръко-римския пантеон. Изобразен е и портрет на собственика на вилата и децата му. Светските портрети са рядко явление в мозаичното изкуство.

159. Mosaic, Roman villa "Armira" near the town of Ivailovgrad, IInd-IVth C. The residential part possesses a rich decoration of marble encrustment on the walls. Seven premiseses are decorated with floor mosaics from the mythological repertory of the Greco-Roman pantheon. A portrait of the owner of the villa is presented, as well as portraits of his children. Worldly portraits were a rare phenomenon in the mosaic art.

159

160. Вотивна ръка, слонова кост, с. Красен, Толбухинско, IV в. Ръката е посветена на Сабазий, изваяна до лакътя, с палеца придържа орехова черупка, в която е скулптирано миниатюрно изображение на Тракийския конник. Конят е в ход наляво с вдигнати предни крака. Ездачът е наметнат с хламида, в дясната си ръка държи копие.

160. Votive hand, ivory, village of Krassen, Dobrich district, IVth C. The hand was devoted to Sabazii, moulded to the elbow, by the thumb holding up a nut shell, in which a miniature figure of the Thracian horseman was sculptured. The horse is in progress to the left with its forefeet raised. The rider is thrown on with a hlamida, in his right hand he holds a spear.

БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА ПРЕЗ СРЕДНОВЕКОВИЕТО

THE BULGARIAN STATE DURING THE MIDDLE AGES

Създаването на средновековната българска държава през VII век има определящо значение за историята на Европейския югоизток. Още с появата си младата държава става мощен политически фактор в района.
Основен етнически компонент на новата държава са многобройните славянски племена. Повече от два века преди основаването на българската държава те натрупват значителен военен опит в непрекъснати сблъсъци с Византия, а близо век живеят в нейните граници. Анализът на историческите извори показва наличието на славянско държавно обединение между р. Дунав и Карпатите през втората половина на VI в., което е център на организираните нахлувания във Византия. Император Константин VII Багрянородни (913-959) описва тези нахлувания от VI в. като “славянско море”, заляло империята.
Прабългарите са втория етнически компонент в държавата. Владетелите от династията Дуло имат богат държавнически опит. Нейният основател - хан Кубрат (632-652) създава и мъдро управлява държавното обединение Велика България в Северното Причерноморие и Приазовието. От това време датират честите дипломатически и военни контакти с Византия. През 681 г. третият му син хан Аспарух завладява от Византия земи на юг от Дунав и създава държава с огромна територия - от Стара планина до Карпатите и от р. Тимок до р. Днепър.
Третият етнос в новата държава - съхраненото предимно в Тракия местно население, дава своя принос в развитието на материалната култура и технологиите.
В експозицията на НИМ държавното начало е представено с надписи, изсечени върху каменни колони и блокове (Колонна зала), с медальона на хан Омуртаг (814-831) от Велико

The foundation of the Medieval Bulgarian state in the VIIth century was an event of great significance for the history of southeastern Europe. Upon its appearance, the young state became a powerful political factor in the region.
The numerous Slavic tribes were the main ethnic component of the newly established state. For more than two centuries before the foundation of the Bulgarian state, they had accumulated considerable military experience in almost constant clashes with Byzantium. For about one century, they had lived within the boundaries of the Byzantine empire. Analysis of historical sources proves the existence of a Slavic state union situated between the Danube river and the Carpathian Mountains in the second half of the VIth century, which appeared to be the center of organized incursions into Byzantium. The Emperor Constantine VII Porphyrogenetos (913-959) described those invasions from the VIth century as "a Slavic sea" which poured over the Empire.
The proto-Bulgarians were the second ethnic component of the state. The rulers from the Dulo dynasty had rich experience as statesmen. Khan Koubrat (632-652), the founder of the dynasty, established and ruled wisely the state of Great Bulgaria in the lands to the north from the Black Sea and around the Sea of Azov. This was the time of frequent diplomatic and military contacts with Byzantium. In 681 Koubrat’s third son Asparouch invaded Byzantine lands to the south from the Danube river and founded a state with enormous territory - from the Stara Planina Mountain to the Carpathian Mountains and from the Timok river to the Dnieper river.
The third ethnic group in the new state, the local population living mostly in Thrace, contributed to the development of the material culture and technology as well.
The principle of state organization is presented in the museum’s exposition by inscriptions carved on stone columns and blocks (the Column Hall), by Khan Omourtag’s (814-831) medallion from Veliko

Търново, даван като почетен знак за заслуги към държавата и за вярност към владетеля, със съкровището от Надь сент Миклош (зала 18). Архитектурни детайли от първата българска столица Плиска и прабългарски военни знаци (коланни и ремъчни краища и апликации) са показани в зала 5.
При създаването на българската държава материалната култура на славяни и прабългари е различна - керамични съдове, въоръжение, накити и амулети в зала 18.
Приемането на християнството в 864 г. при княз Борис I (852-889) засилва интеграционните процеси между етносите и ускорява процеса на консолидация на българската народност, помага за изграждането на единна материална култура.
Българската държава през IX и X в. става първостепенен фактор в европейските политически и културни отношения. При княз Борис I, при цар Симеон Велики (893-927), както и при неговия син цар Петър I (927-970), България е една от трите европейски политически сили. Възходът на българската държава от този период е показан с владетелски печати - моливдовули на княз Борис I и на цар Симеон Велики (зала 5 и зала 18). НИМ притежава единствената голяма средновековна хроника, съхранявана в България - "История" на Йоан Скилица - основен писмен извор за Първото българско царство (681-1018) - зала 5.
Блестящото културно развитие на държавата през "Златния век", се илюстрира с архитектурни детайли, представящи великолепието на столицата Велики Преслав (Колонна зала и зала 5), с Преславското царско съкровище от времето на цар Петър I и тройния златен кръст от Плиска (зала 5). В зала 18 са показани свидетелствата на вече единната старобългарска култура - архитектурни детайли, керамични съдове, богата колекция нагръдни кръстове и накити. Високото технологично ниво на производството е представено с върховите си постижения - създаваната предимно в манастирите преславска рисувана керамика и обработката на метал в единствения открит засега производствен център в околностите на столицата (днес до с. Надарево, Търговищко).
Създаването и разпространението на

Turnovo given to those who provided great service to the country and faithfulness to the ruler, and by the Naggy Senkt Miklos Treasure (Room 18). Pieces of architecture from the first Bulgarian capital Pliska and Proto-Bulgarian insignia (belt ends and appliques) are displayed in Room 5.
At the time when the Bulgarian state was founded, the material culture of the Slavs and the Proto-Bulgarians was quite different - see the ceramic vessels, armaments, ornaments and amulets in Room 18. The introduction of Christianity in 864 during the rule of Prince Boris I (852-889) strengthened the process of integration between the ethnic groups and hastened the consolidation of the Bulgarian nation. It also furthered the creation of a common material culture.
In the IXth and Xth centuries, the Bulgarian state became a factor of paramount importance in European political and cultural relations. Under the reign of Prince Boris I, Tzar Simeon the Great (893-927), and Simeon's son Tzar Petar I (927-970), Bulgaria was one of the three great European powers. The advance of the Bulgarian state during this period is shown through the bronze seals of Prince Boris I and Tzar Simeon the Great (Room 5 and Room 18). The National Museum of History possesses the only Medieval chronicle that was preserved in Bulgaria, "History" by Ioannes Scylitzes, an essential source of information about the First Bulgarian Kingdom (681-1018) - Room 5.
The glorious cultural development of the state during the "Golden Age" is illustrated by architectural details presenting the splendour of the capital Veliki Preslav (Column Hall and Room 5), the Preslav Royal Treasure from the reign of Tzar Petar I and the golden encolpion from Pliska (Room 5). In Room 18 examples of the already common old-Bulgarian culture are shown - architectural details, ceramic vessels, a rich collection of breast-worn crosses and ornaments. The high technological level of production is presented by its peak achievements: the Preslav painted ceramics created mainly in the monasteries and metal processing in the only production center found in the sorroundings of the capital (at the present, near the village of Nadarevo, Turgovishte district).
The creation and dissemination of old-Bulgarian literacy realized by the two brothers Constantine-Cyril and Methodius, in the second half of the IXth century was one of the most significant events of Medieval Europe. In 886 Bulgaria cordially

старобългарската писменост от братята Константин-Кирил и Методий през втората половина на IX в. е едно от най-значителните събития в средновековна Европа. През 886 г. България радушно приема учениците им Климент, Наум и Ангеларий. Първите произведения на старата българска книжнина са писани на две азбуки - глаголица и кирилица. В началото на Х в. българската литература достига своя "Златен век". С общославянско значение са оформилите се още в Х в. Преславски и Охридски книжовни центрове. Днес не по-малко значение имат все още проучваните средища в манастирите край с. Равна, Варненско и на о. Свети Иван при Созопол. Раннобългарски надписи и ръкописи, писала и мастилници представят "златния" Х в. в зала 6.

В края на Х в. държавният център се премества в западните български земи. След смъртта на цар Роман (977-991), последен представител на Крумовата династия (802-991), българският престол се заема от династията на Комитопулите (991-1018). Нейният основател цар Самуил (991-1014), пръв военачалник при царете Борис II (970-971) и Роман, ни е оставил надгробния надпис на родителите си комит Никола и Рипсимия и на брат си Давид от 993 г. (зала 5). Представени са и археологически материали от крепостта Битоля - резиденция на цар Гаврил Радомир (1014-1015), обновена от братовчед му цар Иван Владислав (1015-1018) - зала 18.

Материалната култура по българските земи в периода на византийското владичество (1018-1185) е показана чрез керамични съдове и накити пред зала 19.

Развитието на феодалните отношения достига своята връхна точка през Второто българско царство (1185-1396). Асеневата династия (1185-1277 и 1279-1280) и особено най-видният ѝ представител цар Иван Асен II (1218-1241) превръщат възродената българска държава в мощна политическа сила в Европа. При Тертеровци (1280-1322) и Шишмановци (1323-1396) България е щит срещу татарските набези и османското нашествие в Европа. Експозицията в зала 19 представя държавната организация по това време - въоръжение на български воини, монети, царски печати и грамоти,

received their students Clement, Naum and Angelarii. The first old-Bulgarian letters were written in two alphabets - the Cyrilic and the Glagolithic. In the beginning of Xth century, Bulgarian literature reached its "Golden Age". The Preslav and Ochrid literary centers, established in the Xth century were of importance to the entire Slavic world. At present, the monastic centers near the village of Ravna, Varna district, and that on the Stety Ivan island near Sozopol are of equal importance. A number of early Bulgarian inscriptions and manuscripts, writing means and ink-pots represent the "golden" Xth Century in Room 6.

In the end of the Xth century the state center was moved to the western Bulgarian lands. After the death of Tzar Roman (977-991), the last representative of the Krum's dynasty (802-991), the Bulgarian throne was occupied by the Komitopoulus dynasty (991-1018). Tzar Samuil (991-1014), its founder, who was the supprieme commander in chief under the reign of Boris II (970-971) and Roman, left for us the inscription on the grave-stone of his parents Komit Nikola and Ripsimiya and his brother David in 993 (Room 5). Displayed are also archaeological materials from the Bitolya fortress, the residency of Tzar Gavril Radomir (1014-1015), which was fixed and renewed by his cousin Tzar Ivan Vladislav (1015-1018) - Room 18.

The material culture in the Bulgarian lands during the period of Byzantine domination (1018-1185) is demonstrated through ceramic vessels and ornaments in front of Room 19.

The feudal relations development reached its peak with the Second Bulgarian kingdom (1185-1396). The Assen's dynasty (1185-1277 and 1279-1280) and especially its outstanding representative Tzar Ivan Assen II (1218-1241) turned the restored Bulgarian state into a powerful political force in Europe. During the reign of the Terters (1280-1322) and the Shishmans (1323-1396) Bulgaria played the role of a shield against the Tatar sudden attacks and the Ottoman invasion in Europe. The exposition in Room 19 presents the state organization at that time - Bulgarian soldiers' armament, coins, tzar's seals and certificates, and signet rings of Bulgarian aristocrats (Room 7).

Remarkable pieces of Medieval Bulgarian culture and art from the XIIIth and the XIVth century can be seen in Room 7 - the treasures from Nikopol, the village of Izvorsko, Varna district, and the village of Droujba, Vidin district, as well as the icon of the Virgin Eleusa with a donation inscription

пръстени-печати на български аристократи (зала 7).
Изключителни произведения на средновековната българска култура и изкуство от XIII и XIV в. могат да се видят в зала 7 - съкровищата от Никопол, от с. Изворско, Варненско и от с. Дружба, Видинско; иконата "Св. Богородица Пътеводителка" с дарствен надпис от чичото на цар Иван Александър (1331-1371).
Стопанският живот през този период се характеризира с няколко отчетливи тенденции. Засилените стоково-парични отношения са следствие от развитието на относително свободни пазарни отношения в рамките на феодалното общество. Те характеризират в най-голяма степен развития български средновековен град. Едновременно със столицата Търново се оформят множество големи градове - Видин, Калиакра, Варна, Созопол, Месемврия (Несебър), Средец (София), Ловеч, Червен, Мелник. Увеличаването на монетните емисии, както и нестабилната политическа обстановка в края на XIV в. са причините, поради които днес се откриват многобройни монетни съкровища в различни райони на страната, някои от които могат да се видят в зала 19.
Високите естетически критерии на средновековното българско общество се отразяват в умелото производство на красиви керамични и метални изделия - сграфито-керамика, сребърни съдове и прибори за хранене, накити; в изящното архитектурно оформяне на гражданските и църковните сгради (зала 19).
Това е времето, в което българинът се обръща към морето - добива храна, развива търговията по море (коридор през зала 19).
През XIV-то столетие се достига до втория забележителен връх в развитието на българската книжовност с дейността на Търновската школа, съхранила ранносредновековната традиция. Нейните последователи разпространяват тази традиция на север и североизток извън пределите на България след османското нашествие. Това явление е известно в историята на българската литература като "второ южнославянско влияние".
В експозицията са представени няколко изключителни паметника на

from the uncle of Tzar Ivan Alexander (1331-1371).
The economic life of that period is characterized by several distinct tendencies. The stock-monetary relations strengthening was a result of the development of relatively free market relations in the framework of feudal society. They were the most characteristic feature of the Bulgarian Medieval towns advance. Simultaneously with the capital city of Turnovo, many other big towns developed - Vidin, Kaliakra, Varna, Sozopol, Messemvria (Nessebar), Sredetz (Sofia), Lovech, Cherven and Melnik. The increase of monetary emissions, as well as the unstable political situation in the end of the XIVth century, were the reasons for the finds of numerous coin treasures in different regions of the country at the present. Some of them can be seen in Room 19.
The high aesthetic criteria of the Medieval Bulgarian society resulted in skilful production of fine ceramic and metal articles - sgraffito ceramics, silver vessels and cutlery, ornaments, as well as the elegant architectural formation of civil and church buildings (Room 19).
That was the time when the Bulgarians turned to the sea - provided food and developed sea trade (corridor in front of Room 19).
In the XIVth century the second memorable peak in the development of Bulgarian literature was reached. That was the work of the Turnovo school which had preserved the Early Medieval tradition. Its followers spread this tradition to the North and the North-East out of the Bulgarian bounderies after the Ottoman invasion. This event is known in the Bulgarian literature history as "second South-Slavic influence".
Several exceptional pieces of Medieval art are presented in the exposition - donations made by the Byzantine Emperors Theodor Comnenus (1216-1230) and Andronik II Palleologus (1282-1328) to the Ochrid arch bishops "of entire Bulgaria". The two silk shrouds, the first one from 1224 and the second - from the first half of the XIVth C., represent rare products of Byzantine court textile that remained till our days (Column Hall and Room 7). In Room 7 the crown of the Ochrid arch bishops is displayed. On the gilt plate of a gospel used by them, one of the few preserved portraits of St. Clement Ochridski is engraved (Column Hall).
The second half of the XIVth C. was marked by heroic efforts for protection of the Bulgarian state. This was also the time of an extraordinary cultural uplift. "The Royal

средновековното изкуство - дарения от византийските императори Теодор Комнин (1216-1230) и Андроник II Палеолог (1282-1328) за Охридските архиепископи "на цяла България". Двете копринени плащаници, едната - от 1224 г. и другата - от първата половина на XIV в., са едни от изключително редките произведения на византийския дворцов текстил, достигнали до наши дни (Колонна зала и зала 7). В зала 7 е показана короната на Охридските архиепископи от XVII в. Върху позлатения обков на евангелие, ползвано от тях, е гравирано едно от малкото запазени изображения на св. Климент Охридски (Колонна зала). Втората половина на XIV в. е белязана от героичните усилия за съхраняване на българската държава. Това е и време на изключителен културен подем. "Царствуващият град Търнов" се превръща в един от най-големите и красиви европейски градове. Хиляди майстори строят великолепни дворци и църкви,рисуват стенописи и икони, изработват изящни метални предмети, коват оръжие. Пред лицето на османската опасност се сътворяват блестящи произведения на средновековното изкуство, които трябва да задоволят вечния човешки стремеж към хармония и съвършенство. Това е "Невероятния XIV в. на България" (Колонна зала, витр. 1-5).

Иван Петрински

City of Turnovo" turned to be one of the biggest and most beautiful European towns. Thousands of masters built gorgeous palaces and churches, painted murals and icons, produced fine metal articles and hammered armament. In the face of the Ottoman danger bright works of medieval art were created, which had to satisfy the everlasting people's aspiration to harmony and perfection. That was "Bulgaria's incredible XIVth century" (Column Hall, Cases 1-5).

Ivan Petrinski

161. Медальон на хан Омуртаг (814-831), злато, Царевец, Велико Търново
Владетелят е представен с ниска корона с кръст и нагиплена мантия. В ръцете си държи християнските символи на властта - жезъл с кръст и акакия - така, както са изобразявани византийските императори. Медальонът е носен от приближено на хана лице като почетен знак.

161. Medallion of Khan Omourtag (814-831), gold, Tzarevetz, Veliko Turnovo.
The ruler is presented in a short crown with a cross and a folded mantle. In his hands he is holding the Christian symbols of power - a sceptre with a cross and an akakia - the way the Byzantine Emperors were presented. The medallion was worn by a person in attendance to the Khan as a sign of honour.

161

162

162. Кана с изображение на български владетел - победител; злато, съкровището от Надь Сент Миклош, VIII-IX в.
Двадесет и трите златни съда от съкровището са намерени през 1799 г. при с. Надь Сент Миклош в областта Банат, която през IX в. е част от територията на България. Те вероятно са принадлежали на представители на прабългарската родова аристокрация.

162. Jug depicting a Bulgarian ruler-winner, gold, the Naggy Senkt Miklos Treasure, VIIIth-IXth C.
The treasure of twenty-three golden vessels was found in 1799 in the region of Banat near the village of Naggy Senkt Miklos which in the IXth C. was a part of the Bulgaria's territory. Probably the vessels belonged to representatives of the Proto-Bulgarian tribal aristocracy.

163. Апликация за колан с изображение на грифон, бронз, Велики Преслав, VIII-IX в.
Коланните накити са неотменна част от облеклото на управляващата класа и на военното съсловие в ранносредновековна България. Те са носени като отличителен белег за общественото положение на притежателя им.

163. Belt applique with a gryphon image, bronze, Veliki Preslav, VIIIth-IXth C.
The belt ornaments were an irrevocable part of the ruling class's and military estate's clothing in Medieval Bulgaria. They were worn as distinctive marks of their possessor's social belonging.

163

164

164. Старобългарски съдове, глина, некрополи при с. Топола, Добричко и с. Дибич, Шуменско, VII - IX в.
Съдовете, свързани с традициите на прабългарите, са направени на грънчарско колело от добре пречистена глина. Украсени са с врязани хоризонтални линии и с особено характерните за тази керамика излъскани ивици, разположени вертикално или в мрежовиден орнамент.

164. Old-Bulgarian vessels, clay, necropolises near the village of Topola, Dobrich district and village of Dibich, Shoumen district, VII th - IX th C.
The vessels, connected with the Proto-Bulgarians traditions, were made of well-refined clay, on a pottery wheel. They were decorated with horizontal lines cut in, and the specifically characteristic for this type of

165. Амулет - мъжка глава върху гърба на конска фигура, бронз, с. Синьо бърдо, Врачанско, VIII-IX в.
Сюжетът на композицията се свързва с религиозните представи на прабългарите през езическия период - шаманът посещава света на духовете, съпровождан от свещения кон, негов посредник между земята и небето.

165. Amulet - a man's head on the back of a horse, bronze, village of Sinyo Burdo, Vratza district, VIIIth-IXth C.
The subject of this composition relates to the religious notions of the Proto-Bulgarians during the pagan period - a shaman visits the spirits' world accompanied by the holy horse, his mediator between Earth and Heaven.

165

166

166. Печат на княз Борис I - Михаил (852-889), олово, с. Дебелт, Бургаско
Върху лицевата страна е представено бюстово изображение на Христос, с надпис на гръцки език: "Господи, помагай на Михаил, княз на българите". Върху обратната страна - на Богородица, с надпис на гръцки език: "Богородице, помагай на Михаил, княз на българите".

166. Seal of Prince Boris I-Mihail (852-889), lead, village of Debelt, Bourgas district.
On the obverse a bust image of Jesus is presented with an inscription running in Greek: "Lord, help Mihail, Prince of the Bulgarians". On the reverse - the Virgin with an inscription in Greek: "Virgin Mary, help Mihail, Prince of the Bulgarians".

167. Печат на цар Симеон I (893-927), олово, с. Дебелт, Бургаско
Върху лицевата страна е представено бюстово изображение на Христос, върху обратната - на Богородица. Печатът е бил прикрепен към официален документ, изпратен от княжеската канцелария до митницата на българо-византийската граница при средновековния град Дебелт.
167. Seal of Tzar Simeon I (893-927), lead, village of Debelt, Bourgas district.
On the front side (there is) a bust image of Jesus is presented, on the opposite - that of the Virgin. The seal had been attached to an official document, sent by the Prince's office to the Customs Department at the Bulgarian-Byzantine border near the medieval town of Debelt.

167

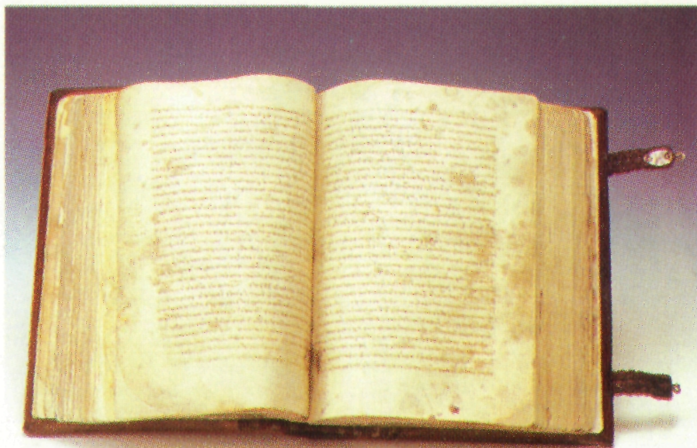

168

168. Печат на константинополския патриарх Йоан VII Граматик (843-847), олово, с. Дебелт, Бургаско
Върху лицевата страна има кръстовидно разположен надпис на гръцки език "Богородице, помагай на твоя раб", върху обратната - петредов надпис, продължение на този от лицевата страна "Йоан, епископ на Константинопол, новият Рим".
168. Seal of the Constantinople Patriarch Ioan VII Grammatik (843-847), lead, village of Debelt, Bourgas district.
On the front side a cross-like inscription in Greek is positioned which says: "Virgin, help your bondsman", on the other side - a five-line inscription, continuation of that on the front side: "Ioan, Bishop of Constantinople, the new Rome".

169. "История" на Йоан Скилица и Продължителя на Скилица, пергамент, Охрид, препис от първата половина на XII в.
В нея са разгледани събития от 811 до 1078 г. Известни са седем преписа от XII до XIV в., съхранявани в Париж (2), Виена (2), Мадрид (с миниатюри), Ватикана. Охридският препис вероятно е най-ранен.
169. "History" written by Ioannes Scylitzes and the Skylitzes Continnatus, parchment, Ochrid, copy from the first half of the XIIth C.
Events from 811 till 1078 are discussed in it. There are seven copies known from the XIIth till XIVth C., in Paris (2), Vienna (2), Madrid (with miniatures), and in Vatican. It is probable the Ochrid copy to be the earliest one.

169

170

170. Плоча от стенна облицовка, мрамор, дворецът във Велики Преслав, IX-X в.
Представителните граждански и църковни сгради във втората българска столица Велики Преслав са богато украсени с художествено изработена каменна пластика. Геометричните и растителните мотиви, изображенията на животни и птици са елементи от украсата.

170. Wall facing plate, marble, the palace in Veliki Preslav, IXth-Xth C.
The representative civil and church buildings in the second Bulgarian capital Veliki Preslav were richly decorated with artistically produced pieces of stone plastics. Geometric and vegetable patterns, images of animals and birds were the elements of decoration.

171. Плочка от диадема, злато, емайл, Преславското съкровище, X в.
Представена е сцената "Възнесението на Александър Македонски на небето". Владетелят е изобразен с корона и парадно облекло, в колесница, теглена от грифони. Върху останалите плочки са представени крилати лъвове, кучета-птици и орелоглави грифони.
171. Part of the diadem, gold, enamel, Preslav Treasure, Xth C.
The Ascention of Alexander the Great is presented. The ruler was introduced with a crown, in full dress and in a chariot drawn by gryphons. On the rest of the plates lions with wings, dogs-birds and eagle-headed gryphons can be seen.

171

172

172. Двустранна огърлица с изображения на св. Богородица, птици и палмети; злато, емайл, перли, планински кристал, стъкло; Преславското съкровище, края на IX - първата половина на X в.
При изработката ѝ е приложена сложната техника на клетъчния емайл. Преславското съкровище представя накитите на българските владетели и приближената на двореца феодална аристокрация през X в.

172. Double-faced necklace with the Virgin's portraits, birds and palmeths presented; gold, enamel, pearls, mountain crystal and glass; part of the Preslav Treasure, end of IXth-first half of Xth C.
The sophisticated technique of cellular enamel was applied when manufactured. The Preslav Treasure presents the ornaments worn by the Bulgarian rulers and the feudal aristocracy close to the Tzar in the Xth C.

173

173. Нагръден кръст - реликвиар, злато, дърво и кост; ниело; Плиска, втората половина на IX-X в.
Съставен от три кръста. Първите два, поставени един в друг, образуват двойна касета, в която се пази третия (дървен) кръст - реликва. Върху външния кръст са представени сцени от Христовите празници, върху следващия - Богородица със светци и Разпятието.

173. Cross-relic worn on the breasts, gold, wood and bone, niello, Pliska, second half of IXth-Xth C.
Composed of three crosses. The two, assembled one into the other, form a double casket in which the third (wooden one) was preserved - a relic. On the outer cross scenes illustrating Jesus's holidays are shown, on the next - the Virgin with Saints and the Crucifixion.

174

174. Блюдо с рисувана украса - паунови пера, бяла глина, Велики Преслав, IX-X в. В преславските работилници за рисувана керамика се произвеждат луксозни трапезни съдове, както и многоцветни облицовъчни плочки, корнизи и подови настилки за украса на представителните обществени сгради.

174. Dish with paint decoration - peacock's feathers, white clay, Veliki Preslav, IXth-Xth C.

In the Preslav workshops for painted ceramics luxurious table vessels were produced, as well as multi-colour lining tiles, cornices and floor facing to decorate the imposing public buildings.

175. Апликация с изображение на лъв, злато, перли, Велики Преслав, X в. Накитите, употребявани във Велики Преслав през времето, когато градът е столица, се отличават със съвършенство на техниките и проява на художествен усет, които свидетелстват за изключителния възход на златарството през X в.

175. Applique with a lion, gold, pearls, Veliki Preslav, Xth C.

The ornaments used in Veliki Preslav when the town was a capital are specific with the perfection of techniques and artistic flair which attest for the exceptional advance of goldsmith's trade in the Xth C.

175

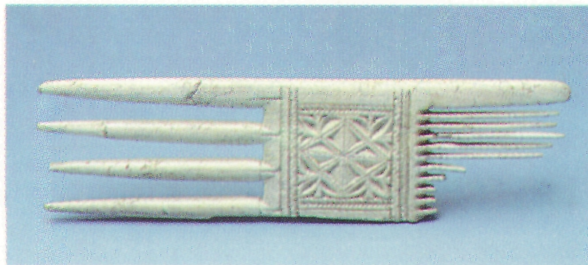
176

176. Огърлици, стъкло, некропол при с. Любеново, Хасковско, X-XI в. Нанизите от разноцветни стъклени мъниста са най-популярния славянски накит. Към някои огърлици са включвани метални елементи, мъниста от кост или карнеол и раковини. След XII в. употребата на тези нанизи се ограничава и по-широко разпространение получават металните огърлици.

176. Necklaces, glass, necropolis near the village of Lyubenovo, Haskovo district, Xth-XIth C.

The strings of multi-colour glass beads were the most popular Slavic ornament. To some of them metal pieces were added, bone or carneol beads and shells as well. After XIIth C. the use of these strings was reduced and metal strings got a wider spreading.

177

177. Гребен с двустранна украса, кост, средновековното селище на Големия остров при с. Дуранкулак, Добричко, X в. Намерен в жилището на административния управител на селището. Издължените пропорции, прецизното моделиране на зъбците и украсните мотиви върху основата го причисляват към най-стойностните произведения на косторезното изкуство в средновековна България.

177. Comb decorated on both sides, bone, the medieval settlement at Golemiya Ostrov, Dourankulak, Dobrich district, Xth C. Found in the house of the administrative manager of the settlement. The long-shaped proportions, perfect moulding of teeth and decorative patterns over the base make it belong to the group of the most valuable pieces of bone-carving in Medieval Bulgaria.

178

178. Медальон с изображение на архангел, бяла глина; рисувана керамика, манастирът при Кръглата църква, Велики Преслав, X в. Рисуваните керамични икони са от най-ранните и значителни постижения на християнското изкуство в средновековна България.

178. Medallion with an archangel, white clay, painted ceramics, the Patleina Monastery by the Round Church, Veliki Preslav, first half of Xth C.
The painted ceramic icons are one of the earliest and most significant achievements of the Christian art in medieval Bulgaria.

178a

178a. Част от икона - глава на светец, бяла глина, манастирът в м. Патлейна, Велики Преслав, първата половина на X в.
Миниатюрните керамични икони, инкрустирани върху по-голяма икона или върху мебел, са използвани за украса на църковния интериор.
Великолепно моделираният образ на светец е шедьовър на художественото творчество в столицата.

178a. Part of an icon - head of a saint, white clay, Patleina Monastery, Veliki Preslav, first half of Xth C.
The miniature ceramic icons engraved on a bigger icon or on furniture, were used for decoration of church interior.
The saint portrait, finely pictured, is a masterpiece of artistic art in the capital.

179. Апликация с лицево изображение на лъв, олово, с. Надарево, Търговищко, X в.
Произхожда от старобългарско селище с единствения открит досега ранносредновековен производствен център за обработка на метал в околностите на столицата Велики Преслав. Там са намерени също инструменти, незавършени и готови изделия, предмети на бита, монети и печати.

179. Applique with a lion's facial picture, lead, village of Nadarevo, Turgovishte district, Xth C.
Comes from an Old-Bulgarian settlement with the only one discovered till now Medieval production center for metal-processing in the surroundings of the capital Veliki Preslav. There were found also tools, completed and unfinished products, objects of everyday life mode, coins and seals.

179

180

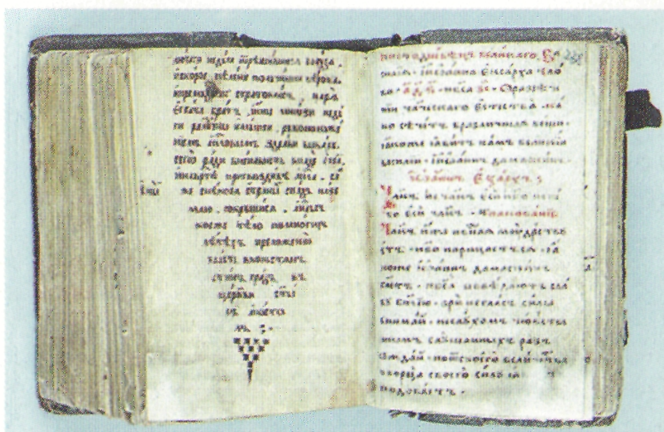
180. Икона "Св. Климент Охридски", дърво, темпера, Югозападна България, XV-XVI в.

180. Icon "St. Clement Ochridski", wood, distemper, south-western Bulgaria, XVth-XVIth C.

181. Йоан Екзарх, "Шестоднев", хартия, колекция "Шулц", препис от XVI в.
Описание на владетеля Симеон Велики (893-927): "... седнал в обсипана с бисер далматика, носещ на шията си златна огърлица, а на ръцете си гривни, препасан с пурпурен пояс и с висящ на бедрото златен меч,..."

181. Ioan Exarch, "Shestodnev", paper, Schulz collection, copy from XVIth C.
A description of the ruler Simeon the Great (893-927): "...sitting in a pearl strewed dalmatika, wearing a golden necklace around his neck and bracelets around his arms, belting a crimson waist-band and hanging a golden sword on his thigh..."

181

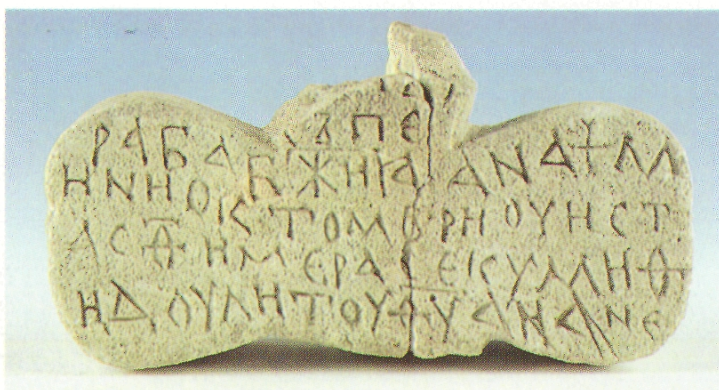

182. Капител с кръст, мрамор, църквата “Св. Богородица”, о. Свети Иван при Созопол, XI в. Манастирът “Св. Иван Предтеча” е едно от най-големите книжовни средища в българското средновековие. След като цар Тодор Светослав (1300-1321) се венчава тук за византийската принцеса Теодора, манастирът получава статут на “царски”.

182. Capital with a cross, marble, Church of St. Virgin Mary, island of Sveti Ivan near Sozopol, XIth C. The Monastery of John the Precursor was one of the biggest literature centers in the Bulgarian Middle Ages. After the wedding of Tzar Todor Svetoslav (1300-1321) to the Byzantine Princess Theodora here, the Monastery got the statute of a "Tzar's" monastery.

182

183

183. Надгробен кръст на Ана, дъщеря на княз Борис I, варовик, Велики Преслав, X в. Двуезичен надпис (на старобългарски и средногръцки език) и изображение на принцесата - ктиторка на две църкви.

183. Grave-stone cross of Ana, Prince Boris's daughter, limestone, Veliki Preslav, Xth C. A bilingual inscription (in Old-Bulgarian and Greek) and a portrait of the Princess-donor of two churches.

184. Надгробна плоча с надпис в памет на родителите и най-големия брат на цар Самуил, мрамор, с. Герман на Преспанското езеро, 993 г. “В името на Отца и Сина и Светия дух. Аз, Самуил, поставям помен на баща си, майка си и братята си на този кръст. Тези са имената на починалите: раб божий Никола, Рипсимия и Давид. Написа се в годината от сътворението на света 6501 (=993), индикт 6.”

184. Gravestone plate with an inscription in memory of the parents and the oldest brother of Tzar Samuil, marble, village of German on the Prespa Lake, 993.

"In the name of God, his Son and the Holy Spirit I, Samuil, put a commemoration for my dead father, mother and brothers on this cross. Here are the names of the rested: God's thrall Nikola, Ripsimiya and David. It was written in the year of world's creation 6501 (=993), indict 6."

184

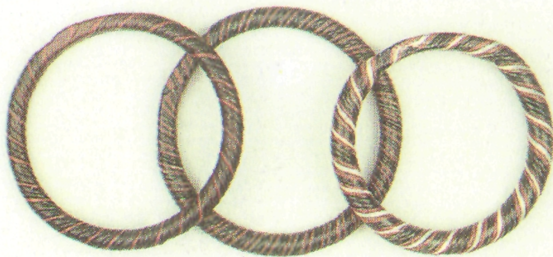
185

185. Съдове, глина, Хасково, Перникшката крепост, XI-XII в.
През XI-XII в. в керамичното производство навлизат нови форми и декоративни елементи. С характерни украсни техники се изработват червено-, златно- и сребърно-ангобираните съдове.

185. Vessels, clay, Haskovo, Pernik fortress, XIth-XIIth C.
In XIth-XIIth C. new forms and patterns of decoration made their way in ceramic production. By the help of characteristic techniques vessels in red, gold and silver decoration were made.

186. Гривни, стъкло, Хасковско, XI в.
Витите гривни от разноцветни стъклени нишки, съчетани в различни комбинации, както и гривните с рисувана украса от бяла, жълта и светлосиня стъклена паста, се появяват в българските земи под византийско влияние.

186. Bracelets, glass, Haskovo district, XIth C.
Winding bracelets made of glass fibres, fit in different combinations, as well as bracelets with painted ornaments of white, yellow and light blue glass paste, appeared in the Bulgarian lands under Byzantine influence.

186

187. Монета на цар Иван Асен II (1218-1241), мед, отсечена в Солун
Върху лицевата страна е изобразен Христос, на обратната - царя и св. Димитър, прави, насреща; помежду им жезъл. Монетите от този тип са отсечени в чест на голямата победа на цар Иван Асен II над войските на византийския император Теодор Комнин в битката при Клокотница (1230).

187. Coin of Tzar Ivan Assen II (1218-1241), copper, minted in Salonika.
On the obverse Jesus is presented and on the reverse - the Tzar and St. Demetrius standing against each other; there is a sceptre between them. Coins of this type were minted in honour of the great victory of Tzar Ivan Assen II against the Byzantine Emperor Theodor Comnenus' troops in the battle near Klokotnitza (1230).

187

188. Монета на цар Михаил Шишман (1323-1330), сребро, отсечена в Търново
Върху лицевата страна е изобразен Христос, седнал на трон, насреща; върху обратната - царя, на кон, държащ скиптър с кръст.
188. Coin of Tzar Michail Shishman (1323-1330), silver, minted in Turnovo.
On the facial side Christ is presented, sitting on a throne, in full face; on the opposite side - the Tzar on a horse, holding a sceptre with a cross.

188

189

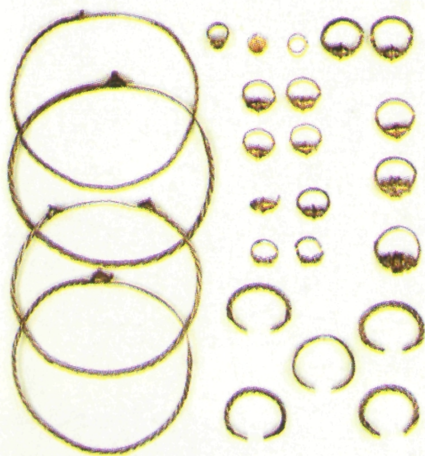
189. Монета на цар Иван Александър (1331-1371), сребро, отсечена в Търново
Върху лицевата страна е изобразен Христос, седнал на трон, насреща, върху обратната - царя, в тържествено церемониално облекло, държащ жезъл с кръст и кълбо с кръст.
189. Coin of Tzar Ivan Alexander (1331-1371), silver, minted in Turnovo.
On the facial side Christ is presented, sitting on a throne, in full face; on the opposite - the Tzar in festive ceremonial clothing, holding a sceptre with a cross and a sphere with a cross too.

190. Съдове и прибори за хранене, част от Никополското съкровище, сребро, емайл, XIV в.
Съкровището е открито през 1971 г. в м. Харманлъка при Никопол. Съдържа сребърни торкви, златна огърлица, конска украса, златни наушници и гривни, голямо количество сребърни и позлатени копчета, сребърни чаши, тасове и лъжици. Върху съдовете са гравирани надписи.

190. Vessels and cutlery, part of the Nikopol Treasure, silver, enamel, XIVth C.
The treasure was found in 1971 in the locality of Charmanluka near Nikopol. It consists of silver torques, a golden necklace, horse ornaments, golden earing-pendants and bracelets, a big quantity of silver and gilt buttons, silver cups, basins and spoons. There are inscriptions engraved on the vessels.

190

191

191. Изворско съкровище, злато, сребро, с. Изворско, Варненско, XIV в. Съкровището е намерено при разширяване на коларски път през 1993 г. Съдържа 4 торкви, 14 обеци и наушници, 5 гривни, един пръстен и златна монета на император Андроник II с внука му Андроник III (1325-1328), обрезка от перпера. Укрито е през втората половина на XIV в., вероятно при похода на граф Амедей Савойски.

191. The Izvorsko Treasure, gold, silver, the village of Izvorsko, Varna district, XIVth C.

The treasure was found when extending works of a cart way were made in 1993. It consists of 4 torques, 14 earings and earing-pendans, 5 bracelets, a ring and a golden coin of the Emperor Andronik II with his grandson Andronik III (1325-1328), a perpera clipping. Hidden in the second half of XIVth C., probably at the time of Count Amedeus de Savoie's march.

192. Обеци, част от съкровище, злато, с. Изворско, Варненско, XIV в. Някои от накитите в съкровището могат да се датират и в XIII в. Находката представлява укрити семейни накити на дребен местен феодал, предавани от баща на син и от майка на дъщеря. Типовете накити в съкровището са от най-характерните за периода XII-XIV в. Вероятно са от неизвестен засега производствен център.

192. Earings, part of a treasure, gold, the village of Izvorsko, Varna district, XIVth C. Some ornaments of this treasure can be dated from the XIIIth C. The find presents hidden family ornaments of a local petty feudal lord, transfered by a father to his son and a mother to her daughter. The ornaments types in the treasure are the most characteristic for the period of XIIth-XIVth C. It is probable for them to have been made in an unknown til now center of production.

192

193

193. Икона "Св. Богородица Пътеводителка", дърво, платно, темпера, сребро, позлата, Несебър, 1342 г. Иконата е подарена от Самуил, чичо на цар Иван Александър (1331-1371) на несебърския манастир "Св. Богородица Умиление". Самуил, виден български болярин, член на управляващата династия на Шишмановци, приема монашески сан вероятно в този манастир.

193. Icon of Virgin Hodigitria , wood, cloth, distemper,silver, gilt, Nessebar, 1342.

The icon was given as a gift by Samuil, uncle of Tzar Ivan Alexander (1331-1371) to the Nessebar Monastery of Virgin Eleusa. Samuil, who was a prominent Bulgarian boyar and a member of the ruling dynasty of the Shishmans, became a monk most probably in this monastery.

194. Сграфито-керамика от средновековните градове Балчик, Калиакра, Търново, XIII-XIV в.
По българските земи този тип керамика, характеризираща средновековния бит, се появява в края на XI в. През Второто българско царство тя получава масово разпространение. Средновековните български майстори усвояват до съвършенство сложната технология на производството ѝ.

194. Sgraffito ceramics from the medieval towns of Balchik, Kaliakra and Turnovo, XIIIth-XIVth C.
This type of ceramics characteristic for the medieval mode of everyday life appeared in the Bulgarian lands in the end of the XIth C. During the Second Bulgarian Kingdom it was widely spread out. The medieval bulgarian masters assimilated perfectly the complex technique of its production.

194

195

195. Блюдо, сграфито-керамика, средновековният град Червен, XIV в.
Изработването на сграфито-керамика е съсредоточено в няколко големи производствени центъра. Тяхната продукция се отличава по форми и украса на съдовете. Произведената от червенските майстори керамика е с характерни форми, точен рисунък, ярки и чисти цветове,.

195. Plate, sgraffito ceramics, the medieval town of Cherven, XIVth C.
The sgraffito ceramics production was concentrated in several big centers of manufacture. Their products were distingnished by the vessels form and way of decoration. The Cherven ceramics has specific forms, precise drawing, bright and clear colours.

196. Тас, сребро, с. Бели извор, Врачанско, XIV в.
В XIII-XIV в. сребърните съдове и прибори за хранене получават широко разпространение между богатите хора в страната. Някои от тях са снабдени с халки за закачване (към колана?). Надписи върху такива съдове подсказват, че са използвани за пиене. Илюстрират високото ниво на градския бит в този период.

196. Basin, silver, village of Beli Izvor, Vratza district, XIVth C.
In the XIIIth-XIVth C. the silver vessels and cutlery were widely spread among the rich people in the country. Some of them were provided with special hoops to be attached (to the belt?). Inscriptions on such vessels show that they were used for drinking. They illustrate the high level of city everyday mode of life in that period.

196

197

197. Медальон с изображение на лъв, мед, позлата, емайл, Великотърновско, XIV в.
Изработен е по сложна технология. Лъвът е представен изправен, в хералдична поза върху триъгълен щит.
197. Medallion with a image of lion, copper, gilt, enamel, Veliko Turnovo district, XIVth C.
A complicated technology was used for it to be made. The lion is presented standing, in a heraldic pose on a triangle shield.

198. Калоянов пръстен-печат, злато, църквата "Св. Четиридесет мъченици", Велико Търново, XIV в.
Изработен е от самородно злато и тежи 61,15 грама - най-масивният от всички български средновековни пръстени. Върху кръглия щит е гравирана фигура на лъв, около него - надпис "Калоянов пръстен" в негатив. Такива пръстени служат за подпечатване с червен восък.
198. Kaloyan's ring-seal, gold, the church of the Holy Forty Martyrs, Veliko Turnovo, XIVth C.
Made of native gold, weighs 61.15 g., the most solid Bulgarian Medieval rings. On a round shield the figure of a lion is engraved and around it - an inscription in negative "Kaloyan's ring". Rings of this kind are used to seal with red wax.

198

199

199. Пръстен-печат на Тодор-примикюр, сребро, позлата, с. Славейково, Варненско, XIII в.
Примикюрът Тодор не се споменава в други исторически извори. Името му става известно единствено от *притежателния надпис върху кръглия* щит на този пръстен. Великият примикюр отговаря за спазването на протокола в царския дворец.
199. Ring-seal of Todor primikyur, silver, gilt, village of Slaveikovo, Varna district, XIIIth C.
Primikyur Todor has not been mentioned in other historical sources. His name became known only by the possessive inscription on the round shield of this ring. The Great Primikyur was responsible for the protocol observing in the Tzar's palace.

200. Боздугановидни наушници, сребро, позлата, XIV в.
Този тип наушници дават представа за стила на накитите от XIII-XIV в. Масивни, сложни и скъпи, те изместват ажурните накити от XI-XII в. Майсторите често използват целия си набор от златарски техники, за да олекотят визуално с филигран, гранулация и ажур тежките обеци, наушници, гривни и пръстени.
200. Mace-like earing-pendants, silver, gilt, XIVth C.
This type of ear-muffs give an idea of the ornaments style in the XIII-XIVth C. Solid, complex and expensive, they replaced the open-worked ornaments of XIth-XIIth C. Often the masters used their full set of goldsmith techniques, like filigree, granulation and open-work, to make visually lighter the heavy earings, earing-pendants, bracelets and rings

200

201. Корнизи с рисувана украса, варовик, църква N 5 в Цитаделата на средновековния град Червен, XIII-XIV в.
Рисуването върху камък е много рядко прилагана техника в този период. Както и останалите големи средновековни градове, Червен има множество църкви, всяка от които обслужва определен градски квартал. С богата украса, мистични, те отразяват светогледа на средновековния българин.
201. Cornices with drawn decoration, limestone, Church No. 5 in the Citadel of the Medieval town of Cherven, XIIIth-XIVth C.
Drawing on stone was a technique, quite rarely applied in that period. Cherven, as well as the other big medieval towns, had plenty of churches, each of which served a certain quarter of the city. Being richly decorated and mystic, they reflected Medieval Bulgarians' world outlook.

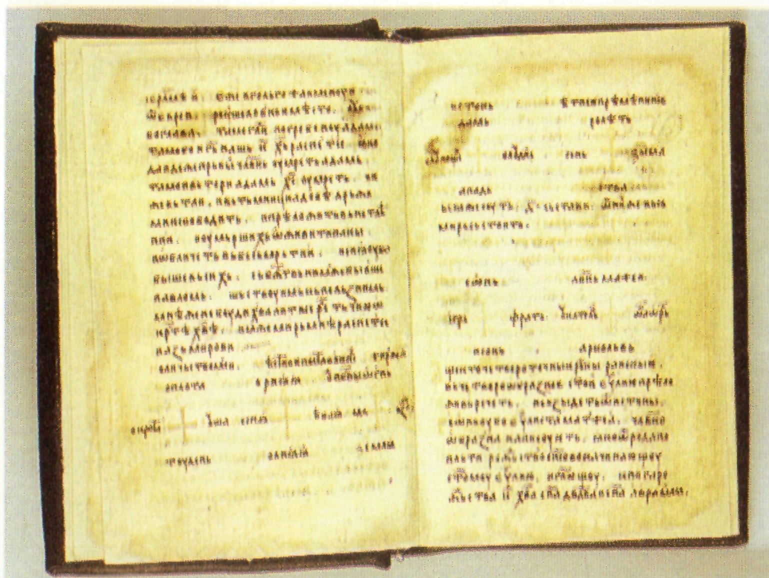

201

202. Съд, мрамор, църква N 10 в Цитаделата на средновековния град Червен, XIII-XIV в.
Украсявани грижливо, с множество ниши, отстъпи и със сложен план, с играта на светлосенките в тях, българските средновековни църкви от XIII-XIV в. имат интимно-мистично звучене, отразяващо влиянието на исихазма.
202. Vessel, marble, Church No.10 in the Citadel of the medieval town of Cherven, XIII th-XIVth C.
Carefully decorated, with a lot of niches, complicated planning and light and shade effects in them, the bulgarian medieval churches from the XIIIth-XIVth C. were intimate-mistical buildings, influenced by issichasm.

202

203

203. Ръкопис, хартия, XIV в.
Полууставно писмо, на места инициали, оцветени в червено.
203. Manuscript, paper, XIVth C.
Semi-uncial writing, initials painted in red.

204. Томичов псалтир, хартия, около 1360 г.
Ръкописен паметник от Търновската книжовна школа, с много богата украса, в типичен неовизантийски стил. 109 миниатюри илюстрират сцени от Стария и Новия завет. Оригиналът се съхранява в ГИМ-Москва.
204. Tomitchov Psalter, paper, around 1360.
A manuscript from the Turnovo literar school with a very rich decoration in a typical neo-Byzantine style. 109 miniatures illustrate themes from the Old and the New Testament. The original is preserved in the Moscow State Museum of History.

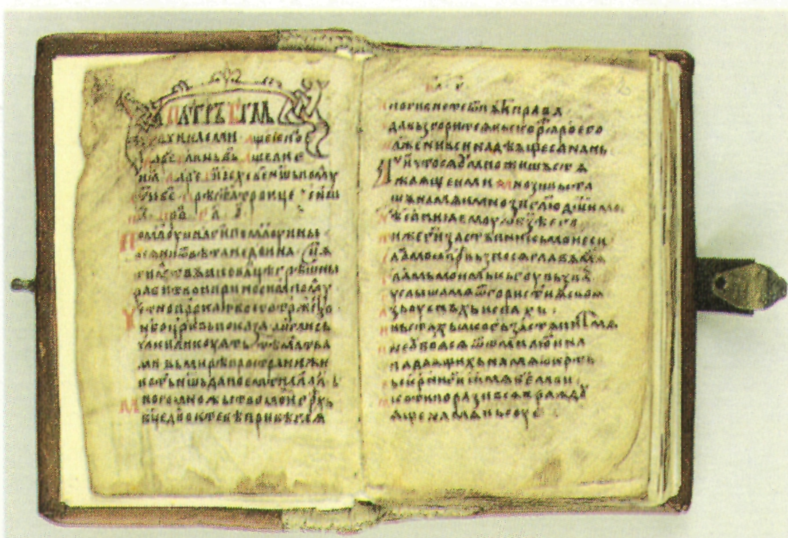

204

205

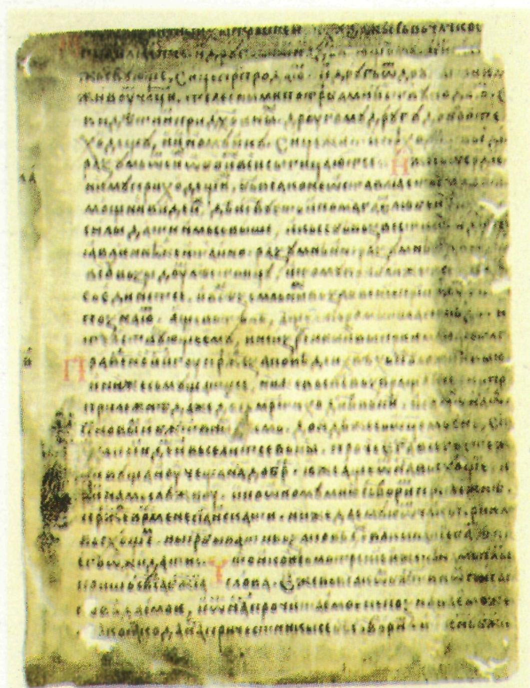
205. Иван-Александрово четириевангелие, пергамент, 1365 г.
Писано от монаха Симеон за цар Иван Александър (1331-1371). Най-богато украсеният среднобългарски ръкопис - 366 миниатюри. Заставки и инициали в неовизантийски стил. В началото са *поместени две ктиторски миниатюри.* Оригиналът се съхранява в Британския музей в Лондон.
205. Ivan Alexander Gospel, parchment, 1365.
Written by Monk Simeon for Tzar Ivan Alexander (1331-1371). The most richly decorated Medieval Bulgarian manuscript - 366 miniatures. Capital letters and initials in neo-Byzantine style. Two donors' miniatures are inserted in the first part. The original is preserved in the British Museum in London.

206

206. Боянски псалтир, пергамент и хартия, XIII в. Полууставно писмо, украса в балкански стил, заставки и инициали, оцветени в червено. Намерен при реставрационни работи в Боянската църква (до София).

206. Boyana Psalter, parchment and paper, XIIIth C.
Semi-uncial lettering, Balkan style decoration, capital letters and initials painted in red. Found during restoration works in the Boyana Church (near Sofia).

207

207. Ръкопис, хартия, XV в.
Писан от рилския книжовник Владислав Граматик, полууставно писмо. Намерен в корицата на старопечатна книга при реставрация.

207. Manuscript, paper, XVth C.
Written by the Rila man of letters Vladislav Grammatik, semi-uncial lettering during restoration works. Found in the cover of an old-printed book when restorated.

208

208. Плащаница с изображение на св. Богородица, двуслойна коприна, златни и сребърни нишки, Охрид, около 1224 г. Подарена от император Теодор Комнин (1216-1230) и жена му Мария на охридския архиепископ Димитър Хоматиан (1215-1236). Дарението е по *повод коронацията на византийския* император в охридския катедрален храм "Св. София" през 1224 г.

208. Shroud with the Virgin's portrait, two-layered silk, golden and silver fibres, Ochrid, around 1224.
Given as a present by Emperor Theodor Komnenus (1216-1230) and his wife Maria to the Ochrid Archbishop Dimitar Homatian (1215-1236). The gift was handed on the occasion of the Byzantine Emperor's crowning in the Ochrid Cathedral of St. Sofia in 1224.

209

209. Плащаница, двуслойна коприна, златни, сребърни и копринени нишки, Охрид, края на XIII - началото на XIV в. Подарена от император Андроник II Палеолог (1282-1328) на Охридския архиепископ, с надпис "Пастирю на българите, спомни си при жертвоприношения владетеля Андроник Палеолог".

209. Shroud , two-layered silk, golden, silver and silk fibres, Ochrid, end of XIIIth - beginning of XIVth C.
Presented by Emperor Andronik II Palleologus (1282-1328) to the Ochrid Archbishop, with an inscription: "Shepherd of the Bulgarians, remember the ruler Andronik Palleologus" when sacrifying.

210

210. Обков на евангелие, сребро, позлата, емайл, Охрид, XIV в.
Украсява евангелие, употребявано от Охридските патриарси и архиепископи. В долния ляв ъгъл е гравиран двуезичен надпис ("Направи Никола, син на мъдрия Андроник"), обозначаващ поправките по обкова в XVII в. По това време са монтирани четирите сребърни плочки, сред които и тази с изображение на св. Климент Охридски.

210. Repoussee' cover of a gospel, silver, gilt, enamel, Ochrid, XIVth C.
Decorates a gospel used by the Ochrid patriarchs and archbishops. In the down left corner an inscription in two languages was engraved ("Made by Nikola, son of the wise Andronik"), indicating the lining repairs in XVIIth C. At that time the four silver plates were mounted, one of them with the portrait of St.

211. Модел на църква,
варовик, църква N 6 в средновековния град Червен, XIV в.
Такива модели майсторите-строители са използвали, изглежда, за да създадат предварителна представа за църковната сграда преди започване на строителството.

211. Model of a church,
limestone, Church No.6 in the Medieval town of C   herven, XIVth C.
It seems that such models were used by the masters to form a preliminary notion of the church building before starting the construction work.

211

212. Капител, мрамор, Царевец, Велико Търново, XIV в.
Пиластровият капител е свидетелство за усилената строителна дейност на Царевец през XIV в. и е важен извор за хералдичните изображения в Българското средновековие. Монограмите на цар Михаил Шишман (1323-1330) са придружени от грифон и птици с преплетени шии.

212. Capital, marble, Tzarevetz, Veliko Turnovo, XIVth C.
The pilastre capital attests for the intensified construction works in Tzarevetz in the XIVth C. It is an important source of information about the heraldic images during the Bulgarian Middle Ages. Tzar Michail Shishman's (1323-1330) monograms are accompanied by a gryphon and birds with interwoven necks.

212

213

213. Врата на църквата "Св. Никола", дърворезба, Охрид, XIV в.
Най-ранен паметник на дърворезбеното изкуство по българските земи. Части от нея са от XIII в. Композицията ѝ е смесица от религиозни и фантастично-апокрифни елементи. Изпълнена в нисък, плосък релеф, украсата е в характерния за православното изкуство символно-декоративен стил.

213. Gate from the church of St. Nikola, wood-carving, Ochrid, XIVth C.
The earliest monument of wood-carving art in the Bulgarian lands. Parts of it are dated from the XIIIth C. Its composition is a mixture of religious and fantastic-apocryphal elements. Executed in flat bass relief, the ornamentation is in the typical for the Orthodox art symbolic - decorative style.

214

214. Изображение на св. Никола, част от сборна празнична икона, червена глина, църква N 10 в Цитаделата на средновековния град Червен, XIV в.
Намерена в олтарното пространство на църквата, част от археологическа находка, включваща 13 празнични сцени и изображения на светци.

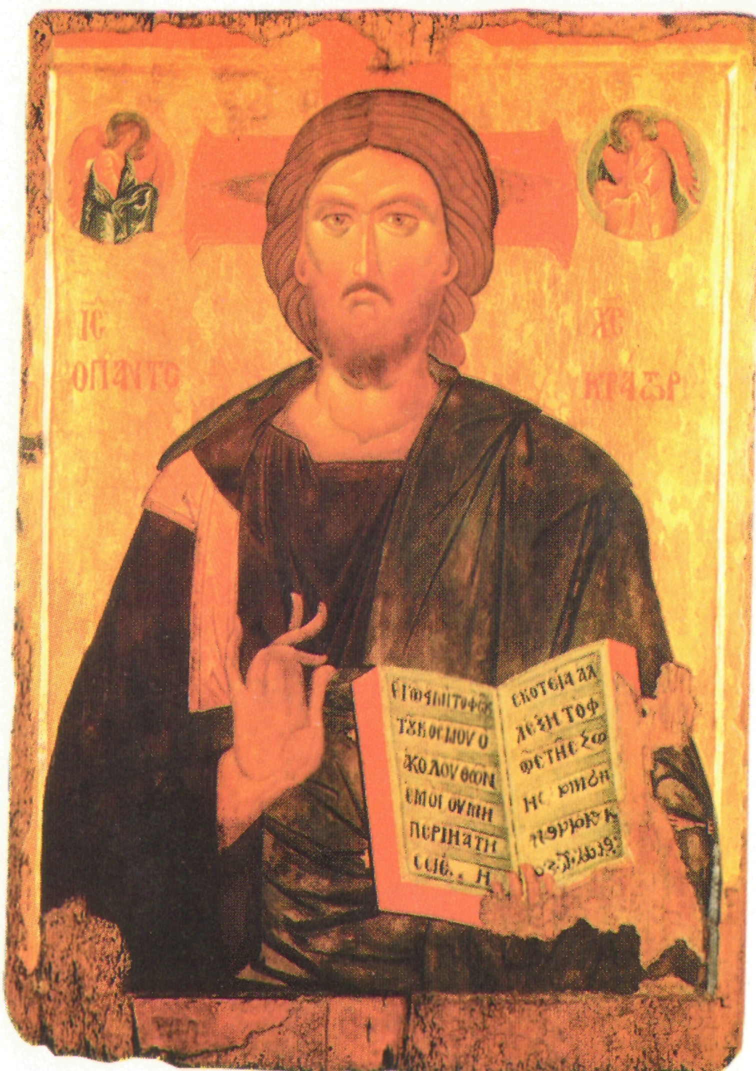
214. St. Nikola's image, parts of a collected festal icon, red clay, Church No. 10 in the Citadel of the Medieval town of Cherven, XIVth C.
Found in the altar space in the church, part of an archaeological find including 13 festive scenes and images of Saints.

215

215. Стенопис "Св. Илия в пещерата, хранен от гарван", църква "Св. Четиридесет мъченици" (1230 г.), XIV в.
На 9 март 1230 г. (деня на св. Четиридесет мъченици по православния календар) в битката при с. Клокотница, войските на цар Иван Асен II (1218-1241) разгромяват и пленяват византийския император Теодор Комнин (1216-1230). В чест на тази победа в столицата е построена църквата "Св. Четиридесет мъченици".
215. Mural painting "St. Elliah into the cave, fed by a raven", church "St. Forty holy martyrs" (1230), XIV th C.
The army of Ivan Assen II (1218-1241) defeated and captured the Byzantine emperor Theodor Komnin (1216-1230) in the battle at Klokotnitsa village on the 9th of March, 1230 (the day of the Forty Holy Martyrs according to the Orthodox Calendar). In honour of the battle the church of the Forty Holy Martyrs was built in the capital.

216

216. Двустранна процесийна икона "Христос Вседържител", XIII-XIV в. и "Христос на кръста", XVIII в., дърво, платно, темпера
216. Double-sided procession icon of Christ Pantocrator, XIIIth-XIVth C. and Christ on the Cross, XVIIIth C., wood, cloth, distemper.

217. Икона "Св. Иван Златоуст", дърво, темпера, Югозападна България, XIV-XV в.

217. Icon of St. John Chrysostom, wood, distemper, South-Western Bulgaria, XIV th-XVth C.

217

218. Икона "12 празника", стеатит, сребро, позлата, Охрид, XIV-XV в. Представени са 12 празнични сцени от живота на Христос и Богородица. Сребърният обков (XIV в.) е вторично употребен за украса на иконата.

218. Twelve Feasts icon, steatite, silver, gilt, Ochrid, XIVth-XVth C. Twelve festive scenes from Jesus's and Godmother's lives are presented. The silver (XIVth C.) was re-used for repousee cover icon decoration.

218

219

219. Апликация с изображение на архангел, медна сплав, средновековният град Червен, XIV в. Архангелът е представен в царски одежди. Личат отворите за занитване. Апликацията е използвана за обковаване на икона или книга.

219. Applique with an archangel's image, copper alloy, Medieval town of Cherven, XIVth C.
The archangel is presented in Tzar's clothing. The rivet openings are visible. The applique was used as an icon's or a book's lining.

219 а

219 а. Медальон с изображение на Архангел Михаил, бронз, Царевец, Велико Търново, XIII-XIV в.
219 a. Medallion with the image of Archangel Michael, bronze, Tsarevets, Veliko Turnovo, XIII-XIV th C.

220

220. Част от реликвиар с изображения на св. Богородица с младенеца, св. Петър и св. Павел, бронз, Южна България, XII-XIII в.
220. Part of a reliquary with representations of Virgin Mary with the Infant, St. Peter and St. Paul, bronze, Southern Bulgaria, XIIth-XIIIth C.

БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ XV-XVII В.

BULGARIAN LANDS DURING THE XV-XVIITH CENTURY

Османското нашествие в европейския Югоизток унищожава в края на XIV в. българската средновековна държава. Стопанството е съсипано, независимостта на църквата - ликвидирана, произведенията на блестящата средновековна култура - унищожени. Със силата на оръжието се установява властта на теократичната монархия, чужда на вековните традиции на българския народ. Нейни устои са султанът и армията, а islямът става господстваща религия. Българският народ, лишен от права, е подложен на жестока религиозна и народностна дискриминация.
За завладяването на българските земи от османлиите, за опитите да се наложи исляма свидетелстват част от експонатите, представени в зала 20. Тук са изложени: турско оръжие, богослужебни османски книги, както и богато украсени мюсюлмански ритуални метални съдове. Битът на завоевателя и луксът, с който той се обгражда са представени с едни от най-характерните предмети: керамични лули, сервиз за кафе, художествено изработени тъкани, красиви фаянсови съдове от Изник и Кютахия.
Стопанският живот е илюстриран с многобройни монетни находки и занаятчийски произведения, някои от които - предмет на вноса, говорят за засилената роля на градовете като производствени и търговски центрове.
Макар и жестоко потиснат, изведен от естественото развитие на историческото си битие, българският народ не престава да живее, да се бори и да твори. Съпротивата му срещу чуждоземното владичество намира израз в редица форми на борба, между които най-изявената са народните въстания от края на XVI-XVII в. Сред тях се откроява Чипровското (1688 г.), организирано от българите-католици. За тяхното родолюбие, културна и политическа дейност разказват

The Ottoman invasion of southeastern Europe left the Bulgarian Medieval State in total ruin at the end of the XIVth century. The economy collapsed, the church lost its independence, and brilliant pieces of medieval art and culture were destroyed. Through brute strength and weapons, a theocratic monarchic order was established which was alien to the age-old traditions of the Bulgarian people. It was supported by the Sultan and his army, and Islam became the dominant religion. The Bulgarian people, deprived of rights, were subjected to cruel religious and ethnic discrimination.
Part of the exhibits in Room 20 reflect the Ottoman invasion of the Bulgarian lands and their attempts to enforce Islam. On display in this room are Turkish weapons, Ottoman religious books, and richly decorated Moslem ceremonial metal vessels. The invaders' mode of life and the luxury which surrounded them are shown by most characteristic objects: ceramic pipes, a coffee set, artistically decorated fabrics and beautiful faience vessels from Iznik and Kutahya.
The economic life is reflected by numerous coins and crafts, some of which testify to the strengthened role of cities as production and commercial centers.
Although brutally oppressed and jolted from its natural path of historical development, the Bulgarian people did not stop living, but rather struggled and created. Its resistance against the foreign rule found expression in various forms the most striking of which were the people's uprisings in the end of the XVI-XVIIth century. The Chiprovtzi uprising (1688) is the most popular of them. It was organized by Bulgarian Catholics. Many documents displayed in Room 20 tell us about their patriotism, cultural and political activities.
The mode of everyday life, the national culture and Christianity were the factors which gave the Bulgarian people the strength to preserve their historical memory and national consciousness. Bulgarian everyday life from the Late Middle Ages played the significant role of a unifying force and protector of ethnic characteristics. Various objects from

множество документи, изложени в зала 20.
Битът, културата и християнската вяра са факторите, които подхранват титаничните сили на българския народ, за да съхрани той през вековете историческата си памет и народностното си съзнание.
Българската битова култура в късносредновековния период е тази, която играе в значителна степен ролята на обединително звено и на бранителка на етническите особености. Разнообразни битови предмети, изложени в коридора пред зала 21 - керамични и метални съдове, дърворезби и каменна пластика, майсторски извезани шевици - свидетелстват за устойчивостта на традицията и за новите достижения, които българската битова култура постига в развитието си.
Борбата на българите за народностно оцеляване се изявява и като борба за опазване на християнската вяра.
Нейни центрове стават манастирите, в които кипи културният живот, развива се книжовна дейност, рисуват се икони и фрески, обучават се книжовници и духовници. В зала 21 на експозицията чрез малкото, оскъдно пропуснати от времето паметници, са представени културните средища по българските земи през Късното средновековие. Интерес предизвикват рядко срещаните църковни тъкани, от които могат да се видят дяконски орар от XVI и омофор от 1612 г.; църковната утвар - потири, кръстове, канички, мощехранителници, рипиди, т.нар. Втори Слепчански поменик (XVII-XIX в.), оригиналните стенописи, ръкописи и др.
В периода на османското владичество иконата играе особена роля като символ на християнската вяра. В зала 21 са представени някои от иконописните центрове чрез редица техни произведения. Между тях е изящната творба на Недялко Зограф "Старозаветна Троица" (1598 г.) - първата известна ни икона, която носи името на автора си. Самото й подписване е акт, който говори за едно ново самочувствие и висока увереност в творческите сили на българския зограф. В същата зала са изложени и новите за епохата дърворезбени иконостаси с характерните им елементи - царски двери, фризове и кръстове.
Художественият талант на българина

everyday life, exhibited also in the corridor in front of Room 21, such as ceramic and metal vessels, pieces of wood-carving and stone plastics, and skillful embroidery, testify to the stability of traditions and the new achievements reached by the Bulgarian culture in its development.
The Bulgarians' struggle for national survival found its expression also in the fight for protection of Christianity. Its centers became the monasteries where cultural life seethed, literary work developed, icons and murals were painted, bookmen and clergymen studied. In Room 21 of the exposition the cultural centers in the Bulgarian lands in the Late Middle Ages are presented through a small number of monuments which have survived to today. Notice the rare church textiles, of which one can see a deacon's orarion from the XVIth century and an omophorion from 1612; the church ceremonial objects: jugs, crosses, small,reliqurіes, ripidions, the so called Second Bead-roll from Slepche(XVII-XIXth C.), original murals, manuscripts, etc.
During the period of Ottoman rule, icons played a specific role as symbols of Christianity. In Room 21 some icon-painting centers are presented through their works. One of them is the fine work of Nedyalko Zograf "Trinty of the Old testament" (1598), the first icon which we know to have the name of its author on it. The signing itself attests to a new kind of self-confidence and self-reliance in the creative abilities of the Bulgarian iconpainter. In the same room, a wood-carved iconostasis, new to that era, is displayed, with its characteristic elements: the king's gates, friezes and crosses.
During the time of Ottoman domination, Bulgarian artistic talent found a fertile soil for manifestation in the field of applied art as well, especially in goldsmithing. The works of the Chiprovtzi goldsmiths school represent a remarkable peak in its development. Having preserved the old Bulgarian goldsmith traditions and enriched with artistic ideas that were new for that epoch, these works demonstrate the high potentialities of the Bulgarian master. In Room 21 some of the most remarkable specimens are displayed: discus (1644), revetment of the Cherepish Gospel (1612), a silver bishop's crozier (1612) and many other beautiful church objects and ornaments.
The last part of Room 21 represents the literary activities in the country. Finely illustrated manuscripts, as well as some of the first Slavic books printed on the presses in Venetia, show the role of language in safeguarding the national consciousness.

по време на османското владичество намира благодатна почва за изява и в приложното изкуство, особено в златарството. Забележителен връх в развитието му бележат произведенията на Чипровската златарска школа. Съхранили традициите на старото българско златарство, обогатени с новите за епохата художествени идеи, те са израз на големите възможности на българския творец. В зала 21 са експонирани някои от най-представителните образци: проскомидиен дискос (1644 г.), обков на Черепишкото евангелие (1612 г.), сребърен митрополитски жезъл (1612 г.) и много други красиви църковни предмети и накити.
Последният дял на зала 21 представя книжовния живот в страната. Великолепно илюстрирани ръкописи, както и едни от първите печатни славянски книги, дело на венецианската печатница, говорят за ролята на езика в опазването на народностното съзнание, за значението му като фактор, съхранил принадлежността на българина към род и вяра.

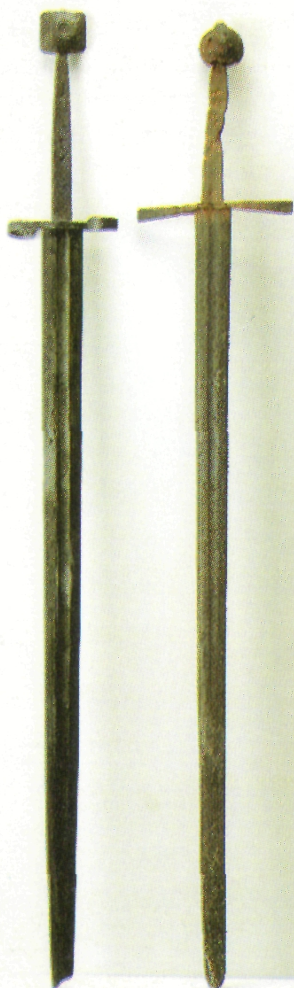
Мария Йосифова

The importance of language cannot be overemphasized as a factor which preserved the Bulgarians' feeling of belonging to a separate nation and faith.

Maria Yossifova

221

221. Рицарски мечове. Ковано желязо, централноевропейски оръжейни ателиета, края на XIV-началото на XV в.
Намирането им в Северна България по пътя, следван от християнската войска, предвождана от унгаро-полския крал Владислав Ягело, говори за драматичните събития, разиграли се на Балканите през 1443-1444 г.
221. Knights' swords. Wrought iron, Central European armoury workshops, end of XIVth, beginning of XVth C.
The fact that the swords were found in Northern Bulgaria in the path of the Christian troops headed by the Hungaro-Polish king Vladislav Yagelo, is a vivid testimony to the dramatic events that took place in the Balkans in 1443-1444.

222

222. Дервишки съд за събиране на подаяния ("Кешкюл"). Медна сплав (томпак), гравировка и инкрустация на сребро и червена мед, Цариградско ателие, XVIII в.
С формата си съдът наподобява черупка на кокосов орех, в който в по-стари времена мюсюлманските монаси - дервишите, събирали подаяния при обиколките си из обширната Османска империя.
222. Dervish Vessel for Alms gathering ("Keshkyul"). Copper alloy (tompak), engravement and inlay of silver and red copper. Istanbul workshop, XVIIIth C.
By its form the vessel resembles a coconut shell, which in older times was used by the Moslem Monks, the dervishes, to gather alms on their tours around the Ottoman empire.

223. Чиния ("Табак") с палмета и цветя. Фаянс, произведена в гр. Изник около 1590 г.
Тя е намерена при археологическите разкопки на останките от манастира "Св. Иван Предтеча" край Созопол и е свидетелство за широкото разпространение на луксозните предмети в границите на Османската империя.
223. Plate ("Tabak") with a palmeth and flowers. Faience, made in Iznik around 1590.
The plate was found during archaeological excavations of the "St. John the Precursor" Monastery near the town of Sozopol and testifies to the wide spreading of luxurious objects in the boundaries of the Ottoman Empire.

223

224

224. Декоративна чиния (Piatta da pompa). Фаянс, полихромни растителни орнаменти и човешки изображения, Венеция, около 1570 г. Тази чиния е намерена при археологически разкопки на останките от манастира "Св. Иван Предтеча" край Созопол и е свидетелство за поддържането на активни търговски връзки на българите с "перлата на Средиземно море" - Венеция.

224. Ornamental Plate (Piatta da pompa). Faience, polychromic plant ornaments and human images, Venetia, around 1570. Discovered in archaeological excavations of the "St. John the Precursor" Monastery near Sozopol, this plate attests to active trade connections between the Bulgarians and the "Mediterranean Pearl" - Venetia.

225. Златна турска монета (алтън) на султан Сюлейман I (1520-1566). От двете страни има надписи с арабски букви и цифри, съдържащи имената и титлите на Сюлейман I и на баща му Селим I, както и година 926 по Хиждра, в която султанът се е възкачил на престола.

225. Golden Turkish coin (Altun) of Sultan Syuleiman I (1520-1566). Both sides of the coin have inscriptions in Arabic letters and figures with the names and the titles of Syuleiman I and his father Selim I, as well as the Hijdra year of 926 when the Sultan was enthroned.

225

226. Сребърна италианска монета (талер) на херцога на Тоскана Фердинанд III, отсечена в 1607 г. Върху лицевата ѝ страна има латински надпис с името и титлата на владетеля и неговото бюстово изображение с лъчиста корона и богато украсена броня, надясно. Върху обратната страна - латински надпис и коронован щит с герба на херцога на фона на малтийски кръст.

226. Silver Italian coin (Thaler) of the Toscana Duke Ferdinand III, minted in 1607.
On its front side the coin has an inscription in Latin of the ruler's name and title and his bust portrait, in profile, with a radiant crown and richly decorated armour. On the back side is an inscription in Latin and a crowned shield with the Duke's Emblem on the Malta Cross background.

226

227. Рокля. Тъмновиолетово копринено кадифе със сърмена бродерия. Шумен, XVIII в.
Тази красива женска дреха, богато извезана в бароков стил, представя градското облекло и говори за изискания вкус на българката.
227. Dress. Deep-violet silk velvet with gold-lace embroidery. Shoumen, XVIIIth C.
This beautiful dress, richly embroidered in baroque style, represents the urban type of clothing and the fine taste of Bulgarian women.

227

228

228. Шевица от "Сокай". Памук, сърма, гр. Елена, XVI-XVII в.
Шевицата е един от елементите на старинното невестинско забраждане - "сокай". Тя се отличава с особена оригиналност и сложност на везмото, доближаващи я до върховете в развитието на българското везбено изкуство.
228. "Sokai" Embroidery. Cotton, goldlace, the town of Elena, XVI-XVIIth C.
This kind of embroidery illustrates the decorative covering on the bride's head, a kerchief called "sokai". The originality and complex embroidery of this sokai makes it one of the finest examples of Bulgarian embroidery art.

229. Митра на охридските архиепископи. Изработена е от злато, сребро, скъпоценни камъни и разноцветни емайли; произведена по поръчка в кр. на XVII в. във Венеция.
В украсата на митрата са включени общо 350 скъпоценни камъка, от които 260 бирмански рубина, 56 изумруда, 75 зелени берила, 8 сапфира и 4 граната.
229. Mitre of the Ochrid Archbishops. Made of gold and silver, precious stones and different colours of enamel; produced to order in the end of the XVIIth century in Venetia.
In the mitre's decoration there are 350 precious stones, 260 of them are Burma rubies, 56 emeralds, 75 green glucinums, 8 sapphires and 4 garnets.

229

230. Напрестолен кръст. Миниатюрна дърворезба, обковка от позлатен сребърен филигран, инкрустирани корали, 1648 г.
Този великолепен кръст е бил изработен от умелите ръце на майстор Каспар с пари, дарени на църквата от богоревниви миряни от град Сяр през периода на разцвет на златарството в Югозападните български земи.
230. Throne Cross. A piece of miniature woodcarving, gilt silver filigree plate, corals encrusted, 1648.
This magnificent cross was made by the skillful Master Kaspar with money given to the church by laity from the town of Syar during the period of a flourishing goldsmith trade in southwestern Bulgaria.

230

231

231. Рипиди. Сребро с позлата и разноцветен клетъчен емайл, Югозападни български земи, 1592 г.
С тях дяконите веели над Светите дарове при освещаването им. Това действие се възприема като символ за присъствието на небесните сили при извършването на Светото тайнство - Причастието.
231. Ripidions. Gilt silver and multi-coloured cellular enamel, southwestern Bulgarian lands, 1592.
The ripidions were blown by the deacons over the holy gifts during the time of their sanctification. The act is assumed to be a symbol of the Heaven's powers present during the administration of Holy Communion.

232

232. Дяконски орар. Тъмновишнева коприна, ленена основа. Бродерия със сребърна и позлатена сърма. Югозападни български земи, XVI в.
Изящно извезан с разнообразни религиозни сцени и фигури в духа на късносредновековните традиции, този орар е една от малкото запазени тъкани от това време.
232. Deacon's Orarion. Deep cherry-coloured silk, linen base. Embroidery with silk and goldlace, southwestern Bulgaria, XVIth C.
The cloth is finely embroidered with various religious scenes and figures bearing the spirit of Late Middle Age traditions, this orarion is one of the few preserved fabrics from that time.

233. Омофор. Коприна, сърма, бисери. Майстор Неофит, 1612 г.
Рядко красива църковна вещ, представяща евангелски сцени; изработена е по поръчка за митрополит Теофан, както се чете от извезания надпис.
233. Omophorion. A component of bishop's clothing. Silk, goldlace, pearls. Master Neophit, 1612.
A rare, beautiful church object representing evangelic scenes; the omophorion was made to order for Metropolitan Teophan, as the embroidered inscription says.

233

234

234. Дарохранителница. Сребро с позлата, син емайл и разноцветни камъни. Чипровска златарска школа, 1626 г.
Това е един от шедьоврите, произведени от чипровските златари. Много от детайлите, от които дарохранителницата е монтирана, се срещат и в други техни произведения, което говори за умението да се изработва разнообразна продукция от унифицирани елементи.
234. Monstrance. Gilt silver, blue enamel and multi-coloured stones. Chiprovtzi goldsmiths school, 1626.
This monstrance is one of the masterpieces created by the Chiprovtzi goldsmiths. Many of the parts mounted in the monstrance can be seen in other products of the school, showing the skill in manufacturing various products out of unified pieces.

235. Съкровище от накити. Съдържа чифт наушници, две гривни, пръстен и 42 монети. Сребро, с. Трайково, Ломско, XVII в.
Наушниците - най-впечатляващите предмети в съкровището, със сложната си композиционна форма и многообразна украса, със съвършената си техническа изработка са едни от най-изящните накити, работени от чипровските златари.
235. Treasure of ornaments: a pair of ear-muffs, two bracelets, a ring and 42 coins. Silver, village of Traikovo, Lom region, XVIIth C.
The ear-muffs, the most impressive objects of the treasure, represent the finest ornaments made by the Chiprovtzi goldsmiths by their complex form of composition and varied decoration.

235

236

236. Тас. Сребро с позлата, Чипровска златарска школа, втора половина на XVI в.
С богатата си и сложна декорация този съд е едно свидетелство за умението на българите в обработката на металите. Композицията на изображенията и вложената в тях "зверинна" християнска символика са съхранени елементи от средновековната балканска културна традиция.
236. Basin. Gilt silver, Chiprovtzi goldsmiths school,second half of XVIth C.
By its rich and compound decoration this vessel accounts for the Bulgarians' skill of processing metals. The composition of images and the animal-like Christian symbols represent composite parts of the Medieval Balkan cultural tradition.

237. Тас. Сребро, Чипровска златарска школа, втора половина на XVI в.
Намирането на този изящно изработен съд в Североизточна България говори убедително за широкото разпространение на православната продукция на чипровските златари през XVI в.
237. Basin. Silver, Chiprovtzi goldsmiths school, second half of XVIth C.
This elegant vessel, found in northeastern Bulgaria, illustrates the spreading of Orthodox Christian Chiprovtzi goldsmith production in the XVIth century.

237

238. Чаша - "кратунка". Сребро с частична позлата, Чипровска златарска школа, първа половина на XVI в.
Тази чаша е рядък култов съд, използван в миналото от монасите за пиене на светена вода на Богоявление. Формата на съда наподобява разпространените до неотдавна в българските села кратунки, използвани във всекидневието като чаши.
238. Cup, "Gourd" form. Silver, partially gilted, Chiprovtzi goldsmiths school, first half of XVIth C.
This cup is a rare ceremonial vessel, used in the past by the monks for drinking holy water on St. Jordan's day. The vessel is in the shape of a gourd. Until recently, gourds served as everyday cups in Bulgarian villages.

238

239. Чипровски проскомидиен дискос. Сребро с позлата, филигран, емайл и цветни камъни. Майстор Петър Йоан, 1644 г.
Единствено по рода си великолепно творение на чипровското златарство. Сложна по тематика композиция украсява цялата вътрешна повърхност. Декоративно оформен надпис съобщава годината на изработката и имената на дарителя и майстора.

239. Discus. Gilt silver, filigree, enamel and coloured stones. Master Peter Joan, 1644.
The only one of its kind, the discus is a magnificent work of the Chiprovtzi goldsmiths' art. A complex subjectmatter composition decorates the entire inside surface, and an ornamented inscription indicates the year of production and the donor's and master's names.

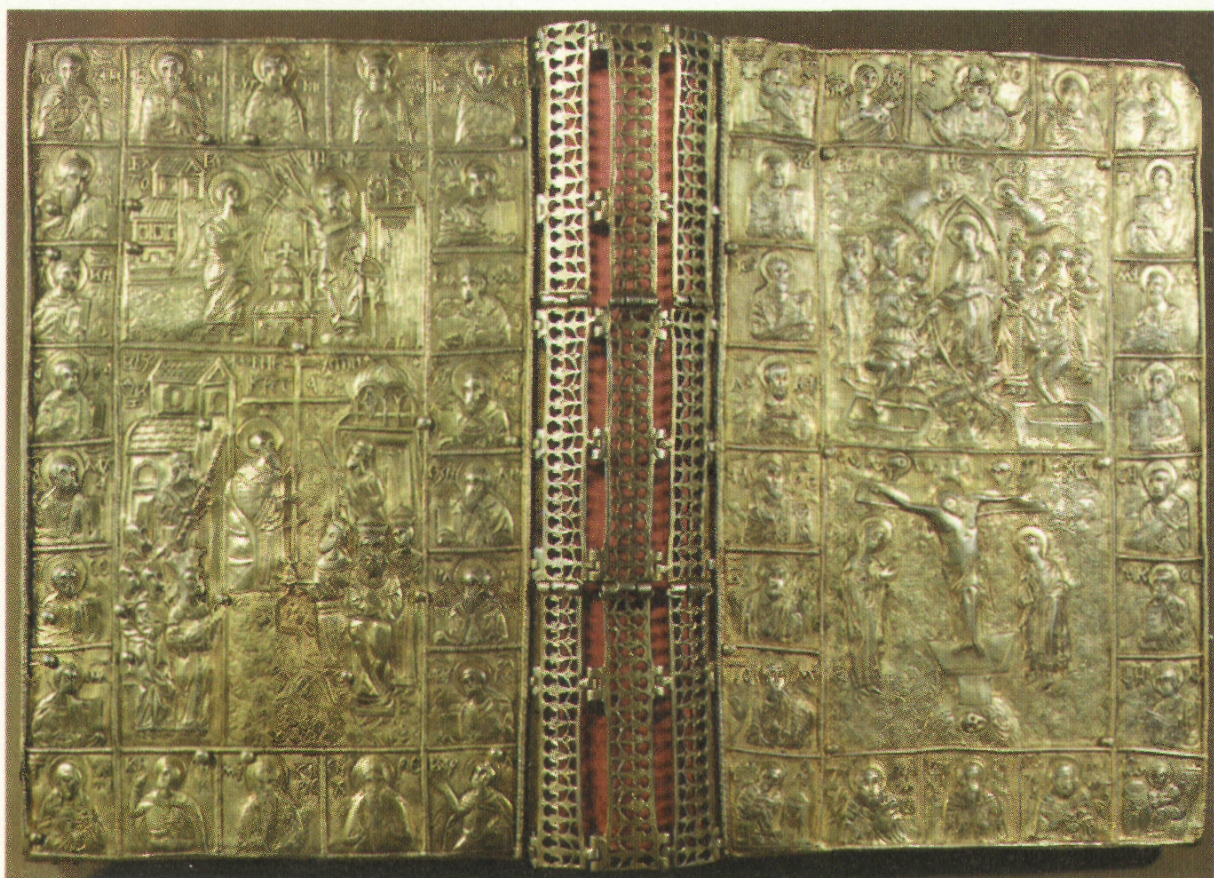
239

240. Обков на евангелие от Черепишкия манастир. Сребро с позлата, майстори Никола и Пала, 1612 г.
Забележително художествено произведение на чипровското златарство. Върху цели сребърни листа в нисък релеф са изковани цяла галерия от образи. Евангелието е дар на Черепишкия манастир от Господин Йове и жена му Иглика.

240. Gospel's cover from the Cherepish Monastery. Gilt silver, Master Nikola and Master Pala, 1612.
A remarkable artistic work of Chiprovtzi goldsmithing. A gallery of images was encrusted upon silver sheets in a low relief. The Gospel was given as a gift by Mr. Yove and his wife Iglika to the Cherepish Monastery.

240

241

241. Икона “Старозаветна троица”. Дърво, темпера, майстор Недялко от Ловеч. Иконата произхожда от Етрополския манастир, 1598 г.
Изящна творба, която представя старозаветния сюжет - гощавката на трима ангели - у Аврам и Сара. Великолепен рисунък, в който се чувства ренесансов повей. Пробуденото национално чувство на зографа е изразено с подписването на иконата.
241. Icon "Trinity of the Old Testament". Wood, distemper painting technique, Master Nedyalko from Lovech. The icon comes from the Etropole Monastery, 1598.
An exquisite work representing a scene from the Old Testament - the feast of the three Angel- at Abraham and Sarah’s home. A magnificent line where the influence of the renaissance can be felt. The awakening of iconpainter’s national consciousness appears in the fact that the icon is signed.

242

242. Царски двери. Дърво, темпера, 1661 г.
В горната част на дверите е изобразен традиционният сюжет - “Благовещение”, а под него - четирима църковни отци. Деликатна дърворезба в готически стил. Дарителски надпис указва годината на изработване.
242. Royal’s doors. Wood, distemper painting technique, 1661. In the upper part of the gates the usual scene was presented, "The Annunciation", and below, the four church’s fathers. A delicate piece of wood-carving in Gothic style. A donors’ inscription indicates the year of production.

243. Ръкопис на Владислав Граматик. Полууставно писмо, XV в.
Един доскоро неизвестен ръкопис на големия български книжовник Владислав Граматик, открит от внимателните ръце на реставраторите в подвързията на старопечатна книга.

243. Manuscript of Vladislav Gramatik. Specific Slavic graphic type of writing, XVth C. This manuscript of the great Bulgarian writer Vladislav Gramatik, which was unknown until recently, was found, by the careful hands of restorers, inside the binding of an early printed book.

243

244

244. "Часословец", издател Яков Крайков, Венеция, 1566 г.
С богатото си съдържание, което включва много слова и за българските национални светци, книгата е предназначена да удовлетвори жаждата на народа за просвещение. Тя е дело на Яков Крайков - първият български книжовник, издател и печатар в чужбина.

244. "Chassoslovetz", published by Yakov Kraikov, Venetia, 1566.
With its contents, including sermons about Bulgarian national Saints, the book was intended to satisfy the people's thirst for education. It was the work of Yakov Kraikov, the first Bulgarian writer, publisher and printer abroad.

245. "Празничен миней", издател Божидар Вукович, Венеция, 1538 г.
Книгата е издание на най-голямата печатница "за българи и сърби", основана във Венеция през 1519 г. от Божидар Вукович. Тя е най-значителната по обем, по полиграфическо и художествено оформяне. Интерес буди отпечатаното в нея житие на Св. Петка, чийто автор е големият български средновековен писател Патриарх Евтимий.

245. Holiday "Minei", published by Bozidar Voukovitch, Venetia, 1538.
The book was printed on the presses of the biggest printing house "for Bulgarians and Serbs", founded in 1519 in Venetia by Bozidar Voukovitch. Its volume and layout make the book the most significant of its kind. One's interest is called forth by the life of Saint Petka printed in the book. Its author was the great Bulgarian Medieval writer Patriarch Evtimii.

245

БИТ И КУЛТУРА НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД

MODE OF LIFE AND CULTURE OF THE BULGARIAN PEOPLE

През втората половина на XVIII в. се засилва упадъкът на Османската империя, раздирана от вътрешни противоречия, финансови проблеми и деградирала военна система. Тя изостава съществено в културното си развитие от европейската цивилизация. Духът на напредък в Европа се сблъсква със закостенелия османски феодализъм, неподготвен за новите повели на времето.
Българският народ, чиято култура през Средновековието е била основополагаща в изграждането и укрепването на съвременната европейска християнска култура, се адаптира бързо към новите технически открития и проявява повишен интерес към културните достижения на Запада. Чувства се полет на българския дух. Българите са инициативни във всички сфери на икономическия и културния живот. Те са търговци и едни от най-добрите производители на Балканите. С мед от Австрия те правят съдове, които продават в Цариград, Мала Азия и Египет. Вълнените им платове обличат турската армия, а гайтаните украсяват кавалерията на цяла Източна Европа. Произвеждат градски часовници, грамадни ковани свещници, камбани, прочути килими, търгуват с Египет, Сирия, Румъния, Гърция, Русия, Южна Франция, Австрия и Италия. Създават се български търговски центрове в Букурещ, Цариград, Марсилия, Москва, Одеса, Будапеща и Виена. В родните си места строят фабрики, църкви и училища, големи барокови къщи. Храмовете им са големи, представителни постройки, с високи куполи и камбанарии.
В 1762 г. българският монах Паисий създава в Хилендарския манастир “История славяноболгарская”, за да пробуди съзнанието и самочувствието на сънародниците си.
Българските манастири са огнище на творческа и просветна дейност. Тук се преосмисля традицията, съхранява се

In the second half of the XVIIIth C. the decline of the Ottoman Empire grew stronger. It was torn up by internal contradictions, financial problems and a degraded military sistem. In its cultural development the Empire stayed behind *substantially from the European* civilization.The spirit of advancement in Europe clashed with the backward Ottoman feudalism, which was not prepared to meet the biddings of the new time.
The Bulgarian people whose Medieval culture was a fundamental one in the process of formation and consolidation of the modern European Christian culture, adapted quickly to the new technical discoveries and demonstrated a high interest in the cultural achievements of the West. An upswing of the Bulgarian national spirit could be felt. The Bulgarians showed initiative in all spheres of economic and cultural life. They were traders and one of the best manufacturers on the Balkans. They imported copper from Austria and produced vessels to sell in Constantinople, Asia Minor and Egypt. Their woolen textile production was used to clothe the Turkish army, and the galloons decorated the cavalry of the entire Eastern Europe. They produced city clocks, huge hammered candlesticks, bells and famous carpets; trade with Egypt, Syria, Roumania, Greece, Russia, Southern France, Austria and Italy. Bulgarian commercial centers were established in Bucurest, Constantinople, Marseilles, Moscow, Odessa, Budapest and Vienna. In their birthplaces the Bulgarians built up factories, churches, schools and big houses in baroque. Their churches were big, representative buildings with high domes and bell towers.
In 1762 the Bulgarian monk Paisii wrote "Istoriya Slavyanobolgarskaya" (Slavo-Bulgarian History) in the Hilendar Monastery, to evoke his compatriots' consciousness and spirits.
The Bulgarian monasteries were centers of creative and educational activity. That was the place where the traditions were

език, писменост и изкуство. Те са центрове на културен живот.
В края на XVIII в. в някои от процъфтяващите български градове и просперираци райони се формират национални художествени школи. Самоковската, Тревненската, Банската и Странджанската школи са познати вече със собствена стилова характеристика и няколко поколения потомствени майстори, някои от които школувани в Европа.
Строгото канонично изкуство се превръща в жизнеутвърждаващо. Подчинено доскоро на доктринерната схема то се обръща към действителността, суровите строги тонове се заменят с ярки, весели багри. В дърворезбата и металопластиката, свързани с култовата практика се чувства голямото влияние на западноевропейския барок.
Българинът използва всяка възможност, предоставена от материала и предмета, за да се изяви като творец, старае се да вложи във всяка изработена от него вещ собствено творчество.
Майсторството му се проявява в приготвянето на обредни хлябове, изписването на великденски яйца, в шевиците по дрехите, в орнаментиката на тъканите.
Българката сама изработва облеклото и всички необходими тъкани за семейството. Художествената украса на тъканите в България се отличава с голямо локално разнообразие на стилове, колоритни решения, постигнато чрез умело съчетание и съпоставяне на цветовете. Намерена е най-сполучливата и въздействаща органическа връзка между орнамент и колорит, което предава на тъканите особена тонална мекота и свежест. Багрите им събират многоцветната гама на четирите сезона на българския пейзаж. Те са живи, ясни, весели и топли. Разнообразните и интересни украси, шевици, тъкани и плетива, гайтани, апликации, допринасят за неповторимата оригиналност на българския народен костюм. Изключителното художествено разнообразие от локални и групови варианти на шевици и тъкани не влиза в противоречие и не пречи за възприемането на цялото българско везбено и тъкачно изкуство като единно цяло. Шевиците или тъканите на всяко отделно селище,

reconsidered; language, literacy and art were preserved there too. They became focuses of cultural life.
In the end of the XVIIIth C. national artistic schools were formed in some of the flourishing Bulgarian towns and prospering regions. The Samokov, Tryavna, Bansko and Strandja schools were known already at that time through their own style characteristics and several generations of hereditary masters, some of them trained in Europe.
The strict canonical kind of art was transformed to a vital one. Subordinate until recently to the doctrene scheme, now it turned to reality, the severe, harsh tones were replaced by bright cheerful colours. In wood-carving and metal works, connected with the cult practice, strong influence from the West-European baroque can be felt.
The Bulgarians used every possibility provided by materials and objects to express themselves as creators. They tried to put in their own understanding of art in each product made by them. Their mastership was demonstrated when ritual bread was prepare, Easter eggs were painted, as well as in clothes embroidery and textiles patterns. The Bulgarian woman used to make the clothing and all fabrics necessary for the life of the family by herself. The artistic decoration of textiles in Bulgaria is known by the great local diversity of styles and colour choices, achieved through skilful combination and colour juxtaposing. The most felicitous and stimulating organic connection between patterns and colours was found, which gives the fabrics a specific tone softness and freshness. Their tints collect the multi-colour range of the four seasons Bulgarian landscape. They are vivid, clear, cheerful and warm. The various interesting decorations, pieces of embroidery, fabrics, knitting, galloons and appliques contribute to the unique specifics of the Bulgarian national clothing. The extraordinary artistic variety of local and group versions of embroidery and textiles does not contradict and is not an obstacle to perceive the entire Bulgarian embroidery and weaving art as a whole. The embroidery or the textiles of each particular settlement, group or region has its specifics established. Because of them, now we talk about Samokov, Elhovo, Shopska (from the Sofia district), Macedonian or Thracian type of embroidery; about Pleven, Rodopi or Dobrudja aprons; about Kotel, Chiprovtzi or Pirot carpets; etc. The special magic and

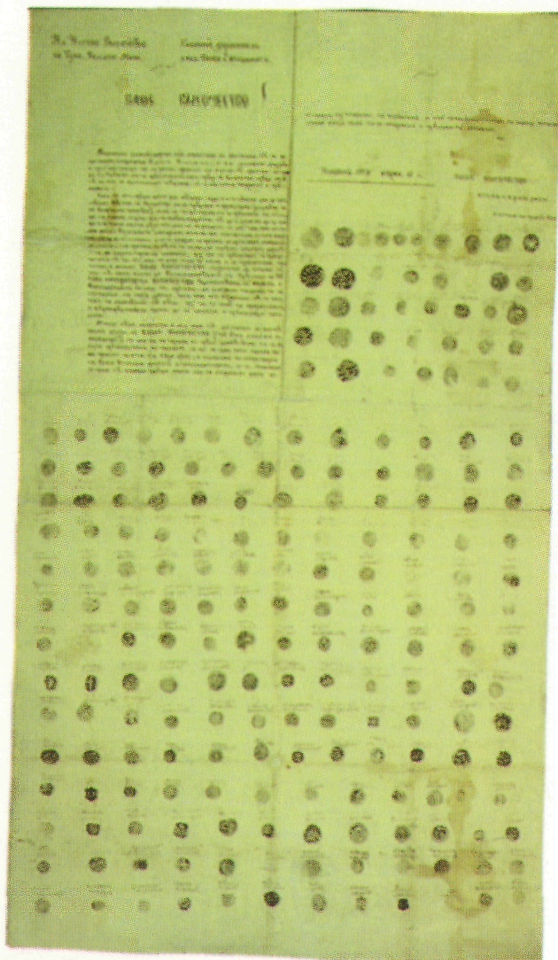
група или регион, има свои установени характеристики. Благодарение на тях говорим за самоковска, елховска, шопска, македонска или тракийска шевица; за плевенска, родопска или добруджанска престилка; за котленски, чипровски или пиротски килими. Особената магия и неповторимото емоционално въздействие на всеки отделен предмет, украса или тъкан се дължи на възприемането им на две нива - като конкретно локално явление и като общо българско изкуство.

Теофана Матакиева
Ирина Микешова

unique emotional effect of each particular object, decoration or fabric is due to their two-level perception - as a concrete local phenomenon and as an entire Bulgarian art.

Teophana Matakieva
Irina Mikeshova

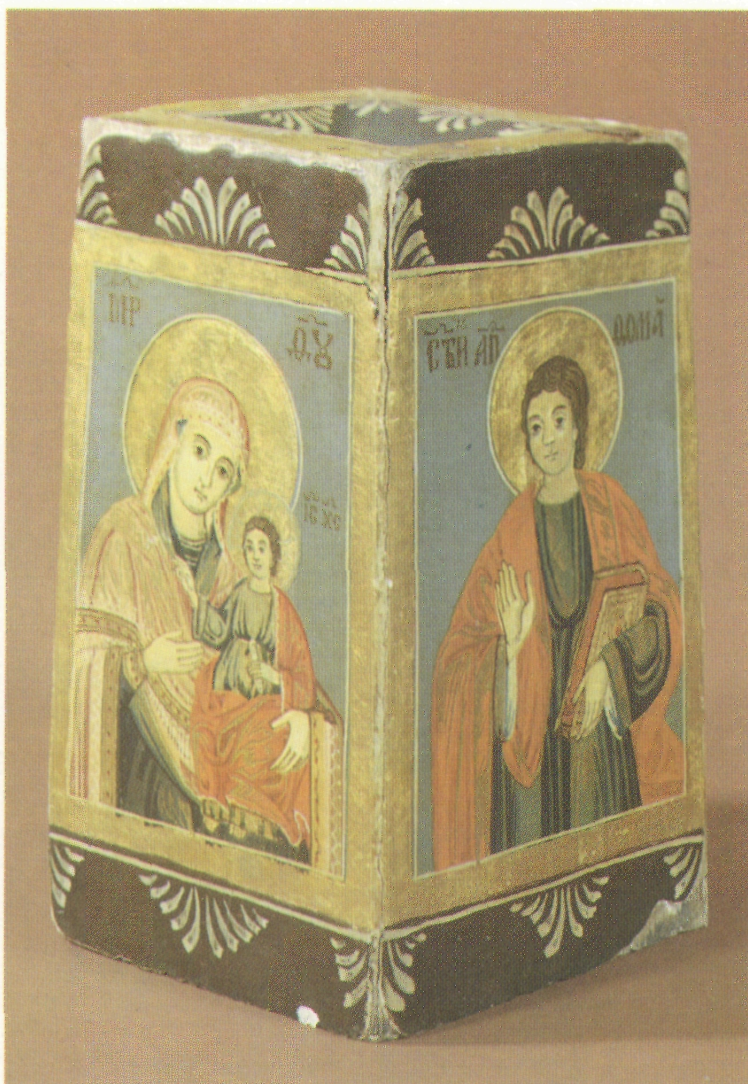

246

246. Прошение на плевенските граждани до Мидхат паша, хартия, черно мастило, 11 април 1867 г.
"... просим, да благоволи плащането на ежегодния този данък, пак само от възрастните с изключение на малолетните деца, чрез което нашата признателност и вернопреданост тогаз ще се увеличи и превъзходи завидливо.
Всепокорни раби, жители на гр. Плевен"
Следват печати с имена на гражданите - около двеста.

246. Petition of Pleven citizens to Midhat Pasha, paper, black ink, April 11, 1867.
"... we are asking for the permission the payment of this tax to concern again only the adults excluding little children, which would raise substantially our gratitude and faithfulness."
True servants, citizens of Pleven
Seals with names of citizens follow - about two hundred in number.

247

247. Касичка за църковна лепта (дарения), дърво, темпера, 1846 г.
От четирите страни на касичката са представени фронтално, допоясно, в традиционна иконография Св. Димитър, Богородица, Одигитрия, Св. Тома. Обстоятелствен надпис показва, че тя е дарение от дюлгерския еснаф в Кюстендил.

247. Money-box for church mite (donations), wood, distemper, 1846.
On the four wals of the money-box the portraits of St. Dimitar, the Virgin, Odigitriya and St. Toma are presented in full face, traditional iconography. A detailed inscription indicates that it was donated by the masons guild in Kyustendil.

248

248. Стъкларски произведения от работилницата на Атон Унтерберг.
В Самоков през 1861 г. била открита стъкларска работилница, в която работили 20 души. Показаните експонати са различни образци от производството на тази работилница.

248. Glass products from the Aton Unterberg's workshop in Samokov.
In 1861 a glass workshop was opened. Twenty people worked in it. The exhibits shown represent different samples of the workshop's production.

249. Портрет на Михаил Кифалов, платно, масло, худ. румънския класик Гр. Татареску, XIX в.
Михаил Кифалов е роден в Тетевен в семейството на търговец. След опожаряването на града от кърджалии се преселва в Румъния, където получава образованието си. По-късно завършва висше образование в Русия. Завещава състоянието си за българската просвета, за построяването на болница и гимназия в Търново и за поддържане на училището в родния си град.

249. Portrait of Michail Kifalov, cloth, oil, Rumanian artist-classik Gr. Tataresku, XIXth C.
Michail Kifalov was born in the town of Teteven in a tradesman's family. The town was burned down by kurdjalis and after that he moved to Rumania where he got his educatin. Later on he graduated in Russia. He willed his wealth to the Bulgarian education, for building a hospital and a high school in Turnovo and for the school maitenance in his native town.

249

250

250. Интериор от Йорговата къща в Тетевен, XVIII в.
Към края на XVIII в. тетевенските граждани достигат завидно материално благосъстояние. През 1801 г. цветущият Тетевен е разорен и опожарен от кърджалии. Оцелява единствено Йорговата къща, прекрасен паметник на българския бит и вкус.

250. Interior from the Yorgovs' house in Teteven, XVIIIth C.
In the end of the XVIIIth C. the Teteven citizens reached a high level of material prosperity. In 1801 the prospering Teteven was destroyed and burned down by kurdjalis. The only house that survived was the Yorgovs' home, a wonderful example of Bulgarian mode of everyday life and taste.

251. Килим, вълна, Котел, 1869 г.
В България има няколко килимарски центъра: Чипровци, Берковица, Пирот, Самоков, Котел и др. Килимите произвеждани в тези центрове се различават по техника, орнаментика и колорит. Преобладаващ тон в котленските килими е червеният, а орнаментиката е предимно геометрична. Правоъгълникът и триъгълникът са основните елементи, от които започва развитието й в българските килими.

251

251. Carpet, wool, Kotel, 1869.
There were several centers of carpet production in Bulgaria: Chiprovtzi, Berkovitza, Pirot, Samokov, Kotel, etc. The carpets manufactured in them differed in technique of production, patterns and colours. The red colour was prevailing on the Kotel carpets and the patterns were mainly geometric. The rectangles and triangles were the basic elements used for the start of geometric ornamentation in Bulgarian carpet production.

252

252. Шевица от ръкав на женска риза, от района на Дупнишко, края на XIX в.
Една от същностните черти на българското везбено изкуство е да украсява предметите. Везбата по ризите, кърпите и други тъкани се разполага върху онези части, които остават открити при употреба и могат да се виждат.

252. Embroidery from the sleeve of a woman's blouse, Dupnitza district, end of XIXth C.
One of the characteristic features of Bulgarian embroidery art was to decorate objects. Shirts, kerchiefs and other textiles were embroidered in those sections which remained uncovered whenused and could be seen.

253. Шевица от ръкав на женска риза - "свиленица", от района на Софийско, края на XIX в.
Човек се вглежда в обкръжаващата го среда, обръща внимание на растенията. В древността цветята са служили на момите и невестите против "лош поглед" ("урочасване"). Везбените орнаменти са одухотворени символи на стилизирани растения, животни и хора от многоликия образен свят на везачките.

253. Embroidery from the sleeve of a woman's blouse - "svilenitza" (made of silk), Sofia district, end of XIXth C.
People stare at the environment, turn their gaze on plants. In ancient times flowers served girls and brides against "evil eyes" ("bringing ill-luck"). The embroidery patterns are inspired symbols of stylized plants, animals and people from the many-sided image world of the women who did the embroidery.

253

254

254. Женска носия и мъжка коледарска носия от района на Добруджа, нач. на XX в.
Показаната носия се състои от отделна затворена фуста в червено на бели райета и елече. Фустата, престилката и елечето са различни по цвят, което придава особена красота на носията. Престилката е едноплата, богато орнаментирана, ризата е с по-малка украса. Забрадката е украсена с ръчно изработена дантела с мъниста. Участниците в обичая коледуване са само мъже. Коледарите са в традиционно празнично облекло и със специално приготвена украса на калпаците - китки и венци от нанизани на червен конец бучки захар, сушени сливи, стафиди или пуканки. Техните песни и благословии са пожелание за щастие в ссемейството и придобивки в стопанството.

254. Women's dress and a carol singer man's costume from the Dobrudja region, beginning of XXth C.
The dress exhibited consists of a separate closed petticoat in red with white stripes and a sleeveless jacket. The petticoat, the apron and the sleeveless jacket have different colours which brings special beauty to the dress. The apron is from one piece of textile, richly decorated and the blouse is less embroidered. The headcloth is decorated with lace made by hand and beads.
Participants in the custom of carol singing were only men. The carol singers were dressed in traditional holiday costumes and fur caps specially decorated - bunches and wreaths of red threads and lumps of sugar, dry plums, raisins or popcorn stringed together. Their songs and blessings wished happiness for the family and gains for the farm.

255

255. Женска носия от Смолянско, начало на XX в.
Костюмът се употребява всекидневно през цялата година от жени на различна възраст. Ризата е от памучно платно, украсена по края на ръкавите и полите с шита дантела. Сукманът е от тъмносин плат с украса от гайтани и сърмено везмо. Неизменен елемент към костюма са пояса, престилката, кърпата за глава.

255. Women's dress from the Smolyan region, beginning of XXth C.
The dress was worn by women of different age every day of the year. The blouse was made of cotton cloth, decorated on the edges by embroidered lace. The low-cut sleeveless dress is made of dark blue textile decorated with galloons and silk embroidery. Constant elements of this costume are the waist-band, the apron and the kerchief.

256

256. Модели на женски носии от Пернишко, краят на XVIII в.
256.Models of women's costumes from Pernik district, end of XVIII c.

257

257. Лазарска носия от Карнобатско, XIX в.
Обичаите на Лазаровден се открояват със своята жизнерадост и поетичен характер. Участници в обичая са моми, на които предстои женитба същата година. За всички лазарски групи е изискването в облеклото им да има елементи от невестинска пррремяна. Мома, която не е лазарувала, не може да очаква сватове и да се омъжи.

257. St. Lazar's Day dress from the Karnobat region, XIXth C.
The St. Lazar's Day customs are distinguished by their ebullience and poetic character. Participants in this custom performing are girls who are going to marry the same year. It is required for all Lazar's Day groups to have bride costume elements in their clothing. A girl, who has never participated in this custom, cannot expect matchmakers and marriage.

258

258. Женска носия от Плевенско, XIX в.
Този костюм спада към двупрестилчения тип женско облекло и се състои от риза, върху която се опасват по една престилка отпред и отзад. Задната престилка изпълнява функцията на пола. Около кръста няколкократно е завит колан. Горната част на тялото, в зависимост от сезона, е облечена с къса или дълга дреха, с ръкави или без ръкави.

258. Women's dress from the Pleveh region, XIXth C.
This dress belongs to the two-apron type of women's clothing and consists of a blouse, on which two aprons are girded at the front and at the back. The back apron fulfils the function of a skirt. A waist-band is winded several times around the waist. The upper part of the body is dressed in a short or long cloth, with or without sleeves, depending on the season.

259. Витленик с изображение на Св. Георги, XIX в.
Калаен съд за ракия, свързан с някои обичаи в живота на българина. При покана за кумуване се поднася китка от здравец и босилек и павурче с ракия, благословиите на сватбената гощавка са придружени от пиене на ракия *отпавурчето; неизбежно е* присъствието му и при кръщаване на деца.

259. Vitlenik with the image of St. George, XIXth C.
A tin vessel for rakiya , connected with some customs in Bulgarians' lives. When inviting for sponsorship at a wedding a bunch of wild geranium and basil and a brandy flask with rakiya are presented; the blessings at the wedding feast are accompanied by drinking rakiya from the brandy flask; its presence was unavoidable when children were baptized too.

259

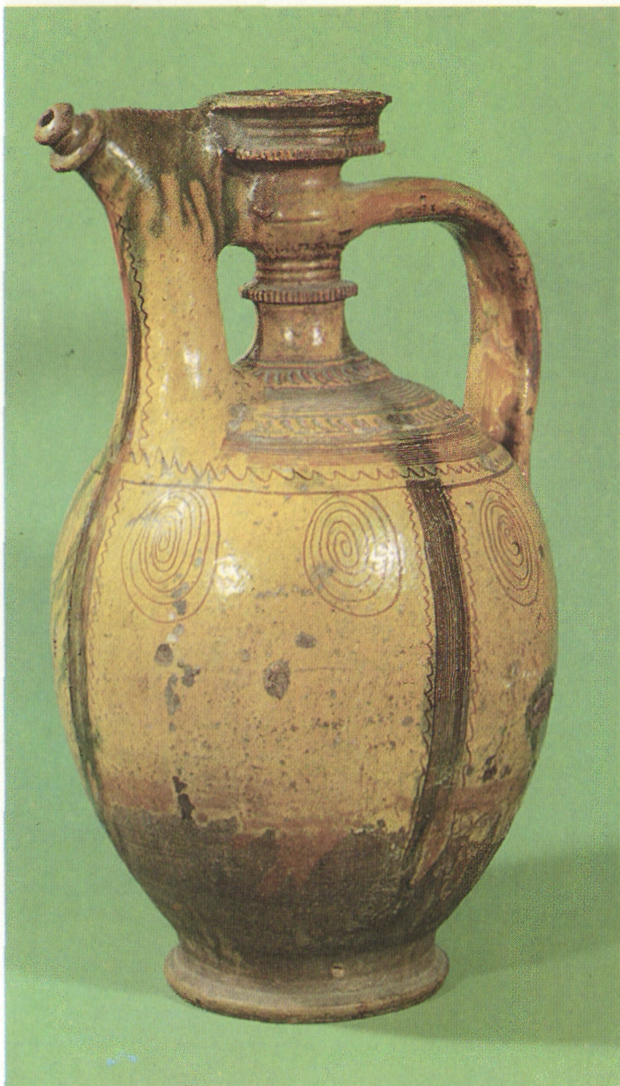

260

260. Помирителна чаша на терзийския еснаф от Пазарджик, дърво, резба, XVII в.
Всяка еснафска организация има свой устав, който регулира отношенията между членовете на сдружението. съдебен съвет разглежда всички спорове в еснафа между майстори, калфи, всички провинения, извършени от членовете на еснафа и налага наказания в различни размери.

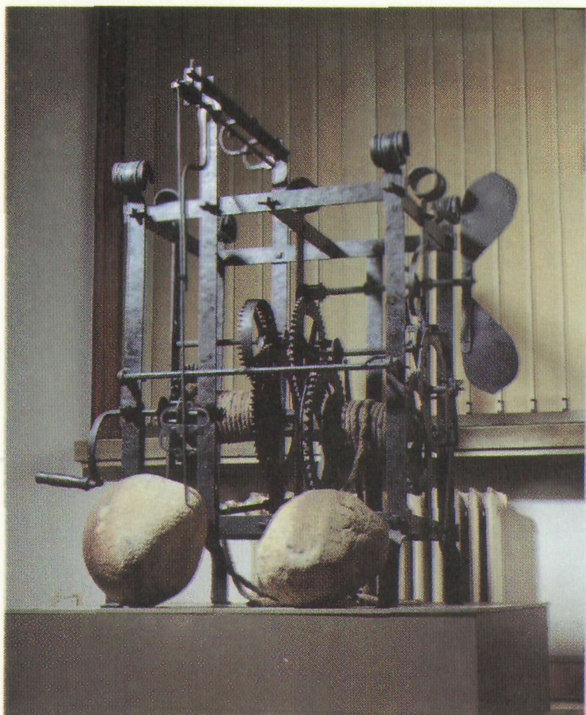
260. Conciliating cup of the tailor's guild in Pazardjik, wood, carving, XVIIth C.
Each guild had its statutes to regulate the relations between the members of the association, a judge council considered all the arguments that appeared in the guild between masters and journeymen, all cases of offence committed by members of the guild and imposes different penalties.

261

261. Крондир, керамикка, Чипровци, XIX-XX в.
Функкциите на много от керамичните съдове е доста универсална. Крондирите за вино и ракия се употребяват и в ежедневието, но когато има празник, те се превръщат в обреден съд. Украсата на сватбените крондири е от релефно изпъкнали гирлянди от венци и разцъфнали цветя. Богатството на тази украса се засилва от блясъка на разлятата жълто-зелена глазура.

261. Krondyr, ceramics, Chiprovtzi, XIXth-XXth C.
The function of many ceramic vessels is quite universal. The krondyrs for wine and rakiya are used in everyday life, but when there is a holiday, they are turned to ritual vessels. The decoration of wedding krondyrs involves relief garlands of wreaths and blooming flowers. The richness of this decoration is strengthened by the yellow-green glaze poured.

262

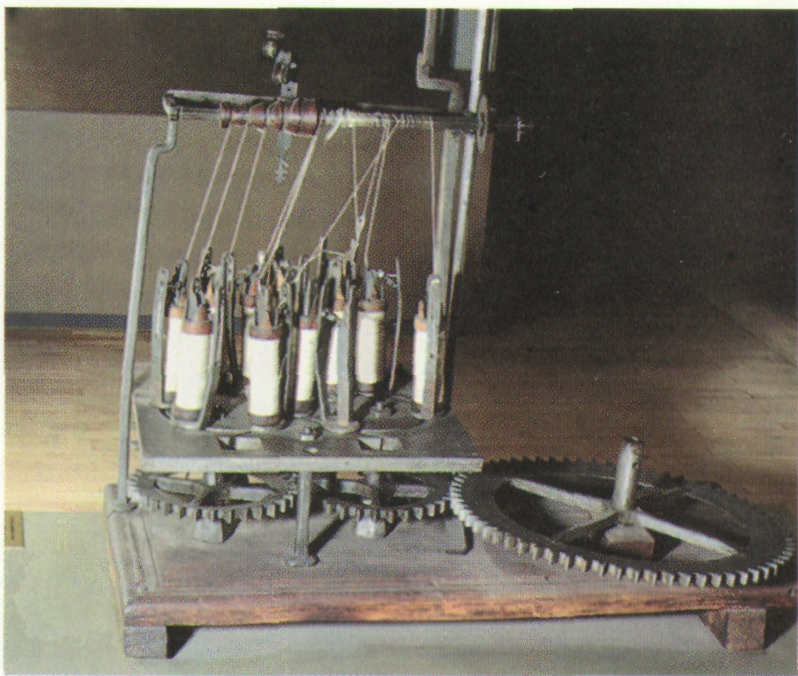
262. Часовников механизъм, ковано желязо, Габрово, XIX в.

Появата на градския часовник в живота на българина е забележително явление, което организира живота по нов начин. Още през 1812 г. габровските братя Геньо и Кньо изработват часовник за новата кула. Поради войната кулата не е построена и часовникът не е монтиран. На 11 март 1835 г. се изгражда новата кула на градския площад. Тогава се монтира часовниковия механизъм, а през 1882 г. се изработва и монтира циферблата на часовника.

262. Clock mechanism, wrought iron, Gabrovo, XIXth C.

The appearance of a city clock in the Bulgarian reality was a remarkable event which organized the everyday life in a new way. Even as early as 1812 the two brothers Genyo and Kunyo from the town of Gabrovo made a clock for the new tower. Because of the war the tower was not built up and the clock was not mounted. On March 11, 1835 the new tower on the city square was constructed. That was the time when the clock mechanism was mounted and in 1882 the clock face was made and assembled too.

263

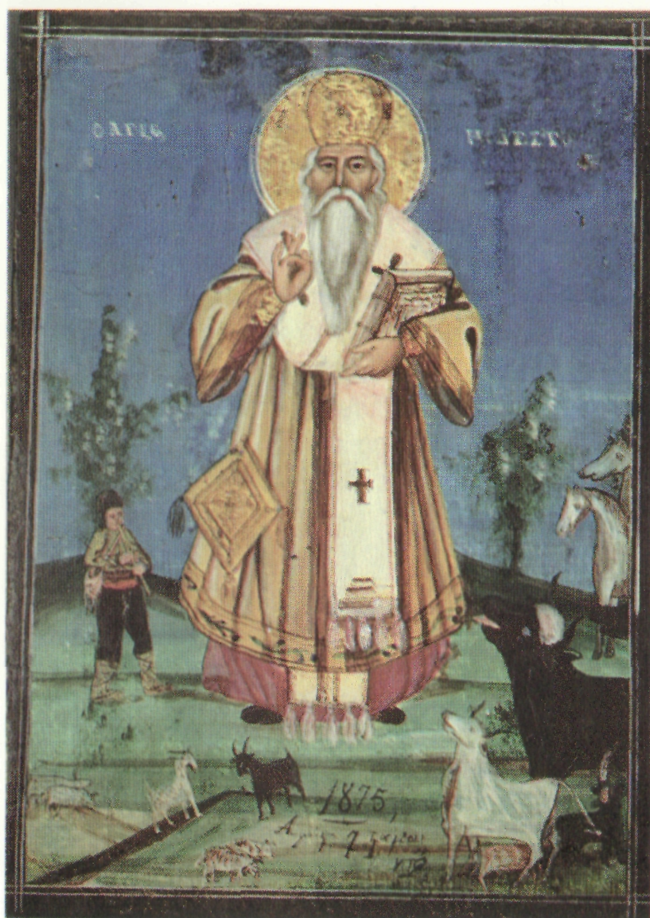

263. Гайтанджийски чарк, ковано желязо, Габрово, XIX в.

В началото на XIX в. с въвеждането на гайтанджийския чарк в България, производството на гайтани се механизира. Внесеният чарк се усъвършенства по-късно от габровскките майстори. Показаният експонат е с 12 шпули за изработка на разноцветен шнур - "гайтан" - с две лица - плоско и обло. Използва се за украса на мъжко и женско традиционно облекло от аба, а след Освобождението и за нуждите на военните униформи.

263. Galloon manufacture cog wheel, wrought iron, Gabrovo, XIXth C.

In the beginning of the XIXth C., with the cog wheel introduction in Bulgaria, the galloon manufacture was mechanized. The imported cog wheel was improved by the Gabrovo masters later on. The exhibit shown has 12 devices for production of multi-colour cord - "gaitan" - with two right sides, flat and round. Used for decoration of men's and women's national clothing of frieze, and after the Liberation for uniforms production.

264

264. Икона "Св. Модест", дърво, темпера, 1875 г.
"Св. модест" е покровител на едър и дребен рогат добитък, поради което е особено почитан в Странджанско, където скотовъдството е главен поминък. В годините на Възраждането много универсални християнски светци се издигат като патрони на отделни занаяти и еснафски сдружения.

264. Icon "St. Modest", wood, distemper, XIXth C.
St. Modest was the patron of cattle and small farm animals and because of this, he is very much respected in the Strandja region where stockbreeding is a main occupation. During the years of Renessaince many universal Christian Saints were promoted patrons of particular crafts and guilds.

265. Знаме на мутафчийския еснаф с двустранно изображение на Св. Екатерина, промазано платно, масло, Етрополе, XIX в.
Мутафчийството е основен занаят с традиции в Етрополе. То е особен вид тъкачество с козинява прежда, изпридана с няколковретенен чекрък. Тъканите от козина се изработват на вертикален стан и са предназначени за направата на чулове, дисаги, постелки, чували, торби, колани за добитъка и др.

265. Banner of the guild of makers of goat's-hair articles with a two-sided image of St. Ekaterina, cloth, oil, Etropole, XIXth C.
Goat's-hair articles production was a basic craft with traditions in Etropole. It was a special kind of weaving using goat's-hair yarn, spinned by a multi-spindle wheel. The goat's hair textiles were made on a vertical loom and were designed for the production of horse-cloths, saddlebags, coverings, sacks, bags, belts for the cattle, etc.

265

266. "Джамал" (зидана печка) от Констанцалиевата къща в Арбанаси, кр. на XVIII в.
Печката е орнаментирана с баракови елементи - букет цветя във ваза. Типична е за заможните къщи от времето на Възраждането.

266. "Jamal" (tile stove) from the Constanzalievs' house in Arbanassi, end of XVIIIth C.
The stove is decorated with baroque elements - a bouquet of flowers in a vase. It was typical for the wealthy houses during the Renessaince period.

266

267. Интериор от Даскаловата къща в Трявна, XIX в.
Забележително творение на архитектурата и резбарското изкуство е възтановката на стая от известната Даскалова къщга в Трявна, строена в началото на XIX в. от майстор Димитър Ошанеца. Легендата разказва за надпреварването в резбарското изкуство между майстора и неговия помощник. Облогът спечелва Димитър Ошанеца със своето ненадминато "тревненско слънце".

267. Interior from the Daskalov's house in Tryavna, XIXth C.
The reconstructin of a room from the famous Daskalov's house in Tryavna is a remarkable achievement of architecture and wood-carving art. The house was built in the beginning of XIXth C. by Master Dimitar Oshanetza. The legend says about the competition in wood-carving between the master and his assistant. The bet was won by Dimitar Oshanetza with his unsurpassed "Tryavna sun".

267

268

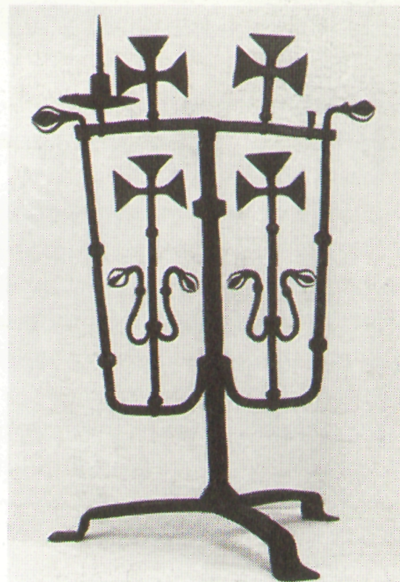
268. Пафти с изображение на Св. Константин и Св. Елена, седеф, позлата, гранулация, плитка резба, XIX в.
Предназначението им е да закопчават двата края на колана и да пристигят кръста и коремната област на човешкото тяло. Тъй като, според народното вярване, тази част от тялото е център на човешкия живот, пафтите се явяват като пазител на живота, не само от физическо нараняване, но и от зли духове и лош поглед.

268. Buckles with images of St. Constantin and St. Elena, mother-of-pearl, gilt, granulation, shallow carving, XIXth C.
Intended to clasp the two belt ends and tighten the waist and the abdominal part of the human body. Because of the folklore belief that thios part of the body is the center of human life, the buckles appear to be life protectors not only against physical injuring, but also against evil spirits and eyes.

269. Свещеник, ковано желязо, от старата църква в Голямо Белово, Пазарджишко, кр. на XVIII в.
Предметите от ковано желязо са свързани с обществения, домашния и личния живот на хората от една минала епоха. В общата конструкция са разработени декоративни детайли от растителни мотиви, птици и кръстове, шипове за свещите и кръгли блюда под тях.

269. Candlestick, wrought iron, from the old church in the village of Golyamo Belovo, Pazardjik district, end of XVIIIth C.
The articles made of wrought iron are connected with the social, home and personal life of people from an epoch in the past. The general construction consists of decorative details of plant patterns, birds and crosses, points for the candles and round plates beneath them.

269

270

270. Съд за светена вода, керамика, XIX в.
Керамичните съдове, независимо кой е производствения център и какви са неговите местни декоративни особености, се купуват и употребяват от българския народ от единия до другия край на етническите му граници. Някои видове съдове се произвеждат в ограничено количество, като бояджийски кюпове, водосточни тръби, калпаци за комини, кръщелни купели, съдове за светена вода и др. Тяхната функция е много специфична, затова те нямат широко място в бита.

270. Vessel for holy water, ceramics, XIXth C.
The ceramic vessels, no matter from which production center and with what local decorative specifics, were bought and used by the Bulgarian people in its ethnic borders. Some kinds of vessels were produced in a small quantity, such as painters' pots, drain-pipes, chimney caps, baptismal fonts, vessels for holy water, etc. Their function is very specific, that is why they do not occupy a large space in the veryday life mode.

271

271. Икона-диптих “Дейсис, Двама светци” и “Три светителя”, дърво, темпера, XVII-XVIII в.
Изящните миниатюроподобни образи, класическата иконография на Дейсиса, виртуозния рисунък, ни отвеждат към ателиетата на манастирите на Света гора, откъдето вероятно произхожда иконата.
Формата и размера ѝ предполагат, че е производство за посетителите отишли на поклонение на Атон.

271. Icon-diptych "Deisis, Two Saints" and "Three Saints", wood, distemper, XVIIth-XVIIIth C.
The fine miniature images, the classis iconography of Dasis and the virtuos drawing take us to the monastery workshops in Sveta Gora where the icon was most probably made.
Its form and size suggest that it was produced for visitors who paid their last respect to Aton.

272

272. Икона “Дейсис със Св. Антоний Велики и Св. Атанасий Велики”, дърво, темпера, XVII-XVIII в.
Стилът на изпълнение на образите с издължени пропорции, умението при боравенето с линията - прецизна при миниатюрните фигури при двамата светци, които фланкират традиционното по иконография изображение на Дейсис с Богородица и Йоан Кръстител от двете страни на Христос на трон, напомнят Атонската живопис от края на XVII и началото на XVIII в.

272. Icon "Deisis with St. Anthoni the Great and St. Atanasii the Great", wood, distemper, XVIIth-XVIIIth C.
The style of image presentation through long proportions, the skilful work with lines - precise with the miniature figures of the two Saints, which flank the traditional iconograph presentation of Deisis with the Virgin and John the Baptist on both sides of Jesus on a throne, remind the Aton painting from the end of XVIIth and the beginning of XVIIIth C.

273

273. Икона "Богородица Одигитрия", от Дупница, дърво, темпера, XVIII в.
Средна част от триптих с двойно профилирана рамка. Традиционна иконография. Дълбоките, потънали в сенки очи на Богородица, малките устни, издълженото изящно лице, маниера на моделиране показва ръката на Захари монах от Атон, рисувал в края на XVIII в. няколко икони в Рилски манастир.

273. Icon "Virgin Mary Odigitria", Dupnitza, wood, distemper, XVIIIth C.
The middle part of a triptych with a double-profile frame. Traditional iconography. The deep shady eyes of Virgin Mary, the small lips, the lonf fine face and the manner of moulding remind about the hand of Zachari Monc from Aton, who painted several icons in the Rila Monastery in the end of XVIIIth C.

274. Икона "Св. Богородица и древо Йесеево", от Кавала, дърво, темпера, XVIII в.
Иконата е с профилирана рамка. В централното поле е представена Богородица на трон. Под нея е развита сцена характерна за стенописта "Древо Йесеево" и представя разказа за родословното дърво на Христос. Стиловите белези на тази творба я приобщават към изкуството на Захари монах от Атон.

274. Icon "Virgin Mary and Yessei's tree", from Kavala, wood, distemper, XVIIIth C.
The icon is in a profiled frame. In the central part of it the Virgin is presented on a throne. Beneath it a scene is developed which is characteristic for the mural "Yessei's Tree" and introduces the story about the family tree of Jesus. The style marks of this work affiliate it with the art of Zachari Monc from Aton.

274

275

275. Икона "Богородица Взиграние", от Бобошево, Кюстендилско, дърво, темпера, дърворезба, началото на XIX в.
Иконата е обрамчена със сложно профилирана рамка, завършваща отгоре с арка, на която е представена Св. Троица. Изящните пропорции на фигурите, красивите лица, издължените крайници, яркият, прецизен колорит, свързват тази творба с Атонското изкуство.
275. Icon "Virgin Mary Vzigranie", from Boboshevo, Kyustendil district, wood, distemper, wood-carving, beginning of XIXth C.
The icon is shouldered in a complexly profiled frame with an arch at the top, on which the Trinity is presented. The fine proportions of figures, the beautiful faces, long limbs, the bright and precise colours connect this work with Aton art.

276

276. Кандило, сребърна сплав, 1776 г.
Висококачествено произведение на приложното изкуство от времето на Възраждането, свързано с култовата практика. Богато украсено е с растителен и геометричен орнамент, стилизирани мотиви. Най-вероятно е бил притежание на голям църковен храм. Начинът на изработка и стилова близост го свързват с редица подобни паметници, известни от други краища на Балканите - Патмос, Дечани, Крит.
276. Icon-lamp, silver alloy, 1776.
A high quality work of the applied art from the time of the Renaissance, connected with ritual practices. Richly decorated with plants and geometric patterns. The method of production and style of the icon connect it to a number of objects known from other parts of the Balkans-, Patmos, Dechani, the island of Crete.

277

277. Мощехранителница с “Оплакване, Св. Неделя, Св. Наум, Св. Климент, Св. Николай и Св. Харалампий”, дарителски надпис, сребърна сплав, 1873 г.
Мощехранителницата е изработена под форма на ковчеже. Вътре - друга малка с формата на ръка, е за светите мощи. Подобни култови предмети са предназначени за олтарното пространство, което те освещават с присъствието си. Забележително е, че върху тази мощехранителница откриваме образите на светите просветители Климент и Наум.
277. Feretory with "Mourning, St. Nedelya, St. Naum, St. Clement, St. Nicholas and St. Haralampii", donor inscription, silver alloy, 1873.
The feretory was made in the form of a casket. There is a small feretory inside, in the form of a hand, to keep the relics. Similar cult objects are intended to be placed in the altar space to sanctify it by their presence. Notice the images of the holy educators Clement and Naum on the feretory.

278. Икона “Св. Николай”, от църквата “Св. Богородица” в Карлуковски манастир, художник Христо Димитров, Самоковска школа, дърво, темпера, началото на XIX в.
Творбата е от царския ред на иконостаса на манастирската църква. Изображението следва иконографския трафарет за представянето на Мирликийския епископ. Забележително е вниманието, което художникът отделя на облеклото и подробностите - омофора, енколпието на гърдите, короната. Те са разкрасени с типичните за Възраждането цветчета, орнаменти и други подробности. Облаците, портокаловия нюанс на небето повтарят маниера на Гвидо Рени, от който буквално заимства основоположника на Самоковската школа, култивиран в Атон и Виена.
278. *Icon* "St. Nicholas", *from the* "St. Godmother" Church in the Karlukovo Monastery, artist: Christo Dimitrov, Samokov school, wood, distemper, begging of XIXth C.
The work is from the royal row of the monastery church iconostasis. The drawing follows the icon-painting canon for presentation of the Mirliki Bishop. Note the artist’s remarkable attention to the details of the clothing: the omophor, the enkolpion on the breasts and the crown. The clothing is decorated with typical Renessaince elements like small flowers, ornaments and others. The clouds and the orange nuance of Heaven repeat Guido Reni’s works, whose manner of icon-painting was borrowed by the founder of Samokov school, trained in Aton and Vienna.

278

279

279. Икона “Св. Богородица Елеуса” от църквата “Св. Богородица” при Карлуковски манастир, художник Христо Димитров, Самоковска школа, дърво, темпера, началото на XIX в.
Иконата е от царския ред на иконостаса на църквата на Карлуковския манастир. Представлява традиционната иконография на изображение на Богородица с Младенеца на ръце. Творбата е съвършен образец на синтез между класическия средновековен стил и барока, а деликатният златен щрих очертава обема на фигурите. Традиция и новаторство са в съвършен баланс, поради което се запазва внушението за монументалност.

279. Icon "Virgin Mary Eleusa" from the "Virgin Mary" Church in the Karlukovo Monastery, artist: Christo Dimitrov, Samokov school, wood, distemper, beginning of XIXth C.
The icon, from the royal row of the iconostasis in the Karlukovo Monastery Church, represents the traditional iconography of the Virgin with the Infant in her arms. The work is a prefect synthesis of the classic Medieval style and the baroque. A delicate golden stroke outlines the figures. Tradition and innovation are perfectly balanced.

280. Икона “Христос Убрус”, вероятен художник Захари Зограф, Самоковска школа, дърво, темпера, първата половина на XIX в.
Иконата е със сложно профилирана рамка, ажурни розети и листа отгоре, подобна на икона на Захари Зограф от Пловдивската галерия. Изящното моделиране на лицето на Христос, характерния типаж с малки устни и огромни бадемовидни очи, също напомня почерка на бележития художник.

280. Icon "Christ Ubrus", probable artist: Zachari Zograf, Samokov school, wood, distemper, first half of XIXth C. The icon has a richly decorated frame, open-work rosettes and leaves at the top, similar to an icon painted by Zachari Zograf exhibitted in the Plovdiv Galery. The fine shape of Christ's face, the characteristic small lips and almond-shaped eyes, also resemble the style of the famous artist.

280

281

281. Икона-триптих "Христови празници и светци" от църквата "Св. Георги" в с. Брусен, Ботевградско, Тревненска школа, дърво, темпера, XVIII в.
Иконата е открита по време на комплексната експедиция на НИМ в Ловешкия регион. На средното поле на триптиха е представен *обстоятелствен вариант на* Христовите празници по средновековната иконографска формула. Заедно със светците от двете крила образува месецослов за най-важните църковни празници.

281. Icon-triptych "Christ's Holidays and Saints" from /St. George/ Church in the village of Brussen, Botevgrad district, *Tryavna school*, wood, distemper, XVIIIth C. The icon was found during a general expedition of the History Museum in the Lovech region. On the middle panel of the triptych, a detailed version of Christ's holidays is presented following the *medieval icon-painting formula*. Together with the Saints on the two side panels, it forms a calendar of the most important church holidays.

282. Икона "Св. Богородица Одигитрия", от църквата "Св. Богородица" в Ловеч, Тревненска школа, дърво, темпера, XVIII в.
Иконата е открита по време на експедиция на НИМ в Ловешкия регион. Прибрана беше в хора на църквата "Св. Богородица" - 1830 г. Вкопаната основа, размерите, общото монументално звучене на образа показват стила на XVIII в. Била е предназначена за царски ред на иконостас.

282. Icon "Virgin Mary", from "Virgin Mary" Church in Lovech, Tryavna school, wood, distemper, XVIIth C. The icon was found during the History Museum in the Lovech region. Kept in the choir in "St. Godmother" church, 1830. The base dug in, the size and the common monumental appearance show the XVIIIth century style. The icon was intended to be included in an iconostasis royal row.

282

283

283. Икона “Св. дякон Стефан” от църквата “Арх. Михаил” в с. Осиковица, Ботевградско, Тревненска школа, дърво, темпера, 30-те години на XIX в.
Иконата е открита по време на експедиция от НИМ в района. Дякон Стефан е един от седемте избрани от апостолите, за да раздава храната на християнското общество. Празникът му е през м. декември.

283. Icon"St. Deacon Stefan" from /Archangel Michail/ Church in the village of Ossikovitza, Botevgrad district, Tryavna school, wood, distemper, the 30's of XIXth C.
The icon was found during the expedition run by the museum. Decon Stefan was one of those chosen by the Apostles to distribute food to the Christian society. His holiday is in December.

284. Икона “Архангел Михаил” от църквата “Арх. Михаил” от с. Осиковица, Ботевградско, Тревненска школа, дърво, темпера, средата на XIX в.
Иконата е патронна за храма и е открита по време на експедиция на НИМ. Беше изцяло наджививописвана и след свалянето на горния живописен слой от реставратора Р. Божкова се откри прекрасен екземпляр на Тревненската школа. Архистратиг Михаил, вожд на небесните сили е в пълно бойно снаряжение, по западноевропейски образец. Колоритът е ярък, с много злато и червено.

284. Icon "Archangel Michail" from /Archangel Michail/ Church in the village of Ossikovitza, Botevgrad district, Tryavna school, wood, distemper, middle of XIXth C.
The icon is of the church patron and was found during a History Museum expedition. It was entirely painted over and after the restorer R. Bojkova removed the top layer, a wonderful piece of work from Tryavna school was discovered. Archistratig Michail, leader of Heaven's power, is in full armament, in a West European manner. The colours are bright with much gold and red.

284

285

285. Икона "Св. Димитър", дарителски надпис от Васил Генов от Трявна, Тревненска школа, дърво, темпера, 1879 г.
Иконата е дарена на НИМ през 1994 г. от частно лице. Представен е светецът-воин на кон да унищожава Антихриста. В горните ъгли на иконата са изписани типични за тревненци розети, които оформят арка над централното изображение. Светците воини са предпочетен сюжет за тревненските майстори.

285. Icon "St. Dimitar", donor's inscription of Vassil Genov from Tryavna, Tryavna school, wood, distemper, 1879.
The icon was a gift to the History Museum from a private person in 1994. The Saint-Warrior is presented on a horse, killing the Antichrist. In the upper corners of the icon, typical Tryavna rosettes are painted to form an arch above the central picture. Saint-Warriors were a theme preferred by the Tryavna masters.

286. Икона "Христос Пантократор" от църквата "Св. Богородица" при Карлуковски манастир, художник Христо Димитров, Самоковска школа, дърво, темпера, началото на XIX в.
Иконата е от царския ред на иконостаса на манастирската църква и следва традиционната иконография за този тип. Много близка е до известни творби на Христо Димитров от църквата "Св. Георги" в Белово и "Св. Апостоли" в София.

286. Icon "Christ Pantocrator" from "Virgin Mary" Church in the Karlukovo Monastery, artist: Christo Dimitrov, Samokov school, wood, distemper, beginning of XIXth C.
The icon is from the royal row of the monastery church iconostasis and follows the traditional iconography for this type. It is quite similar to some famous works of Christo Dimitrov from /St. George/ Church in Belovo and St. Apostles in Sofia.

286

287

287. Икона "Дейсис", худ. Димитър Зограф, Самоковска школа, дърво, темпера, средата на XIX в.
Иконата е била собственост на известния копривщенски възрожденец Петър Дудеков и е предоставена на музея от преки негови наследници. По техни сведения той е поръчал Дейсиса на самоковеца Димитър Зограф. Той е първият от синовете на Христо Димитров. Роден е през 1796 г. в Самоков и умира в 1860 г. Рисува в Рилски манастир, Плевен, Троянски манастир, Велес и е най-добрият последовател на своя баща, основател на Самоковската художествена школа.

287. Icon "Deisis", artist:Dimitar Zograf, Samokov school, wood, distemper, middle of XIXth C.
The icon was a possession of the famous Revival worker from Koprivshtitza, Peter Dudekov, and was given to the museum by his heirs. As to their knowledge, he ordered that basis go to Dimitar Zograf to Samokov. Zograf was the first son of Christo Dimitrov, who was born in 1796 in Samokov and died in 1860. Painted in Rila Monastery, Pleven, Troyan Monastery and Veles and was the best follower of his father, the founder of the Samokov artistic school.

288

288. Икона "Св. апостоли Петър и Павел, Новозаветна Троица, апостоли и Йоан Кръстител" от църквата "Св. Богородица" в Ловеч, Самоковска школа, дърво, темпера, средата на XIX в.
Иконата е открита по време на експедиция на НИМ през 1980 г. в Ловешкия регион. Представлява образец на представителното течение в Самоковската иконописна школа, когато традицията на византийското изкуство се обединява със западноевропейския барок. Фигурите са плоскостни, линията е виртуозна,колоритът е ярък, с доминантна на злато.

288. Icon "St. Peter and Paul, New Testament Trinity, Apostles and John the Baptist" from "St. Godmother" Church in Lovech, Samokov school, wood, distemper, middle of XIXth C. The icon was found during the expedition run by the Museum in the Lovech region in 1980. It is a model of the representative trend in the Samokov icon-painting school from the time when Byzantine art traditions united with West European baroque. Figures are flat, line is masterly drawn, colours are bright with gold being dominant.

289

289. Икона "Св. Димитър" с дарителски надпис, Самоковска школа, дърво, темпера, 1859 г.
Представен е класически по иконография образ на светеца-воин на кон да унищожава антихриста. Св. Димитър - покровителят на Солун е популярен между славяните и много често бива предпочитан сюжет в годините на Възраждането, когато идеята за национално освобождение се въплъщавала в образите на особено почитаните светци-воини.

289. Icon "St. Dimitar" with donor inscription, Samokov school, wood, distemper, 1859.
A classic iconographic image of the Saint-Warrior on a horse, killing the Antichrist. St. Dimitar, the patron of Salonika, was popular among the Slavs and was a preferred theme of painters in the Revival years when the idea for national liberation was embodied in the images of such respected Saint-Warrior.

290. Икона "Св. Харалампий и Св. Николай" от Странджа, дърво, темпера, XVIII в.
Св. Харалампий е особено почитан в Странджанско, а Св. Николай - покровител на моряци, търговци, сираци и прочее е един от най-почитаните след Богородица светци от XI в. нататък и в прославието и в католицизма. Резбованата рамка представлява опит за сложно пространствено решение, с възможностите на пластичния език- типичен прийом за Ренесанса, подобно на италианското "куатро ченто".

290. Icon "St. Haralampii and St. Nicholas" from Strandja, wood, distemper, XVIIIth C.
St. Haralampii was specially respected in the Strandja region, and St. Nicholas, the most respected Saints after the Virgin by the Orthodox and the Catholic churches, since the XIth century. The carved frame represents attempt at a complex space design using plastics, a typical Renaissance approach similar to the Italian "quatro centi".

290

291

291. Икона "Св. Модест" от църквата в с. Малки воден, Ивайловградско, Странджанска школа, дърво, темпера, 60-те години на XIX в.
Св. Модест е почитан в Странджанско, тъй като е покровител на скотовъдството, основен поминък за района. В този случай той е изписан на фона на подробен пейзаж с разположени в него фигури на домашни животни в различни пози и състояния.
291. Icon 'St. Modest" from the church in the village of Malki Voden, Ivailovgrad district, Stradja school, wood, distemper, the 60's of XIXth C.
St. Modest was respected in the Strndja region because he was believed to protect stockbreeding, the main occupation in this area. In this case he was drawn with a background of a detailed landscape with animals in different poses.

292. Икона "Кръщение Христово" от Варна, Странджанска школа, дърво, темпера, 1865 г.
Елипсовидният медальон, върху който е представено традиционно Кръщение Христово е обиколен с ажурна рамка с резбован растителен орнамент, богато оцветена. Формата на тази творба не е типична за българската иконопис и показва връзки със западноевропейското изкуство по това време.
292. Icon "Christ's Baptism" from Varna, Strandja school, wood, distemper, 1865.
Elliptic medallion with the traditional Christ's baptism presented id sorrounded by an open-work frame with a carved plant ornament, richly decorated. The form of this work is not typical of Bulgarian icon painting and shows the influence of West European art at that time.

292

293

293. Икона "Рождество Христово" с дарителски надпис, от църквата в с. Стрем, Ямболско, Странджанска школа, дърво, темпера, 1870 г.
Иконата е предназначена за царски ред на иконостаса. Въпреки, че следва най-общо традиционната иконографска схема решението й е по-близко до западноевропейската трактовка на този сюжет. Фигурите са обемни, композицията е изградена в дълбочина с пейзаж, по принципите на правата перспектива. Надписите са смесени на български и гръцки.

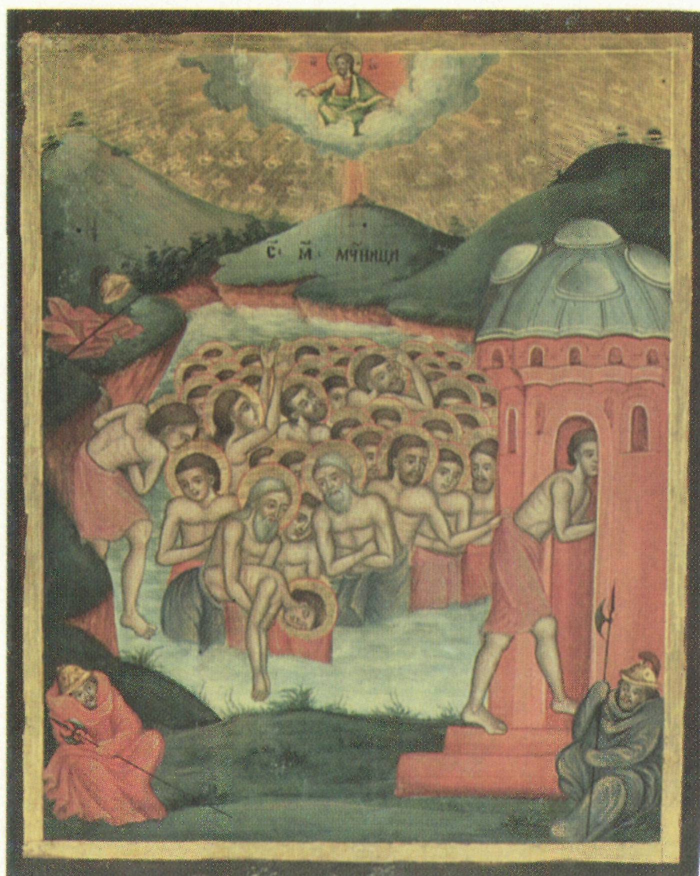
293. Icon 'Christ's Birth" with a donor inscription, from the church in the village of Strem, Yambol district, Strandja school, wood, distemper, 1870.
The icon was intended to become a part of the iconostasis royal row. Although it generally follows the traditional iconography scheme, its design is closer to the West European treatment of this theme. The figures seem three-dimensional and picture convens the depth of the landscape, following the principles of straight perspective. The inscriptions are in Bulgarian and Greek.

294. Икона "Рождество Христово", худ. Тома Вишанов, Банска школа, дърво, темпера, началото на XIX в.
Творбата е изпълнена в характерния маниер на основоположника на Банската художествена школа - Тома Вишанов - школуван във Виена. Неговите образи са близки на френските художници Вато, Буше и Фрагонар и немските натуралисти Лука Кранах и Матиас Грюневалт. Върху традиционната темперна техника иконата е дорисувана с маслени бои, нахвърляни на едри артистични петна.

294. Icon "Christ's Birth", artist: Toma Vishanov, Bansko school, wood, distemper, beginning of XIXth C.
The work was created in the manner characteristic of the founder of the Bansko artistic school, Toma Vishanov, educated in Vienna. His portraits are similar to those painted by the French artists Vati, Bushe and Fragonar and the German naturalist Luka Kranach and Matias Grunewalt. The icon was completed with oils dashed in large artistic spots over the traditional distemper technique.

294

295

295. Икона "Св. 40 мъченици", Банска школа, дърво, темпера, средата на XIX в.
Иконата представя традиционна по иконография сцена на 40-те мъченици. Типично за Банската художествена школа, тука е отделено специално внимание на пейзажа на втори план, развит в дълбочина с много подробности. Св. 40 мъченици, чийто празнике през месец март са особено почитани у нас, защото на техния празник през 1230 г. българския цар Иван Асен II побеждава при Клокотница епирския владетел Теодор Комнин.

295. Icon "St. Forty Martyrs", Bansko school, wood, distemper, middle of XIXth C.
The icon presented a traditional iconography of the scene of forty martyrs. Special attention was developed to the background with a landscape, developed in depth and in many details, which id typical for the Bansko artistic school. The Forty Martyrs, whose holiday is in Maechm are particularly respected in Bulgaria because on their holiday, in 1230, the Bulgarian Tzar Ivan Assen II defeated the Epir ruler Theodor Konmin near Klokotnitza.

296. Икона "Св. Георги и Св. Димитър", Банска школа, дърво, темпера, средата на XIX в.
Светците войни Св. Георги и Св. Димитър са представени в цял ръст, фронтално, в пълно бойно снаряжение, по западноевропейски образец с къси туники, златни ризници и богато надиплени наметки. Увлечението към барока като стил и елемент, така характерно за Банската школа, прави впечатление в маниерното изписване на облеклото, позите на войните и развития в дълбочина пейзаж.

296. Icon "St. George and St. Dimitar", Bansko school, wood, distemper, middle of XIXth C.
The Saint-Warriors are presented in full height and chain-mails and richly folded mantels. Enthusiasm for baroque as a style and element, so characteristic of the Bansko school, is shown the mannered of drawing clothing, warriors' poses and deep landscape backgrounds.

296

297

297. Икона "Св. Йоан Богослов и Св. Андрей", Банска школа, дърво, темпера, средата на XIX в.
Иконата е подарена на НИМ от Министерството на вътрешните работи. Творбата представя фронтално, в цял ръст, в класически пози, двама от известните Христови апостоли. Стилът на изпълнение, цветовата гама, тенденцията към подробност и пейзаж свързват тази творба с последното поколение художници на Банската иконописна школа.

297. Icon "St. John Theologian and St. Andrei", Bansko school, wood, distemper, middle of XIXth C.
The icon was given as a gift by the Ministry of the Interior. It presents two Christian Apostles in full height and in classic frontal poses. The style of painting the colour range and the tendency for including details and landscape connect this work with the last generation of artists from the Bansko icon-painting school.

БОРБА ЗА НАЦИОНАЛНО САМООПРЕДЕЛЕНИЕ

THE STRUGGLE FOR NATIONAL SELF-DETERMINATION

Паисий Хилендарски подчертава пръв в своята "История славянoболгарская" (1762) националната определеност на езика и земите на българите, изгражда съзнанието за национално единство и поставя началото на демократична линия, определяща развитието на националните борби през следващия век. След четири века под османско владичество, но със съхранена народностна същност, българската нация се консолидира и успява да постигне своето самоопределение.
Първата ярка проява на възрожденския процес е движението за новобългарска просвета и култура, за създаване на модерно светско образование, съобразено с потребностите на раннобуржоазното общество. Заветът на Паисий "Българино, знай своя род и език!", примерът на най-големия просветител и политически деец в края на XVIII и началото на XIX в. Софроний Врачански, са подети от плеяда всеотдайни учители и книжовници, с чиито усилия се осъществява културното възраждане като революция на духа и съзнанието.
Първите български интелигенти се подготвят в чужбина - в гръцките "високи школи", в руски висши училища и пансиони, в лицеите на чужди мисии в Цариград, в училищата и университетите на Франция, Австрия (Австро-Унгария), Германия.
След 30-те години на XIX в. редом с учебната литература са се издавали оригинални художествени произведения, както и редица преводни и адаптирани издания, които приобщават българите към постиженията на световната култура. Отличителна черта на литературата от онова време е гражданската ѝ ангажираност. На националната кауза служи и езикът. За утвърждаването на българския език в образователната система и в

In his "Istoriya Slavyanobolgarskaya" (1762), Paisii Hilendarski was the first to emphasize the national determination of Bulgarian language and territory, to build up a consciousness for national unity, and to trace the beginning of a democratic tendency which would define the national struggle over the following century. After four centuries of Ottoman domination, but having preserved their national characteristics, the Bulgarian people won back their self-determination.
The first striking manifestation of the Revival was the movement for New Bulgarian education and culture and for the establishment of modern, civil schools to fill the early bourgeois society needs. Paisii's words, "Bulgarian man, remember your origin and language!" and the example given by the greatest educator and political worker in the end of XVIIIth and the beginning of XIXth century, Sofronii Vratchanski, were followed by a number of dedicated teachers and men of letters through whose efforts the cultural Renaissance was realized as a revolution of human spirit and consciousness.
The first Bulgarian intelectuals trained themselves abroad- in Greek "high schools", in Russian high schools and boarding houses, in foreign missions' colleges in Constantinople, and in the schools and universities in France, Austria(Austro-Hugary) and Germany.
After the 1830's together with textbooks, some original artistic works were published, as well as a number of translated and adapted editions which helped Bulgarians add to achievements of world literature. A distinctive feature of literature at that time was its civil engagement. The language served the national cause too. A struggle for the recognition of Bulgarian language in the educational system and religious services was waged over the course of decades. The creation of a literal language was considered to be unimportant tool not only for education but also for national unity. The works of the most outstanding

богослужението се води истинска борба в продължение на десетилетия. Създаването на литературен език се схваща като важно средство не само за просветата, но и за националното обединение. Творчеството на най-изявените писатели от 70-те години на XIX в. налага като основа на литературния език североизточното наречие.
Очертаната от Паисий линия - да се търсят в по-далечното и по-близко минало корените на националното самочувствие, продължава през XIX в. в историческите изследвания на редица възрожденски дейци, подкрепени и от първите професионални историци Спиридон Палаузов и Марин Дринов. Марин Дринов е първият председател на основаното през 1869 г. в Браила Българско книжовно дружество (БКД), прераснало по-късно в Българска академия на науките. Неговият орган "Периодично списание на БКД" обогатява тематиката на възрожденския печат - тази най-широка обществена трибуна за всички животрептящи въпроси на нацията. В продължение на две десетилетия в пресата се отделя най-голямо място на борбата за независима българска църква. Самият Паисий, възкресявайки спомена за Търновската патриаршия, ясно сочи целите на движението против властта на гръцките владици. През първата половина на XIX в. успехите на учебното дело и икономическото замогване на българите укрепват националното самочувствие и в редица градове общините предприемат акции за изгонване на гръцките владици, известни със своята алчност и непристойни нрави, проводници на националистическата "Мегали идея" за възстановяване на Византийската империя.
В най-голямата епархия - Търновската, започва истинско всенародно движение. Като център на борбата през 40-те години се издига Цариградската българска колония, а нейните ръководители Иларион Макариополски и Неофит Хилендарски Бозвели изготвят програма, целяща постигане на национално-културна автономия, т.е. официално признаване на българите в рамките на Османската империя. Но от първите прокламации до реализацията на националната идея за независима църква изминава четвърт век на тежки

writers in the 1870's imposed the Yorth-Oastern dialect as a base of the literal language.
The tendency begun by Paisii, to look for the roots of national self-confidence in the distant and recent past, was developed in the XIXth century in the historical studies of some Revival workers, supported by the first professional historians Spiridon Palauzov and Marin Drinov. Marin Drinov was the first chairman of the Bulgarian Literature. Association (BLA), established in Braila in 1869, later becoming the Bulgarian Academy of Sciences. Its publication "Periodical Magazine of the BLA", the widest public tribune concerning vital national issues, enriched the themes of the Renaissance press. In the course of two decades the publications in the press were mostly dedicated to the struggle for an Independent Bulgarian church. Paisii himself, raising the memory of the Turnovo Patriarchy, clearly enumerated the goals of the movement against the power of the Greek bishops. In the first half of the XIXth century successes in the field of education and the economic prosperity of Bulgaria strengthened national self-confidence. In a number towns, the municipalities started actions to expel the Greek bishops, who were known as greedy and uncouth conductors of the nationalistic "Megaly idea" for restoration of the Byzantine Empire. A true nation-wide movement for church independence started in the largest Eparhy, the Turnovo Eparchy. The Bulgarian community in Constantinople became the center of the struggle in the 1840's. Its leaders, Ilarion Makariopolski and Neofit Hilendarski Bozveli, worked out a program aiming for national-cultural autonomy, i. e. an official recognition of ethnic Bulgarians in the boundaries of the Ottoman Empire. But from the first proclamations until the realization of the national fight for an independent church, a quarter of a century passed, full of hard political battles and national indignation, changing political alliances, and clashing points of view in the press in search for international support. There were also crises within the movement, for example Dragan Tzankov's attempt to get a union with the Catholic Church in 1860. In the period after the Crimean War, the church struggle involved all Bulgarian territories and emmigration centers Zagora, Vratza, Lovech, Plovdiv, TatarPazardjik, Haskovo, Samokov and Shoumen, the movement spread to Silistra, Vidin, Kyustendil, Pirot, Vranya, Odrin, Prilep and Scopie. These agitations, as well as the revolutionary

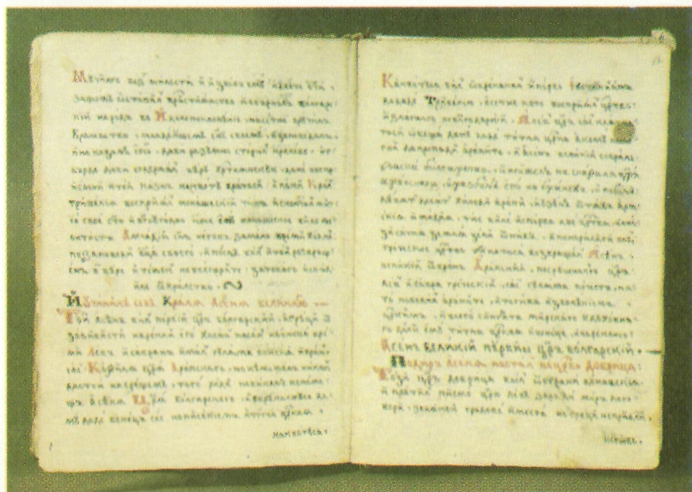
политически битки и взривове на народното негодувание, на политически комбинации, борба на мнения чрез печата в търсене на международна подкрепа и дори кризи в движението като опита на Драган Цанков за унията с католическата църква през 1860 г. В периода след Кримската война църковната борба обхваща всички български земи и емигрантски центрове. Наред с Търново, Стара Загора, Враца, Ловеч, Пловдив, Татар Пазарджик, Хасково, Самоков, Шумен движението обхваща и Силистра, Видин, Кюстендил, Пирот, Враня, Одрин, Велес, Прилеп и Скопие. Тези вълнения, както и активизирането на революционното движение в края на 60-те години подтикват Високата порта да вземе решение по българо-гръцкия църковен спор. На 27 февруари 1870 г. е прогласен султански ферман, с който се създава самостоятелна Българска екзархия. Това е първата българска национална институция, с която след пет века отсъствие от политическата карта на Европа, българите са признати като самостоятелен народ.

Л. Бонева

movement activated in the end of the 60's, forced the Sublime Porte to make a decision on the Bulgaro-Greek church argument. On February 27, 1870 a Sultan firman was announced which established the independent Bulgarian Exarchy. It was the first institution through which the Bulgarians were recognized as a separate nation after five centuries of absence from the political map of Europe.

L.Boneva

298

298. История славянобългарска на Паисий Хилендарски, неизвестен преписвач, средата на XIX в.
Историята съдържа оригинални предговор и послеслов, преработено предисловие “За ползата от историята” по “Деяния церковная и гражданская” от Цезар Бароний и 7 глави, в които се проследява историческата съдба на българите от библейски времена до падането под османско владичество.

298. Istoriya Slavyanobulgarska(Slavo-Bulgarian History) of Paisii Hilendarski, unknown copyist, middle of XIXth C.
This historical book contains the original preface and afterward, revised introduction "For the Use of History" after Cesar Baronios's "Church and Civil Work", and 7 chapters which study the historical fate of the Bulgarians from biblical times till the fall under Ottoman domination.

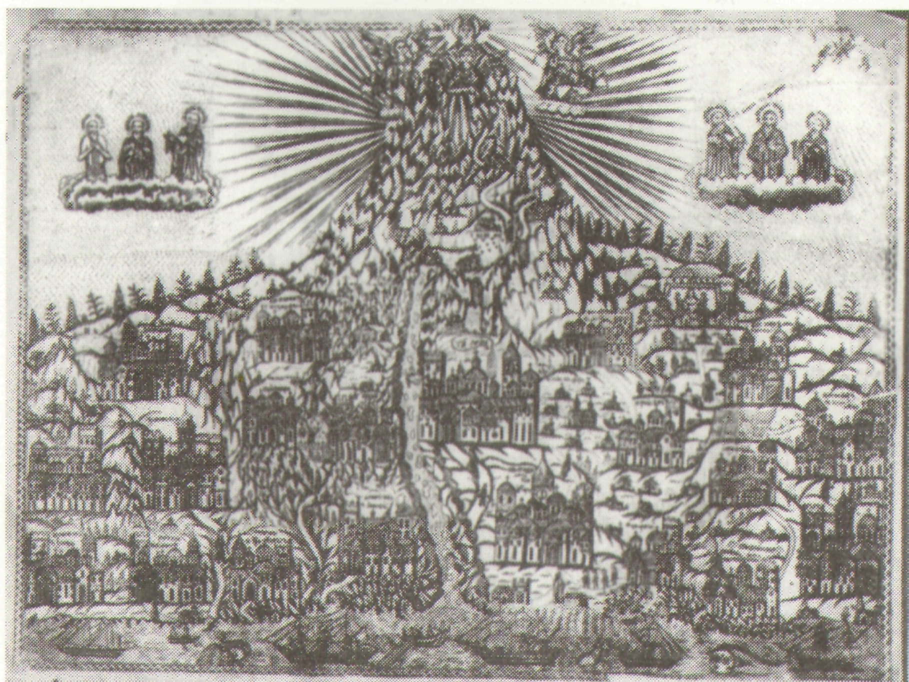

299

299. Мощехранителница, сребро, позлата, релефни сцени “Въведение Богородично” и “Успение Богородично”, кръст с миниатюрна дърворезба, “Христови празници”, сребърен обков, филигран, емайли, цветни и полускъпоценни камъни, 1816 г.
Този тип църковни кутии били използвани от монасите-таксидиоти. Паисий също бил таксидиот от Хилендарския манастир и е изпратен в Сремски Карловци, където събира материали за историята си.

299. Feretory, silver, gilt, relief scenes "Presentation of the Blessed Virgin" and "The Assumption", cross with miniature wood-carving, "Christ's Holidays", gilt plate, filigree, enamel, colour and semi-precious stones, 1816.
This type of church box was used by monk-mendicant friars. Paisii was a monk-mendicant friar from the Hilendar Monastery and was sent to Sremski Karlovzi where he gathered material for his historical book.

300

300. Щампа “Панорама на Атонските манастири”, XVIII в.
Атон “Света гора” (с двадесетте си манастира) е въжделена цел на поклонници от всички български краища. Известният ктитор Хаджи Вълчо от Банско (брат на Паисий), както и мнозина други, са увековечили образите си в църквите и параклисите на Хилендарския и Зографския манастир. През XVIII в. при традиционното поклонничество религиозното чувство се преплита с националното.

300. Stamp "Panorama of the Aton Monasteries", XVIIIth C.
Aton "Sveta Gora" ("Holy Wood") with its twenty monasteries was a goal of pilgrims from all over Bulgaria. The well-known donor, Hadji Vulcho from Bansko (Paisii’s brother), as well as many others, immortalized their images in the Hilendar and Zograph monastery churches and chapels. In the 1800’s religious and national feeling mixed with the traditional pilgrim phenomenon.

301. Стематография, Виена, 1741 г.
Гравюрите са работа на Христофор Жефарович от Дойран (Македония). Към 56-те герба от първото издание на П. Р. Витезович от 1701 г., той добавя 29 образа на български и сръбски князе и светци. Гербовете на България и на римските провинции Македония, Мизия и Тракия, населени с българи, са извор на национална гордост за Паисий и за неговите следовници.

301. Stematographiya, Vienna,1741.
The engravings were made by Christofer Gefarovich from Doiran (Macedonia).To the 56 emblems from the first edition of P.R.Vitezetovich from 1701, he added 29 portraits of Bulgarian and Serbian Princes and Saints. The emblems of Bulgaria and the Roman provinces of Macedonia, Mizia and Trakia, populated by Bulgarians, were a source of national pride for Paisii and his followers.

301

БЛГѠ=ПОЧТЕННОМꙋ
Господинꙋ
ХРИСТОФОРꙋ ЖЕФАРОВИЧꙋ
общїи народскомꙋ зѡграфꙋ
РЕВНИТЕЛЮ ОТЧЕСТВА БОЛГАРСКАГѠ,
ЛЮБИТЕЛЮ ЦРТВА ІЛЛѴРІЧЕСКАГѠ
За книгꙋ еиже има :
Знаменїи, или Орꙋжїи Іллѵрїческїи
и зображенїе :
Павелъ Ненадовичъ школъ иногда Кар
ловачкиѧ Козачинскиѧ ученикъ ѿ усердїа сїе
восписꙋетъ .

302

302. Сборник на поп Пунчо от с. Мокреш, Ломско, 1796 г.
Автопортретите на автора на първите две страници го представят като задълбочен книжовник. Сборникът съдържа преработка на "История славяноболгарская" на Паисий Хилендарски. Тя се преписва чак до 80-те години на XIX в. Запазени са над 40 преписа на видни възрожденски дейци, а за още двадесет има данни в тогавашния печат или в лични архиви.

302. Literary Collection of Priest Puncho from the village of Mokresh, Lom district, 1796.
The author's self-portrait on the first two pages present him as a profound man-of-lettres. The collection contains a revision of Paisii Hilendarski's "Istoriya Slavyanobolgarskaya". It was copied as late as 1880's. More than 40 transcripts of famous Revival workers have been preserved, and for some twenty others, there is data available in the press from that time or in personal archive collections.

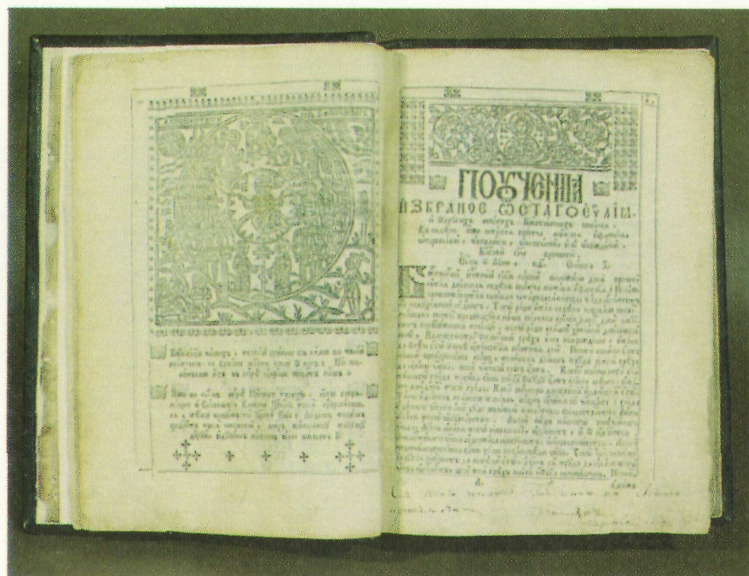
303. Софроний Врачански. Портрет от неизвестен художник, масло, Букурещ, 1812 г.
Предствя големия просветител в строго облекло, само с панагия като знак за високия му сан. Рисуван е една година преди смъртта му, когато оглавява Българския политически кръг в Букурещ - венец на патриотичната му дейност, започнала през 1765 г. в Котел с препис на Паисиевата история, единственият познат засега, снет от оригинала.

303. Sofronii Vrachanski. Portrait, unknown artist, oil, Bucharest 1812.
The portrait presents the great educator in strict clothing, with only a panagiya as a sign of his high rank. It was painted one year before he died, when he headed the Bulgarian political circle in Bucharest. His leadership of the circle was the pinnacle of his patriotic work, which started in 1765 in Kotel with transcript made of the Paisii's History, the only one known to be copied from the original.

303

304

304. Кириакодромион, сиреч Неделник. Сборник с поучения, съставен от Софроний Врачански. Издаден в Римник, 1806 г.
Първата новобългарска печатна книга. Изключително популярна, претърпява няколко издания, известна като "Софроние". Въпросите на морала и нравственото усъвършенстване, редом с просвещението и придобиването на по-висока култура, Софроний разглежда като първостепенна задача на българското общество.

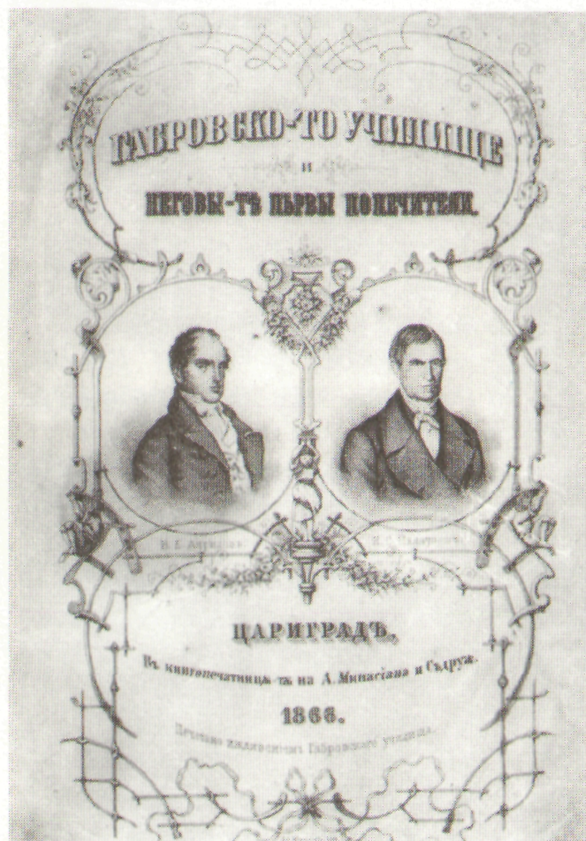
304. Kiriakodromion, that is, Nedelnik. A Collection with instructions composed by Sofronii Vrachanski. Printed in Rimnik, 1806.
This, the first Bulgarian printed book, was Extraordinarily popular, and has been reprinted several times, known as "Sofronie". Sofronii considered the issues of morality and moral perfection, together with education and the achievement of a higher level of culture, as a prime task of Bulgarian society.

305

305. Петър Берон. Портрет от Николай Павлович, масло, 80-те години на XIX в.
Направен по стари скици след смъртта на видния възрожденски деец (Котел, около 1795 - Крайова, 1871). Предметите, с които е ограден в кабинета си, символизират големите постижения на европейския учен в областта на астрономията, натурфилософията, медицината, метеорологията. В българската история той остава като съставител на първия буквар през 1824 г.

305. Peter Beron. Portrait drawn by Nikolai Pavlovitch, oil, late XIXth C.
This portrait was made using old sketches after the death of the prominent Revival worker(Kotel, around 1795 - Krayova, 1871). The objects surrounding him in his study symbolize the high achievements of the European scientist in the field of astronomy, natural/philosophy, medicine and meteorology. In Bulgarian history his name is connected with the composition of the first children's reading book in 1824.

ГАБРОВСКО-ТО УЧИЛИЩЕ
и
НЕГОВЫ-ТѢ ПЪРВЫ ПОПЕЧИТЕЛИ.
ЦАРИГРАДЪ,
Въ книгопечатницѫ-тѫ на А. Минасіана и Съдруж.
1866.

306

306. Габровското училище и неговите първи попечители, книга, Цариград, 1866 г.

На титулната страница портрети на Васил Априлов (Габрово, 1789 - 1847, Галац) и Н.Сп. Палаузов.
Те са богати търговци в Одеса, които организират събиране на средства сред емиграцията и с подкрепата на местното население на 2.I.1835 г. е открито Габровското взаимно училище - първото модерно светско училище.

306. The Gabrovo School and its first trustees, book, Constantinople, 1866.

Portraits of Vassil Aprilov(Gabrovo 1789-1847, Galaz) and N.S.Palauzov on the title page. Aprilov and Palauzov were rich merchants in Odessa who organized money gathering among the emigrants. With the support of the local population, the Gabrovo mutual school, - the first modern civil school, - was opened on January 2,1835.

307. Неофит Рилски. Портрет от Захарий Зограф, масло, 1838 г.

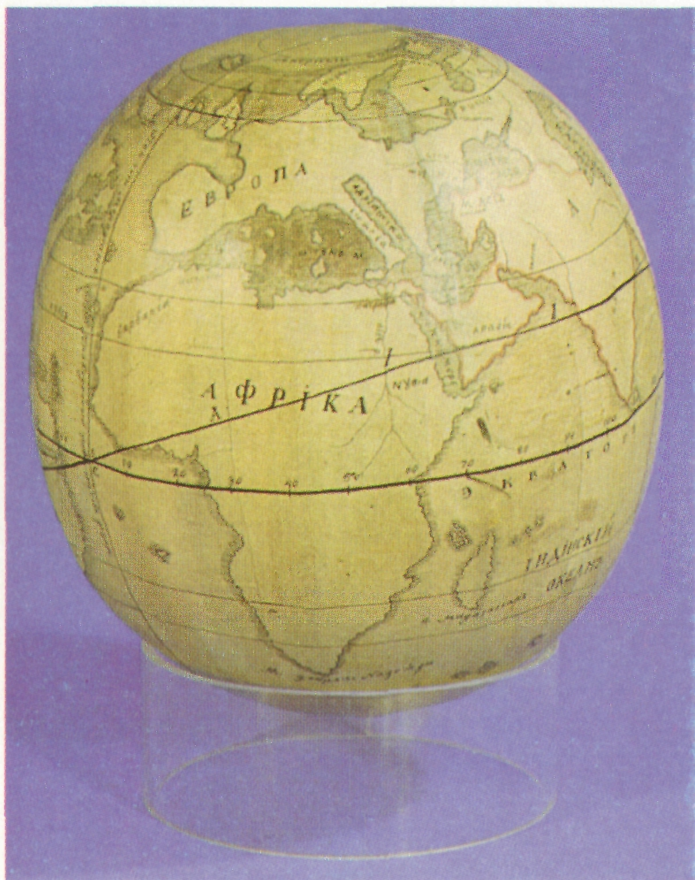
Един от първите кавалетни портрети в българската живопис, създаден в знак на почит от ученика към любимия учител, е съхранил строгия вид и монашеската одежда, книгите, мастилницата с перото - неизбежни спътници на езиковеда, преводача, съставителя на учебни помагала и книги. Пръв преподавател в Габровското училище, той издава Взаимоучителните таблици и съставя първата българска граматика.

307. Neofit Rilski. Portrait drawn by Zahari Zograf, oil, 1838.

One of the first easel painting portraits in Bulgarian art, created in honor of the beloved teacher. It was preserved the script appearance and monk's clothing. Note the books and the ink-pot with a quill, which were constant companions of the linguist, interpreter, compiler of text appliances and books. Being the first teacher in Gabrovo School,Rilski edited the tables for mutual studding and compiled the first Bulgarian grammar book

307

308

308. Глобус, дърво, хартия, цветно мастило, 40-те години на XIX в.
Изработен от Неофит Рилски (Банско, ок. 1793-1881, Рилски манастир). След Кримската война учебни пособия по география, астрономия, физика се изписват чрез книжарницата на Хр. Г. Данов (Клисура, 1828-1911, Пловдив) в Пловдив, или филиалите й в Русе и Велес, откъдето се разпространяват учебници по граматика, история, физика, землеописание, вероучение, турски, гръцки, западни езици.

308. Globe, wood, paper, ink, 1840's.
Made by Neofit Rilskil(Bansko, around 1793-1881, Rila Monastery). After the Crimean War, study materials for geography, astronomy and physics were ordered through C.G.Danov's(Klissura, 1828-1911, Plovdiv)bookstore in Plovdiv, or through its branches in Rousse and Veles from where textbooks in grammar, history, physics, geography, religion, Turkish, Greek and western languages were distributed

309. Звънец от училището "Св. Илия" в Тетевен, бронз, 1816 г.
Символ на първия учебен ден, на устрема, с който българското просветно дело преминава за няколко десетилетия от килийното училище и елиногреческите школи до модерното светско училище. През 1840 г. А. Димитрова открива в Плевен първото девическо училище. След Кримската война взаимни училища се откриват във всички градове и села. Броят на класните училища достига 50. Откриват се и три гимназии.

309. Bell from "St. Iliya" Schools in Teteven, bronze, 1816.
The bell was the symbol of the first school day and the rush with which Bulgarian education passed, in a few decades, from the monastery school and Hellene, - Greek schools to the modern civil type of a school. In 1840 A.Dimitrova opened the first girl's school in Pleven. After the Crimean War, mutual-study schools were opened and in all towns and villages. The number of class schools reached 50. There were opened three secondary schools too.

309

ЧИТАЛИЩЕ

ГОДИНА II. — 1872 Февруарій 15 — КНИЖКА 10.

МАРТИНЪ ЛЮТЕРЪ

—o—

Мартинъ Лютеръ, знаменитый реформаторъ, ся е родилъ на 10 Ноемврія 1483 год. въ градъ Ейслебенъ или въ неговатж околность. За това нѣщо има противорѣчіе у писателитѣ. Баща му ся наричалъ Гансъ Лютеръ, а майка му Маргарита; тый были твърдѣ бѣдны. Баща му былъ камънаринъ, а майка му носила дрьва на гърба си, споредъ думытѣ на самаго Лютера. Нъ съ своето трудолюбіе и спестливость, тый съ врѣме си съставили значително иманіе. Гансъ былъ праводушенъ, откровенъ и правъ; неговый здравъ разумъ не познавалъ суевѣріата на съврѣменницытѣ си; той не обычалъ духовенството и монасытѣ.

Мартинъ Лютеръ былъ 6 мѣсеца когато родители-тѣ му ся прѣселили въ Мансфелдъ; тамъ прѣкаралъ той сичкото си дѣтинство до 14 годины. Родителитѣ му имали грыжж за неговото въспитаніе, Отъ рано той показалъ въсприемливъ умъ и религіозно настроеніе. по причинж че обученіето е было религіозно. Зарадъ неговытѣ способности баща му еще отъ малъкъ го назначилъ за учено званіе, и съ това намѣреніе той държалъ пріятелство съ Мансфелдското духовенство, въ чіито ржцѣ были учили-

39

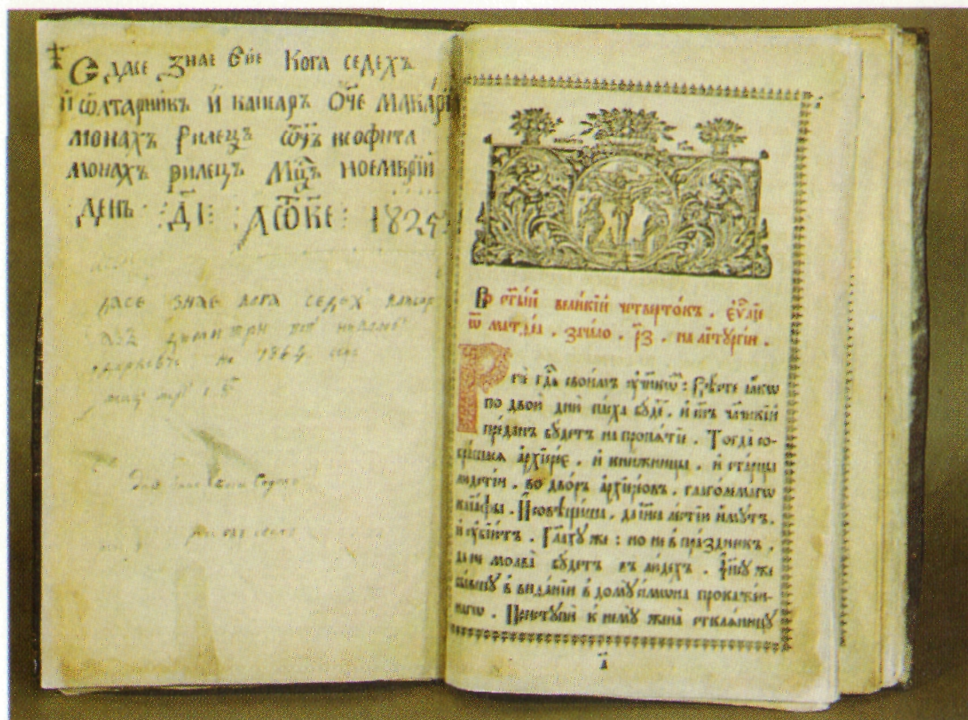
310

310. Списание "Читалище", кн. 10, февруари 1872 г.

Примерът на първите читалища, създадени през 1856 г. в Свищов, Лом и Шумен, бива последван в цялата страна, в Цариград, в емигрантските центрове. В тях се организират неделни училища, библиотеки и читални за възрастни и младежи, прави първи стъпки българският театър, организират се оркестри и певчески дружества.

310. "Chitalishte" Magazine, No. 10, February, 1872.

The example, given by the first chitalishta(reading rooms) established in 1856 in Svishtov, Lom and Shoumen, was followed in the entire country, in Constantionopole and in emigrants' centers. Sunday schools, libraries and reading-rooms for adults and young people were organized in the chitalishtas. Bulgarian theatre took is first steps, orchestras and choral societies were organized there too.

311

311. Евангелие с приписка на Неофит Рилски, 1825 г.

Неофит Рилски е сред най-известните езиковеди на миналия век.
През 40-те години на XIX в. се появяват първите научни съчинения в областта на езикознанието. Н.Рилски и Н. Геров издирват материали за своите речници. В. Априлов и Н. Рилски събират български грамоти и народни песни. През 60-те-70-те години проучванията върху фолклора се обогатяват със сборниците на Ст. Веркович, Л. Каравелов, братя Миладинови.

311. Gospel with a marginal note written by Neoffit Rilski, 1825.

Neffit Rilski was one of most popular linguists of the XIX the century.
In the 1810's, the first scientific studies in the field of linguistics appeared. Rilski and N. Gerov investigated material for their dictionaries. V. Aprilov and Rilski collected Bulgarian certificates and folklore songs. During the 60's and the 70's the folklore research was enriched by the collections of S. Verkovich, L. Karavelov and the Miladinov brothers.

312

312. Дивит, гравирана украса, месинг, XIX в.
Приспособление за писане, състоящо се от куха дръжка, в която се поставя перото и малко съдче с капаче - мастилница, където от сухия прах (например от стрити шикалки) се получава мастилото при добавяне на вода. Носи се удобно в пояса и широко се използва не само в учебния процес, но и извън училището.

312. Ink-horn, brass decoration engraved, XIXth C.
Writing appliance consisting of a hollow handle where the quill inserted and small ink-pot in which water was added to dry powder (for example of ground oak-apple) to produce ink. Such utensils were easily worn in the belt and widely used, not only in school.

313

313. Икона "Св. св. Кирил и Методий", дърво, темпера, XIX в.
Празникът на светите братя Кирил и Методий (11 май) е сред най-големите празници в българския календар. Първото честване е през 1851 г. в Пловдив като училищен празник по идея на Найден Геров (Копривщица, 1823-1900, Пловдив), книжовник, руски вицеконсул в града. Много скоро този празник става символ на ученолюбието на българите и повод за преклонение пред делото на Кирил и Методий.

313. Icon "St. Ciril and Methodius", wood, distemper, XIXth C.
The Day of brothers Ciryl and Methodius (May 11) is one of the biggest holidays in the Bulgarian calendar. Its first celebration was in Plovdiv in 1851 as a school holiday. The idea for the celebration was introduced Naiden Gerov (Koprvshtitza, 1823- 1900, Plovdi), who was a writer and Russian vice-council in the town. Very soon this holiday became the symbol of the Bulgarian love of learning and a day for admiration of Ciryl and Methodius's work.

314

314. Паметна плоча на ктиторите на българското училище и църква "Св. Св. Кирил и Методий" в Букурещ, мрамор, 1869 г.
Църквата и училището са създадени със средствата на членовете на Добродетелната дружина в Букурещ, чиито имена са изписани върху нея. Отбелязано е, че училището и църквата ще бъдат открити на 11 май, деня на Кирил и Методий. В това училище преподавател е бил Христо Ботев.

314. Commemorative stoneplate from the donors of Bulgarian school and "St. Ciril and St. Methodius" Church in Bucharest, marble, 1869.
The church and the school were built with the resources of the Dobrodetelna Drujina member in Bucharest, wows names were written on the plate. It was indicated that the church and the school were going to be opened on May, 11th, Day of Ciryl and Methodius. Christo Botev was a teacher in this school.

315

315. Портрет на Панарет Рашев, Митрополит Погониански. Художник Иван Димитров, масло, 1881 г.
Панарет (Търново, 1808-1887, Букурещ) е получил образованието си в Атина и Париж. От 1854 г. е Погониански митрополит със седалище в Букурещ, един от членовете - учредители на Добродетелната дружина. На портрета е представен в тържествена поза - благославящ, със знаците на архиерейското достойнство (панагия, жезъл, митра), с руски ордени, за заслуги за възстановяването на Българската държава.

315. Portrait of Panaret Rashev, Pogonian Metropolitan. Artist: Ivan Dimitrov, oil 1881.
Panaret (Turnovo, 1808 - 1887, Bucharest) was educated in Athenes and Paris. Since 1854 he was Pogonian Meropolitan with residence in Bucharest. He was one of the Dobrodetelna Drujina founders. In the portrait, he appears in a ceremonial pose - blessing with the signs of bishop's worthiness (panagiya, sceptre and mitre), and with Russian orders of merit for the Bulgarian state restoration.

316

316. Дискос. Сребро, позлата, в центъра - изчукана релефна украса с изображение на Архангел Михаил; дар на църквата "Св. Стефан" в Цариград от български еснаф, 1849 г.
Тогава е осветен параклисът "Св. Стефан" в Цариград в къща, подарена от Стефан Богориди. Българите събират средства за изграждането на голям храм. Първият камък се освещава на 25.10.1859 г. в присъствието на четиримата патриарси на източната църква.

316. Diskos. Silver, gilt, in the middle - hammered relief decoration with the image of Archangel Michail; gift to the St. Stefan church in Constsntinople, given by a Bulgarian guild, 1849.
At that time the "St. Stefan" chapel in Constantinople was sanctified in a house donated by Stefan Bogoridi. The Bulgarians collected money for the construction of the church. The first building stone was sanctified in the presence of four Patriarchs of the Eastern Church on October 25, 1859.

317. Палица. Атлас, златосърмена украса, бродерия, сцена "Възкресение", XVIII в.
Празникът на "Възресение Христово", Великден, 3 април 1860 г. остава паметен за всички българи. На този ден в църквата "Св. Стефан" в Цариград Иларион Макариополски не назовава при тържествената служба Цариградския патриарх и така, подкрепян от цялото общество, фактически отхвърля върховенството му.

317. Paliza. Silk, tinsel of gold decoration, embroidery, scene "The Raising", XVIIIth C.
The celebration of "Christ's Raising", Easter, April 3, 1860 became unforgetable for all Bulgarians. On this day Ilarion Makariopolski did not mention the Constaninople Patriarch during the ceremony in the St. Stefan church in Constantinople. In this way supported by society, he threw off the Patriarch's supremacy.

317

318

318. Митрополитска митра. Месинг, позлата, цветни камъни; медальони - дърво, темпера, изображения на четиримата евангелисти, XIX в.
Като знак на епископското достойнство в източната църква митрата е най-изразителен белег на архиерейската власт. Богато украсена с медальони с евангелистите и техните символи, с пластичната украса с лозници, палмети, розети, флорални мотиви, носещи идеята за вечния живот чрез вярата, олицетворена в кръста на върха на короната.

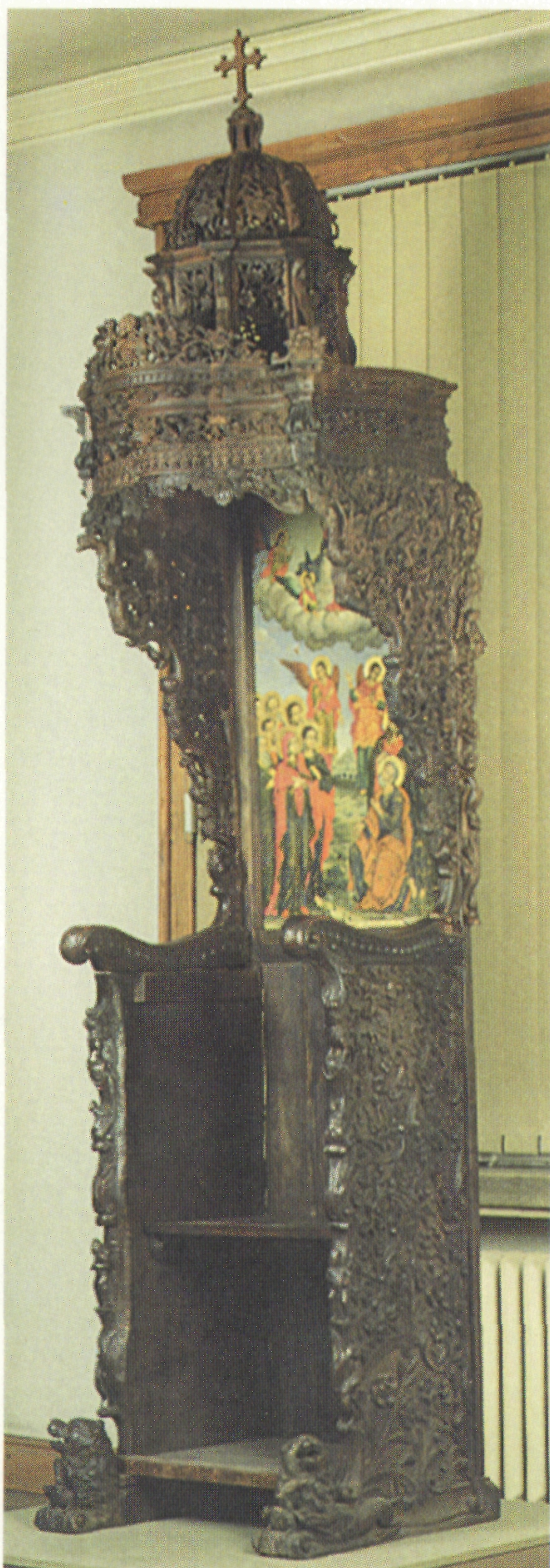
318. Archbishop's mitre. Brass, gilt, coloured stones; medallions - wood, distemper, portraits of the four Evangelists, XIXth C.
As a sign of bishop's worthiness in the Eastern Church, the mitre is the most expressive mark of power. The mitre is richly decorated with medallions with the Evangelists and their symbols, plastic decoration with trellis vines, palmeths, rosettes and flower patterns bearing the idea for everlasting live through the faith.

319

319. Колан. Сребро, позлата, кована релефна украса, втора половина на XVIII в.
Върху 13 плочки в нисък релеф са изпълнени образите на Богородица и пророци с характерните свитъци в ръце. Високата художествена стойност на колана предполага, че е бил притежание на архиерей.

319. Belt, silver, gilt, hammered relief decoration, second half of XVIIIth C.
On 13 plates in a low relief is depicted the image of the Virgin Mary and prophets with the usual scrolls in their hands. The high quality of this belt suggests that it was a possession of a prelate.

320. Владишки трон. Дебърска школа, 20-те години на XIX в.
Страничните облегалки, гърба и балдахина на трона са изцяло резбовани, на места до ажур, с преплетени растителни и геометрични мотиви, с библейски персонажи. Лъвските фигурки отпред на краката символизират власт. Изпълнението напомня иконостаса в църквата "Св. Спас" в Скопие, с майстори Петър Гарка и сътрудници. На облегалката - икона "Възнесение" от Димитър Молеров от Банско, 1835 г.

320. Bishop's throne, Debur school, early XIXth C.
The armrests, the back and the throne canopy are fully carved, partially in open-work, with intertwined plants, geometric shapes, and biblical characters. The lion figures on the front legs symbolize power. The over all appearance resembles the "St. Spas"church iconostasis in Skopie, with masters Petar Garka and ascertains. On the back is the icon "The Ascension" by Dimitar Molerov from Bansko, 1853.

320

321

321. Потир. Сребро, позлата, ктиторски надпис от 1859 г.
Както свидетелства В. Априлов, дори църковната утвар изкушавала гръцките епископи. Иларион Критски, с чието име е свързано най-голямото аутодафе на ръкописи от старата Търновска патриаршия през 1825 г., ограбил среброто от габровските църкви и го пренесъл в Цариград.

321. Communion cup. Silver, gilt, donors inscription from 1859.
As V. Aprilov testified, even the church vessels tempted the Greek bishops. Ilarion Kritski, whose name was connected with the biggest burning of manuscripts from the old Turnovo Patriarchy in 1825, stole the gold from the Gabrovo churches and carried it to Constantionple.

322

322. Орден "Меджидие", XIX в.
С учредения на негово име орден и със сабя със златен обков султан Абдул Меджид отличава Георги Чалъков (Пловдив, 1822-1882). Заемайки висш държавен пост, той подпомага движението за независима българска църква, делегат е на Първия църковно-народен събор. Представител на групата на "умерените", ориентирана към действия, подбуждащи Високата порта да даде църковна свобода на българите.

322. Order "Medjidie", XIXth C.
With the order established after his name and a gold-plated sword, Sultan Abdul Mejid honored Georgi Tchalukov (Plovdiv, 1822 - 1882). Occupying a high post in the state, Tchalukov supported the movement for an independent Bulgarian church and was a delegate to the First church-national convention. A representative of the group of the so called "moderate", oriented towards actions which will provoke the Porte to give freedom of church to the Bulgarians.

323. Митрополитски жезъл на екзарх Антим I. Сребро, позлата, ниело, камъни, XIX в.
Видинският митрополит Антим I (Лозенград, 1816 - 1888 Видин,) е избран за първи български екзарх на 16.02.1872 г. от църковно-народния събор, свикан през 1871 г. в Цариград. Той приема екзархийския устав и определя основните принципи за изграждане на българската църква - съборно управление и изборност на управителните църковни органи.

323. Archbishop's cross-staff of Exarch Antim I. Silver, gilt, nielo, stones, XIXth C.
The Vidin Metropolitan Antim I (Lozengrad, 1816 - Vidin, 1888) was chosen to be the first Bulgarian exarch by the church-national convention, gathered in Constantinople in 1871, on February 16, 1872. The convention agreed upon the exarchy statutes and traced the general principles of the Bulgarian church's organization - conventional management and the principle of electivity of governmental church's bodies.

323

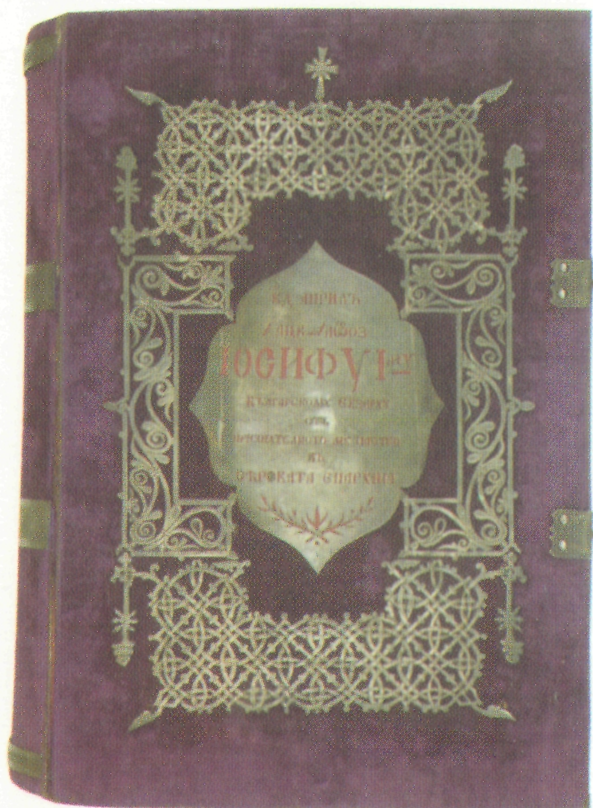
324

324. Портрет на Екзарх Йосиф I. Художник Ив. Мърквичка. масло, ок. 1905 г.
Йосиф I (Калофер, 1840-1915, София) е обявен за български екзарх на 12 април 1877 г. След разпокъсването на България от Берлинския договор решително отстоява правата на Българската екзархия в останалите под турска власт български земи и запазва седалището на Екзархията в Цариград.

324. Portrait of Exarch Yosif I. Artist: I. Mrkvitchka, oil, around 1905.
Yosif I (Kalofer, 1840 - 1915, Sofia) was proclaimed a Bulgarian Exarch on April 12, 1877. After the division of Bulgaria, d result of the Berlin Treaty, he decisively defended the rights of the Bulgarian Exarchy in those Bulgarian lands which remained under Turkish domination and kept the headquarters of the Exarchy in Constantinople.

325. Обложка на "Апостол", ръкопис от XVI в., лилаво кадифе, със сребърна украса. В средата надпис "1877-1902 г. На блажения български екзарх Йосиф I от благодарното паство в Серска епархия".
През 1902 г. тържествено е честван в Цариград 25-годишният юбилей на Екзарх Йосиф. Сред многобройните подаръци за случая с особена стойност са тези от останалите под турска власт земи в Македония и Одринска Тракия.

325. Dust-cover of "Apostol", manuscript from the XVIth C., violet velvet with silver decoration. Inscription in the middle: "1877 - 1902. To the blessed Bulgarian Exarch Yasif I from the grateful congregation in Syar Eparchy".
In 1902 a silver jubilee of Exarch Yosif was celebrated in Constantinople. Among the countless gifts for the occasion, those from the lands that remained under Turkish domination in Macedonia and Oderne Thrace were of a special value.

325

БОРБА ЗА НАЦИОНАЛНА НЕЗАВИСИМОСТ

THE STRUGGLE FOR NATIONAL INDEPENDENCE

Въоръжената борба е най-радикално проявление на националноосвободителното движение. Въоръжените действия в края на XVIII и началото на XIX век се изразяват в стихийни регионални акции. Опитите за общонационални действия са едва в своя зародиш. Както и преди, най-разпространеният начин на въоръжени прояви, са действията на хайдушките чети. В духа на вековната традиция хайдушкото движение съществува без прекъсване до 70-те години на XIX век. Форма на въоръженото националноосвободително движение през първата половина на XIX век е и участието на българите в руско-турските войни и в националнореволюционните борби на съседните балкански народи. Поредицата от селски въстания в Западна България, Велчовата завера (1835 г.), Браилските бунтове (1841-43 г.) и тяхната кулминация Видинското въстание от 1850 г., са ясен симптом на растящия революционен подем в българските земи. Кримската война (1853-56 г.) бележи повратен момент в хода на балканските освободителни движения. Преходът от стихийност към организирано въоръжено националноосвободително движение е свързан с дейността на Г.С.Раковски. Благодарение на неговия богат революционен опит и бунтовните му начинания дотогава, той стига до идеята за организиране на общонационални революционни действия. Г.С.Раковски поставя началото на т.нар. четническа тактика като първи етап на борбата за национална независимост. Преходът от четническа тактика към изграждане на вътрешна революционна организация е дело на легендарния Апостол на българската свобода Васил Левски. Той се издига като главен организатор, ръководител и идеолог на българското

The armed struggle was the most radical manifestation of the national/liberation movement. Armed actions in the end of the XVIIIth and the beginning of the XIXth century found expression in spontaneous regional drives push for a nation-wide campaign was just developing. As in the past, the most widespread type of armed units were the haidouk bands. In the spirit of s century-old tradition, the haidouk movement existed continuously until the 1870's. The national liberation movement in the first half of the XIXth century was spurred in part, by the participation of Bulgarians in the Russo-Turkish Wars and in the liberation struggles of neighboring Balkan peoples.
The series of peasant uprisings in Western Bulgaria, the Velchof's conspiracy (1835), Braila revolts (1841 - 43) and their climax of the Vidin uprising in 1850 were clear signs of the growing revolutionary spirit in the Bulgarian lands.
The Crimean War (1853-56) marked a turning point in the course of the Balkan liberation movements. The transiting from spontaneity to an organized armed national liberation movement is connected with the activity of G.S.Rakovski. In keeping with his rich revolutionary experience and previous rebellious beginnings. Rakovski was the founder of the so-called band tactics as a first stage in the struggle for national independence.
The transition from band tactics to setting up an internal revolutionary organization was realized by the legendary Apostle of Bulgarian freedom Vassil Levski. He rose as the main organizer, leader and ideologist of the Bulgarian national liberation movement, for the first time transferring the center of struggle in to the country. Lyuben Karavelov also deserves credit for the transition at this stage in the development of the struggle. He headed the

националноосвободително движение, пренасяйки за пръв път центъра на борбата вътре в страната. Заслуга към прехода за този етап в развитието на борбата за национална независимост има и Любен Каравелов, който застава начело на консервативно настроената българска емиграция.
Вътрешната революционна организация е най-голямото постижение на българската национална революция. Програмата и уставът на организацията съдържат основните идейни схващания, изразени преди това в "Наредата" на Васил Левски и в "Програмата на БРЦК", изработена от Любен Каравелов. След обединението на вътрешните и външни революционни сили, станало на Общото събрание в Букурещ през 1872 г., настъпва очевиден подем в революционното движение. В разгара на това небивало оживление настъпват събития, нанесли тежък удар на националноосвободителното движение - залавянето на Васил Левски и разпадането на вътрешната революционна организация. След трагичната гибел на Апостола последва двегодишен организационен и политически застой. За заместник на Васил Левски е определен младият патриот Стефан Стамболов. През ноември 1874 г. той предприема продължителна обиколка из България и прави опити да съживи дейността на конспиративните комитети, създадени от Васил Левски. Скоро турската полиция влиза по дирите му и го принуждава да прекъсне дейността си. От този момент начело на българската революционна емиграция застава Христо Ботев. Създаденият през 1875 г. революционен комитет в гр. Гюргево продължава поетата от БРЦК линия на въоръжено въстание. Убедени в готовността на народа за революция и подтикнати от изострящата се Източна криза, гюргевските патриоти подготвят план за общобългарско въстание през пролетта на 1876 г. Апостолите организират най-масовото и героично българско въстание - Априлското. Жестокото му потушаване предизвиква широк международен отзвук в защита на българския народ. По настояване на Русия и под влияние на световното обществено мнение през есента на 1876 г. се създава специална анкетна комисия, която

conservatively disposed Bulgarian emmigration.
The greatest achievement of the Bulgarian national revolution was its internal organization. The organization's program and statutes contained the basic ideological notions expressed in Vassil Levski's "Nareda" and in the "Program of BRCC" prepared by Lyuben Karavelov. After the union of internal and external revolutionary forces at the General meeting in Bucharest in 1872, an obvious upsurge in the movement occurred. At the height of this incredible excitement, the national - liberation movement received a crushing blow. Vassil Levski was caught and, as a result, the internal revolutionary organization fell apart. After the tragic murder of the Apostle, a two-wear period of organizational and political stagnation followed. The young patriot Stefan Stambolov was chosen to replace Vassil Levski. In November 1874 he undertook a long tour of Bulgaria and made efforts to revive the activity of the underground committees established by Levski. Soon after that, the Turkish police tracked him down and stopped his work.
At that time, Christo Botev took the lead of Bulgarian revolutionary emigres. The revolutionary committee founded in Gyurgevo in 1875 continued its course towards an armed uprising undertaken by the BRCC. Conviced of people's readiness to revolt and pushed by the Eastern crisis that had come to a head, the Gyurgevo patriots prepared a plan for an all-Bulgarian uprising in the spring of 1876.
The rebels organized the April uprising which was the most heroic and mass Bulgarian revolt. Cruel suppression of the revolt provoked a wide international response in support of the Bulgarian people. At the insistence of Russia and under the influence of world public opinion, a special inquiry committee was established in the fall of 1876 to investigate the atrocities committed during the uprising.
After all diplomatic means for a peaceful solution of Bulgarian question were tried, Russia declared war on Turkey. A general excitement ensued among all Bulgarians. Besides the officially formed Bulgarian volunteer corps, in the course of the war, a number of armed bands came into being. Hundreds of Bulgarians assisted the

разследва жестокостите по време на въстанието. След изчерпване на всички дипломатически средства за мирно разрешаване на българския въпрос, Русия обявява война на Турция. Обявяването ѝ предизвиква всеобщо оживление сред българите. Освен официално сформираното Българско опълчение, в хода на войната възникват спонтанно множество въоръжени отряди. Стотици българи оказват неоценима помощ на руските воини като разузнавачи, преводачи, санитари. Тяхното участие е своеобразна изява и естествено продължение на борбата за национална независимост.
С подписването на Сан Стефанския мирен договор на 3 март 1878 г. се възстановява Българската държава. България отново се възражда за самостоятелен живот и заема мястото си в политическата карта на Европа.

Д. Кръстева

Russian soldiers acting as scouts, interpreters and hospital attendants. Their participation was a natural continuation of the struggle for independence.
With the signing of the San Stefano Peace Treaty on March 3, 1878, the Bulgarian state was restored.

D. Krusteva

326

326. Печат, на "Българската земска Войска", бронз и дърВо, 1810 г.
По Време на Руско-турската Война 1806-1812 г. В състаВа на руската армия се създаВа "Българска земска Войска" В резултат на актиВната политическа дейност на Софроний Врачански. Около 15 000 български доброВолци се сражаВат под знамената на руските бойни части.

326. Seal, of "Bulgarska Zemska Voiska" (Bulgarian Army), bronze and wood, 1810.
At the time of the Russo-Turkish War of 1806 - 1812 "Bulgarska Zemska Voiska" a famous military detachment, was created on the strength of the Russian Army as a result of the political activity of Sofronii Vratchanski. About 15,000 Bulgarian volunteers fought under the banners of the Russian military detachments.

327. Камбана, руска, църкоВна, бронз, тегло над 800 кг., с инкрустации и надписи, МоскВа, 1860 г.
Тази камбана е подарена от руския император Александър II през 1878 г. на Преображенския манастир като симВол на руско-българските културни Връзки през ВекоВете. Предадена е на НИМ при откриВането му.

327. Church Bell , Russian, bronze, weight: more than 800 kg., graved, inscriptions, Moscow, 1860.
This bell was a gift given by the Russian Emperor Alexander II to the Preobragenski Manastery in 1878 as a symbol of Russo-Bulgarian cultural connections, during that time. Guven to the National Museum of History when innaugurated.

327

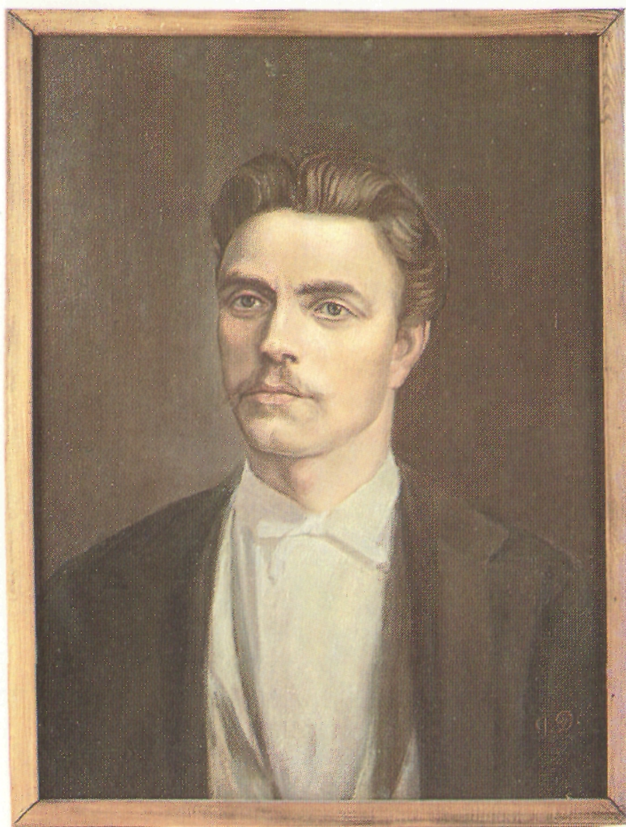

328

328. Орелеф на Васил ЛеВски
Точно копие от паметника на Васил ЛеВски В София, открит на 22 октомВри 1895 г. близо до мястото,където е обесен Апостола на сВободата на 19 феВруари 1873 г. Паметникът е изработен от боянски гранит, състои се от дВе части и е Висок 13 м. На западната му страна е постаВен медальона на Васил ЛеВски, чийто аВтор е Виенския скулптор Рудолф Вейр.

328 High relief of Vassil Levski.
A precise duplicate of the monument of Vassil Levski in Sofia, opened on October 22, 1895 near the place where the "Apostle of Freedom" was hung on February 16, 1873. The monument, made out of Boyana granite, consists of two parts and is 13 meters high. On its western side, the medallion of Vassil Levski is depicted the medallion's creator was the Vienna sculptor Rudolf Wair.

329

329. Портрет на Васил Левски, маслени бои, художник Георги Данчов, 1895 г.
Портретът с незавършен нагръдник, най-автентичният образ на Апостола.
Георги Данчов-Зографина (1846-1908) от Чирпан. Сподвижник на Васил Левски. Фотограф и художник, открил първата фотографчийница в родния си град. След Освобождението рисува три портрета с маслени бои и три литографски образа на Апостола. Създава композиции със сюжети от българската история.

329. Portrait of Vassil Levski, oil, artist: Georgi Dantchov, 1895.
This unfinished portrait is the most authentic image of the Apostle.
Georgi Dantchov-Zografina (1846-1908) from Tchirpan, was a follower of Vassil Levski. A photographer and an artist, he opened the first photoshop in his native town. After the liberation, he painted three oil portraits and three litographs of Levski and also painted various from Bulgarian history.

330

330. Ръчна типографийка на Васил Левски, комплект метални буквички, цифри и знаци, тампон, компаси и четчица, 1871 г.
С нея Васил Левски сам набирал, връзвал и отпечатвал предимно квитанции, които БРЦК издавал на частни революционни комитети и дейци за внесени суми за народното дело. Печатницата е донесена от Ангел Кънчев в Ловеч и запазена от укривателката на Апостола Мария Сиркова.

330. Manual printing press of Vassil Levski, a set of metal letters, figures and signs, inkpad, compasses and a small brush, 1871.
With the help of this printing press, Vassil Levski set up and printed receipts issued by the BRCC to the branch revested in the people's affair. The printing press was brought by Angel Kuntchev to Lovech and kept by the Levski's Mariya Sirkova, who frequently hid the Apostle.

331

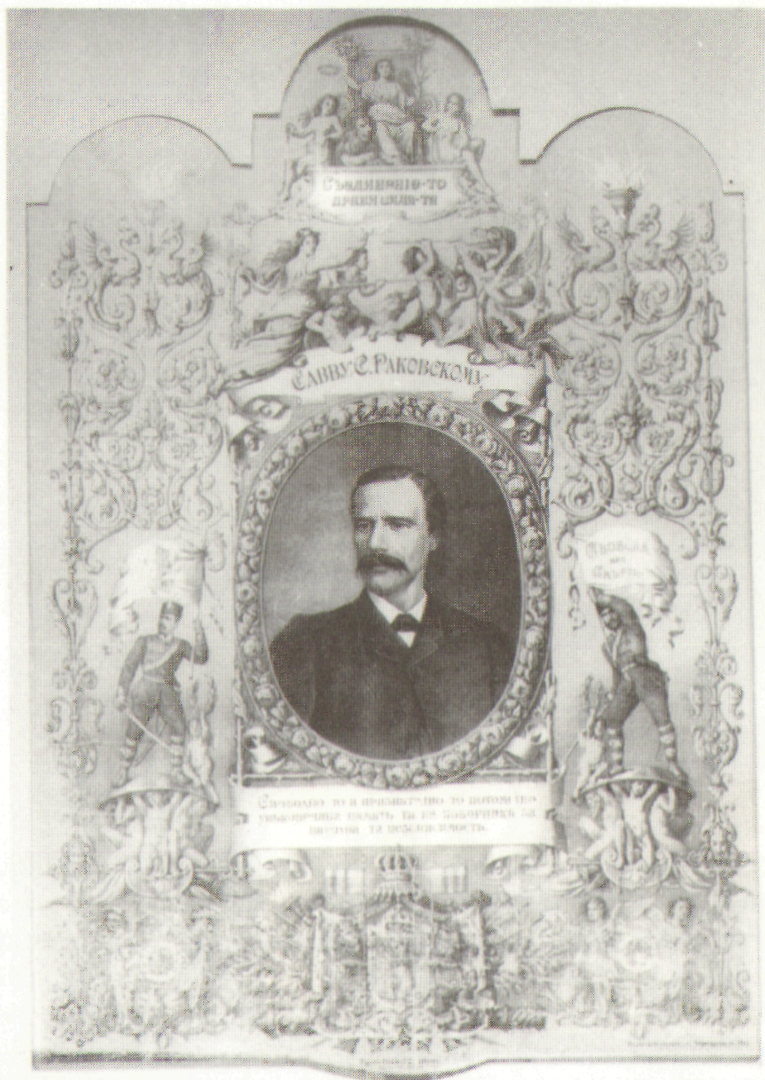
331. Портрет на Иван Кулин, маслени бои, неизвестен художник, 1858 г.

Портретът е изпълнен с характерен за времето си иконописен маниер.
Иван Кулин (1808-1870) от с. Медковец, Монтанско. Един от главните организатори и ръководители на Видинското въстание от 1850 г. Участник в Първата българска легия в Белград. Организирал чети, които действали по сръбско-турската граница.

331. Portrait of Ivan Koulin, oil, unknown artist, 1858.

The portrait was drawn in the icon-painting style of that time.
Ivan Koulin (1808 - 1870), from the village of Medkovetz, Montana district, was one of the main organizers and leaders of the Vidin uprising in 1850 and a ,artici,ant in the First Bulgarian Legion in Belgrad. He organized bands which fought on the Serbo-Turkish border.

332

332. Портрет на Георги Раковски, литография, Виена, 1887 г.

Образът на Г. Раковски е в медальон. Под него има текст-посвещение в знак на признателност. Наоколо украса от растителни орнаменти.
Георги Раковски (1821-1867) е идеолога и организатора на българското националноосвободително движение. Участник е в Браилските бунтове и е създател на "Тайно общество" в Цариград. Той организира две български легии в Белград. Пръв издига идеята за общо въоръжено въстание.

332. Portrait of Gefrgi Rakovski, litography, Vienna, 1887.

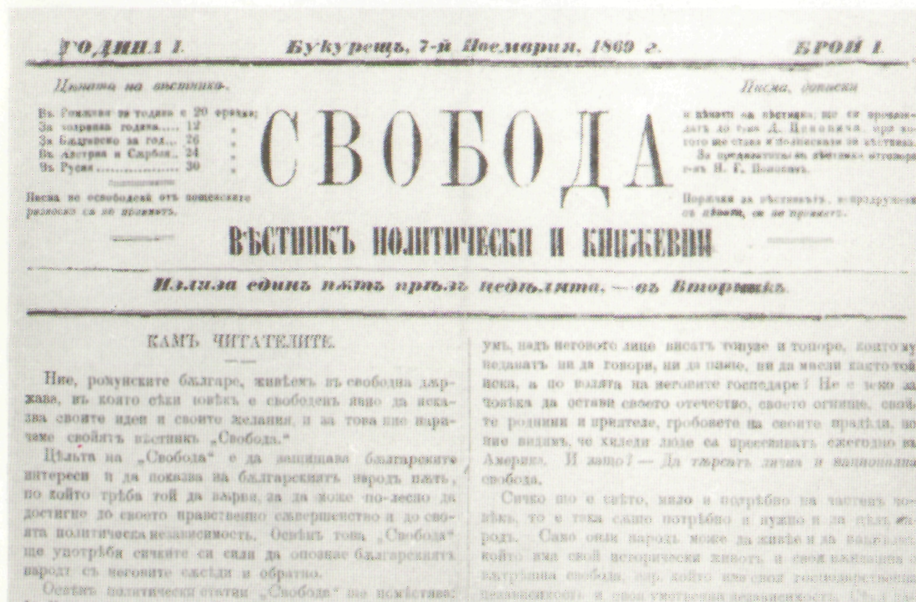
Gefrgi Rakovski's image is on *medallion which includes a* dedication to the leader. A plant motif surrounds the image. Georgi Rakfvski (1821 -1867) was the ideologist and the organizer of the Bulgarian national-liberation movement. He participated in the Braila revolts and founded the "Taino Obshtestvo" *Secret Societv) in Constantinopole. Rakovski organized two Bulgarian legion in Belgrad. He was the first to raise the idea for a general armed uprising.

333

333. Знаме на четата на Стефан Караджа, двустранно, зелен плат, извезано със сърма, с надписи: "На *оружия мили братя*" и "*За вяра и независимост*", Браила, 1866 г.
То е предназначено за четата, която подготвя Стефан Караджа през 1866 г. Знаме е на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа през 1868 г. По-късно е участвало и в Сръбско-турската война от 1876 г.

333. Banner of Stefan Karadjas insurgents , bilateral, green cloth, tinsel embroidery, inscriptions: "Take the guns, *dear brothers and* "*For faith and* independence, Braila 1866. The banner 1866 prepared by Stefan Karadja in was designed for the band. It was waven by the legion of Hadji Dimitar and Stefan Karadja in 1868. It was flown in the Serbo-Turkish War in 1876.

ГОДИНА I. Букурещъ, 7-й Ноемврий, 1869 г. БРОЙ I.

Цѣната на вѣстника. [illegible]

Писма, дописки [illegible]

СВОБОДА

ВѢСТНИКЪ ПОЛИТИЧЕСКИ И КНИЖЕВНИ

Излиза единъ пѫть прѣзъ недѣлята, — въ Вторникъ.

КАМЪ ЧИТАТЕЛИТЕ.

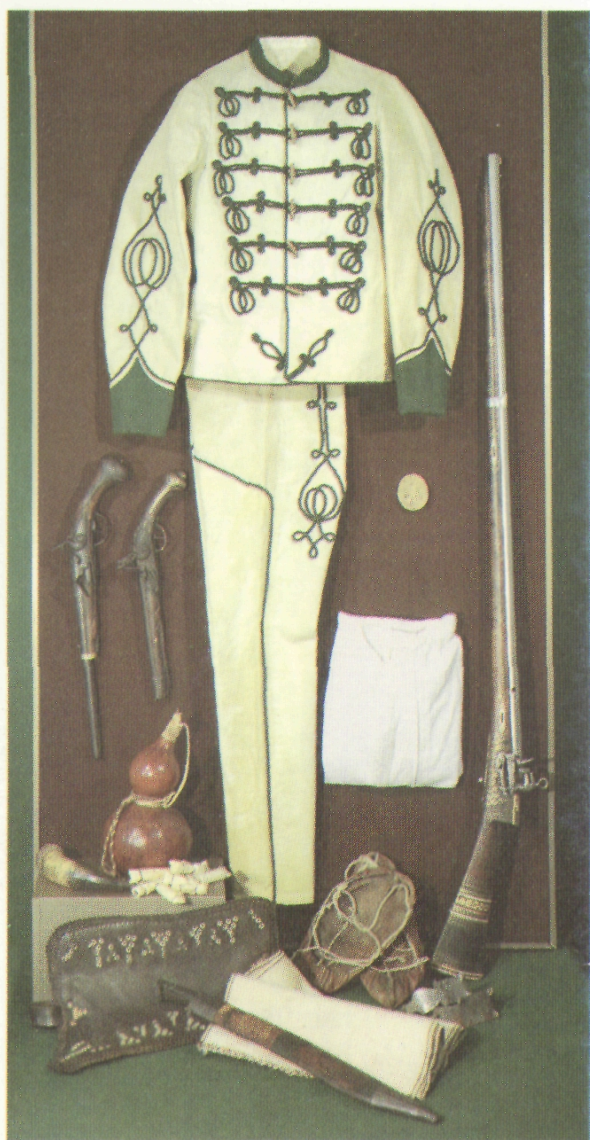
Ние, ромѫнските българе, живѣемъ въ свободна държава, въ която сѣки човѣкъ е свободенъ явно да исказва своите идеи и своите желания, и за това ние наричаме своятъ вѣстникъ „Свобода."

[illegible]

334

334. Вестник "Свобода", бр. 1 от 7.11.1869 г., Букурещ.
"Вестник политически и книжовен" - български вестник за обществено-политически и литературни въпроси. Орган на БРЦК, излизал в Букурещ под редакцията на Любен Каравелов от 1869 г. до 1872 г.
От 1873 г. вестникът излиза под заглавие "Независимост".

334. "Svoboda" (Freedom) Newspaper. No. 1, November 7, 1869, Bucharest.
"Political and literary paper" - a Bulgarian paper on socio-political and literary issues. Publication of the BRCC, printed in Bucharest, edited by Lyuben Karavelov from 1869 until 1872.
Since 1873 the paper was titled "Nezavisimost" (Independence)

335

335. Необходими принадлежности за всеки въстаник (по Захари Стоянов):
1. Пушка, нож, кама или сабя. 2. Пищови или револвер. 3. Фишеци за пушка - 300. 4. Фишеци за пищов - 150. 5. 50 драма суров барут за подпалване. 6. Паласки за фишеци. 7. 50 драма сладък мехлем за рани. 8. Тифтик от ленено платно. 9. 2 оки сухари. 10. Тенекия за вода. 11. 2 чифта цървули. 12. 2. чифта навуща. 13. Котки за цървулите. 14. Ризи и гащи по два чифта. 15. Ямурлук или мушама. 16. Въстаническа униформа. 17. Шапка с лев. 18. Зелена къна за спиране на кръв в случай на нараняване. 19. 50-100 драма восък за храна в случай на нужда. 20. Отрова за всеки случай.

335. Belongings necessary to every insurgent (according to Zachari Stoyanov):
1. A gun, a knife, a dagger or a sword. 2. Pistols or a revolver. Guns squibs - 300. 4. Pistol's squibs - 150. 5. 50g dry gunpowder for fire. 6. Cartridge-boxes for squibs.7. 50g sweet lubricant for wounds. 8. Tiftik of linen cloth. 9. 2 okas of rusk. 10. Tin-plate for water. 11. 2 pairs of sandals. 12. 2 pais of puttees. 13. Crabs for the sandals. 14. Shirts and pants, two of each. 15. A hooded or waterproof. 16. Rebel's uniform. 17. Hat with a lion.18. Green henna to stop bleeding when wounded. 19. 50-100g of wax for food if needed. 20. Poason.

336

336. Знаме N 3 на Хвърковатата чета, рисувано, памучен плат, оцветен със зелена боя. На лицевата страна щампа-лъвче с корона и надпис "Свобода или смъртъ", 1876 г. Знамето е изработено от Иван Зографов, самоук художник от Панагюрище. През 1876 г. той прави 12 знамена за Хвърковатата чета на Георги Бенковски, а заедно с жена си Цвята Зографова помага и при ушиването на Главното панагюрско знаме.

336. Banner No. 3 of the "Flying Band" cotton cloth, painted in green. On the front side there is a lion with a crown and an inscription: "Liberty or Death", 1876.
Jke banner was made by Ivan Zografov, a self-educated artist from Pangyurishte. In 1876 he produced 12 banners for the Flying Band led by Georgi Benkovski, and together with his wife Tzvyata Zografova helped when the Main Panagyurishte banner was sown.

337

337. Куртка на Ботев четник, тъмно-син вълнен плат, нашивки от жълт гайтан, украса със сребърен галон и с бял вълнен плат, 1876 г.
През 1874 г. Христо Ботев (1848-1876) оглавява най-революционно настроеното течение сред българската емиграция. По време на Априлското въстание през 1876 г. той е войвода на голяма чета, преминала р. Дунав на 17 май. Убит е във Врачанския балкан.

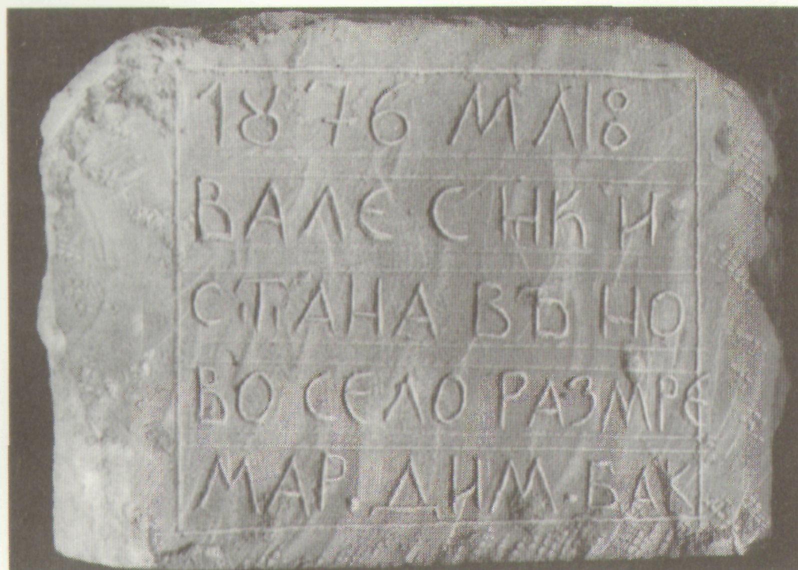
337. Jacket of Botev rebel, dark blue woolen textile, stripes of yellow braid, decorated with silver gallon and white woolen fabric, 1876.
In 1874 Christo Botev (1848 - 1876) headed the revolutionary disposed trend among the Bulgarian emigrees.During the April uprising in 1876, he was the leader of a big detachment which crossed the \Danube river on May 17th. He was killed in the Vratza Balkan mountain.

338

338. Въоръжение и снаряжение на Георги Измирлиев - Македончето
Георги Измирлиев - Македончето (1851-1876) учи във военната школа в Одеса, откъдето Христо Ботев го привлича през есента на 1875 г. за военен инструктор на предстоящото въстание в България. Член на Гюргевския революционен комитет и помощник-апостол в Търновски революционен окръг по време на Априлското въстание. Заловен и обесен в Горна Оряховица.

338 Armament and equipment of Georgi Izmirliev, the Macedonian
Georgi Izmirliev, the Macedonian (1851 - 1876) studied in a military school in Odessa from where Christo Botev convinced him, in the fall of 1875, to become a military instructor of the forthcoming uprising in Bulgaria. A member of theGyurgevo Revolutionary Committee and assistant-apostle in the Turnovo revolutionary district at the time of the April uprising, Izmirliev was edught and hanged in Gorna Oryachovitza.

339

339. Паметен надпис върху камък от Новоселското въстание, 1876 г.
Речен камък, с неправилна форма, с паметен надпис: "1876 маі вале снак и стана в Ново село размире".
През 1876 г. най-масов характер в Северна България има въстанието в Батошево, Кръвеник и Ново село, известно като Новоселско въстание. Въстаниците създават своя република, която просъществува само десет дни.

339. Commemorative inscription on stone from the Novo Selo uprising, 1876.
River stone, irregularly shaped, with a memorable inscription: It was snowing in May, 1876, and a revolt broke out in Novo Selo"
For Northern Bulgaria the uprising in 1876 had a huge participation in Batoshevo, Kruvenik and Novo Selo, therefore it was also known as the Novo Selo uprising. The rebels there founded a republic which survived only ten days

340

340. Мастилница, сребро с позлата, Англия, 1877 г.
Върху нея са изобразени Меркурий - символ на търговията и занаятите и алегорични фигури на характерните за Англия девет занаята по това време.
Подарена е от лейди Емили Странгфорд на Михаил Милков, фелдшер от Пловдив, с посвещение.
Емили Странгфорд е ръководителка на английската благотворителна мисия в България през 1876 г. , с големи заслуги към българите след потушаването на Априлското въстание.

340 Ink-pot, silver with gilt, England, 1877.
Mercurius, the symbol of trade and crafts, is presented on the ink-pot, as well as allegorical figures of the nine crafts characteristic to England at that time. It was given as a gift by Lady Emily Strangford to Michail Milkov, a doctor's assistant from Plovdiv, with an inscribed dedication. Emily Strangford the head of the British charity mission in Bulgaria in 1876, greatly helped the Bulgarians after the April uprising was crushed.

341

341. Портрет на император Александър II, маслени бои, неизвестен руски художник, ок. 1860 г.
Портретът е от типа стандартни портрети на императори, правени в Русия за кабинетите на руските посланици и консули. Бил е в кабинета на Найден Геров, руски вицеконсул в Пловдив от 1857 г. Александър II подписва Манифеста за обявяване на Руско-турската война 1877-1878 г., която завършва с Освобождението на България.

341. Portrait of Emperor Alexander II, oil, unknown Russian artist, around 1860.
The portrait is in the standard style of Emperor portraits painted in Russia from the offices of the Russian ambassadors and consuls. It was hung in office of Naiden Gerov, a Russian vice-consul in Plovdiv from 1857. Alexander II signed the Manifest declaring the Russo-Turkish War, 1877-1878, which ended with the Liberation of Bulgaria.

342

342. Знаме на четата на Жельо Войвода, вълнен плат, трицветно, с равностранен кръст от бежов плат в средата, под него надпис: “За славянска свобода, 1877, ав. 20”. Знамето е носено в доброволческата чета, сформирана по време на Освободителната война и ръководена от стария хайдушки войвода Жельо Христов от Ямбол. По-късно то участва и в Сръбско-българската война от 1885 г.

342 Banner of Želyo Voivode’s band, woolen fabric, tricoloured, with an equilateral cross of beige textile in the middle, an inscription under it saying: " For Slavic liberty, 1877, Aug, 20". The banner was waved by the volunteer band, formed at the time of the War of Liberation and led by the old haidouk voivode Želyo Christov from Yambol. Later on it was flown at the Serbo-Bulgarian War in 1885.

343

343. Сабя на Иван Хаджиниколов Бобевски, от 1854 г.
Иван Бобевски (1852-1928) е доброволец в Сръбско-турската война през 1876 г. По време на Освободителната война участва във всички сражения на Българското опълчение - в боевете при Стара Загора, Шипка и Шейново. Награден е с Георгиевски кръст за храброст, с български и сръбски ордени.

343. Sword of Ivan Hadjinikolov Bobevski, 1854.
Ivan Bobevski (1852 - 1929) was a volunteer in the Serbo-Turkish War in 1876. During the War of Liberation he participated in all battles run by the Bulgarian volunteer corps, in the combats at Stara Zagora, Shipka and Sheinovo. Bobevski was awarded with a St. George Cross for bravery, with Bulgarian and Serbian orders.

344

344. Юбилейна чашка, сребърна, с позлата, с дръжка от стилизирани растителни орнаменти, Москва, 1902 г.
С такива чашки са награждавани българските опълченци от руския император Николай II по случай 25-годишнината от Освобождението на България. Чашката е принадлежала на опълченеца Климент Петрушев от с. Галово, Врачанско.

344 Jubilee cup, silver, gilt, with a handle with stylized plant models, Moscow, 1902
With such cups the Bulgarian volunteers were rewarded by the Rissian Emperor Nikolai II to mark the 25-anniversary of Bulgaria's Libation. The cup belonged to the volunteer
Clement Petoushev from the village of Galovo, Vratza district.

345. Кръст от руския мавзолей в Сан Стефано, бронз, със стъклени разноцветни апликации, тегло ок. 300 кг.
На 3 март 1878 г. в този мавзолей е бил извършен молебен по случай подписването на Сан Стефанския мирен договор. След разрушаването му по време на Балканската война кръстът е бил пренесен в Българската екзархия в Истанбул и предаден на НИМ в навечерието на 100-годишнината от Освобождението на България.

345. Cross from the Russian mausoleum in San Stefano, bronze, with glass multi-coloured appliques, weight: ca. 300 kg.
On March 3, 1878 a church service was held in this mausoleum on the occasion of the San Stefano Peace Treaty signing. The mausoleum was destroyed in the Balkan War and the cross was carried to the Bulgarian Exarch in Constantinople and later given to museum on the eve of the 100-anniversary of Bulgaria's Liberation.

345

БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА. 1878-1908 Г.

THE BULGARIAN STATE. 1878-1908

Берлинският договор, подписан на 13 юли 1878 г. от представители на Великите сили, е тежък удар върху българската национална кауза. Създадени са две държави - васалното на Турция Княжество България и автономната област Източна Румелия. Значителна част от българите (в Македония, Одринска Тракия, северна Добруджа и Западните покрайнини) остават в границите на Османската империя, Румъния и Сърбия.
Въпреки разделянето на българския народ, като най-важен резултат от Руско-турската война от 1877-1878 се откроява възстановяването на българската държава. Първоначално установеното Временно руско управление помага за полагането на основите на законодателната, изпълнителната и съдебната власти в двете млади български държавни образувания. Свидетелство за това са представените в експозицията Търновска конституция, Органически устав на Източна Румелия, печати на държавни институции, законопроекти, някои от първите ордени, учредени с княжески укази, първите монети на Княжеството.
Началото на самостоятелен политически живот на българския народ след петвековно прекъсване е съпроводено с постепенното създаване на политически партии, чиито дейности оформят облика на обществено-политическия живот в България в края на XIX и началото на XX век. В експозицията могат да се видят портрети и вещи на някои от най-изтъкнатите български политически мъже от този период - Драган Цанков, д-р Константин Стоилов, Стефан Стамболов, Петко Каравелов, Димитър Петков и др.; програмни документи на оглавяваните от тях партии и кабинети.
Основните моменти от борбата на народа ни срещу разединяващите го клаузи на Берлинския договор са маркирани във втората част на експозицията за периода 1878-1908 г. Това са съединението на Княжество България с Източна Румелия и

The Treaty of Berlin, signed on July 13th, 1878 by the representatives of the Great World's Powers, was a shock to the Bulgarian national cause. Two states were established - the Principality of Bulgaria, vassal to Turkey, and the autonomous district of Eastern Roumelia. A considerable number of Bulgarians (in Macedonia, Adrianople Thrace, Northern Dobrudja and the Western margin territories) remained in the boundaries of the Ottoman Empire, Roumania and Serbia.
In spite of this division of the Bulgarian people, the most important consequence of the Russo-Turkish War of 1877-1878 stands out to be the restoration of the Bulgarian state. The temporal Russian government initially established helped in laying the basis of the legislative, executive and judicial powers in those two young Bulgarian state formations. A number of exhibits illustrate this in the exposition: the Turnovo Constitution, the Organic Statutes of Eastern Roumelia, state institutions seals, draft laws, some of the first medals established by Prince's decrees in the Principality, the first coins minted there, etc.
The start of the Bulgarian people's independent political life after five centuries break was accompanied by a step-by-step foundation of political parties whose activities characterized the socio-political life in Bulgaria in the end of the XIXth and the beginning of the XXth century. The exposition presents some of the most popular Bulgarian politicians from that period: Dragan Tzankov, Dr. Konstantin Stoilov, Stefan Stambolov, Petko Karavelov, Dimitar Petkov and others. Also displayed are program documents of parties and governments led by them.
The subsequent stages of the people's struggle against the divisive Treaty of Berlin, are traced in the second part of the exposition for the period from 1878 through 1908. These are the Union of the Principality of Bulgaria with Eastern Roumelia and the Serbo-Bulgarian War that followed (1885); and the struggle of the Bulgarians in Macedonia and the Adrianople region, whose climax was the Ilinden-Preobrajensko uprising (1903) - on St. Ilija's day and the day of Transfiguration. Those events are shown in the exposition through photographs and personal

последвалата го Сръбско-българска война (1885 г.), както и борбите на българите в Македония и Одринско, увенчани с Илинденско-Преображенското въстание (1903 г.) Тези събития са отразени чрез снимки и вещи на изтъкнати участници в събитията - Захари Стоянов, Данаил Николаев, Сава Мутkуров, Радко Димитриев, Яне Сандански и др.; оръжия и знамена от Сръбско-българската война и съпротивата на македонските българи; документи и снимки, свидетелстващи за родолюбивата и родоопазващата дейност на Българската Екзархия в останалите под турска власт български земи. Интерес предизвиква и *омофорът на епископ Синесий*, управлявал църковните дела от 1878 до 1917 г. в Одринската, Охридската и Скопската епархии и работил за защита на българщината там.
Провъзгласяването на независимостта на България през 1908 г. е продължение на делото на Съединението от 1885 г. Това важно събитие, осъществено благодарение на активната дипломатическа дейност на правителството, оглавявано от Александър Малинов е представено в експозицията с Манифеста за обявяване на независимостта, подписан от цар Фердинанд на 22 септември 1908 г.

Мария Златкова

accessories of famous politicians: Zachari Stoyanov, Danail Nikolaev, Sava Mutkurov, Radko Dimitriev, Yane Sandanski and others; weapons and banners from the Serbo-Bulgarian War and the Macedonian Bulgarians' resistance; documents and photos indicating the patriotic and national protective activities of the Bulgarian Exarchy in the Bulgarian lands that had still remained under Turkish domination. Also of interest is the omophor (a liturgical garment) of Bishop Sinesii who ruled the church works from 1878 till 1917 in the Adrianople, Ochrid and Skopie eparchies and worked for survival of the Bulgarian national spirit there.
The proclamation of Bulgaria's independence in 1908 was an *implementation of the strategy started with* the Union act in 1885. This important event, realized due to the active diplomatic activity of the Government led by Alexander Malinov, is demonstrated in the exposition by the Manifest for the Proclamation of Bulgaria's Independence, signed by King Ferdinand on September 22nd, 1908.

Maria Zlatkova

346

346. Търновската конституция, утвърдена от Учредителното събрание. Тя е основен закон на България през периода от 16 април 1879 г. до 6 декември 1947 г. Според нея изпълнителната власт принадлежи на българския монарх, законодателната той дели с Народното събрание, а съдебната действа от името на княза (царя). Осигурява изграждането на буржоазнодемократичен държавен ред. Една от най-демократичните за времето си в Европа.

346. The Turnovo Constitution, inaugurated by the Constituent Assembly, was the basic law of Bulgaria from April 16th, 1879 till December 6th, 1947. According to the Turnovo Constitution the executive power belonged to the Bulgarian monarch; the legislative power was to be shared with the National Assembly; and the *judicial decisions were taken in the name of* the Prince (the Tzar). The Constitution, one of the most democratic in Europe at that time, ensured the establishment of a bourgeois democratic state order.

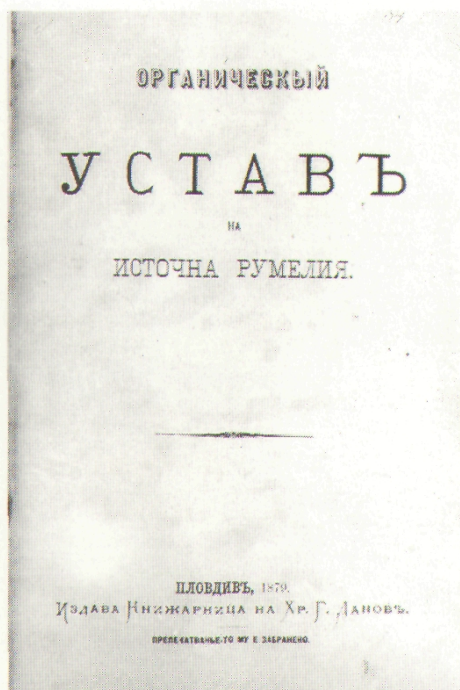
347. Стенен килим със сюжет, заимстван от литографията на Георги Данчов "Свободна България", началото на XX век.
В края на XIX и началото на XX век у нас се изработват подобни стенни килими, чиито сюжети са взети от историческите творби на художниците Г. Данчов и Н. Павлович.

347. A Wall Carpet depicting a theme borrowed from Georgi Dantchov's litography "Free Bulgaria", beginning of the XXth C.
Similar wall carpets were produced in Bulgaria which represented themes taken from the historical works of the artists G. Dantchov and N. Pavlovitch.

347

348. Органически устав на Източна Румелия, 1879 г.
Основен закон на автономната област. Има буржоазнолиберален характер. Той престава да действа след Съединението (1885 г.) и създаването на Комисарство на Южна България, издало на 9 септември 1885 г. указ за отмяната му.
348. The Organic Statutes of Eastern Roumelia, 1879, constituted the basic law of the autonomous province and had a bourgeois liberal character. The Statutes became inactive after the Union (1885) and the foundation of a Commissariat for Southern Bulgaria, which issued a decree for their abrogation.

ОРГАНИЧЕСКЫЙ
УСТАВЪ
НА
ИСТОЧНА РУМЕЛИЯ.

ПЛОВДИВЪ, 1879.
Издава Книжарница на Хр. Г. Дановъ.
Препечатванье-то му е забранено.

348

349

349. Орден "За военна заслуга", учреден с княжески рескрипт на 18 май 1900 г.
В експозицията са показани: орден "За военна заслуга"III ст. (Командирски кръст). Носил се е на шия. Връчвал се е на полкови командири; Звезда на Великия кръст на орден "За военна заслуга"; Звезда на голям офицерски кръст" II ст. на орден "За военна заслуга".
349. Order "For War Service". Established on May 18th, 1900 by a rescript issued by the Prince.
Also in the exposition: a medal "For War Service" IIIrd class (a Commander's Cross), worn around the neck by regiment commanders; a Star of the Great Cross of the "For War Service" medal; and a Star of the Great Officer Cross IInd class of the "For War Service" order.

ВЛАДАЛО
НУМЕРО 10568

350

350. Владало (нотариален акт) за покупка на имот в гр. Хасково.
Издадено от Окръжното съдилище в Хасково, Източна Румелия, 1884 г.
350. Notarial act (vladalo) for a real estate purchase in the town of Haskovo, issued by the District Court, Eastern Roumelia, 1884.

351

351. Снимка на Александър I Батенберг (1857-1893).
Първият княз на Княжество България, избран от Първото Велико Народно Събрание на 17 април 1879 г; Хесенски принц; доброволец в Руско-турската война от 1877-1878; главнокомандващ българската войска през Сръбско-българската война (1885 г.); абдикира принудително през 1886 г. Погребан е в специален мавзолей в София.

351. Alexander I Batenberg (1857-1893).
The first Prince of the Principality of Bulgaria, elected by the First Grand National Assembly on April 17th, 1879. A Hessen Prince, volunteer in the Russo-Turkish War of 1877-1878. The Commander in Chief of the Bulgarian troops in the Serbo-Bulgarian War (1885). Forced to abdicate in 1886. Buried in a special tomb-mausoleum in Sofia.

352. Писмени принадлежности на Драган Цанков (1828-1911).
Др. Цанков е депутат в Учредителното събрание - 1879 г. Той е един от основателите и лидерите на Либералната партия (1879). Основател е и на Прогресивно-либералната партия . Министър-председател през 1880 и 1883-1884 г. и председател на XII Обикновено народно събрание (1902-1903).

352. Dragan Tzankov's Writing Materials
. Dragan Tzankov (1828-1911) was a deputy in the Constituent Assembly in 1879. He was one of the founders and the leaders of the Liberal Party (1879) and the founder of the Progressive-Liberal Party in 1899. Prime Minister in 1880 and 1883-1884 and Chairman of the XIIth National Assembly (1902-1903).

352

353. Стенен килим, изработен по литографията на Николай Павлович "Обединена България", началото на XX век.
Н. Павлович е автор на портрети и исторически картини като "Аспарух минава Дунава", "Цар Борис усмирява болярите", "Мизия, Тракия и Македония разделени от Берлинския конгрес" и др.

353. A Wall Carpet with a theme from the Nikolai Pavlovitch's litography "United Bulgaria", beginning of the XXth C.
N. Pavlovitch painted portraits and pictures with historical themes, for example: "Asparuch Crossing the Danube", "King Boris Supressing the Bolyars", "Misia, Thrace and Macedonia Separated by the Berlin Treaty", etc.

353

354. Омофор (богослужебна дреха) на епископ Синесий (1836-1917).
Еп. Синесий е управлявал църковните дела в Одринска епархия през периода 1878-1884 г., Охридски митрополит от 1884 до 1894 г., Скопски митрополит от 1894 до 1917 г.
Одеждата е изработена през 80-те години на XIX век. Апликирани са пет емайлови медальона с образите на четиримата евангелисти и Иисус Христос - Добрия пастир.
354. Omophor (a liturgical garment) of Bishop Sinesii (1836-1917).
Bishop Sinesii ruled the church works in the Adrianople Eparchy in the period of 1878-1884, he was the Bishop of Ochrid in 1884-1894 and the Bishop of Skopie in 1894-1917. The garment was made in the 80's of the XIXth C. Five enamel medallions with the portraits of the four Evangelists and Jesus, the Good Shepherd, were appliqued.

354

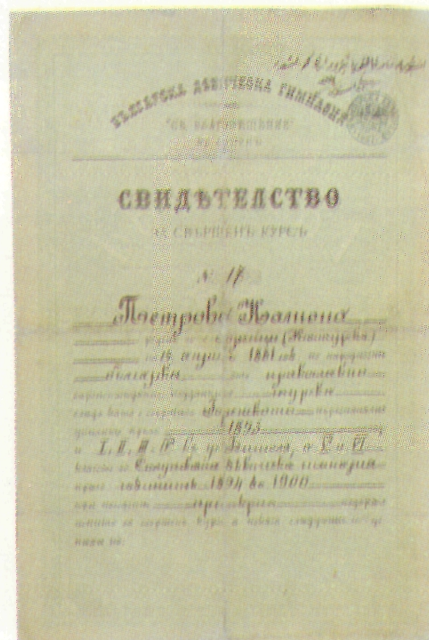

355

355. Снимка на учители от българските училища в Одрин, 1892 г.
През 1880 г. в Одрин съществуват осем български училища, като централното мъжко училище става класно.
През лятото на същата година изтъкнати просветни дейци като Кузман Шапкаров, Методий Кусев и др. изработват план за изграждане на още класни училища и гимназии в Македония и Одринско.
355. Photography of teachers from the Bulgarian schools in Adrianople, 1892.
In 1880 there were eight Bulgarian schools in Adrianople where the central boy's school became a secondary school. In the course of the summer, the same year, famous educators like Kuzman Shapkarev, Metodii Kussev and others developed a plan for the foundation of more secondary and high schools in Macedonia and the Adrianople district.

356. Свидетелство за завършен курс на обучение, издадено от Солунската българска девическа гимназия през 1900 г.
През есента на 1880 г. солунската българска община и Екзархията слагат началото на Солунската българска мъжка гимназия "Св. св. Кирил и Методий". През есента на 1882 г. е открита девическата гимназия "Св. Благовещение".
356. A Completed Course Diploma, issued by the Bulgarian girl's secondary school in Salonika in 1900.
In the fall of 1880 the Bulgarian community in Salonika and the Exarchy laid the foundation of the Salonika Bulgarian boy's high school "St. Cyril and Methodius". In the fall of 1882 the girl's high school "St. Annunciation" was opened.

356

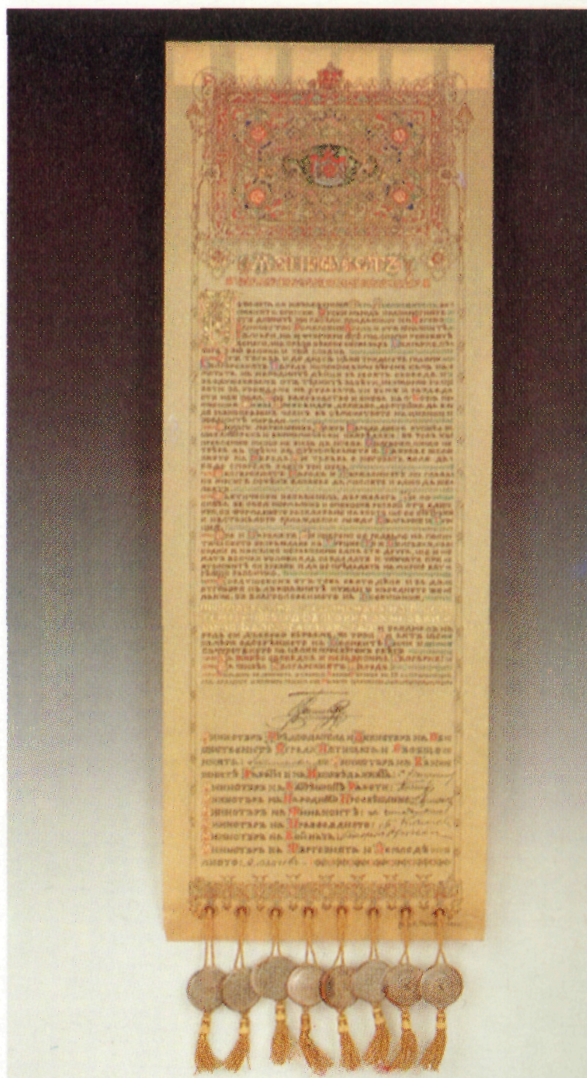

СВИДѢТЕЛСТВО

357

357. A Banner of the Kratovo detachment, waved in the Ilinden uprising, 1903.
The Ilinden-Preobrajensko uprising, an act of the Bulgarian Macedono-Adrianople Revolutionary Organization (founded in 1893), started in the Bitolya region and later spread all over the Lerin, Kostur, Ochrid and Kitchevo regions in Macedonia, as well as in the Adrianople district. The uprising was defeated but was an important episode of the Bulgarians' struggle for political union.

357. Знаме на Кратовската чета, Илинденско-Преображенското въстание, 1903 г.
Илинденско-Преображенското въстание, дело на българската Вътрешна Македоно-Одринска Революционна организация (създ. в 1893 г.) започва в Битолско и впоследствие обхваща Леринска, Костурска, Охридска и Кичевска околии в Македония, както и Одринско. То завършва с поражение, но е важен етап в борбата на българите за обединение.

358

358. Манифест на цар Фердинанд към българския народ за провъзгласяване на независимостта на България, Търново, 22 септември 1908 г.
"... Винаги миролюбив, моят народ днес копнее за своя културен и икономически напредък; в това направление нищо не бива да спъва България... Такова е желанието на народа, такава е неговата воля..."

358. Manifest of Tsar Ferdinand to the Bulgarian people proclaiming Bulgaria's independence, Turnovo, September 22nd, 1908.
"...Having always been peace-loving, today my people are longing for cultural and economic progress; nothing should impede Bulgaria in this way... That is the people's desire, that is the people's will..."

359. Герб на Княжество България, краят на XIX век.
Гербът е свободна интерпретация на неизвестен автор. Той е избродиран върху червено кадифе със сърма и коприна.

359. The National Coat-of-Arms of the Principality of Bulgaria, end of the XIXth C.
Embroidered on red velvet with tinsel and silk, the Emblem is a free interpretation made by an unknown author.

359

360. Снимка на правителството с министър-председател Александър Малинов (януари 1908 - септември 1910 г.)
Отляво надясно на снимката са: Андрей Ляпчев, ген. Данаил Николаев, Никола Мушанов, Александър Малинов, Иван Салабашев, Стефан Паприков, Тодор Кръстев, Михаил Такев.

360. Photography of Alexander Malinov's Government (January 1908 - September 1910).
From left to right: Andrei Lyaptchev, Gen. Danail Nikolaev, Nikola Mushanov, Alexander Malinov, Ivan Salabashev, Stefan Paprikov, Todor Krustev and Michail Takev.

360

352 инв. N НИМ 1403/б, в, г
353 инв. N НИМ 22488
354 инв. N НИМ 34561
355 инв. N НИМ 23544
356 инв. N НИМ 14731
357 инв. N НИМ 12390
358 инв. N КВП 12520
359
360 инв. N КВП 12519

Предпечатна подготовка и печат
"ВАЛДЕКС" ООД

Предпечатно студио:
София 1303, бул. "Ал. Стамболийски" 62
етаж 3, офис 30, тел.: 800 703; 84 18 329

Печатна база:
София 1303, ул. "Локорска" 21
тел.: 395 395; 395 295; 312 176

